

მეცნიერებათა აკადემიის სახელობის ინსტიტუტი

რ. რ ა მ ი ნ ი ვ ი დ ი

მასაღები ქარაღის სამეცნიერო ინსტიტუტის
მეც. შ. შირველი ათაბეგულის მეორე ნახევარი
(კამარაბევის სამარხი)

ქვეყნული

ინსტიტუტი მეცნიერებათა აკადემიის
სამეცნიერო ხარისხის მისამართად

მ ბ ი დ ი ს ი

1960

Handwritten notes:
საქართველოს
მეცნიერებათა
აკადემია - 23/11/60

წიგნის გეგმა

1953 წლის მცხეთის არქეოლოგიური ძეგლების აღმოჩენის შემდეგ მათი დაცვის მიზნით გაიმართა მუშაობა მათი დაცვის საკითხების განხილვის მიზნით. ამ მიზნით ჩატარდა მუშაობები, რომლებშიც მონაწილეობდნენ მუშაკები, მკვლევარები და სხვები.

1) რეკონსტრუქციის მიზნით მუშაობები არქეოლოგიური ძეგლების დაცვის მიზნით, მათ შორის, მუშაობები, რომლებშიც მონაწილეობდნენ მუშაკები, მკვლევარები და სხვები. ამ მიზნით ჩატარდა მუშაობები, რომლებშიც მონაწილეობდნენ მუშაკები, მკვლევარები და სხვები. ამ მიზნით ჩატარდა მუშაობები, რომლებშიც მონაწილეობდნენ მუშაკები, მკვლევარები და სხვები.

2) კომპლექსური კვლევის მიზნით ჩატარდა მუშაობები, რომლებშიც მონაწილეობდნენ მუშაკები, მკვლევარები და სხვები. ამ მიზნით ჩატარდა მუშაობები, რომლებშიც მონაწილეობდნენ მუშაკები, მკვლევარები და სხვები.

ამ მუშაობების განხორციელების მიზნით ჩატარდა მუშაობები, რომლებშიც მონაწილეობდნენ მუშაკები, მკვლევარები და სხვები.

წარმომავლობის შესახებ, რასაც არ უნდა უჩინდეს მიზნით
 მნიშვნელობა უარდის სახეობის ჩამოყალიბების პერიოდის
 ისტორიის შესახებაც, უნდა იხილოს, საკვლევი საკითხის
 სიღრმე, ხოლო მიზნის მიხედვით, საკვლევით გამოარჩევი
 მასალებს შეესაბამებოდ სიმართლეს. გვიწოდება და ამის გამო
 ჩვენი მსჯელობა ბევრგან ვაფრთხილებდი ვერ იქნება, მაგრამ
 ვარაუდის სახით გამოთქმული მტკიცებით მისაგრძობის სამსახურ-
 რით გამოყენება საჭირო და სამარტებელი გვეჩვენება.

სახამოვნო მრავალგანაყოფიერება უარმისა მადლობა
 გამოაფხახლო და მისი მნიშვნელობის უფრო მისა, უნდა შენიშვნე-
 ბით, დიდგრაფიკისა და მასალებს მიმართებით, და სხვა სა-
 ხის და მარტებით ბევრი რამ შეიძლება წინამძღობარე ნაშრომს.

სამარტების გვიმა შეადგინა ხელკვნიშობამიგონებებს
 მივნი. კანდიდატმა დ. რიხლიშვიდმა, ფიქსირებ მრავალგან-
 დი ნახაობით და რეკამ შესრულგზობა ხელკვნიშობამიგონებ
 გ. ამრამიშვიდის მიერ; ხოლო ფრთხ-სურამებში; ი. ვახანი-
 ანსა, ე. კვესისა და ვ. ზინდერლინის მიერ, რამდენიმე
 აგრეთვე გულწრფელ მადლობას მივახსენებ.

1. კვლევის ინფორმაცია

მიხედობს არქივოლოგიურ ზეგნადას საკმაოდ ხანგრძლივი ინფორმაცია აქვს, გასული საუკუნის 70-იანი წლებიდან მოყოლებული იღვმიო, იბერიის ძველი იდეოლოგიის სიძველეების კვლევა-ძიებას არა ურთი და მრთ ნაწილი იღვძენა. ზუმივა უნდა ზეგნიწნთ, რთმ იერიდალი ყურადღება იმიდავიღვე საკუთრივ მიხედობა იყო გამახვილებული, ხოლო მის პერიოდურიზს, ზეგანიწნობა არასისვემიაყურად სწავლთბინენ, ურთ-ურთ ასევე ნაკლებად ზეგნადალი უბნად იმვეღება. ირ, არაგვის მარცხენა სანაპირთ ზოდი, კერიძი, ე.წ. " პირდაპირების" ბინდორი.

სოფ. წიწამურის მიდამოებში და "პირდაპირების" ბინდორში ადრევე ჩნდებოდა სხვადასხვა ფონის სამარხები, მაგრამ ზეგნადალის საგნად ეს ადგილები XX საუკუნის 20-იანი წლებიდან იქცა.

1924 წელს საქარბველთს მუშაობის დანამტრბლებმა გ. ჩიჭაბაძე და ს. იერიძე იმვე დროს მათგის სადავე ნაგებობასთან წყალფარმიყვანი არხის მიდამოებში გაახარეს ჩამიღენიმი სამარხი, ფარდა ამისა, უქსპვიდიდას გაახ-

1 ურველი ბიბლიოგრაფიული სოფ. გამოქვეყნებულთა ახლახან გამოსული ნაწილი: მიხედობა 1, არქეოლოგიის არქივოლოგიური ძველები — თბ., 1955.

2 სოფ. საგურამოს ვლებების გადმოცემით წიწამურში და "პირდაპირების" ბინდორში სამარხთა აღმოჩენის დროდალი ზეგნიწნობა ყურადღ. ჩიჭაბაძე ირკვევა, საკმაოდ ბევრი სამარხი გაუახრიდა "განთხსმიათებლებსარ", განსაკუთრებით ბინდორში საუკუნის 20-იანი წლებში.

3 გ. ჩიჭაბაძე, გაახრები ბინდორ ავექსდალი, "მიხედობა და ვექსნა", ბინდორი, № 3, 1925.

հրձի փնտրութիւնն անապատն մտնողնա նախորդից, և առ. Բրիտանացի
 մանուկնաբ. զրեմ յշտրոնն զանմալըստնա՞ն զարտրոսա ի նա ճեհրդո,
 հոգորդ Գ. ի զգոսն ըրդրոնըն ի անն, համընդմից նազանն խոն-
 ջրընտ սամահն զըմոհընընա. ⁵ յըրժոք: Խ | ճեհրդոն մոյզընը
 ոյնա հոցոն ճիցընը յըննն զառնաշրջըն սամահն. Յըննահոցոն
 իցմընց նանն յնախաջ: "ճոնն յարտրոն նախընն, հոցո յը-
 հոնն, ազրոնըն սանայրմընըն (ճոնն ճընն մոցրը հոնն)".
 զըմոհանն ժընըննըն ճեհրդո յընընա յարտըն ըն-
 ճեհրդոն զըմոհընըն սամահն, հոմըննա իցոն ճիցընը յըն-
 նն յընընըն իցոնա, զմ յընընընն յընն յընն "սահննն" սըն-
 մընըն յնախաջ ճոնն յարտրոն. զնընըն սանջընըն զանընց
 Խ 5 ճեհրդո, զյ զըմոհընըն հոցոն յըննն զառնաշրջըն հոմո-
 սամահն. մոցընընըն ճընընըն հոցոն յընն "նալըն" ըննն,
 սամահնն յնախաջ ճոնն յարտրոն. զարոս զըննանն ժընըննա,
 զմ սամահնն զըմոհընընըն ընընըն (Գ. ի զգոսն զհոնն, իցոն-
 ըննն ըննն) ժընըննըն.

զանսայրմընընըն յարտընընն մոցընըն Խ 6 ճեհրդոն, սընը
 հոմոսանահնն, զըննանն յընն զարտընընըն ոցոն ըննն. մոցըն-
 ըննըն ոյնա մոնընը մոցըննաշրջոնն, մարչընն ճընընընըն. զնընըն,
 մոնընը մոցըննաշրջոնն զըմոհընըն ընննն հոննննը, հոցորդ հոնն,
 յընննաշրջընըն ընընըն զնըն մոցըննաշրջոնն զըննահոսն ըննն,

4 Գ. ի զգոսն, սայրընը ըրդրոն, 1924 թ. (ըննընն սայր-
 ըննն սանընընընըն մընընննն անընընընընն զանընընըննն անընընըն

5 Գ. ի զգոսնն մոցըն զյ մոնընընընըն նախընըն, ճոննն ոհոնը, զ-
 մոնընընընն ո. յընընընընընն. իննն Archäologisches aus dem
 Kaukasus. Archäologischer Anzeiger № 1-2 Berlin 1925

6 Գ. ի զգոսն, մոնընընընըն ըրդրոն, 63. 6.
 7 ընըն, 63. 7
 8 ընըն, 63. 8
 9 Գ. ի զգոսն, մոնընընընըն ըրդրոն, 63. 9.

რამ მის სხეულს რაღ შეიძლება ნაკლები ადგილი დაეკავებინა,
ფხენის ჩინების გარეშეც უწყრ რიყის მიგრირილი ქვეში.

საინფორმაციო სამარხული ინვენტარი, თხიბს ქუჩისკენაგან
აქ აღმოჩენილია ს ა მ ა ო ა, მუცელგამბურნილი, ყურმოკვები-
ლი, და x ა მ ი, რომბულაგა შებინპირის შესავსი იარაღი ყრ-
ფილა მრავალბუჯი, და, რეგორე პირფ, მ. კუფინი აღნიშნავს:
"იქლინეული ფრმის, გარდეგარდყო გამოჩინებული თხიბს ფორია
(«ручка ») ჩვეურო სახელური" . სამრძელი იარაღებიდან აღ-
სანიშნავია შებინპირი და მთხი იხრისწვერი. გარდა ამისა, რე-
გორე ბეღურშია აღნიშნული, ნაშენი ყრფილა "ხმლის ხაღვთ".

ბრინჯაო, თხიბდადარ სამკაულები სხიბ არის წარმოგენი-
ლი, აღმოჩენილია: ს ა მ ა x უ რ ი, რომლის ბეღურში გველის თ-
ვეში ს განსახლებშიდა დასრულებული, ბრინჯაოს მ გ მ კ ვ ი
და ანაბ გარდა, ურთი მ მ ი ვ ი წიბელი ფერილა . მ. კუფინი
იმავე სამარხს მიუძღვრს ბრინჯაოს ს ა კ ი ნ მ მ ა ვ, ბუმილა
გ. ჩიფიათას ბეღურში ეს არ ჩანს. ბრინჯაოს საკინძი აღმოჩენილა
მ მ მ ხრიდლი. შესაძლებელია, მ. კუფინმა იგი სხვადასხვა სა-
მარხის ინვენტარი ურთად განიხილა და მუ-მ ხრიდლი აღმოჩენი-
ლი საკინძი ფხენისანი მუხრის ნივთად იიქინა.

---

10 გ. ჩ ი ვ ა ო ა, მითხეული ბეღური, გვ. 10
11. В.А. Куфтин, Археологические раскопки в Триалети, 1,
Тбилиси, 1941, 47
12. გ. ჩ ი ვ ა ო ა, მითხეული ბეღური, გვ. 10-14
13 ბქვე, გვ. 16. გ. ჩიფიათას ბეღურში აღწერილი სამაჯური მუ-
ხეშის ფრეში არ აღმოჩენია.
14 ბქვე, გვ. 15.
15 В.А. Куфтин, დასახ. ნაშრ., გვ. 47
16 გ. ჩიფიათა, მითხეული ბეღური, გვ. 17.

გ. ჩიფაია, ფუნქციონირების საშარხის, ინვენიციონის
ნიხევილი ჰაღიშვადილის შერითის უკავშირებს და ძვ.წ. მე-7
17
საუკუნის ადარნიებს.

ბ. კუჭინი განიხილავს რა ბეშაშინის ვ.წ. ადრე
აქტივნიტური ხანის სამაროვანს, აღწერს ბეშა განხილულ მეტო-
რის სამარხსა, (ინვენიციონის ვეგენიციონის შუბრეკავიანს), ნიშნ-
ვეშული ინვენიციონის ანალიზი ბ. კუჭინის საშუალებას უძღვებს
მეტორის სამარხი და ადარნიებს ძვ.წ. მე-6 საუკუნის .
18

1926 წელს სოფ. წიწილურის მიდამოებში, ინვენიციონის და ანა-
გვის შესარდავიდან 1,5 კმ-ზე გ. ნიკოაძე და მ. ჯანა-
რა ხუთი ქუჩის სამარხი, რომელიც, მისი აზრით, "დაახლოებით
ჩვენი ქვეყნის პირველი საუკუნის შემდეგ იქნა უნდა
მივაკუთვნოთ". გ. ნიკოაძის მიერ შეგვიძლია გვეთქვას ჩანს,
რომ ქუჩის სამარხებში კამარბევის მარხებზე შემდეგმა მე-
20
ფრედა მისაგებულნი, განიხილვის აზრით სამ სამარხში მეტორე
დაკრძალვასთან გვაქვს საქმი, ხელთ რ სამარხში კი დაკრძალ-
ვის ისეთ წესთა და დასაჯრებულნი, რომელიც კარსნიხების სა-
21
საფრთხე აღმოჩენილ ქუჩის სამარხებში.

ანაგვის მარხებზე სამაპირის შესწავლასთან დაკავშირე-
ბით უნდა მოიხსენიოთ ვეგ. შერეიანის მიერ ჩაგებულნი გან-
22
რებები (სოფ. საგურამის მიდამოებში ანაგვის მე-2 ფრასზე).

17 გ. ჩიფაია, მიხილებული დიური, გვ. 20

18 В. А. Куфтин, დასახ. ნაწილი, გვ. 47

19 *У. Нюадзе. Die Nachbestattung im alten Georgien, Archiv für Anthropologie H. Fraumschweig B. X. II. 1-2 55-16.*

გ. ნიკოაძე, მიხილებულნი ჰაღრზე დასარხთა,
ენიციონის მიხილები, ვ. V-VI, მბილინი, 1940, გვ. 58-81.

20 იქვე, გვ. 67

21 იქვე, გვ. 71, შერ. გ. ნიკოაძე, კარსნიხების სასაფრთხ,
საქ. მუზეუმის შერეიანი, მბილინი, 1926.

22 Евр. Пчелниа, Отчет о раскопках близ деревни Сагу-
рано,
საქ. სახ. მუზეუმის მიხილები, ვ. 111, 1929, გვ. 192-163.

გომი, სამხრეთისაკენ ფურადღებას იქცევს მუხრე — " 3 ა გ ა-
 რ ა 3 ა მ ა რ ა ხ ე ე ი ", რამდენიც არსგვის იილი უამარხებუ-
 ვის შირადღეღორად უგრძობება, არსგვის ქალაქი ჩამაგადი გზა
 "დიღ 3 ა მ ა რ ა ხ ე ე ი გ ე" გაიბს, "პირდაპირების" მინდორნი
 და უამარხებვის მიდამოვნი ადმინსავლედიდან მისაშვრეღორა
 უგრის მონახვრისა და ხაჭონის ქველებით, სამხრეთის მიმარღუ-
 ლობით "პირდაპირების" მინდორნი უგრძობება გემი აუჭადის მინ-
 დორს, აქ, გაიბს გზა, რამდენიც გემი აუჭადის ხილით საშვადლებით
 საჭარღეღორს სამხრეთის გზას უგრძობება.

სამე, ქიქამურის მიპირდაპირე მხარეს ადმარღორა ფინობილი
 გეზრისფობე, საგარაუღებღორა, რამ არსგვსე ხილი ძველად ამ უბან-
 ლიღ უნდა ურგობილი (სხვადასორის, გეზრისფობესა და ქიქამურს
 ლორის საბაგორი ხილი ამ ბილი რამიღე არსებობდა), მანამდეღორე
 ხილი ლეღარბით გემიო არის აგებულნი, იქ, სარად არსგვის უალ-
 შიგე ძლიერ დადმირღვებღორა, არსგვის ქალა, იღეღამიღელი ხილიდან
 მიღეღებღელი, ქვემით, სურ სხვაგვარად გაილიღეღებობა ლეიო XX
 საუკუნის დასაწყობსიღ 3 ი, ქალაქი იგრძობობა საკმაოდ მიგრობილი
 გემი, რამდენიც ძლიერ გეუღავდა არსგვის მარეშს მის ფარღი უალ-
 შიგე, ფვის გაკაგვის ლემიღე, არსგვის უალშიგემა ადმინსავლე-
 თისაკენ გაიბინაგვდა, მიდმარის მიქმიღებობს ლეღეღად, მარეღეღა
 მამირგე, მიგებობს მიპირდაპირე მხარეს გაჩინდა საკმაოდ მიღადი
 ფლაგებობ, მიდმარეში მანდაღმობით ჩამიქალა და საგრძენობად
 დადმირღეღა "პირდაპირების" მინდორნი, ამ ჩამინგრეღელ მიქას
 მან მიღეღებობა მისავადი სამარხი.

არსგვის ფლაგებობს ქიქამური გაილიღეღებღორა მიღეღინს ახა-
 კის თებობსა და ქვიქამეღებობს მარღეღობა, მიღეღინს ახაკის უს
 ლეღებობ გემიდან დაფარღორა იღეღეღადღორი დანადღებობით, იღეღეღ-

---

28 გ. ხ ი ი ა მ ე ე ი , ნ. 3 ი გ რ ი 3 ა ძ ე , დასახეღე-
 ბული მამირი, გვ. 15.

ցոռեր "Մերձաօրհործից" սնվածանք սոսյուսա Բարձրագրերը;
 յրեւոյ, ոմ ըրձաձործի, ևարայ ևամարդան ղյնա պըմոնցերը,
 մինտ սոսյոյ 20-35 ևմ ան պըմաջընա, ևամարնքնոն ոմնործն
 հախրերը ոյո մոկոցնոն ասպոն, քչընաջը ճընա, անոն ևյըր
 զընա՞ն, հոմընաթ շրձարո մոնընընա ըրընընալըն ինց.

յամարանքըն Երձաձործն ըս, զանսպշարընոն, Յ ո Ռ -
 ը ս Յ ո Ռ ը Յ ո ն մ ո ն ը ո Ռ ո լ արնոնա նոնաթոն
 Բըլընոն, նոնաթընն մոմոնա ևնվաձանքընարն մարկընոն
 (զանսպշարընոն յալընոն), նոնաթընն ևմոմնալըն ըս նոն-
 մա ևնընընընարն ըստընոն ուղը ոնմա՞ն ևամարնընըն ոնցըն-
 զարնա ըս ոնընընընընըն մասըն ինքնընոն յչըն ըսթըն
 ևայմըն.

3. Մոնքեոն 1953 Քլոն անըրընընընըն ղյնձընընոն
Ոնձան ըս ինքնընըն

անգըն ևանաձորնըն (յ. մոնքեոն ճոնա՞ն) ըրըն և-
 նոն ղյթընն մըլընընարնա քրնաթըննա. ղն ոնցընընն ըսթընընըն
 զալընընա ոնոն զամ, հոմ ընոնընըն ընընընըն ճըրընարնոն ևնր-
 նոնն ոնքընընոն մը, անգընը, մոնքեոն ևանընընըն անընընըն
 զամաթընընընըն ղոնք-յալընըն ևնընաձորն (Բոնալըն).

ևնընաձորն (ոնընը, ոնընըն անմաթընըն) ևայնընըն ևան-
 ըրընըն զայնընարնընընըն ոյոն ըս անընընընըն ոնընընընըն
 անընընըն ևայնընընընըն յչանաևընընըն 150 Քլոն մանընընըն
 յալըն մըլընընընըն ղընընընըն ան ընընըն ղոնք-յալընըն ընընըն-
 ընընընըն.

²⁹ Ե տր ա թ ո յ, XI, №. 5, Вестник древней истории, № 4,
 №. II, 1947, 69. 218

³⁰ ան ևայնընընընընընըն ոն: M. Saint-Martin
 Mémoires historiques et géographiques sur l'Arménie.
 II, Paris 1819.

გარკვეული სიბხლე ამ საკითხის გათვრალი შეიყანა
 მცხეთის არქეოლოგიურმა ექსპედიციამ, რომელიც მთელი 1953
 წელს იხუროილ მცხეთის მონასტრის ა. აგაქიძის ხელ-
 მძღვანელობითა. ექსპედიციამ, არაგვის მარცხენა სანაპიროზე
 აღმარაზე აღაგვიბი, კამარახევის მახლობლად, მთავრითა სა-
 მაროვანს. მარადეულად ამისა წინამურის ხერზე აღმოჩენილ
 იქნა ძველი თხე-ქადაქის გარდასისა და უძველესი კოშკის
 ნანგრევები, რომლებიც ა. აგაქიძის ამრიც "წინამურის კარის"
 გამაგრებული სიხეების ნანგრევებს უნდა წარმოადგენდნენ.

1953 წლის ექსპედიციის მონაპირაგად ჩვენს განსა-
 კრებულად უწარადგებას იქვეს კამარახევის სამაროვანი.

П. Иоселиани, Описание Шюмгвинской пустыни, Тифлис,
 1845, 83. 4.

А. Натроев, Шихет и его собор Свети-цховели, Тифлис,
 1901, 83. 7.

Л. Меликсет-Бекоев, В поисках Страбонской
 Севсамои. Отд. Оттиск. ИКОРТО, 1917 1-2

მისივე: К вопросу о местоположений Севсамои ВДН, 1948. В 4

03. X ა ვ ა ბ ი შ ვ ი დ ი, ქ. მცხეთის იხუროისაგვის,
 ქარაველი ურის იხუროია, I, დამაგება III, თბილისი, 1951.

ს. კ ა ვ ა ბ ი შ ვ ი - ქარ. არმაზი, ქარ. მცხეთა, სანხუროი
 კრებული, III, თბილისი 1928, 83. 8-9.

ს. X ა ნ ა შ ი ა - საქარაველის ძველი მუდუქაქაქი გამ.
 "ახარდაზრდა კომუნიხეი", № 19, 1945.

ა. ა ვ ა ქ ი ძ ე, არქეოლოგიური გათხრები საქარაველის
 უძველესი მუდუქაქაქი, "თბილისი", 1945, № 6, 83. 32 და სხვ.

31 ექსპედიციის შემაღვენებლი შეიითონენ: დ. რიველი-
 შვილი, ი. ხახუვათიშვილი, ი. მუსხელიშვილი, ვ. კვეციანი და რ. რა-
 ნიშვილი.

32 ა. ა ვ ა ქ ი ძ ე, ანტიკური წყაროების "სვესამოვანს"
 დოკუმენტის საკითხისაგვის, აკად. ივ. ჯავახიშვილის სა. იხურო-
 იის მსხეიგვის IV სამეცნიერო სეხიის თეზისები, თბ., 1953,
 83. 9. მისივე. ანტიკური წყაროების სვესამოვანა-წინამური. იხურო-
 იის მსხეიგვის შრებები, ვ. IV, ნაკვ. I, თბ. 1958.
 33 სამარხები აღმოჩენა იგი კამარახევის მახლობლად მის მარ-

ანტიკურნი წინამორბედნი მიღებული და ახლანდელი „ვირდა-
 ვირების“ მიზნობრივი, რეგულაციური ხარისხის დადგენის მიზნით მუდმივად
 დასახლებული, სწორედ ამით უნდა აიხსნას ის გარემოება, რომ
 არსავეს გაღმა ჭეშმარიტობაში (მიუხედავად) დასაჯარმობა
 ვრცელი სამართლებრივი, რეგულაციური, სტრუქტურული სამართლებრივი
 არსავეს გაღმა, ამიტომაც იყო, რომ სამართლებრივი მიზნობრივი
 პარალელური, კომარაბეჭდის მიხედვით ადგილებსა და „ვირდა-
 ვირების“ მიზნობრივი, წარმოებულ და მუდმივად და
 სადგომის მიზნობრივი, კომარაბეჭდის მიზნობრივი, საკმაოდ ვრცელი
 ჭეშმარიტობაში უხედავად მიზნის მიხედვით სხვადასხვა მიზნობრივი
 ვრცელი ამით უნდა ვრცელდებოდეს, რამდენადაც ნაწილი
 უკავშირდება სამართლებრივი მიზნობრივი კონსტრუქციას, „ვირდა-
 ვირების“ მიზნობრივი, პარალელური კომარაბეჭდის მიხედვით და
 ხედავად დანერგული კონსტრუქციის, მასში იმუშავებენ არსავეს
 მიზნობრივი, მიხედვით დადგენის მიხედვით და მასში (კონსტრუქციის)
 დიდი უნდა ვხედავთ მიხედვით ამით უნდა ვრცელდებოდეს, ეს
 ფაქტი იმის მიხედვით, რომ გარდა მისი სამართლებრივი და კონსტრუქციის
 სამართლებრივი არსავეს მიხედვით სანაპიროზე კონსტრუქციის
 უკავშირდება ³⁴

განსაკუთრებული ყურადღება მიიქცევა კომარაბეჭდის სამართ-
 ლების მიხედვით ამით უნდა ვრცელდებოდეს უნდა ვრცელდებოდეს, სანაპირო
 პარალელური სამართლებრივი ამით უნდა ვრცელდებოდეს, სანაპირო
 კონსტრუქციის, რამდენადაც დადგენის მიხედვით და პარალელური
 ახლანდელი სამართლებრივი გეგმა მიხედვით უნდა ვრცელდებოდეს
 მისი სამართლებრივი ამით უნდა ვრცელდებოდეს (ი. ვ. IV,
 სურ. I), ეს ფაქტი მიხედვით იმის მიხედვით, რომ კომარაბეჭდის
 ჭეშმარიტობაში არსავეს მიხედვით გეგმა მიხედვით და ამით უნდა

რეგულაციური ხარისხის სამართლებრივი.
 მხედვით მიხედვით, ამიტომაც მას უნდა „კომარაბეჭდის სამართლებრივი“,
 34 გარდა ამისა, არსავეს უნდა ვრცელდებოდეს სამართლებრივი ამით უნდა
 და მისი მიხედვით კონსტრუქციის, რამდენადაც მისი სამართლებრივი
 (ვ. IV, სურ. 2).

როგორც ვხედავთ, არაგვის მარცხენა სანაპიროს ზოგი არქეო-
ლოგიური ძეგლი საინტერესო უბანს წარმოადგენს. მოსალოდნელია,
რომ მომავალი კვლევა-ძიების შედეგად, წინამოურის მიდამოებში
აღმოჩნდეს უფრო ადრეული დროის სამარხებიც. უნდა არქეოლოგიური
კამპანიის შედეგად დაგროვილი მასალები, რა დედა უნდა, ჯერ-
ჯერობით საკმარისი არ არის ფართო ხასიათის დასკვნების გა-
საკეთებლად, მიმ უმეფებს, რომ მონაპოვარი არც მუ იხე მრავალ-
რიცხოვანია.

0 6 3 0 11

სამარხებისა და სამარხთა დანაშაულის

აღწერილობა

კამარახევის სამარხებისა დასაძლეთ ნაპირი ფლავიანო

გარდაცემული და ბევრი სამარხი ავარიულ მიგონიარეობაში იყო, ამი-
გონიარეობა გასაძლეთ ნაკვეთი ზღვრულ იქნა ფლავიანო ნაპირზე, იმ
ადგილას, სადაც ქრისტე ყველაზე მეტი რაოდენობით ჩანდა ნახე-
რად დაბინდებული ან ჩასაწვრვე მიგონიარეობაში იყო სამარხი.

ახრცილის სივრცე 21 მეტრი იყო, ხოლო სიგანე 30 სანტიმეტრ
4 მეტრი (იხ. სამარხების გეგმა, ფან. 11); ახრცილის ჩრდილოეთ
ნახევრის სიგანე მხოლოდ 3 მეტრს ან ადგილობრივად, ხოლო სამხრეთ
ნახევრის სიგანე 30 5 მეტრი, ან ოდნავ მეტი იყო. სულ გაიძლეთ-
რა ჟენიფონია, რიგის ფარეობი 85 კვადრატულ მეტრს ან ადგი-
ლობა.

მიუხედავად გაძლეთ ფარეობის სიმცირისა, კამარახევის
სამარხებში 39 სამარხი აღმოჩნდა; უ.ი. ყოველი იმ კვადრატულ
მეტრზე დასაძლეთი იქნა სამარხი მიიღობა, მისამდე ფაშულაზე
ჩარეობიანი იქნა ახრცილის სამხრეთ ნახევრის სურათი, სადაც აღძრ-
ეობა სამარხებისა იყო გამაძლეთი და პრეპარირებულ სამარხ-
ებში, რეგონი სურათიდან ჩანს, ფარეობი მაქსიმალურად დასაძლეთ-
ელი და სამარხი სიმცირეობით კამარახევის სამარხების ეს მი-
ნაკვეთი ან ჩამოღობაში სამარხის სამარხების ყველაზე ხშირ-
სამარხებიან უბნებში 30.

35 მეტრის მიხედვითაა გაიძლეთი განსაკუთრებით ძლიერ და-
ბინდებულ სამარხები 1951-52 წლებშიც შეადგინებინა ირის.

აღმორჩენილი ³⁶ მკვლავებისა და სხვათა დასახლებაში დასახლებულნი იქნა
 მკვლავებისა და სხვათა დასახლებაში დასახლებულნი იქნა
 ადგილობრივი, რომელთაგან ინვენივარი მხარე 29 სამარხში
 აღმოჩნდა. მის სამარხში სამკვლელები და ქუჩისკენი დიდი რაოდენ-
 ნობით ჩინებულია, მისი 30 (რა ღებია უნდა, უმეცურებაში)
 ისე მიგრე რაოდენობით და ისე დარბეულად, რომ ალკანად შეინიშ-
 ნება სამარხთანვე დაკრძალულად ქონებრივი უმანახრობა,
 აქვე უნდა აღმოჩნდეს, რომ უინვენივარი სამარხებში ³⁷ აღმოჩნ-
 დად ბავშვები დაკრძალული.

სამარხებებს სამარხთანვე ტრანზიტის სამარხისა კრი ვიში:
 მრისსამარხებში და ქვისსამარხებში, ამისგან რაოდენობრივად
 მრისსამარხებში ქარბობს; 39 სამარხიდან მხარე 6, 11, 12, 31) იყო ქვისსამარხი.

ნაწილობრივი პირველ რიგში განხილული იქნება მრისსამარ-
 ხები, ხოლო შემდეგ 30 ქვისსამარხები.

1. მ რ მ ს ა მ ა რ ხ ე ბ ი

პირველი სამარხი

მრისსამარხებიდან მხარე 37³⁷ მხარე 37 (იხ. ფაშ. 11. სა-
 მარხების გეგმა). სამარხის ქვაყრიდს ზედა რიგითი ორმა მკონ-
 და და დამხრობილი იყო ჩრდილო-აღმოსავლეთიდან ნახევარ-დასავ-
 ლეთისაკენ, (სიგრძე 95 სმ, სიგანე - 60 სმ), ქველის ფენა
 ქვემოდან უშუალოდ მიწის ძველი ფენა მოხვედრა, ხოლო შემდეგ

37 სამარხთანვე აღმოჩნდა ბავშვის მხარე ერთ სამარხი,
 რომელიც ინვენივარის იყო (სამარხი 38).
 38 ქვემოთ აღწერილი ყველა სამარხი დაფარულია სამარხ-
 ნის გეგმით, რომელიც 11 ფაშულაზეა მოცემული.

30 კვლავ რიყის სამი ცალი ბრწყველი ქვა აღმოჩნდა, ე. ი. სამარხს ქონდა ჩრდენიანი ქვაყრილი.

ჩინჩიხი უკუავერთა პაჭარა შავსებს, ჩომიქსაც სარძვევე კუბი-
ღებში ჯერ კიდევ არ ჰქონდა მოცვლილი. მიცვალებული იქნა გვერ-
ობზე, ძლიერ მოხრილ მდგომარეობაში. თავი სამხრეთ-აღმოსავლეთ-
საკენ ჰქონდა მიმართული, პირსახე კი - ჩრდილ - აღმოსავლეთ-
საკენ. თავისუფალ მძინის ზედაპირიდან 1,60 მეტრის სიღრმეზე
იყო მოთავსებული. მიცვალებულს თან, არავინ თარი ნივთი არ ხეღბია.

მეორე სამარხი

თ რ ი მ ს ა მ ა რ ხ ი ა : მოთავსებული იყო ფლავის ნა-
პირზე, თხრილის ჩრდილოეთ ნაპირიდან 5,60 მეტრის დასვლაში. ო
ქონდა ლაღური მხევაინიღობის ქვაყრილი, ჩომიქსი 7 ცალი რიყის ო
ქვისა და ქვიშაქვის ურთი მიმცნო ღობისაგან ზედაპირა, ამ სა-
მარხშიაც ჩრდენიანი ქვაყრილი დადასველდა; იხ. ფაშ-IV, სურ.
3 და 4 (მათ შორის მოთავსებული იყო 25 სმ-ის სიხუხის მძინის
ფენა). მიცვალებული იქნა ძლიერ მოხრილ მდგომარეობაში, მარჯვე-
ნა გვერდზე, თავი სამხრეთ-დასავლეთისაკენ. ჩინჩიხის სიღრმე
ამ მდგომარეობაში 55 სმ იყო, სიგანე - 28 სმ-ი, ძველები მო-
ხედილი ჩანდა, რომ სამარხში შავსები იყო დაკრძალული. მიცვალებ-
ულს თავქვეში რიყის პაჭარა, ბრწყველი ქვა ეყო. რიყის ქვის "ბა-
ლიში" მძინის ზედაპირიდან 1,55-1,60 მეტრის სიღრმეზე იყო მო-
თავსებული, (ფაშ, V, სურ. 1). პირველი სამარხის მსგავსად, იწვე-
ვარი არც ამ სამარხში აღმოჩენილა.

მესამე სამარხი

სამარხს ზემოდან უწესრიგოდ ეყარა რიყის ქვები, ქვაყრილს
ლაღური ფორმა ქონდა და დასრულებული იყო სამხრეთიდან ჩრდილო-
ეთისაკენ (თქმავ გადახრილ). ქვაყრილის ყველაზე ზედა ქვა, მძინის

Յեղատիրուհի, 1, 15 միջրևի սորմիջից ոչոք մոտաշնդնոր, լյեղնին
 ցրիղասա ըս իրնինն շիրին ոչոք մոխին շեղից Գրեմ, ամիցրուց
 լյեղնին սղեղնիսանաշոջ սամարեղնա մեղնցարմա ուրմա լալո,
 միցլաղնից ոլլոս մարչցրեա ճշրիցից, լալոս սամեհրեոնսպցե,
 Յիրոնսանոս սղմոնսպցեոնսպցե, ժրոյր մոեհրո մեղոմարեղնալո,
 Յարժպոն ժլըղնի երեղնիցն սլըղլաճ լյմնիլա մանցիլ յլոնց,
 ժլըղնի ժրոյր ըսնոնցից ոչոք, միցլաղնիցն լալլյեղնից ոլո
 ոլոցն շրիցից լյեա, մոեհրո մեղոմարեղնալո իրնինն սոցրից
 87 սմ շրոնոս, եղոք սոցանց յո — 49 սմ (ԳՅ. V, 2).

Սամարեղնի սղմոննոս շիմոլցից ուցեղնի:

Ե Ղ Ը Ս Ը Ս (ուց. II 6, ԳՅ. V, 3), ոլոց Գրեման, սա-
 մարեղն ըսալըղն մալոնից, մեղնեղնի մոլլանոլոննսա, յլոյո
 սլարոնեղրոս (մոլլոսալո յլըղրոն), Յիրնամեղնցրեղնոս, սոմալ-
 ըլ շրոնն 20, 3 սմ, Յիրոնն ըսալ. — 8, 7 սմ, ժրոնն ըսալ. — 10 սմ,
 տեա յարթալոս ըսմլլալըղնից, մալլոնցի մոլլոցից, ճամոլլարոս
 լանալոն, լյարժլոն Յեղատիրո ճարլոն ճարաղնից ոլոս ըսալըն
 Գրոլլանո իանս, լյարժլոն ճանսպլարիցից Գրոլլոննալ ոլլոցն ունո,
 ոլոլ Գրոլլոն ժրոն, մեարից սղնն ոլլոլոնոն ոլլոնսլոնն մեղանո
 նոլանո, ոլոլըլոց շիցալըղնից եղոննն ըսալ ոչոք (Լյր. 1)

Լյր. 1

Մ Ս Ը Ո (ուց. II 5, ԳՅ. V, 3) ոլոց

միցլաղնից Գրեղնալ, լյարժլոն յլոն լալո
 Գրոնսա, ըսնցրեղն ոչոք, ամլլալո, ոլլոցալո-
 ըլըղնոս, չանո սալմաղ ըրմա, անսոլլոլըլո
 ըս Յիրոն իսպըղնից սլլոս, տեա ըսմլլալըղնոս
 Գլոլ, շրիցոս սոլոն սալմաղ մեղնից մարղըղնի; ճամոլլա-
 ըոս անալանալո, ոլոն ճամոլլ Յեղատիրո սլլըղնից, չանն ս-
 մալըլ շրոնն 8, 3 սմ, Յիրոնն ըսալ. — 21 սմ, յլոլոնն սոնլլ —
 0, 9 սմ, ժրոնն ըսալ. — 13 սմ.

ჩონჩხი და მხრები იყო ჩრდილო-აღმოსავლეთითა და სამხრეთ-
დასავლეთითავე. (დაეძინა ჩრდილო-აღმოსავლეთითავე), მიწვადე-
ბული იქნა მარცხენა გვერდზე, ძლიერ მიხრდილ მდგომარეობაში,
დავისქარა და მინდობული იყო; დავექვემდებარე რიგის მრგვალი ქვა
(იხ. ფაბ VI, 1).

სამარხში შემდეგი ნივთები აღმოჩნდა:

ქ ა მ ი (იხ. II, ფაბ. VI, 2) კეფი გარდაც აფრის-
ფრია, ნაშროები სიმეფრიადა აქვს აყვანილი და მონაც პირის-
კეფილია. თხის ურვეთა კირისა და სილის მკრძალი მარცხენა,
რის გამოც, რეგონი გარდა, ისე ჩივნიდა მუცლის ხარისი აქვს,
გამომწვარია საკმაოდ კარგად. მუცალზე, ეს პაფარა მონის
ქურქული სამარხი იყო გამოყენებული, ხანის მონები: სიმადე-
დე - 3 სმ; პირის ირამ. - 10 სმ; ძირის ირამ. - 7,5 სმ.

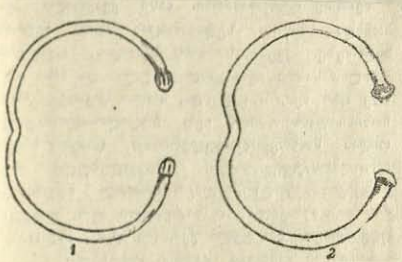
კ მ ქ მ ბ ი (იხ. II 24, ფაბ. VI, 2). ირგა მუცლის ძვლის
განმარტვ. კეფი ირგა ფავისფრია (მუქი აფრისფერი დაქვნილი),
მრგვალი მუცლისა და ყუდაბადა, თხა მუცალზე მქონდა, და-
მუცალზე კარგად, მუცლა გამომწვარია არა მათხარად, რის
გამომც ქურქული მუცლის აქვს მუცლისა, ფრინი ეს კეფი ემს-
გავსება მუცალზე სამარხში აღმოჩენილ რი კეფებს (იხ. II 7, 8),
ქურქული მონები: სიმადე 7 სმ, პირის ირამ. - 5,4 სმ, ძირის
ირამ. - 4,4 სმ.

ს ა მ ა ქ უ რ ე ბ ი (იხ. II 12 და 17, ფაბ. VI, 2).
ჩრდილ სამაქური მონიხარის და მხარის მუცლის მონისაგანა და მხარ-
ის მუცლის. სამაქური II 12 მიწვადე მუცლის მუცლა მარცხენა ხელზე,
სამკაულის მონი მკრძალი (ირამ. - 0,3 სმ), მონკაულისა მუც-
ლისა, მონკაულის მუცლისა და დავემ მხარის მუცლის აქვს. მონილი
მხარის დავემ მონის 1,9 სმ არ აღმოჩნდა. სამაქურის ურდო-
ბი ირამ. ურის 6,1 სმ, ურდო - 5 სმ.

F-32118

სამაჯური № 17 ნივთაღებულს მარჯვენა ხელზე ვკვდა, დატყ-
ლით კარგად, ესეც კვადურად არის მოწყალური, მუწვიმამდნეჭილია
და მავგახსნილი. უდიდესი ღიამ. — 6,5 სმ, უმცირესი ღიამ. — 6 სმ
(სურ., 2).

სურ., 2

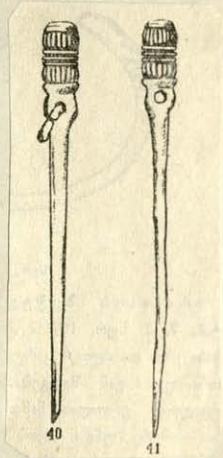
მ რ ი ნ ჯ ა რ ს
ს ბ კ ი ნ მ ძ ე ბ ი. (ინვ.
№ 19 და № 20. სურ., 3). № 19
საკონთი ადმონინდა მარცხენა
ღავერთან, ხოლო № 20 კი —
მკერდის ძვაღთან. № 19 სა-
კონთის ღერი წვეფიანია, იგი
ყვლისაკენ მანდალან მსხვილ-

ღებია. ყელი საკონთს გაბრწყვლელებული და რომბისებური მოყვანილო-
ბისა აქვს, შუაში გახვრეფილია მონარისა და ძეწკვის გასაფრე-
ლია. საკონთის მავი ფილინორული ფორმისაა და მასივეურია. გო-
მები: სიგრძე — 10,5 სმ, ღერი ს ღიამ. — 0,3 . მუწვი საკონთი
(№ 20) აგრეთვე, ფილინორულია; ყელი ჩახვრეფილი აქვს.
საკონთის მავი მუწვილია ქვეული წინამეწვიო; სიგრძე — 6,9 სმ,
ფილინორული მოყვანილობის მავის ღიამ. — 1,1 სმ, ღერი ს ღიამ.
— 0,3 სმ.

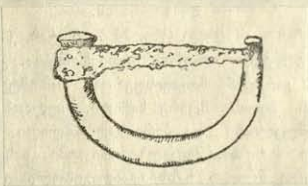
მ მ ვ ი დ რ ს ა კ ი ნ მ ძ ი (ფიბულა) მრინჯაოსი, ენა
რკინისა აქვს (ინვ. № 16 , ფამ. VI, 2). ენა დაუანჯურია და
მწვიდრესაკონთს მოფილელებია. მწვიდრი და მწვიდრეულია მრინჯაოს
ღერი საგან, რომულსავე ერიო მავი დაბრწყვლელებული აქვს, მუხლი
მუწვიანებო დაწვირელებულია, მუწვი კი მანდალან მსხვილიღებია.
შუა წვერზე ღერი ს ღიამ. ურის — 7 მმ. მწვიდრის მუწვი ბილი,
გაწვირელებული და ბრწყვლია. საკონთის ღერი იმგვარადაა მომწვიდ-

ბული, რომელიც ასევე "ნახევარჩაკალი" უწოდებოდა, რომელიც მივიღეთ, ჩარმოიხვე-
შაქალი, მწიფების სიგრძე - 4,1 სმ,
სიმაღლე - 2,6 სმ. საკონტის უნის
სიგრძე - 4,2 სმ. (სურ. 4).

შ რ ი ნ ჯ ა თ ს ზ ა რ ა -
კ უ ბ ი ო ა მ ო ნ ვ ე ბ ი .
(ი ნ ვ . 11 10,25 ო ა 25-ბ ფ ა ბ . VI, 2).
მეოთხე სასაზღვრო 10 მარჯი აღმოჩნდა; ი
იხილო მრინჯათს მცხოვრებთან ურთავ ჩაბ-
ნული იყო მკურნის ძვლის ანუში. ათ-
ვე მარჯი ურთავიდან არის დამზადებუ-
ლი, მარჯამ არა სფა-დასვლა, რეგორც

სურ. 3

სურ. 4

ჩანს, ლეიბული მარჯი სპეციალურ ფაღობშია დამზადებული, რის
გამომგ ზომით იხილი ურთი მეორისაგან მივიჩნევ, მარჯამ მათზე გან-
სხვავებებიან. მარჯებებს კონკურსი ძირითადი ფიქტურული მოყვა-
ნილობისაა; ზოგიერთი კი მკვეთრი კონკურსის ფორმისა, კონკურსი
ფუნქციონირებს ურთავის ჩამოსხმული, მასივური და, გვერდი ჩაქრული
აქვს. მარჯებში ზემოთა ჩაბნევილობა, ამ ნახევარული ეფუძნა რკი-
ნის პაფარა უნა ყოფილა ჩაკრიული, რადგანაც რკინა უანგისაგანია
მეფული, ასევე უნის ნაწილ მხლოდ ურთი მამგანშია დამზად.

სამარჯო 41 მცხოვრ აღმოჩნდა (ამას გარდა მრავალი ნახე-
ხივ); აქედან 9 ფაღი ძ ა გ ი ს ნაწილებზე იყო ასხმული.

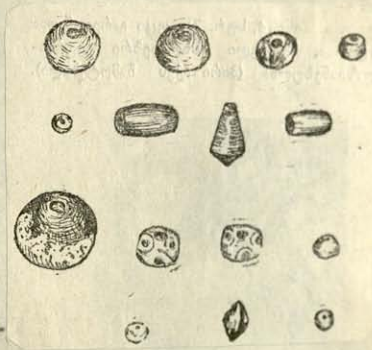

და მრგვალი. (ლიამ. — 8 მმ). აქვე იყო ფარავიანი რ 3 0 6 0 6
6 9 9 9 0 0 (იწვ. № 15).

ფარდა ზემოთაშობილი საშავი ღებისა ხამარხში საკმაო
რაოდენობით აღმოჩნდა სარქოთისა და მინის სხვადასხვა მოყ-
ვანიღობისა და ზომის მძივები. (სურ. 6)

კამარახევის ხამარხვანზე მიპოვებული სარქოთის მძივ-
ების ურთი ნაწილი მრავალ პარალელს პოულობს სამთავრულ მძივებ-
თან. № 4 ხამარხში აღმოჩნდა სარქოთის 15 მძივი, ა) ორი
მსხრიხებში მოყვანილობისა, გაკვეთილია დაფისებური სარქო-
თისაგან, ორივე დაქმის ურთი ზომისაა (სიგრძე — 1,4 სმ),
ბ) ათი წივრილი მძივია, ისინი ორნაე რამრგვალებული, ელიფსო-
ბური, ან დაქმის მრგვალი მოყვანილობისაა, ამ მძივთაგან ყვე-
ლაზე მოჭრილია ოთხეფრი 8 მმ სრ ადრეაგება; უმცირესის კი —
5 მმ. ამ მძივებს შორის, სამი ფალი, მუქი წიფელი სარქოთი-
საგანაა რამზალებული, ოთხი მათგანი კი — მრავარდისებურია, ორიც-
და ყავისებური, ყველაზე მოჭრილი მძივის ოთხეფრი 8 მმ, ურთი
წინილს მარჯვლის მოყვანილ-
ბის და წიფელი ფერის სარქო-
თის მძივი, ფარმხრივია ნახვრევი.

ფარდა ქვის მძივებისა, ხა-
მარხში აღმოჩნდა პასუხისა და
მინისებრი პასუხის მძივებიც. ყვე-
ლა მძივი ფარმხრივ ნახვრევი.
უმცირესი მათგანი და ოთხეფრი ან
მუქი ღურჩია, მათ შორის განსაკუთ-
რებულ ყურადღებას იქცევს მინი-

სურ. 6

38 Г.Г. Л е н и л е й н, Камешные бусы Самтаврского некро-
поля, მასალები საქართველოსა და კავკასიის ძველრობისაგან,
ნაკვ. 29, თბილისი, 1951, 83, 188.

կըծարժ Զոսյուհաճան լամիաբղծար սմողորնկոյն ցորնոն որն Յա-
 ցարա մտոյնսյոյոյ, մաճան մոճրոյոյնն սոցրժոյ — 1,4 սմ, մոցրոն
 ըոսմ. շորնն 1 սմ-ս, Յաճարա մտոյնսյոյոյնն սոցրժոյ — 1,1 սմ
 շորնն, Ձոննն Ձոնոյնն թորննն սայրնոյոյննոյնն ցրննոյննոյնն լամիա-
 բղծար ոսնո կըծարժ մտոյն, մտոյննոյնն ճըլսարնոյնն թըմկըլոս
 ըրնար իսըննոյն (ճըլոյննոյնն ըրնն-ըրննոյնն իսըլոս), որննըննոյն
 ճարն ըրննոյնն մոյնն ցայննոյնն ըրննոյննն.

Որննոյնն սամարնոյն

Լայրնոյնն ըրննն նոննոյնն ճարնոյննոյնն սննն սամարնոյն-
 նոյննոյնն; մասն ըրննոյննոյնն սմ թրոննոյն, սամարնոյննոյնն ըրնննոյննոյնն ըս
 որննոյնն նոյնն ճըլսարնոյնն 1,58 մոցրննոյն ոյն. մոցրննոյննն ճարն
 սամարնոյննոյնն թրոննոյնն մոյննոյնն, ոյննն մարննոյնն ճարննոյն, ըրննոյն
 մոննոյնն մոցրնոյննոյնն, ըրննոյնն լամիաննոյնն ոյն. մոցրննոյննն
 ճարն սնննոյնն թըմոյննոյնն:

Ե ը ը ը ը (ցամ, VI, սոր, 3), ըրնն ճարննոյնն ըս սարնն-
 ոյննոյն; ըրննոյնն մսննոյննոյնն ցորննոյնն, լամիաննոյննոյնն (Ձորն
 սոյննն համոյննոյնն) ճարննոյննոյնն ցրննոյննոյնն ոյննոյնն, որն
 մոյնն սամարնոյնն ըրննոյնն ցորննոյնն մոցրննոյննոյնն սոյնն. ճարննոյնն-
 նոյնն մոցրնոյնն ցրնն ճարնն ըրնն ըրնն ըրնն ըրնն ըրնն ըրնն ըրնն
 ըրնն — սարննոյնն սոյնն; նայննոյնն մոցրննոյն. ճարննոյննոյնն ըրննոյնն
 ճըլսարնոյնն ճարննոյնն ճարննոյնն, ըս թըմոյնն, նոյնն ցորննոյնն ըս
 որննոյնն սննն սմոյննոյնն սարննոյնն համոյննոյնն, ճարննոյննոյնն սար-
 ճարննոյնն, որնն ճարնն, ըրննոյնն ճըլսարնոյնն սարննոյննոյնն, թը-
 մոյնն: սոննոյնն — 17 սմ, Ձորննն ըրննոյնն ոսմ. — 9,5, ըրննոյնն
 ըոսմ. — 8,5, ըրննն ըոսմ. — 9,5, ըրնննննն 6,5 սմ.

Յարժա սնունտ, սամարիտի պըմոհնոթ մեջորդ Յոմնն որո շո-
 լոմն. (Թամ. VI, Եւր. 3), որմընձեպ սնաղոցոցն մոդարցնած
 մըսամը սամարիտի. Ռյոննն նոցադնոթն սամարիտի մոցընս ղրմո
 սամաչարն. սամչալըն ոնցա ըմննեցրըլըն, որմ մոն ըննսնեցն արա-
 ցըրն ուղմոն.

Մըլնոցը սամարիտ

Մըննարդոմթա մըղլընը սամարիտն պըմոնսպըլոտո, մոմնն
 Յընսարոնոթն I, 65 մըլըրնն սոլրմընը. Յըրոնն սամարիտն ղրմո
 լընոնսլընն Ռ ս մ ը ղ ն ո մ ղ մոՅրոնընը ըրոն; (Թամ. VI,
 Եւր. 4). սամարիտ ըմննոնըն ոլո սամննրոնոթն Ռրոնըլոտո-
 սպըն. Սրմարոնոթն մըղ սամարիտն Եոլրոմը 77 սմ ղրոնոթ. սոցա-
 նը ղո 66 սմ. Ռոնննննն ժըլընն ժոնըննն մեղոննոթ ըսլընըն ոլո
 ըս մոնն մոմարոնըննննն ըս մըլոննարդոմննն ըս ըլընն սր մոննր-
 ննն. Ռսմըլնննն շոնըննն մոննըլոնն, Ռանն, որմ սամարիտ մսըլըն-
 նն ոլո, մոցընընըլընն ժոն արսըննոթն նոցոն ար լընոթս Ռսցա-
 նընըլըն.

Մըլընը սամարիտ

Սամարիտն լընսլընըն ըլնսլըրն զորմոննն ոլո ըս ըմննոնըն
 ոլո Ռրոնըլոտոնն սամննրոննսպըն, Ռըլընն լըլընննն ղրմոթ սա-
 մարիտն ոլո լընոնսլընն ղրմո սպընոթ մոՅրոնընը ըրոն. Ռոն-
 Ռնն մըլըննոթս Սոթարն մսըլընն. ըմննոնն ոլո ժըլընն սամ-
 նրոննսպըն, ոլընն մարչըլընն ձըրոնն, լըլընն ղոլըրնն ոլոնն
 մոննրոն. Ռըլըննն ժըլըննն ոլո ղրմո ըս ղրմոնն ժըլընն մոննսընըլըն
 ոլո մոմոթն ղսմնը (Թամ. VII, Եւր. I). ղըլըննն ըսլըննընննն ղսմո
 մսըլընն ղըննլըլընն սմոլըլըն.

Սամարիտ մըլընն ըսմոնըլըն ոլո; մաննն պըմոհնոթ ըլմըլըն
 նոցադնն:

1. ქოხანი (იხე. № 31, უაბ. VII, სურ. 2), გარეგან რუხი ვერ-
 რისაა, ხელო ხარისხი მრავალია ვერს. ხელოთა ნაძვერი და
 მუცაპ მღარე ხარისხიანია; საკმაოდ მუცელგამომხერცია; გვერ-
 დში ამოყვანილი აქვს არაშანაშარი, თხა ძლიერ უხეშადაა და-
 მუშავებული. ქოხნის სიმაღლე - 14 სმ, პირის დიამ - 12 სმ, ძი-
 რის დიამ - 9 სმ, კვდის სისქე - საშუალოდ 1 სმ.

2. ჯანი (იხე. № 32, უაბ. VII, სურ. 2), რუხი ვერისა, ხელოთა
 ნაძვერი, ჯიდად გამოქვიანი, თხას ურეკა სიღისა და კირქვის
 მრედი მარქველები და ამიგომ კვდი ძლიერ უხეშია. კვდის სის-
 ქე არაშანაშარია და არასომეფრთვლადაა ამოყვანილი, სიმაღლე -
 - 5 სმ, პირის დიამ, - 14, ძირის დიამ, - 7 სმ, ამ ნივთებს
 გარდა, საშარხი ადმირინდა მინისებური შასფის ურდი შაგარა
 მინი.

მი-9 და მი-9 ა სამარხები

ეს ორი სამარხი ურდი მუგრის გვერდით იყო მოთავსებული.
 მათ შორის ქვის მხელი ვიდა ვერცხვადურად იდგა და სამარხებს
 ურთიერთსგან მიჯნავდა. ქვაყრილი ორივე სამარხს საურთი შქონ-
 და, რაც იმის მარჯვენა მხელა, რამ აქ ორი მიგვადებულია ურთიერთ
 დაკრძალვასთან უნდა გვექნებეს საჭივ, მისი მღელპირიდან 1, 30.
 მუგრის სიღრმეზე ადმირინდა შავუვის ძველები (სამარხი № 9-ა),
 მიგვადებული რამხრთბილი იყო დასაყდუთიდან ადმოსაყდუთისაკენ,
 ის იქვე მარჯვენა გვერდზე, მხარედი მღელმარხობაში, თავით დასაყ-
 დუთისაკენ. ძველები ძლიერ დაზიანებული იყო, სამარხში არა ვიდა
 იმეტიანი არ ადმირინიდა.

მ ი გ ხ რ ე ს ა მ ა რ ხ ი მ მარხილი ადამიანი იყო
 დაკრძალული (უაბ. VII, 3), მიგვადებული იქვე მარჯვენა გვერდ-
 ზე, ძლიერ მხარედი მღელმარხობაში, თავით ადმოსაყდუთისაკენ. ძველ-
 ბი ჯიდად იყო დაჯილი და სქესის განსაზღვრა არ მისაძინდა, მად-

რამი ინვენივარის მიხედვით აქვარად ჩანს, რომ ქაღის სამარხთან
 გვაქვს საქმიე. შეესაძლოა, ბავშვი, რომელიც № 9-ს სამარხში
 იყო მოთავსებული, ამ ქაღის იყო და რადღაც უბედური შემთხვე-
 ვით ურთოდ დახორცილნი, ურთოდ დაუკრძალავდა, მიტოვებული და-
 ვისქალა მიწის გვიდაპირიდან — 1,60 მეტრის სიღრმეზე იყო
 მოთავსებული, ე. ი. მიტოვებული უფრო ღრმად იყო მოთავსებული,
 ვიდრე ბავშვი.

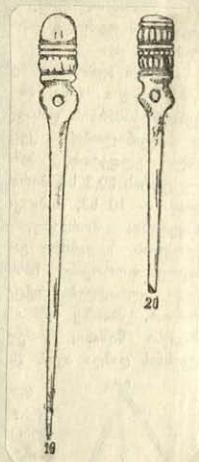
მი-9 სამარხში განსაკუთრებული დიდი იყო სამკაულე-
 ბით და იგი უამრავხევის სამარხივანზე ურთ-ურთ წამყვან სა-
 მარხად ითვლება. მასში შემთხვევით ნივთები აღმოჩენია:

ქ ა მ ი (ინვ. № 34, ფაბ. VII, 4), მოკვიდილი ვერცხლი,
 ირგა ლევისქალასთან ახლოს; გვირგვინი ამოყვანილი აქვს სი-
 მიუფროდოდ და შირი კი ჩაკეტილი. პირზე ურთ ადგილას კოხვად
 აქვს განიხვანილი პაგარა ღარისებრი' ვაჩი, ქურჭელი მიწვევითა
 ნაკვლები, თხა კარგი ხარისხისაა და შეესაბამება ვაჩი-
 შვანი, ჯამზე გზურის კანქის ძუალი ილი, რაც იმას მიწმობს,
 რომ მოვლულია და ლის საიქითი "საგზადი" ჩაუყვანილია,
 ჯამის სიმაღლე ურთის 3,6 სმ, პირის დამი, — 10,7 სმ, ძირის
 დამი, — 5,7 და კედლის სისქე — 0,5 სმ.

კ მ ქ მ ბ ი (ინვ. № 35, ფაბ. VII, 4). ირგა მარცხენა
 ბეჭის ძუალია, ქურჭელი ძლიერ პაგარა მიმისაა, კეტი მიწი-
 ლი აგურისებრი; დაზიანებულია (სკლია შირისა და მუცლის
 ნაწილი), თხა წმინდაა და კარგად დამუშავებული; განიხვანილია
 დამკვიდილი ირგვინად. კოქობის სიმაღლე — 6 სმ, პირის დამი, —
 — 5 სმ, ძირის დამი, — 4,6 სმ, ანთი ამოიქურება სამარხში მო-
 პოვებული თხის ქურჭელში, სამაგვიროდ, მასში უხვად იყო
 წარმოგენილი ბრინჯაოს სამკაულეში კერძოდ:

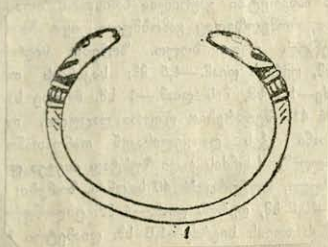

ს ა მ ა ჯ უ რ ე ბ ი (ი ნ ვ .
 № 42 და № 43, სურ. 8) მიგვაღე-
 ბუნს ორდავე მარჯვე ვკვეთა თითო
 სამაჯური, სამაჯურებში ერთი ფიპი-
 საა, მათი ღერო სავნაოდ მსხვილი
 და მასიური, მიწვადულია თავაღუ-
 რად, თავებზე გახსნილია და შემიკულია
 შიგომიწველი მოფიცი — გველის თავ-
 ებების გამოსახულებების, № 42 სა-
 მაჯურის ზომები: რკადის უდიდესი
 ირამი, — 7 სმ, უმცირესი — 5,7 სმ,
 მანძილი გახსნილ თავებს შორის
 2,6 სმ, ღეროს ირამი, — 7,2 სმ, უმ-
 ცირეს ირამი, — 5,9 სმ, ღეროს ირამი, —
 — 0,7 სმ, მანძილი გახსნილ თავებს შორის — 2,9 სმ.

სურ. 7

შიგომიწველი მოფიცი ბრინჯაოს ეპიქაში ფარული იყო გავრ-
 ცელებული, მაგრამ გველის თავების გამოსახულებანი სამაჯურებში
 კი შედარებით გვიან გაჩნდა და სავარაუდოდ, რომ იგი რკა-
 დის ინტუსგრის გავრცელებას და შეყვავებას ახდავს თან, შეიბრ-
 ნევა, რომ სამაჯურის ერთ ბოლოზე გამოსახულება უფრო რელიეფ-
 რად და გამოკვეთილია მიყვნილი, უდიდესი შეიკული, სამაჯურები
 ფაღიბში უნდა იყოს ჩამოსხმული, გველის თავების გამოსახულებად
 გამოყენებულია რელიეფური და შიგომი წამები.

სურ. 8

ბ) კ ა ს რ ი ს ე ბ რ ი ო რ ი ბ ი ს 22 მილიონი, ბრინჯაოს მილიონი, მსგავსად მიეკთხევა სამარხის მილიონისა — დამზადებულია ბრინჯაოს ძველი ფრესკები სავანე, უდიდესი მათგანის სიგრძე — 0,9 სმ არ ადრემაყვება, დიამ. კი 7 მმ.

ბ) მილაკისებრი ფრესკის ბრინჯაოს მილიონი — 5 ცალი, მისწორების სიგრძე 0,7 სმ არ ადრემაყვება, დიამ. — 0,4 სმ, გაკვეთილია ბრინჯაოს მიყვად ძველი ფრესკის სავანე. გარდა ამ ნივთებისა სამარხში ჩნდებიდა ბრინჯაოს სხვა ჰაგარ-ჰაგარა ნივთებიც (იხე. № 51, 53, 54, 36), რომელთა დანიშნულებაზე ჩვენთვის მდგომარეობა ნაშედი არ არის, შესაძლებელია ისინი ფანისა-მისთან იყო დაკავშირებული.

სამარხში საკმაოდ რაოდენობით აღმოჩნდა რკინის ნივთებიც, მათგანში ისინი უანტიკაგან დაზიანებულია, რკინის ურთი ს ა - მ ა ჯ უ რ ი (№ 37) მთლიანად გაფხვირდა, იგი მიტოვებულია მარცხენა ხელზე უკვდავ, ფრესკის დაკვეთილია, მთლიანად სამაჯური (იხე. № 53) მთლიანად მარჯვენა ხელზე უკვდავ, ფრესკის მიხედვით აქვარად ჩანს, რომ სამაჯურში რკინის მთლიანად ურთი ურთიდა. მარცხენა ხელის ურთ-ურთ მთლიანად მიტოვებულია უკვდავ რკინის ბეჭედი (იხე. № 47), ხოლო მთლიანად, ფრესკის რკინის ბეჭედი (იხე. № 52) აღმოჩნდა მარცხენა წინამხარის ძვალთან, ჩრდილო-დასავლეთი ფრესკის დასავლეთი, გარდა ამისა, სამარხში რკინის მთლიანად დაზიანებულია მიყვად დაზიანებულია ფრესკის ურთ-ურთ ნაფხვირ უსრულიან ნაწილია ჩრდილო-დასავლეთი, უსრულიან მიყვად ნაწილი სამარხში სხვაგვანადაც აღმოჩნდა, კერძოდ, მთლიანად არის (იხე. № 50).

სამარხში დიდი რაოდენობით აღმოჩნდა მილიონებიც (იხე. № 55, ფაბ. VII, 4). მათგან; მილიონებიც მათგანის და მილიონის მთლიანად, ურთ-ურთ დაზიანებული მილიონი 200 ცალი აქვარებებს, მათში

სქარბოზს შიკონუსური ფორმისა, ყველა მადგანი ცაღმხრივ ნახვ-
რეფია, მათ შორის უდიდესის დიამ., უფრის - 0,6 სმ, უმცირესისა
კი - 0,4 სმ პასუვის მძივებით ძირითადად მიყვრილად ან დე-
რი ფერისაა, მიწისებრი პასუვისა და მიწის მძივებით კი მუქი
ღაფი ან ღია იისფერია, მიწისებრი პასუვის სხვადასხვა ფორმის
მძივებს შორის ყურადღებას იქცევს ამფოროსკის მიყვანილობის
სანი პაფარა მძივსაკვირი, მათ საწილად სიგრძე 1,5 სმ ან
აღემაფება, მუცლის დიამ., კი - 0,7 სმ, მსგავსი "ამფოროსკები",
როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, აღმოჩნდა II 4 სამარხშიც, მიწისებრი
პასუვისაგანაა და მზადობრივი, აგრძობვე, ურთი საკვირი, რომელიც თუ-
კუხა, წაკვეთილი კონუსის ფორმისაა, მისი სიგრძე 1,4 სმ-ია,
მაგის გასაყვრივი ნახვრევი გაკვეთილი აქვს წერტილ ბოლოზე.

სამარხში იყო სარდოონის მძივებით (იხი, II 45, სპ. XXVII, 2)
უმეფესად სარდოონი მუქი წითელი ფერისაა უდიდესობრივი და
საფრული, მძივებით ნახვრეფია ირმხრივ; ამადგან უდიდესი მძივის
დიამ., - 1,3 სმ უფრის, უმცირესისა - 0,8 სმ, აღმოჩენილია შორის
კასრისებრი მგრძელ მძივებით (3 ცალი), რომელთაგან ყველაზე
მომრძელი ფრადგორჯანია; მეორე მძივი ღია აგურისფერია და
წილარებით მცირე მონისა, როგორც მეოხე სამარხში, აქვს გუბრე-
ბა მივარობსფერი სარდოონის მსხლისებრი და ფრემლის მიყვანი-
ლობის საკვირი, მძივსაკვირის სიგრძე - 1,3 სმ, ხოლო უდიდესი
დიამ., - 0,6 სმ ან აღემაფება.

12 ა და 12 ბ სამარხები

როდესაც მდგომარეობა სამარხის (ქვისსამარხი) კედლებს გარ-
შემო მიწას უდიდობით, მის სამხრეთ-აღმოსავლეთ კუთხესთან კვი-
რის ქვიშის ქვეშ გამოჩნდა ადამიანის ძაღვის ქალა და მარცხენა

ქონაწილის ძალად (სამართლი № 12 ა), ამ ძველებს განლაგების მიხედვით აღკვეთა იქნება, რომ ახლად აღმოჩენილი ძველები მე-12 სამართლის ქვეშ უნდა ყოფილიყო მოქცეული. № 12 სამართლის სამხრეთი კუთხის ქვეშ მდებარე საფარიანი განიხილა (მე-12 ბ სამართლი ფაშ, VIII, სურ. 3). ჩვეულებრივ მე-12 სამართლის ინვენტარი იმ სამართლებზე ქვეშ ავალაგდა, გამოიჩინა, რომ მე -12 ა და მე-12 ბ სამართლები ძლიერ დაზიანებული იყო (იმ, ფაშ, VIII, 4), ჩრდივ მიგვადებული იქნა ძლიერ მოზრდი მდგომარეობაში, მარჯვენა კვერთხე, აქრთ სამხრეთისაკენ; ჩრდივს დაქვეშ რიგის ქვეშ იყო. მე-12 სამართლის ჩაგვინსახ მათი ძველებს უბოძესი ნაწილი უფროსა ამოყარეს; ასევე ნაკლები ჩანდა სამართლები ინვენტარი; მე-12 ბ სამართლი ნივთები ადარ იყო, ხოლო მე-12 ა სამართლი კი შენობისგან იყო:

ს ა მ ა ჯ უ რ ი ბ რ ი ნ ა მ ს ი (ინვ. № 64, ფაშ. IX, 1). სამაჯური მიგვადებულს მარჯვენა მარჯვნივ ვიქნა, დაგვიდა კარგად, მინდათს ღერს სავსაოდ მსხვილია და მასივური; მარჯალებია გვალური, დაგვასხნილი, გახსნილი მდებარე კვერთხის დაგვიდა გამოსახული, ასევე სამაჯურები, სამართლებზე უკვე სავსაოდ ჩაგვინობიდა გნობილი, მარჯამ ეს ცალი იმითაა სავსარილები, რომ ქვესარმავედა დაგვიდა უფრო რვადისგანადაა გამოყვანილი. ფარითაა გამოყვნიებული ღვეტი-გხური სამკაული, მინდობები და მინდობი და სწორი ნაქვებები. სამაჯურის რვადის უბოძესი ითამ. — 7, 6 სმ, რვადის უბოძესი ითამ. — 6, 4, ღერის ითამ. — 0, 8 სმ.

ჩ ვ ი ნ ი ს რ ა ნ ა (ინვ. № 63, ფაშ. IX, 1) იგი ქვედა ყბის წინ, ისევე მამაგვებზეა ჩრდილოა, ღიბის დანა მიგვადებულს ხედი სჭრია, რვინა დაგვანგული და დაგვილია, მარჯამ ნაგვებების სავსადებობი მათნე ხეჩებზეა მისი უფროსი დაახლოებულია ადგენა, დანსპირნი კონაე მოხრილია, შენობისგან სავსარილები

ფორია - (ინივ. № 82, ფაშ. IX, სურ. 3) დეგა ფერისა, იღვა ქუხლის ძველის ჯვან. კორპუსი მიხედა. აკლია ყური, პირი ფორიას საკმაოდ განიერი აქვს. ყური კი ვიწროვდება, მუცელიც მუცლისაკენ გაგანვირებას იწყებს. მუცლის ირამი. - 11,7 სმ
 თხა ანაა მარაღბარისხევიანი, მუცლისპირზე უფროა გადარეხვის კვალი. გამომწვარი აქვს, რის გამოც მისი მუცლისპირი აქრედე-
 ბულია რაჭებიც. ფორიის სიმაღლე - 10,8 სმ პირის ირამი. - 9,4 სმ, ძირის ირამი. - 3,5 სმ.

რკინის საკინძი (ინივ. № 83) რკინა ძლიერ აქრედე-
 ბულია. ნაფხებობის რაოდენობის მიხედვით მუცელიც ვიწროვდება, რამ
 სამარხში სულ უფრო იწვება საკინძი მანის იყრ, მავრამ რმედიმი
 მათგანის ადრეცა არ მისხვინდა.

მიმთხმედი სამარხი

მედიკალინური კრისსამარხის მარხადგენს, რმეცავე მე-
 დიდან ქვის დიდი ფიქრში ახურავს, მავრამ № 14 სამარხი სამთ-
 რის მსგავს სამარხებშისაგან იმით განსხვავდება, რამ მიღვა-
 დებულს აქ, სახურავის ქვეში უწესადოდ მეფ ვლგა, სამარხის
 სახურავი გარეგნულად ასე გამოიყურებოდა: ქვიშაქვის რი მრ-
 ყელი, რმეკუთხა დიდი სამარხის ვლი ადრმსავლედიც და რასავლედი
 ბოლოებზე, რი ქვას მირის დარჩენილი ნაშრადი დავარული იყრ მი-
 სამი, აგრედე, რმეკუთხა მრყელი ქვის დიდიც. "სახურავის"
 სიგრძე - 1,10 მეტრს უძრის, სიღრ სიგანე - 0,82 მეტრს (ინივ.
 ფაშ. IX, სურ. 4). ქვიშაქვის დიდი მიფად რმედი რმისა
 იყრ და ადრების დრის მხედ ფენებად იწილებოდა, რადგანაც ის დ-
 რში უწესადოდ მიღვადებულს ვწყრ მემოდაც ძველები ქვეში სი-
 ძიის გამო გამოწყვედებულ იყრ. მიღვადებულ იწვა მარცხედა
 გვერდზე, მათი ადრმსავლედიცავე. ხელები ძლიერ მისხვიდი მქონ-

და, ხოლო მუხრანში კი - წიგნარშით სუსხვად, მარტყოფის ძველში ხერხედილის სურსათს მარტ კუთხეს ქმნიდა, რაც ქვეშის რაწილის წიგნგად ითხდა, სამარხი იმევენუარით უარში იყო და ის ურთოდურად ითხის ქურქული, რიშვილი მასში აღმოჩნდა ქვის "სახურავის" გარეთ იყო მიქცეული, ამის გამო იგი გადარჩენისა დამსხვრევას.

მე-14 სამარხში აღმოჩენილი კოჭობი (ივ. № 84, ფაშ. X, სურ. 1) გარეთან ატარისფერია; (მრუარდისფერად ელფერით), შირიმისფერულია, ყელი ვიწრო აქვს, ხოლო მუცელი გამოშვრილი, ითხაში ურევიან სიღის საკმაოდ იდიო რაოდენობა, დამუშავებულია კარგად და გამოიწვევია დამაკმაყოფილებად, ქურქის მრეშობა: სიმაღლე - 6 სმ, მუცლის დიამ. - 8,5 სმ, ძირის დიამ. - 5 სმ, გარდა ამისა სამარხში ჩვენის საკონქების ნაგებობის ვნახვეთ (ივ. № 85), ნაგებობის მიხედვით ვფიქრობ დამსხვრეულია ურთოდურად საკონქი შირიანული სახიდი (ფაშ. X, სურ. 1), ჩვენა ძლიერ ფლავაა წინახული და მათ მხატვრულ დიდი-ბუნებაზე ძნელია საუბარი.

მეხუთმეტი სამარხი

ჩრდობსამარხი № 15 მოსავსებული იყო ხერხედილის სამხრეთ ნაწილში, ქვაყრილი წიგნგობა ქვიწაქვის დიდიობისა და რიგის მამიღნიმე ქვისაგან, ქვეში იქნის გეოპირიდან 60-65 სმ-ის სიღრმეზე აღმოჩნდა, სამარხი ჩრდილოეთით იყო ჩრდილოეთიდან სამხრეთისაკენ (კონაგ სამხრეთ - აღმოსავლეთისაკენ გაიბარით) ქვაყრილის სიღრმე - 0, 98 მეტრი იყო, ხოლო სიგანე - 0, 80 მეტრი.

მოდულიანი იქნა მარცხენა გვერდზე, ძლიერ მოხრილ მრუთობაში და დამსხვრეული იყო თავით ჩრდილოეთისაკენ (ფაშ X, სურ. 2), თავისქადა იქნის გეოპირიდან 1, 60 მეტრის სიღრმეზე

აღმორჩინება,

სამარხში შემოთავსებული იყოს: 1. ჯანბი (იხ. № 71, ფაშ. X, სურ. 3). იგივე მარჯვენა ხელის მაჯასთან მკვერთს ძვლის წინ. ქურჭული გარეობა ჩაღისფერია, პირგარდაქმნილია, ძირი ბრწყინვალე აქვს. თბა კარგი ხარისხისაა, რამდენადაც ჩანს - მუცლის, განმარტვარია კარგად, ჯანბის გარედაც ია წიგნიდა მგონა პირველი დაახლოებით უმცირესობაა გარეხილი ია გლეჯილი, მსგავსი ფორმის ჯანბი კამარაბევის სამარხთანვე აღმორჩინდა № 6 სამარხშიც.

გომები: სიმაღლე - 3,8 სმ, პირის ირამი. - 10,4, ძირის ირამი. - 9,5 სმ.

ბრინჯაოს საკონძები (იხ. № 69 და 70, ფაშ. X, სურ. 3). მრავალ საკონძო აღმორჩინდა ურთავი, მკვერთს ძვალთან. სამკაულეში იგი მსგავსებებს პოულობს № 4 და № 9 სამარხებში აღმორჩინილი საკონძებთან, რაც მათ გომებთან და ფორმით, ასევე რამდენიმე ვიქტორიის მხრივაც. № 69 საკონძის სიგრძე - 10,5 სმ-ია, ღერო მრგვალი და წვეტიანი აქვს და საფრთხილია თანდათანობით მსხვილდება. ღეროს მაქსიმალური ირამი. - 4,5 მმ-ია, საკონძის ყელი გაბრწყინებული და ჩახვენილი აქვს. საფრთხილი და ფრთხილი მთავარი ნიშნები (საფრთხილი სიგრძე - 1,9 სმ, ირამი. - 1,1 სმ).

რაც მათ ნახავთ ირამს, საკონძის საფრთხილი წვეტილი და პირველი კვლავითავე განლაგებული ნაჭრები ხაზებით. № 70 საკონძის სიგრძე - 10,5 სმ-ია, ღერო აგრეთვე ბრწყინვალეა და მისი მაქსიმალური ირამი. 4 მმ-ს არ აღემატება, ყელიც ამ საკონძისავე აქვს მონარის განსაკრული ნახვევი, ხოლო საკონძის ფრთხილი ფორმის საფრთხილი მსგავსი ირამის შემკული, რაც მათ მრავალ სამარხში უნახავს.

მიღებული მუშაობის

მუშაობის მიხედვით იგი შეიძლება იყოს ნაპირ-
ში (იხ. გვერდი), მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენს ნაკლებ იგი,
მიღებული მუშაობის მიხედვით იმისა და მიღებული მუშაობის განსაზღვრა
მინიმუმ მოხერხდება; იგი იქნება ძლიერ მოხერხებული მიღებული მუშაობის,
ვერც გვერდში, სადაც სამხრეთისაკენ, ჩვენს სიღრმე მოხერხებული
მიღებული მუშაობის დაახლოებით 95 სმ იგი, სამხრეთისაკენ აღმოჩენილი
ჩვენს მიხედვით შეიძლება იყოს, მხოლოდ უნდა სამხრეთისაკენ ხელდას
იგი შეიძლება.

ბ ე რ ა ე ა სამხრეთისაკენ — იგივე შეიძლება იყოს, მხოლოდ-
ხეობის მიხედვით იმისა და ჩვენს მიხედვით ახალი შეიძლება, შეიძლება
შეიძლება მიხედვით მიხედვით (ვაშ. X , სურ. 4).

ჩვენს უფრო მეტი მიხედვით განსაზღვრული და წარმოდგენი-
ლია, მიხედვით მიხედვით 8,8 X 7,7 სმ, ხელდას უფრო მიხედვით-
ლია და მიხედვით შეიძლება მიხედვით და მიხედვით; ძლიერ მიხედვით
აქვს, იმისა კარგად და მიხედვით, მიხედვით არა მხოლოდ
განსაზღვრული, აღნიშნული მიხედვით უნდა იყოს, რომ უფრო ძლიერ
ქვემოთ, ხელდას მიხედვით უნდა ნაწილი განსაზღვრულია, მიხედვით:
სიღრმე — 16,5 სმ, მიხედვით იმისა, — 15 სმ, ძლიერ იმისა, — 10,7 სმ.

ჟ ა მ ი (იხ. II 72) იგივე შეიძლება, იგივე ხელდას
სამხრეთისაკენ, სამხრეთისაკენ იგი, სამხრეთისაკენ მიხედვით მხოლოდ
უნდა მიხედვით უნდა მიხედვით შეიძლება, მიხედვით ეს უნდა მიხედვით
სამხრეთისაკენ არ იმისა უნდა მიხედვით წარმოდგენილია,
იმისა კარგად და მიხედვით, შეიძლება მიხედვით განსაზღვრული და
განსაზღვრულია, ახალი სამხრეთისაკენ იგი და ვერ ახალი მიხედვით
მიხედვით კარგად (იხ. II 73), მიხედვით ნაწილი მიხედვით მიხედვით
იგივე განსაზღვრული, სხვა მიხედვით მიხედვით სამხრეთისაკენ მიხედვით, მიხედვით —

მიღწერის მიხედვით სანდოობა

სანდოობა № 18 მიღწერის მიხედვითაა აღნიშნული დასაბუთებული ნაწილი, სანდოობის განსაკუთრებით გრძელი ქვაყრდილი ჰქონდა, რიგის ქვეშავე ნაწილში დასაბუთებული ნაწილი იყო ქვაყრდილის მიზნობრივი ღრუბრი, ქვაყრდილის სიგრძე - 1,85 მეტრის უდრისა, ხოლო სიგანე - საშუალოდ 55 სმ იყო.

სანდოობის პრეპარატის გამოკვლევა, რომელიც უნდა ქვაყრდილის ქვეშ დაკრძალული იყო ორი მიღვაძეობი - მიზნობრივი და ბავშვი, მე-18 სანდოობის მიზნობრივი მიღვაძეობის იქნა მარცხენა გვერდითი, ძლიერ მოხრილი მიღწერის მიხედვით, საშუალოდ დასაბუთებული, მარცხენა ხელი მიღვაძეობის საფუძველი უნდა იქნებოდა დასაბუთებული იყო, სანდოობის აღმოჩენის რიგის ბრწყინვალე ქვის "ბაღიჭიტი", დასაბუთებული იქნა მიწის ზედაპირიდან 1,55 მეტრის სიღრმეზე იყო (ფაშ. XI, სურ. 1). სანდოობის აღმოჩენის შემდეგ ნივთები: ჯამი თხილბა ყურისანი (იხ. № 28, ფაშ. XI, სურ. 2) იცავს მიღვაძეობის კვანძს, გარეგან მიწისაღწერისა, გვერდითი სიღრმეობრივ აქვს ამოყვანილი, ხოლო შირი წიგნით ჩაკეტილი, ჯამს პირში, უნდა ადგილას აღნიშნული მოყვანილობის ფაშ აქვს გამოყვანილი, ყურის ფერი ბრწყინვალე და საფრთხილი ქვიშის პირს უნდა იქნება, ძირითად, თქმის ჯამის ძირშია მიმავლებული; ჯამს შირი ბრწყინვალე აქვს, თხა კარგადაა დასაბუთებული და ურევიან სიღრმეობრივ საკმაოდ იდრ მარცხენა, ნაკლებია მარცხენა და დასაბუთებული ნაწილია გამოწვევანი, ზომები: სიმაღლე - 5,3 სმ, პირის დიამ. - 13,5 სმ, თრის დიამ. - 10,5 სმ, კვადრის სიხვე - 0,7 სმ.

ფურცელი (იხ. № 20, ფაშ. XI, სურ. 2) იცავს - შუბრის ძველ-დასაბუთებული, მიწისაღწერის ფურცლისა, ჩამოყვანილი უნდა იქნას ნაწილი, ამჟამად რესტავრირებულია, პირი ქვიშის, იქნავს გარე-კენა აქვს გადმოწევილი, ყურის ფერი ბრწყინვალე, თხა საშუალო ხარისხისაა, წიგნის სიღრმე და კარგად იქნა მარცხენა

ქარბი მინარევი, გაკეთებულია მონკვეზე და სავსაობო კარგადაა
 გამოიწვია, გონებში: სომხადე - 10,5 სმ, პირის დიამ. - 9,5
 სმ., ლეფტის დიამ. - 11,5, ძირის დიამ. - 8,80 სმ, კვირის
 სისქე - 0,5 - 0,6 სმ, სამარხში გარდა თხის ქურჭლისა ად-
 მონიდა ბრინჯაოს სავინძო (იხ. № 93, ფაშ. XI, სურ. 2),

მე-18 სამარხის ბრინჯაოს სავინძო ქურჭო განხილულ და-
 ნარჩენ სავინძებში იმით განსხვავდება, რომ იგი შედარებით
 მოკლეა, უფრო წვეფიანი აქვს, ყველი ბრწყელი და ვახურეფი, სავ-
 ვინძის ღარი ფიციანი ფორმისა და სავსაობო მონკვირისა, შენ-
 კულია წინადა რეღივეურად გამოყვანილი ხაზებით, ხოლო ამ ხა-
 ზებზე ღირის დარჩენილი ადგილებში კი მათგან პუნქტურად
 რედატ განლაგებული მოკლე-მოკლე ნაჭეფებში, დამბალებში შექ-
 ნილი, ეს სამაჯური, განსაკუთრებით ახლო სივსა № 4 და 9
 სამარხების სავინძებში.

სამარხში აგრეთვე აღმოჩნდა რკინის რვადრამენქილი სამა-
 ჯურების ნაჭეფები (იხ. № 91) და რკინის ბეჭდის მინილი
 ფრამენქი (იხ. № 92).

მე-18 სამარხში, მოგონი ადენიწინა, დავრძაღლი იყო
 შავქვი, მიყვადებული მინიწინაღლი (სამხრეთ-დასავლეთიდან
 მინილი აღმოსავლეთსაკენ, იქვე მარცხენა გვერდზე, ძლიერ მოხ-
 რილ მისტიმარეობაში, ღარი სამხრეთ-დასავლეთსაკენ, უფროსა,
 სამარხში ძლიერ რვილი შავქვი იყო დავრძაღლი, რადგანაც ძველ-
 ბიდან მხარე კბილები იყო შეშინახული, მანქილი მონკვირ ბი-
 ვადეშულსა და შავქვის, ძველებზე ღირის 15 სანტიმეტრი იყო, შავ-
 ქვის დარჩენი შენობები ნიულები აღმოჩნდა: ფულია (იხ. № 95,
 ფაშ. XI, სურ. 3), ითვა მუხლებში, გარეგან დეგანონაჭრისფრია,
 (შავი ლაქებით), მანკუხილი აქვს პირისა და ყველის ნაწილი,
 ყველი შედარებით ნადალი აქვს, პირი განიერი და გარეთ გადმოქ-

ღიდი. მუგვილი განიბეჭდილი. ყურის ღერო მრგვალია და თავით
 ფიქრის მხარეზეა მიბმული, ხოლო ძირით კი ფიქრის მუგვიანზე.
 ყურის ღეროს ამგვარი მორგადებით იქმნება რვაღერო ფორმის
 ნახვრეფი. თხააა ურვეთა კირქვების მიმგრნ ნაფეხი, ნა-
 კვებთა მორგებზე (წიგნიდან წიგმიწვევა წინდელი მორგებნი),
 გარედა მუგვიანი გარდაღესილია. განიმიწვარიც არაა ნახაბრად.
 მორგებნი: სიმაღლე - 8,5 სმ, პირის ირამი. - 9,5, მუგვის
 ირამი. - 10,5 და ძირის ირამი. - 8 სმ.

გარდა ამისა, სამარხში კიდევ ორი ურთიმიფორმული ჩაფხული
 x ა მ ი ი ი რგა (იწვ. № 94 და 96).

ჯამი (იწვ. 96, ფაბ. XI, სურ. 3) გარედა წავი ფორმისაა.
 სარჩული კი მრგვალია ფორმით აქვს. პირს ქვემოდას ჯამს წინდელი
 წიგნიწვევა ნაქვრეფი, რმების სიგანე 1,1 სმ თხა განიმიწვა-
 რიც არაა ნახაბრად, მუგვიანი გარდაღესილი აქვს. მორგებნი:
 სიმაღლე - 5,7, პირის ირამი. 14, ძირის ირამი. - 7 სმ.

ჯამი (იწვ. 94, ფაბ. XI, სურ. 3) გარედას ღრვა ფორმისაა.
 წიგნიდან კი თხა მრგვალია ფორმითაა განიმიწვარი. ნაფეხის
 ქრდილი წიგმიწვევა, რმ განიმიწვა მორგებზე არაა მიყვანილი.
 რამორგებნი ჩანს, ჯამი ხელითაა განიმიწვრილი და ამიფორმული
 რგებნიც ასიმეფრული მიყვანილია. მორგებნი: სიმაღლე - 3,9 სმ.
 პირის ირამი - 9,2, ძირის ირამი. - 4,5.

მიგვიანებული სამარხი

ორმისამარხით მიგვიანებული იყო თხრის სამხრეთ მ-
 რითი, ღრვის ნაპირთან ახლოს (იხ. გვერდი), სამარხის ქვაფრდილი
 (სიგანე - 1,48 მეფრი, სიგანე - 0,67 მეფრი), სამხრეთით
 იყო ჩრდილოდას სამხრეთისაკენ, ორდავ სამხრეთ-აღმოსავლეთ-
 თისაკენ გადახრით. ქვაფრდილის გარეშე მი ქვიშაქვის მრეფედი ღრ-

II 59); თხა კარგადაა დამუშავებული, ღებდა ხიდებსა და კორქებს
 ქვირილი მარცვლებით საკმაოდ რაოდენობა წებობიანად. მუდმივი
 გარეგან გარდაუდებული და გამოიყენებული აქვს. ეფუძნება იგი გამო-
 ქვის წინ სათანადოდ ხსნარში ამოყვლით. ასევე ხერხი და სპე-
 ცილი ქვირილი იძენია სასურველ სიმკვრივებს, წყალგაუყოფელი
 ხერხი და სასიამოვნო იერს იძენია. მონივი: სიმაღლე — 10 სმ,
 პირის დიამ. — 5,3 სმ, მუცლის დიამ. — 10,5 სმ, ძირის დიამ.
 — 5 სმ.

ქ ა მ ი (იხ. II 132, ფაზ. XII, 1) იგი სამარხის ჩრდილო
 კორპუსში, მიწისქვეშაა; პირი ორნავე მარცხენა აქვს საკვადი,
 ძირში იყვლება და კორპუსში სიმკვრივედაა აქვს ამოყვანილი.

მრგვალი ფორმის პიჯარა უფრო ქვირილი პირშია მიმავლ-
 ბული, მუცელი იგი იქვე უხვევს იხე, რომ უფროს ნახევრებში მხო-
 ლოდ უნდა იდებდნენ თავს. თხა მსაფრინველურადაა, დამუ-
 შავებულია მარცხ და გამოქვის ხარისხში ანალოგიურად
 ბუნებ. გამოქვამილ ჯამი ორნავე მხრიდან გარდაუდებელი და სა-
 თანადოდ სიმაღლი ამოყვლით, რის გამოც მისი მუდმივი გლეჯი
 და პირიდაა. მონივი: სიმაღლე — 8,4 სმ პირის დიამ. — 18,3 სმ,
 ძირის დიამ. — 8,3.

ს ა მ ა ჯ უ რ ი ბ რ ი ნ ა ა მ (იხ. II 29,
 ფაზ. XI, 2), მრგვალი მარცხენა მარცხე ღებდა. ორნა საკ-
 მად მსაფრინველ, მრგვალი და მასიური. მრგვალი ორნადა,
 თავდახსნილი და წებულია გვერდის ღებობის გამოსახადებში,
 რომელთაგან უნდა უფრო რეგულარადაა გამოყვანილი, ხილი მუდმივი
 — მუდმივი მონივიდაა. ორნა თავდახსნილი და
 ამ დაკვამულ სიმკვრივეში გამოსახადი ქვირილია კიხერი,

რომელსაც უფრო და უფრო გამოსახადებში მისივეს. კიხერი და

შეზღვევით გამოწვევებულნი და აღვივებულნი სამკაულნი, შეიკრულნინს
 ღვარსაჭრისნიც მი-19 სამარხის სამკაულნი მი-12 ა სამარ-
 ხის სამკაულნი ანალოგს წარმოადგენს, მისებრ: ფერის რიამი, -
 -0,8 სმ, რკალინს უდიდესი რიამი, -7,6 სმ, უმცირესი -6,2 სმ.

სამარხში რკინის ნივთებიც აღმოჩნდა, კერძოდ, შ შ ბ ი ს-
 შ ი რ ი (იხე. № 131), მისი სიგრძე 25 სმ იყო, იგი მარჯვენა
 ხელის მიღებად იხმარებოდა, ი ა 5 ა რკინის (იხე. № 130), აგრეთვე
 დამკვრელი, შეიკრება 7 ნაფეხისაგან.

მეოთხე სამარხი.

ამ მრისხამარხს ქვაყრდილი ან ჭეჭენია, ამივეში სამარხიდან
 მა იხეუნიგანმა მიუღრონედაც იჩინა თავი, მიღვადაღებული იქნა
 მარჯვენა ხელიდან, ძლიერი მოხრედი მიგრმარეობაშიც და თავის
 მისარული იყო ჩრდილოეთისაკენ, თავის ქადა მისის მუდამირო-
 რან 1,70 მეტრის სიგრძეზე მიგრმარეობა, თავქვეში მიღვადა-
 ღულს ეყო რივის ბრწყინელი ქვა, სამარხში შეიკრევი ნივთები ალ-
 მოჩნდა:

ბ ვ რ ა რ ა (იხე. № 147, ფაშ. XI, 2) ირვა კურსუნის
 ძვარსან, დეგაფერისაა, მოწავთ-მინაფრისურთ დაქვბიან, ყელპირის
 ნაწილთ მიგრხილი აქვს; მსხდისებრნი მიგრვანიდობისაა, ყურის
 ეგრთ ბრწყინელი აქვს და თავის და ძირით ქურჭლის პირზე და
 მუგრეზია მიბმული; თხა საკმაოდ კარგი ხარისხისაა, მუდამი-
 რი დამკვრელი აქვს კარგად და გამოიწვეარია დამკვრელი-
 დობლი, მისებრ: სიმაღლე -16,2 სმ, მუგრის რიამი, -15 სმ,
 ძირის რიამი, -10,7

ს ა მ ე ვ ე ხ ა   ჯ ა მ ი (იხე. № 107, ფაშ. XI, 2)
 ირვა სამარხის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში, კვირისფავსა და
 ნიკაპის ძვარს შუა, ჯამი რა ატარისფერია. ქურჭელი პირფადა-
 შილია, გარედან, პირს ქვენიც შეიკრევება ქრედი მორი, რის
 გამოც ნაპირები უფრო მკვეთრად გამოიჩინელი გვერდებზეა, ძირით

ჯამს სფერულად აქვს მომრგვალებული და ზედიზედ მიმდრეკილი აქვს სამი ფენი. ფენებში განლაგებულია ურთიმუგურისაგან დანაბარი მანძილის რაფილები. ფენის წვერებში გარედაკვეთაა გამოიწვეული; ეს ფენის ძირებს ჰორის მანძილი 6 სანტიმეტრს არ აღემატება, ფენის წვერებს ჰორის მანძილები 11 სმ-ს უდრის. ფენის ძირით ურთულური მოყვანილობისაა, ჯამის მასალა — თხა, კარგი ხარისხისაა, ურეგოა წმინტა სიღის მიგრე რაფიენობა. ზედაპირი გაბაღესილი აქვს და თხაფ რამაკმაცოფილებლადაა გამოიწვეული. ქურქლის კარგად გამოწვის მანიწნებელია ისიც, რომ მისი ზედაპირი ურთიმუგურია, ზომები: სიმაღლე — 8,5 სმ, პირის დიამ. — 16,5 სმ, ფენის სიგრძე — 3,8 სმ, ხანძვი ფენი დანაბარი სიგრძისაა.

კ რ ქ ნ ბ ი (ინვ. № 106, ფაბ. XII, სურ. 2). იიგა ჭებლის ძვლის წინ. დეგა ფერისაა, პირისა და მუცლის ნაწილი მომგვრული აქვს. იზომება მხოლოდ ძირის დიამეტრი (4,5 სმ) თხა წმინდაა, რამუწავებიცა და რამწაფების ფუქნიკი კრჭობი ემსგავსება № 4,5, 10 და სხვ. სამარხებში აღმოჩენილი კრჭობებს.

სამარხში რკინის ნივთებიც აღმოჩნდა, კერძოდ: ჭებისპირი (ინვ. № 109) და რკინის რანა (ინვ. № 108, ფაბ. XI, სურ. 2). ჭებისპირი ჭებებია თხი მოჭრილი და რამდენიმე წვერილი ნაფენისაგან. ფრმის ადრებნა მოხერხდა ~~სამარხში~~ მასრის ურთიმუგურ ნაფენის მიხედვით, ჭებისპირის სიგრძე 20 სმ იყო.

რ კ ი ნ ი ს რ ა ნ ა, ფაღვირანია, წველი თხავ მოხრილი. ფრზე წვერილი აქვს ძვლის ფრამენებში და მრის სამანჭველი ხერხი. უფროა რანას ძვლის ფარი ჭქონდა, რკინა მდრანად რკინის ჯანგლი იყო გაიასული.

სამარხები № 20 ა

ორმოხამარხს ზემოთაჲს ურთხვად ცარი ქვიშაქვის მოჭრილი
ლილი უღო. ქვის ღირსა და მიცვალებულს შორის არსებული მი-
წის ჟენის სისქე დაახლოებით 70 სმ იყო. მიცვალებული იწვა
მარჯვენა გვერდზე, ძლიერ მოხრილ მდგომარეობაში, თავით სამხ-
რეთ-აღმოსავლეთისაკენ. ისე, რომ მუ-20 სამარხის მიცვალებულ-
თან იგი თაქმის საუკეთესოდ იყო მოთავსებული, თავქვეშ უღო
რივის ქვის ბრწყინი "ბაღიში", ძუღლი ძლიერ დაზიანებული ჩან-
და. ძუღლის მიხედვით ირკვეოდა, რომ ჩონჩხი მოგარდისა იყო.
სამარხში შემოღვი ნივთები აღმოჩნდა:

1. ჯამი (იწვ. № 15, ფაშ. XI, სურ. 3) ირგა ნიკაშითან, ში-
ვი ჟენისაა, მდელია. გვერდები სიმეტრიულად აქვს ამოყვანილი,
პირი კი გარეთ გადმოშლილი. ქურჭელს პირს ქვემოთ ისეთი ფარ-
თი ნაჭრები შემოყვებია, რომ ჯამი "წიღოა" გამოყვანილი. ძირი
ბრწყინი აქვს. თხა დამუწავებულია საკმაოდ კარგად, ღუმე
კუჭი ფორვანია და გამოწვის ხარისხი არადაცმაყოფილებუ-
ლია. მძიმები: სიმაღლე - 4,6 სმ, პირის დიამ. - 14,6 სმ.

კუჭები (იწვ. № 110, ფაშ. XI, სურ. 3), ირგა, აგრეთვე, ნი-
კაშის ძუღლთან. ქურჭელი შავია მინისაა. გარეოთ თხა მუქი
ფაცისფერია, ქილიში კი მოვარდისფეროდა გამოქვიანი. (ავლით
თაქმის ნახვეარი მხარე). მძიმები: სიმაღლე - 8 სმ, კუდიის
სისქე - 0,4 სმ.

ბეღადა სამყურა (იწვ. № III), ირგა მიცვალებულის პი-
რის სახის წინ. ქურჭელს მოყვნილი აქვს პირისა და ყურის მცო-
რე ნაწილი (იწვ. ფაშ. XI, სურ. 3). ყელი დაბალი აქვს. პირი
სამყურა ბაღალის მოყვანილობის (სამყურა), წინა ფრინ-ნიკაარ-
ფი/შემკვლია ორი მუჭეჭი. ძირი ბეღადას ბრწყინი აქვს. ყურის

ღერო მრგვალი, ყური თავით ქურქელს პირზეა მიმაგრებული, ძირით 30 მუგუღზე. ხელადა გარედან შეშვულია მუგუღი, მუგუღი და ხაზები, რომელიც ქურქელს მუგუღზე, წრიულად შემოუყვება, იხსა კარგადაა დამუწავებული. ნაკვეთშია მორგაზე, განიქვის ხარისხით და ნაკვეთის მუგუღი. მორგა: სიმაღლე - 10 სმ, პირის დაქსიმი, იხსი. - 5,6 სმ, ძირის იხსი. - 4,5 სმ, კუდიის სიხე - 0,4 სმ.

ბრინჯაოს ხაყური (იხვ. № 113, ფაშ. XII, სურ. 3) ადამიანთა თავის ქალას ქვეშ ღერო დამაინახებელია; ხაყური ვრცელია წრიულია და მუგუღი თავისაკვეთი დანია დანობით ნახვილია. ამ ადგილას ღეროს იხსი - 0,5 სმ ამ ადგილამდე, ღერო მორკადულია იხვ, რომ თავში ვრცელ მუგუღზე გადის, რკალის იხსი 2,8 სმ პირის.

რკალის ნივთებთან სამარხში აღსანიშნავია სამაჯური (იხვ. № 114), რომელიც ნივთებებს დარგხენა ხელზე ეკება. სამაჯურის ღერო მრგვალია; ნაკვეთშია ვრცელმუგუღზე მიწით ადრია მისი ვრცელ (იხ. სურათი 3 ფაშ. XII) სამაჯური რკალ-გახსნილია და მისი იხსი - 6,3 სმ ამ ადგილამდე.

მძივები (იხვ. № 112), სამარხში სამი ფალი მინისა და ვრცელ სარქოების მძივი აღმოჩნდა. სარქოებისა ე.წ. "ნაპიში" მძივების ფაშისაა, სიღრმის მძივი 30 - წრელი მასშია დურჯი ხაღები - ივლები და მუგუღი.

სამარხები № № 22, 23 ა

ორმსამარხის ქვაფრთხილი მიწის მუგუღიდან - 0,70-0,80 მეტრის სიღრმეზე აღმოჩნდა. ქვაში სიღრმეზე უფრო სამარხს და ეს ქვაფრთხილი დამხრობილი იყო ჩრდილ-დასავლეთიდან სამარხი-ადამსავლეთისაკენ, რომისავე ქვაფრთხილს გარშემო, დაახლოებით 1 მეტრის სიღრმეზე აღებული იქნა მიწა, გამოიჩვენა, რომ მიწის იმ

მასივში, რომელიც ქვაყრილის ქვეშ იყო მოთავსებული, სხვადა-
 სხვა სიღრმეში ჩნდნენ მრავალბუნური იყო დაკრძალული. ჯერ გა-
 მოვარდინდა ზედა, II 22 სამარხი. მისი ზედაპირიდან 1,20-
 1,30 მეტრის სიღრმეზე აღმოჩნდა შეფარა ბავშვის ჩონჩხი.
 ბავშვი იწვა მარჯვენა გვერდზე, თავის სამხრეთ-აღმოსავლეთ-
 საკენ, მსუბუქად მოხრილ მდგომარეობაში. ძვლები ძალიან ცუდად
 იყო დაცული. სამარხში აღმოჩნდა შემდეგი ნივთები:

ჯანი (ინი. II 24, ფაშ. XII, სურ. 4) იოცა მიცვალებუ-
 ლის ზურგს უკან. ქურქული გარეგან ჩაღვსურითა (მოვარდინებულ
 ჯიშურით), პირი II ვრცელ ჩამოყვანილი აქვს, გვერდები ამოყვან-
 ნილი აქვს სიმეტრიულად; პირი კი წინიდან ჩაკეტილი. თხა
 მძარე ხარისხობაა, ურეცა სიღრსა და კრქეცის მომსხმ მარცხ-
 დები. ზედაპირი გადარეხილი აქვს და გამომწვანია დამავა-
 ყრფილებად. ზომები: სიმაღლე - 4,6 სმ, პირის ირამი. - 13 სმ,
 ძირის ირამი. - 9,2 სმ.

ხედალა (ინი. II 125, ფაშ. XII, სურ. 4). ქურქული შეფა-
 რა მონისაა. გარეგან ჩაღვსურითა, რესავარდინებულია. ხედალას
 ყელი დაბალი, პირი გარეთ გადარეხილი აქვს; მუცელგამოხურულია.
 ხედალის ყური მრგვალებულიანია და თავის ქურქელის პირს ურ-
 დებია. თხა ძლიერ წმინდაა. ნაკვეთებია მარცხზე. გარედა ზედა-
 პირი ქურქელს კარგად აქვს დამუშავებული და გამომწვანია
 დამავაყრფილებად. ზომები: სიმაღლე - 10,4 სმ, პირის ირამი. -
 -6,2 სმ, ძირის ირამი. - 6,4 სმ.

გარდა ამისა სამარხში აღმოჩნდა მინისებური პასუცა
 და მინისაგან დამზადებული 18 მძივი (ინი. II 126, ფაშ. XII,
 სურ. 4), აქედან 10 ყვილებია, ამის შორის უდიდესი ირამი-0,7 სმ
 არ აღემატება. განსაკუთრებული ყურადღებას იქვეებს - 2 მხ-
 კუთხა წაკვეთილი კრუნის ზომის საკიდი. მხრივ მძივებზე სა-

კობეზს ნახვრეფებში აქვთ გაკეთებული, საკობეზში მიწისსაგანაა
დამზადებული; კამარახევის სამაროვანზე ამ ფურცლის მიხედვით
იქნება მიხედვით ნაწილობრივ.

სამარხი 22 ა 22-ე სამარხის აკრების შემდეგ, იმავე
პერიოდს, მიწის ზედაპირიდან 1, 75 მეტრის სიღრმეზე გამოჩნდა
კობეზი ურთი ქვაყრილი; ეს სამარხის დასაწყისში იყო ჩრდილო-
დასავლეთიდან სამარხი-აღმოსავლეთისაკენ, ქვაყრილი უზღაღო
მიღვალეზზე იყო მოკავსებული (2 ქვაშაქვის დიდი და 7 რივის
ქვა). შრეპარაფის დაწყებაშივე უკვე ჩანდა სამარხის იმედი-
რი. მიღვალეზები იქნა ძლიერ მოხრილ მივრეპარეზში, მარჯვენა
გვერდზე და საკობეზს ადრისავე დასაწყის იყო დასაწყისში.
ძველები ფრად იყო დასაწყის მიღვალეზების საკობეზს ქადა მიწის
ზედაპირიდან - 1, 85 მეტრის სიღრმეზე იყო მოკავსებული, სამარ-
ხი დასაწყის გამოიგა. მასში აღმოჩნდა თხის ორი დამფრეული
ქურქული (იმე. № 143, 144). მათ აღიგნა არ მოხერხდა. გარდა
თხის ქურქის ნაგებებშია სამარხში აღმოჩნდა რკინის დანა, რი-
მულიც ზუბლის ძვლის ქინ იყო. ნივთი მივადი ნაგებულია, რის გამოც
ნისი ფურცის ზედახეობს სხედობა შეუძლებელია.

თქვაშისამდე სამარხი

სამარხი მიღვალეზშია თხის სამარხი ნაწილი, ქვაყრი-
ლი დასაწყისში იყო ჩრდილო-აღმოსავლეთიდან სამარხი-დასავლეთ-
ისაკენ და შედგებოდა მოხრილი დიდი სიგანა, რიმილია ჩრდის
რკინის ქვაშიც იყო მიმხმებული ფაბ. XIII, ს. რ. 1 (სამარხებს
განსაკუთრებით იდიო რაფრეზშიც უყარა ქვეში). შრეპარაფამ
ორი მიღვალეზების ჩრდილი გამოკავლია, მივრეპარეზსა და შავი-
გარდა იმისა, ამავე ქვაყრილის ქვეში აღმოჩნდა რიმილიცავე შინა-
რიც ფხველის (ძვლის ?) მიხედვი ჩრდილი. უყვრება ჩრდილიცავე მი-
ვალეზული ურთიროვად დასაწყისს და სამარხსავე საურთი ქვაყრილი
გაუკეთეს. განსხვავება მიხედვი იხ იყო, რიმი შავი 10-15 სან-

ფიზიკური უფრო მაღლა იყო მოხატვებული, უფრო მეტრიტილი
 ადამიანი, მეტრიტილის ჩინური დამზადების იყო ჩინური- და-
 ხავედრიანი ხაზირება-აღნიშნულით სავსე, იქვე მარჯვენა
 გვერდზე, ძლიერ მოხრილ მიგრამირებაში, ძველი (განსაკუთ-
 რებით მენჯის ხარვედრი დამზადებული იყო, თავის ქალა მი-
 წის გეოამირიანი - 1,75 - 1,80 მეტრის სიღრმეზე მიგრამ-
 ირება, შავილი დავრძალული იყო მოვარნი მიგრამირების
 დასავლეთით, იქვე მარჯვენა გვერდზე, თავით ჩრდილოეთით-
 კენ, ძლიერ მოხრილ მიგრამირებაში, შავილის თავის ქალა
 გეოამირიანი - 1,65 მეტრის სიღრმეზე იყო მოხატვებული,
 ცხოველის ჩინური იყო მეტრიტილი ადამიანის ქვივის ძველი
 წინ.

მეტრიტილი მიგრამირებას აღნიშნავს შემდეგი ნივთები: თ-
 ხის ქაში (ინი, № 101, XIII, 2) ირვა კუბუხუნის ძველ-
 თან, ქურჭელი გარეგან მოყავისფერი, რესავირირებულია,

ხელადა სამიწა (ინი, № 100, ფაშ, XIII, სურ. 2)
 ირვა მენჯის ძვლის უკან, გარეგან ქურჭელს მუქი ყავისფერი
 აქვს, რესავირირებულია, სამიწა პირი ხელადას ხაკმათი მუჟ-
 თრად აქვს გამოყვანილი, წინა ცერქი (ნისკარე) შემარებით
 წინ აქვს გამოქვირილი, უფრო მოკლებილი აქვს, მაგრამ ჩანს
 რომ თავით, პირზე შქონდა მიმაგრებული, ხელადას ძირი მრველ-
 ღია, მხარზე ქურჭელს, წრიულად ურვემის ირმათ განლაგებული
 მოკლე-მოკლე ნაჭრებში, თხა ხაკმათი წმინდაა, დამუწავე-
 ბულია დამაკმათი დილადა, ქურჭელის გეოამირი გადარღობილია,
 ქრილი ხელადას კუფი თა აგრისფრადაა გამოქვიარი, ნაკვეთ-
 ბით ჩარხზე, რასაც მოწმობს წრიული ხაზები, გომები: სიმაღლე-
 -17 სმ, პირის უბივსი ირმა, - 8,7 სმ, უმცირესი ირმა, - 8,1 სმ,
 ძირის ირმა, - 8 სმ, კედლის სისქე - 0,5 სმ.

კოქოზი (ინგ. № 102, ფაბ. № 111, სურ. 2). იოგა ხელაიას-
 თან. გაციმქვიარია ღვთა მიწაფრისფროდ, ნაწილთბრთვ რესფავრი-
 რებულთა. კოქოზი გარეიან წემკვლით კოპეზით, რთმღებთვ მუფრის
 მემო ნაწილზე წრთულათა განლაგებულთ. ურთ კოპი მთვარინდი
 აქვს. ამ ადგილას კარგად უწყობა კოპეზითს ვაკეფებთს ფექნიკა,
 რთგორც ჩანს, ქუჩქელის წორგვიდან ჩამოფებთს წემიფეგ თხის
 ფრნიდან ფაღვრ თამმგაფებთენ კოპს და წემიფეგ დაკრავრინენ
 ქუჩქელს, თხსა წმინდას, კარგათა და მუწავებულთ, მადრამ გაციმ-
 ქვიარია სუსფაი. მუფაპირი გღვრთ აქვს. წესაძღებულთ გაციმქვის
 წინ ამოავლეს ნაფრის ხსნარწი. მომეზი: სომადღე - 6,1 სმ, პი-
 რის თამ, - 5,5 სმ, მუფრის თამ, - 8 სმ, ძირის თამ, - 5 სმ,
 კეფელის სისქე - 0,4 სმ.

მაფწვის ჩინჩხთან წემიფეგი ნივთებთ ადმინიდა:

ჯამი (ინგ. № 103, ფაბ. № 111, სურ. 3) იოგა თავის ქა-
 ლასთან; გარეიან მთვარისფრთა, ნაწილთბრთვ რესფავრირებულთა,
 ჯამს ურთ გვერდი წემმწველი აქვს, აღმათ ქუჩქელთა გაციმქვის
 წინ მიიღო ფეფრმადთა, თხსა მუფად უხეზით (ძღიურ წაგავს
 კრამიფრისათვის წმმგაფებულ თხსას) ნაკეფებთა მორგვზე. პირს
 ქვემოდან, ჯამს, წრთულად ნაჭრევი მორი წემიუყვეზა, თავისთ
 ფრნით და თამმგაფებთს ხარისხის წემიძღება იმქვას, რთმ ქუჩქე-
 ლი ხაწარმით წუნს ან უფრ სწორად მუფად მდარე ხარისხის ნა-
 კეფებთას წარმთაფენს. მომეზი: სომადღე - 7,1 სმ, პირის თამ,
 - 18 სმ, ძირის თამ, - 9,6 სმ.

ხელაი (ინგ. № 104, ფაბ. № 111, სურ. 31). იოგა სამარხის
 ჩრდილთ-დასავლეთ კუთხეწი. გარეიან ღვთა მთვარისფრთა, რესფავრი-
 რებულთა, მიუხედავად იმისა, რთმ ხელაიას აკლთ ფედისა და პი-
 რის ნაწილი, აქვიარად წემმწვეთა, რთმ პირი ხამფრთა მქონია. ფუ-
 რის ფრთ მრგვალით და თავით პირზეთ მიმადრებულთ, თხსა ხა -

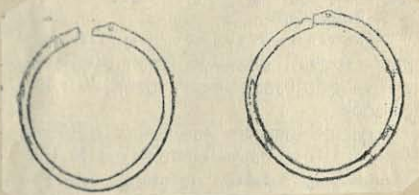

მიგვაღებულნი იქნა ძლიერ მოხრილ მიგრამარეობაში, მარჯვენა გვერდზე, თავით ჩრდილო-აღმოსავლეთისაკენ (ფაბ. XIV, სურ. 1) თავის ქალა მიწის ზედაპირიდან — 1,60 მეტრის სიღრმეზე იყო მოთავსებული. სამარხში შემოღვი ინვენტარი აღმოჩნდა:

ქ ა მ ი მ ი ბ ი ს ა (ინვ. № 123). თხა უხეში და მსხვილმარცვლოვანია, მავრამ ქურჭლის ზედაპირი გაბადუნებლია და, ამიერიდან გარეგნულად პერლინად გამოიყურება. ჯანი, ხელით ნაკვეთში ჩანს; აუღვენი ამ მოხერხდა.

ჩამოღვნიდაც სამარხი თხის ქურჭლით დარიში იყო, იმდენად საინტერესო იყო სამარხში აღმოჩენილი ღიბანის ნივთები. (ფაბ. XIV, სურ. 2).

ბ რ ი ნ ქ ა თ ს ს ა მ ა ქ უ რ ი (ინვ. № 120, სურ. 11). მიგვაღებულს მარცხენა ხელზე უკმა. სამაჯურის ღერო მიგრამარეობა და მიგრამარეობა, თავგახსნილია და ორნავ რკალებში ნეჭილი. ღერო ზუსტად ზუა ქელზე არაა ჩაზნექილი და ამიერიდან რკალი ასიმეტრიული ჩანს. ღეროს ზიგნიდა ზედაპირი ორნავ ზეპირგვედლებულია. ზომები: ღეროს დიამ. — 3,5 სმ. სამაჯურის რკალის უკიდურეს სიგრძე — 6,2 სმ, უკიდურეს სიგრძე — 5,3 სმ; მანძილი გახსნილი თავებს შორის 2,3 სმ.

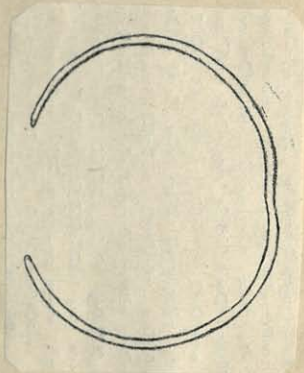
სურ. 10

ს ა ს ა გ ე მ ქ ე ე რ გ ი ე ბ ი ვერცხლითა (ინვ. № 118 და 119); საფუძვლის ძლიერდასან აღმოჩნდა, ღერო ორივეს დასაბარნი აქვს (სურ. 10) და ისეა მიგრამარეობა, რომ თავები ერთ მიგრამარეობა აქვთ მიბჯენილი. № 118 რგოლის დიამ. — 3,3 სმ-ია.

39 № 118 რგოლს მოკვსილი აქვს ერთ-ერთი შიგნის მიგრამარეობა.

№ 119 - 30 - 3,5 სმ. იმ ადგილას, სადაც რგოლის სავეშია შევერებულნი, იქნის ორივე მსხვილივება, ხშირედი ამ ადგილას აქვთ გაკვეთბული ძლიერ წყროლი ნახვრეფებნი, რომლებშიაც აღბაძ ძაფი უნდა, ყოფილიყრ გაყრილი, სასაფეძქე რგოლები ქაღის ჩაფმულბასაან იყრ დაკავშირებული, კერძოდ, საბაბურავსან. რგოლებიხ შოღლებში ძლიერ სქემაფურად გამყოფანდიოა რადაც იხვევინსა ლუ ქვეჩარბავლის სავეში, ხოლო შონარის გასაყრული ნახვრეფებნი კი ამ გამოსახულბასა ფეალებს მიგვაგონებს.

სურ. 11

შუ ბ ი ს შ ი რ ი რ კ ი ნ ი ს ა (ი ნ ვ . 122) ი რ კ ვ ე ვ ა ს ძ ვ ა დ ა ნ . უ ა ნ გ ი ს ა გ ა ნ ძ ლ ი ე რ დ ა შ ი ა ნ ე ბ უ ლ ა ო დ დ ა მ ე ვ რ ე უ ლ ი . ს ი გ რ ძ ე უ რ ი რ ი ა 18 ს ა ნ ე დ ი ე ვ რ ს .

ა ს ე ვ ე დ ა მ ს ხ ვ რ ე უ ლ ი ი ყ რ რ კ ი ნ ი ს დ ა ნ ი ს შ ი რ ი (ი ნ ვ . № 116) დ ა რ კ ი ნ ი ს ს ა მ ა ჯ უ რ ი (ი ნ ვ . № 117) .

თქვათხუდა სამარხი

თქმისამარხი მისაუხებული იყრ ახრილის სამხრეთ ნახევარში. ქვაყრილი იქნის ზედაპირიდან 0,80 მეტრის სიღრმეზე ადმოჩნდა. სამარხის სიღრმე პრეპარაციამდე - 1,15 მეტრი იყრ, ხოლო სიგანე - 0,90 მეტრი. გარდა იქნის მოხრილი ქაღისა სამარხს ზემოდან ქვიშაქვის იოიო ღოიუბი ი ე რ . მიგვაღებული იწყვა ძლიერ მოხრილ მდგომარეობაში, მარჯვენა გვერდზე საუიო სამხრეთისაკენ. მუხლის სავეში მიგვაღებულს ათქმის ნიკაპის ძვადან პქონდა მიჯანილი; ძვლები ძლიერ გუდად იყრ

სამარხში საკმაოდ რაოდენობით აღმოჩნდა ხის ნაწილები, მისაძ-
ღებელია თავრქალის ძირის მიტეხილობის ხის მასალა დააყა-
რებს (ფოფხი, ფიფხები ან ძელები) და მერე მიიყარებს მიწა.
სამარხში აღმოჩნდა შემდეგი ნივთები:

1. ჯანი სამიწება (ინვ. № 88, ფაშ. XV, სურ. 1). იგივე სა-
მარხის დასაღვლი ნაპირზე, მუხლის საფაშ. ქურქული მხელია
და კარგადაა დაქუცნი. — ქურქული ჩაღისფერია, (მწიფაღი ვე-
ფერია). ჯანის გვერდები საკმაოდ სიმეფრთხილადაა ამოყვანილი.
პირი გადმოქილი აქვს გარეთ და გარეთან წრიულად შემოყვ-
ბა ფართო ნაჭრები. ჯანის გვერდები საკმაოდ სქელია. ძირი
სფერულად აქვს მომრგვალებული და ზედა საბო ფეხი აქვს მიქრ-
წილი. ზედაფეხი ფეხის სიგრძე 4 სმ-ს არ აღემატება. ფეხები,
ძროზე წრიულადაა განლაგებული და ურთიმურობისაგან განაზარ-
მანძილდაა დატეხილი. ფეხის ღერო კონუსისებრი მოყვანილ-
ობისაა და მრგვალია. თხა კარგი ხარისხისაა. ქურქის კონკრ-
ტი უფროა ჩაღისფერად დატეხილი, ხოლო ფეხები კი შემოღობი
აქვს მიქრწილი. ურთ-ღერო მომძვრად ფეხის ფუძეზე ვერ აღმო-
ვარინებო კოფა, იმის შესავსი, როგორც პირო. 8, ნიორაძეს შერ-
და დასავ-რებული აღაზნის ვეღის გახეჩვებისა. უფროა გამო-
წვამილი ქურქული ამოღულიაა თხის ახედ ხსნარში, რის გამოც
მედაპირი ჯანს გადაღვსილი აქვს; გამოწვარი კარგად. მრ-
ბი: სიმაღლე - 8, 6 სმ, პირის დიამ. - 21 სმ., კვერის სიბრ-
ე, 8 სმ, ფეხის სიგრძე - 4 სმ-ს, მანძილი ფეხებს შორის - 4, 7
სმ. ფეხის ღეროს დიამ. - 2, 1 სმ.

---

1 გ. ნიორაძე, აღაზნის ვეღის გახეჩვები, თბილისი, 1940,
გვ. 99

მარჯვენა გვერდზე, თავის სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ. სამარბ-
ში წებოვანი ნივთები აღმოჩნდა:

ქ ა მ ი (ივ. № 145, ფაბ. XV, 3) ირვა ფეხთან, გარეპან
მიყვანისფერია. გვერდები სავსაობი მალაღი აქვს და ამის გამო
ქანიც ირმა ჩანს. მარჯვნივ ნაკვეთები, მარჯვნივ მარცხ
პრასტიმედიცინა. თხას ურთივე სიღრმე, კრძევისა და ქარსის
საკვანო რაოდენობა. ქვერქვის წიგნიცა და გარედა მუცლის
გარედაც და გავრცელებული. მონიერი: სიმაღლე - 8,6 სმ, 3იწ.
იბაბ. - 24,5 სმ, ძირ. იბაბ. - 10,2 სმ, კვერის სიხვე - 0,7 სმ.

ი მ ქ ი ს ნ ა ფ ე ხ ე ბ ი (ივ. № 134, ფაბ. XV, 3).
სამარბში ამ ქვერქვის მხარეზე რჩევი სავსე აღმოჩნდა, გრავირენ-
ებში ყურადღებას იქცევს იმის, რამ გარეპან წიგნიცა სავსე-
ვის კვადი აქვს მარჯვნივ, სავსეა მუცლი წიგნიცა ფრისაა
და თხას გემოვან ხედავს აქვს. წიგნიცა კრძევის, რამ
ეს ნაფეხში უფრო აძრავს ხანას უკუფრთხვს, თხა კარგადაა
გამომწვარი, წყალს იხრავს ხარბად და სუნიცა მამობს გარ-
ბისას სავსეების ფერი სწრაფად გამოიხს.

ს ა მ ა ქ უ რ ი ბ რ ი ნ ქ ა მ ს ი (ივ. № 136,
ფაბ. XV, 3). მიგვადებულს უკვე მარჯვენა ხედავს: ირვა მრგვალი
აქვს და მკვლარისაა მრკველი, თავგახსნილია და გახსნილი
აქვს მრგვალია მრმორფული მიყვანი. (გვერის თავების გამო-
სახელები). ირვა იმი ადგილას, სავსე გვერის "ვიხერია" გამო-
სახელები, მრგვალები და რაკვებელია. თავის გამოსახელებსკენ
კი კისერი მრმორფულია (სინამდვილეშიც გვერის სხეული კისრის
მიმამობში ყოველთვის იმარჯვნივ სიღრმე). გამოსახელება
რამ უფრო ეფექტური ყოფილიყო, ხედავს გარეპან გამოყვანი-
ბისა სავსეა.

მომდებ: ღერის იოამ. — 0,7 სმ, რკაღის უდიდესი იოამ. — 6,8 სმ, უმცირესი იოამ. — 5,9 სმ, მანძილი გახსნილ მავებს შორის — 1,9 სმ. ეს სამაჯური სათვრად გავს № 12 ბ სამარხში აღმოჩენილ ბრინჯაოსავე სამაჯურს, როგორც დამზადების ვუქნიკით, ასევე წმკვერთის მიფივიით.

წ უ ბ ი ს ვ ი რ ი რ კ ი ნ ი ს ა (იწვ. № 38, უამ. XV, 3), იგი სამარხის ჩრდილოეთ ბოლოზე, ვეხთან, გაფენილია სამარ, სიგრძე დაახლოებით — 22,5 სმ იყრ. მასრის უდიდესი იოამ. — 2,6 სმ, ურთ-ურთი მიწრიული ვრავმენფის მიხედვით ჩანს, რომ წუბისპირი მასრაგახსნილი ყოფილა. რკინა ძლიერ დაზიანებულია და თითქმის მდლიანად რკინის ფანგადაა ქცეული, რის გამოც ადვილად იფხვნიება. ასევე დაზიანებულია და ვრ-დაწველილი იყო ამავე სამარხში აღმოჩენილი რ კ ი ნ ი ს ო ა ნ ა (იწვ. № 137) და რ კ ი ნ ი ს ი ს რ ი ს ვ ი რ ი (იწვ. № 135), რომელიც წუბისპირთან ახლოს უწყო.

სამარხი № 30 ა, № 30 სამარხიდან გამოყოფილი იყო ქვიშაქვის ბრწყვლი დიოით, რომელიც ვერფოკაღურად იყო დაყენებული (დილის სიგრძე — 60 სმ, სიგანე — 28 სმ.), 30-ე სამარხში ჩონხი ნაკვლი აღმოჩენდა. სამარხში დადასტურდა მხოლოდ მავის ქაღა და ვუღმკვერთის ყ ა ვ ა მ ი ს ნაწილი. მენჯის ძვალი და ქვექვედა მალეში ვრავის ჩანვრფის ირის სხეულს მიფიღებია.

მიფვალეშული იწვა მარჯვენა ვეწრიზე, ძლიერ მიხრილი მიფრმარეშაში. დაშინებლილი იყო მავით სამხრეთ-აღმოსავლეთ-საკენ და მავის ქაღა მიწის ვედაპირიდან — 1,95 მეფრის სიღრმეზე მიფმარეშაში. მიფვალეშულს მარგხენა ხეღზე ეკედა რკინის ჩამიფნიმი სამაჯური, რომელიც ძლიერ დაზიანდა იყო დაგული. ვეგ-როლილი ნაფხებში თხანი სამაჯური სა მინე ვნდა იყრს. ამ ნა-

ფეხებში არის ისეთებიც, რომლებშიც ღეროდაკვეთნიც სამაჯურს ეკუთვნის, მაგნიტის მიხედვით წესამდგომარეობაში არის ისეთი სამაჯური ვივარაუდოთ. (ფაშ. XV, 3). მისთვის მაგნიტის ეკუთვნის წინდ-ღეროთა, რვატრამენტიც სამაჯურს. რადგანაც ყველა სამაჯური მივსადგებულს უნდა ხელში ჰქონია გაკვეთილი, უნდაც მიქმედებ-ღისა და დიდიანის დიდიანის წიგნები, რვიანის ღერებში უნდა მიუ-რეშვას იაკრული და ამიტომაც მათ ადგილზე წიგნებზეცა.

ქვისსამარხები

მრისსამარხების გვერდით ვამარხებუის სამარხებზე გვხვ-
 ირება ქვიწაქვიშის საკმაოდ მისწოდელი დიდიანსაგან მაგნიტ
 ქვისსამარხებიც, რომლებშიც სამწინებელი მასაღის ხარისხიდანაც და
 დამზადების გეგმითაც განსხვავდებიან მისებთან ქვისსამარ-
 ხებისაგან. სამარხები აქვს აქვს აქვს აქვს აქვს აქვს აქვს აქვს
 და აქვს აქვს აქვს.

მიუქვსე სამარხი

დამხრებელი იყო მრისე-აღმოსავლეთიდან სამხრეთ-დასავ-
 ლეთსაკენ. მას სამი კვირელი ვერტიკალური მიგრირებულია ჰქონ-
 ია, ხოლო უნდა (მრისე) კი ასრულებია მისთვის გვერდის, ისე
 სახურავის რიგს. სამარხი თავისი აგებულებით არ წარმოადგენს
 სრულყოფილ ქვისსამარხს; მას არ უნდა რველებშიც გავრგეღ-
 ბული მისი გვერდი და სახურავი. ქვისსამარხის სიგრძე 1,25 მეტრს
 არ აღემატებოდა, სიგანე კი - 50 სმ-ს. მივსადგებელი იქნა მარჯ-
 ვნიან გვერდზე, ძლიერ მოხრილ მიგრირებულია; მას თავი მრის-
 ე-აღმოსავლეთსაკენ ჰქონია. მისთვის ქვისსამარხში ძლიერ მიქმედ-
 ირთ იყო ჩაჭვდილი და მისი სიგრძე მოხრილ მიგრირებულია 1,14
 მეტრს არ აღემატებოდა. ძველებს მიხედვით ჩანია, რომ მივსადგე-
 ბული საკმაოდ დიდი ფანისა უნდა ყოფილიყო. მისთვის წინა სამარ-

ხეობი, ისე აქაფ მიღვაღებულს მავრევი რიგის მრეყრეი ქვა
ვირ. (ფაბ. XV, სურ. 4).

სამარხში შეიღვივი ნივთები აღმოჩინდა:

ბ ე რ ა პ ა (ინივ. № 29, ფაბ. XVI, 1) ირგა სამარხის
სამხრეთ-აღმოსავლეთით კუბიანი; მსხლიტებრი ნივთიანიღობისაა;
პირი რამდენიმე ადგილას მიღრევი აქვს ჩამომიყვრული. ქურჭელს
ყვილი რამაღი და სავსითი განიერი აქვს; პირგაქილია, ყურის
ღერი მრგვალია. ხელადა გაკვეთილია მორგევი, გამოქვივარია
კარგად, გარედას ღია აგურისგერი და სუფთად გაიღვსილი.
ზომები: სიმაღლე — 18 სმ, პირის დიამეტრი — 8,8 სმ, ყურის
ღერის დიამეტრი — 1,7 სმ, ძირის დიამეტრი — 10 სმ.

ქ ა მ ი (ინივ. № 28, ფაბ. XVI, 1). გარედას ღია აგურ-
ისგერი (მიყვიდალი ლაქები). ნაპირი რამდენიმე ადგილას
სიღრევი დაზიანებული აქვს. ნაკვეთი მორგევი. ქურჭელი "ქვილი"
გამოყვანილია, ნაპირი გაიშლილი აქვს; პირს ქვილიდან (გარე-
დან) შეიღვივი ბრმა ნაჭივივი სიგანი — 2—2,5 სმ. ქურჭ-
ლის ზედაპირს ეყრება კარგი დამუშავების კვალი, ითხა გამოქ-
ვარია დამავსოვიღობად, ჯამის სიმაღლე — 4,8 სმ, პირის
დიამ. — 12 სმ, ძირის დიამ. — 6,5 სმ.

ს ა რ ე ხ ი ი ა რ ა ზ ი , რ კ ი ნ ი ს (ინივ. № 30,
ფაბ. XVI, 1). კამარახვის ინივნივარში ეს იარაღი ყვილაზე იდრი
ზომისაა, იგი ფაღვირია და, რთგორც ჩანს, სარეხად ყოვიდა ვა-
კუღვნილი. რადგანაც ჩკინა ჯანვისსაგან ძლიერ დაზიანებული იყო,
იარაღის აღება არ შეხერხდა. ადგილზე მისი სიგრძე 52 სმ. ხოლო
სიგანი 5-6 სმ-ს უჭრიდა.

მიღვირვივი სამარხი

აღმოჩინდა მხრივის ფენვირადურ ნაქილი, სამარხთ ნაგვინი
იყო მხვილი ღილაქვისსაგან. დამხრბილი იყო ჩრილი-დასავლეთით-

բան, սամեղե-սպեռնազըղոնսպքն. սամահո ձայնն օրոցն, յոմր-
 օրոց ցոլսխիճ զտոլա զսախըղը, մազրամ մոհոն սոմժոնն
 զամի սախըրացո հանգրեղա (ոս. ցած. XVI, 2). / սախըրացոն սոցր-
 ժը յրո մեղրն շրոնոս, սոցանը — 76 սմ / յըրոցնոց շսհոհմասհոհո,
 օսհարըր օս զսոսնըխիլո ոցո, մոցզաընըր սամահոն ոհչս
 մահըղնա զըրոցն, ձայնն հոլոլո-օսազըղոնսպքն, ժըրըր մոս-
 հոլ մոցոմահոնա՞ո. սախըրացոն հանգրեղոն իըրցզո ժըրոն
 մեղոննոս հաըրիլո ոցո օս սխեսոն օսըղնա զըր մոսըրնոս.
 ձայնն յալոս մոհոն ձըլսՅորոնն 1,55 մըրոնն սոլոմընը մոցն-
 րըրոն. սամահոն իըրոցն ուղղոնն սպեռնոս:

Ի ս թ ո (ո ն ջ . Ո 75, ց ա ծ . XVI, 3). ո ճ ճ մ ո ճ ջ ա ը ն ջ լ ո ն
 Յորոնսանն հոն. յըրոցըր զանընն մոցըրձալո-մոսգըրոննըրոս;
 որնա զ օսնոնընըրոս; Յորոննալոլո օս Յորոն յըրոլոնն իըրո-
 ջըրոն ցահոն նախըրո. օննա մոլոլո օսնոնննննն, յարցոնն օսնը-
 ինընըրո, յըրոցըր նալոլոնն ոհոցընը օս զսոլոմհոնն օսնալ-
 մոցոլոլոլոլո, հոլոլոն: սոնալըր — 7,3 սմ, Յորոնն ոոսմ. — 13,2
 սմ, ժորոնն ոոսմ. — 7,2 սմ.

Յ շ Ր Յ Ղ Ղ - Ս Օ Ս Ղ Ո Ն Ջ Վ Ս Ս Ն Յ -
 Ը Ղ Ն Վ (ո ն ջ . Ո 76, ց ա ծ . XVI, 3). ո ճ ճ մ ո ճ ջ ա ը ն ջ լ ո ն
 Ննննն. զսոլոմհոնն սգըրոննըրո, օսնըրոլո ոցո, մազրամ նամը-
 ջրըղըննննննն նահոլոնննն սոլոլոնա մոնն մոսըրնոս, զըրոնն ս-
 մահոնն ոմալոլոլո նալոլոն հալոլոնննն. ինննսգըրոննն իըր-
 օլը մոլոլոն մամոնն զսոլոնննըրոն, ինննննն սլոնա իըրոնն ն-
 իլոլո, մամոնն նալոլո նալոլոննն ոլոլոննննննն; մըրոլընը, յըր-
 օլոնն զալոլոլոլոլո սլոլո նախըրոցն. յարցոն օրոնն զսոլոլոննն
 ցրոնըրոնն մըրոնն օս յոնըրո. ձայնն սոլոլո նըրոննըննն հոլոլո
 իըրոլոլոլո ննննն, հոլոլոնն իըրոլոլո յըրոն ոհոն ցահոլոլոնն
 ննննն, մամոնն զսոլոնննըրոն սլոլոնն զալոլոլոլոլոլոլո հոլոլո

რისთვისაც, წესადღებულა ეს ნივთი სპეციფიკურად მიღვანდობ-
 ლის დაკრძალვის ირის გააკეთებს, ამ მასთან დაკავშირებით
 წიგნიწეს, თხა საკმაოდ წერტილმარცვლეთანა და მამულიწავებუ-
 ლა კარგად, ნაფუხს წიგნიწინეთა გამოწვადიკარგულბეღი, დღეს
 ჟურის თხის წიგ. ჟრინველის გამოთსახვებმა გარეგან უფროს სა-
 გუნდობავლოდა მამულიწავებულა, თხა გარდაღესიღია და ამიღობი
 ნაკლებად ჟურისგან ჩანს.

სამარხში გარდა ამისა აღმოჩნდა ბრინჯაოს წერტილ მავთუ-
 ლისაგან გაკეთებულ რჩი ს ა მ უ რ ე (იწვ. № 78), მათი
 საწვადი რამ. — 2, 2 სმ. არ აქვთ მავთუბა. (ფაბ. XVI, 3).

რ კ ი ნ ი ს ი ა ნ ა (იწვ. № 77, ფაბ. XVI, 3), მიუხე-
 დავად იმისა, რჩი რანა უანგისაგანაა რამიანებულა, ჟრინის
 ადრეგნა რახელოებით წესადღებულა, რანის პირი ზურგში მთ-
 რიღია, ზარზე საში სამიანქველ ნახვრევი აქვს. ურთ-ურთ ნახვ-
 რეში კი მანქვადიგაა წიგნიწინელი. სიგრძე — 9 სმ, სიგანე —
 — 2 სმ, სიხე — 0, 4 სმ.

მ ძ ი ვ ე ბ ი (იწვ. № 79), ამ სამარხში 25 მძივი
 აღმოჩნდა მინისებრი პასეისა, ქარბობს ბიკონუსური ჟრინის
 მძივიბი. თიქმის ყველა მადგანი გარემხრივ ნახვრევი და რამ-
 გარეობის ფქვნიკით და მამიბით ზუსტი ანადრგევიბი მიღებებულა
 მუ-9 სამარხის პასეისა და მინის მძივიბთან.

მიგორმეფე სამარხი

სამარხი მთავსებულა იყო ღრუის ნაპირზე (იბ. გეგმა).
 რამხრბიღი იყო ჩრდილოეთიდან — სამხრეთისაკენ. განსაკუთრე-
 ბული ყურადღება, სამარხმა მიიქცია თავილი აგებულაბით, თხის
 პრეგესში, ჯერ რივის ქვების ღვადური გრევა გამოჩნდა, რმეღიღ
 ჩველბებრივ ირმისამარხებს აქვთ ხოღმი რაფრიღი. ზვადს — 1, 5
 მეფრი სიგრძე ჭქონია, სიგანე კი — 0, 65 მეფრი (ფაბ. XVI, სურ. 4).

როდესაც ქვაყრილობიდან მახლან ერძაპ 30-35 სმ სიხის ნიწის
ფუნა ავიღეთ, გამოჩინდა მუცაპ პირმომცველი ნაკვთები ქვისსამარ-
ხი.

ქვისსამარხს გემოიან ქვიშაქვის სამი მოგრძო ღოღი ერი.
სახურავის სიგრძე - 1, 25 მეტრს უდრის, სიგანე - 80 სმ არ
აღუმაგებოდა. სახურავის ფილებს აფშისავედების მხრიდან შეშქ-
ყობილი ჰქონდა რამდენიმე ფალი რიგის ქვა, რიგად გამაგრებული
იყო ქვისსამარხის მუცაპ სუსტი კედელი (ფაბ. XVII, სურ. 1). რი-
გის ქვები ინაწილებოდა სახურავის დაწკნის სიშქომებს. ქვისსა-
მარხის კედლები მუცაპ მხელი და რბილი ჯიწის ქვებთანგან იყო
აგებული. კედლის სიმაღლე მთგან 30 მთგან 35 სმ იყო. იქ
სადაც კედლის ქვების სიგრძე საკმარისი არ იყო ქვისსამარხის
წესაკრავად "საკვრებელი" გამოყენებული იყო რიგის ბრყველი
ქვები. ერიო სიყველი, სამარხის ასაკებაპ მახმარი იყო რაგორც
წმისსამარხისავეთს, ასევე ქვისსამარხისავეთს საჭირთ მახლან.
სამარხის ქიგნიდა მთმები იყო: სიგრძე - 86 სმ; სიგანე - 46 სმ.
ამ მღირე ფარმების ქვისსამარხში მჭირით იყო ჩაჭვლილი ჩონი-
ხი. რომელიც მომრიდი ინდივიდის უკვლხისა, მიგვალეული იწვა მარ-
ჯვენა გვერდზე, ძლიერ მოხრილი მიგომარეობაში, მავიო ჩრდილყოთ-
საკენ. ძვლები მღლია გამოყოფილი და ჩაქილი იყო, რაც გამოწვეუ-
ლი იყო ინიო, რმი ქვისსამარხში მიწა არ იყო ჩაყრილი და ჰავრი
მაღზე დამწვლიაპ მოქმელებოდა. პრეპარაციის წემიოგ ასეოთ სურათი
წარმოგვიოდა:

1. ჩონისის გარწემო შეშქყობილი იყო მხისს ქვრჭვლი, კერ-
ძო, ოთქი (ინვ. № 67, ფაბ. XVII, სურ. 2) ირგა წვივის ძვლებსა
და სამარხის დასაველი კედელს შონის. გამომწვარია ესა მიწიდა-
ლო. პირმომცვერეულია და ერძაპ მხარის ჩახურევილი აქვს, ყველი
დაბალი და ვიწრო აქვს; მუცელი კი - მრგვალი და მთმაზე მუცაპ
გამომწვრილი, ყური, რმიღის ღერიოგ ბრყველია მავიო პირს უგრძობა,

ჩვენს კამარახევის კრამიკისაღების შედარებით ახალი ფორმით.

თქვათქვენივე სამარხი

პირველივე იმედი, რომ ღვთის ნაპირზე მყოფი სამარხი სანახევროდ დაზიანებული იყო (იხ. გვერდი, ფაშ. XVII; სურ. 3). შემოწმებული იყო მხოლოდ სამარხის ადგილსაველი კუთხე და ქვიშაქვის ორი, ვერც კაღარა მდგომი დიდი, როგორც ჩანს, საქვე გვერდით ქვისსამარხთან, რომლის უდიდესი ნაწილიც მდინარეში იყო ჩაქვევლი. დღეობიდან, ადრის ადგილებზე, ადგილიდან მდინარის ხარვედი და ქვემო კიბურებში, მიგვაღებულნი წოდება მარცხენა გვერდზე, მოხრილ მდგომარეობაში, ადრის ჩრდილო-დასავლეთ-თისაკენ, სამარხში ადგილიდან სამი ფადი თითის ქურჭელი:

1. ქუთანი (იხ. ფაშ. № 140, ფაშ. XVII, სურ. 4). იგივე წიგნის ძვალთან, რესტავრირებულია. ქურჭელი გარედან ღია ნაცრისფერია, ყელი დაბალი, ხელი პირი გარეკენ აქვს გაიმთქვლი. საკმაოდ მუცელგამოხრილია, ძირისაკენ კი ნელ-ნელა ვიწროვდება და ძირი ბრყველი აქვს. თხა წვრილმარცვლოვანია, ურველი სიღრმე და ქარსის წვრილი მარცვლები. ქურჭელი ხელით ნაქვენი ჩანს და გამოწვის ხარისხი დაზიანება, გომები: სიმაღლე - 18 სმ, პირის დიამ. - 11,2 სმ, ძირის დიამ. - 9,1 სმ.

2. ქაში (იხ. ფაშ. № 141, ფაშ. XVII, სურ. 4). იგივე ფერის ძვლის მახლობლი, დაზიანებულია, აკრია პირის უბნი, ნაწილი, გარედან მუქი ფერისა. ქრდილი კი თხა მდგომარეობისა გამოქვევანი, ქაშის გვერდები არასიმეტრიულია და ამოყვანილი და ქურჭელი ხელით ნაქვენი ჩანს. პირს ქვემოთაქ ქაშს ქრდილი ნაქვევი მდელი შემოკვევება. ნაქვევის სიმაღლე - 2,2 სმ; თხა დაბალი ხარისხისა; გამოწვის ხარისხი დაზიანება, კეფი ფორმისა, გომები: სიმაღლე - 8 სმ, პირის დიამ. - 20,5 სმ, ძირის დიამ. - 9,8 სმ.

3. კრჭობი (იმე. II 142, ფაბ. XVII, სურ. 4). იიგა ჯანის გვერდით; ღვთა ღვრიისა; გაგვხიღოა თნათ. მიწრიდელი ნაგვების მიხედ. იმ ჩანს, რამე კრჭობი იაბაელი ყოფილა. პირი გაბმწიდილი აქვს, ხორც მუცლის უდიდეს თამბეჭრზე, გარეგან, წინკლად წიბო წებოყუყუება. ითხა წიწრიდმარჯვლოვანია; ურეუთა სიღისა ია კრჭობის წიწრიდ მარჯვღობი ია გაბმწივის ხარისხი იაბაელია.

ასეიოთა კამარახევის სამარხვანზე გაახრიდ წამყვან სამარხთა აგებულღობა ია ნივთთა კომპილექსობი. განხილული მასა-ღობის გვერდით, იმეფრესსმიკვლეზღვი არ იქნებია მსვეტლოგოური მასაღის მიმხიდილაგ.

მსვეტლოგოური მასაღის აღწერა-დახასიათება

სამეფიღისებ-ანდროპოლოგებმს კამარახევის მსვეტლოგოური მასაღის დაბრნაფორილი დაბეჭელებების დროს არც ურთი სავისს ქალა არ შექონდათ გამწვანება სრული ფიკლის ჩასაფარებლად. მიუხედავად ამისა, მათ აზრით, კამარახევის მსვეტლოგოური მასაღა მათნე იძლევა მკვიდრით საფიკლისაში იასკვინის გაკვეთების სა-
შუაღებას.⁴⁰

ფაღკვლელი სამარხობის მიხედოიოა წებოიეგი სურწათი გვაქვს:

1. მეოთხე სამარხი. ძვლოვანი ნაწილები გვაძლევენ მხლოდო სუბიექტის ასაკის განსაზღოვრის საწუაღებას (17-20 წეღი).
2. მეექვსე სამარხი. წარმიოიგენიღია ფრავმენეველი სავისს ქალა, სახის ქალა მეფადო იაზიანეზღოა. შეფარებოთ კარგად არის იაფლელი ქალას სარქველი, რომეღმეოაგ ხერხიეზა თრი ითამბეჭრის

40 მსვეტლოგოური მასაღა დაბეჭელებულ იქნა ნორმალური ანა-ფორმის კაფილარაზე, ამავე კაფილარის დანაწიწრობის იოგ. მ. აბოე-წეღაწიღის მიერ. მასაღა ინახებია ნორმალური ანაფორმის კა-მეფრიაზე.

0 0 3 0 111

ბნეუნდარის ფიციონი და დასახლებები

1. ფიციონი კომპლექსი (ფაშუნები
VI₂ , VII₇ , XII₁ , XII₂ , XII₃ და სხვა)

კამარახევიც ფიციონი კომპლექსის აუცილებელი ატრიბუტის
წარმომადგენს თხიბის ქურჭელი, მასიურად, სამარხებში ირი ან
სამი ქურჭელია ჩაყვანილი იქონილია ურთი, ხოლო ურთ შემთხვე-
ვაში 4 ცალი, გვაქვს ისეთი სამარხებიც, რომლებშიც თხიბის
ქურჭელი არ აღმოჩენილა, (მაგ. სამარხები № 12^ა, 12^ბ, 30^ა)
თხიბის ქურჭელი ირივით გათიხავილს გარდა საფაქსი და
ნიწნელებსა.

კერამიკულ ნაწარმის გვერდით, სამარხთ უმეტეს ნაწილში,
როგორც მათი აუცილებელი დანაფ ჩანდა, გვხვდება სამკვავლები,
სამკვავლები ბუნებრივია, ურთ სრულყოფილად ქაღის სამარხებში
ურთა იქონს წარმომადგენელი (სამაჯურები, სასაფლაველი რგოლები,
ბეჭდები, სხვადასხვა ასურული ნივთები თიხისა და ქვის მძივები
და სხვა).

მაგრამ მარტო ამ ნიწნით ქაღის ან სამკვავის სამარ-
ხის განსაზღვრა ძნელია. იქონილი არ არის, როგორც სამკვავლე-
ბი სამკვავთა სამარხებშიც გვხვდება.

რომ სამკვავები უძველესი ირითიან ატრიბუტებში სამკვავ-
ლებს, ეს თანამედროვე უნივერსალური ყოფილია ჩანს. მაგ. ხვე-
სური სამკვავის სამარხში მრავალგვარი ქვირილი მძივია ასხმული.
ამას გარდა, ჩვენთვის უნებელია, არქეოლოგიური მასალებიდან, რო-
გორც სამკვავის სამარხში სამაჯური, საკინძო და მძივი იქონა

42

սքմորհրդեր .

սեղծողը նշմարել էր նրանց մեջ յամենաբնօրինակ, որ-
ոնքստեղ նմանակարգի սամարեանի սամյապղծողի գրքերը ⁴³ . Սաքրամ
նամակարգի սամարեանի յոմնիքիսի գամարտիս սահրիքիս
մաքի սամրժարժուարեղծիս սհեղծիս .

Յամարեանի սահրիքիս ճիգարի ըստստոսողծիս սիր-
չիքի հիցի ցարեղծիս ըրդիքիս ըս ճարեղծիս, որի սամրժար
ուարեղծի (ըս մասան ղիսար որիորդ սամյարեղծ ուարեղծ)
ըսմարեղծիս հիցիստեղ, ղցարեղծիս հիցիստեղ ղիցիստեղ
սամյապղծ սայմար ըսհիքիսի մարիքի, սաքրամ ըմիս ճար, որի
ըստեղ նմարեղծիս ղարդ էր նման, սի ըսգրքիստեղիս հիցիստեղ սից
ըրիս մեղծի նոստ, հաս ղարի սհրեղծիս ճարիցիստեղիս
ցիստեղիս յոմնիքիս .

Սամյապղծիս, սհրեղծի, սայարեղծիս նաեղծիս ղար-
դիս ղիս ըս միստեղ ըսմարեղծիս մարեղծի, որիցիստեղ
ղիցիստեղիս "միստեղ" յոմնիքիսիստեղիս ըստստոսող-
ծիս, ղիցիստեղ նաեղծիս ղարեղծիստեղիս ցիստեղիս սամար-
եղծիս յոմնիքիսի սից ճարիցիստեղիս: ը ս ը ս ղ ս ղ ս

1. տիսիս ղարեղծի - ղ ս ղ ղ ղ (ըստստոսողծիս
ա) սամյարեղծի, ղ) մարեղծիստեղիս, ղ) սամյար-
եղծիստեղիս ըս սեղծի .

2. սամյապղծիս հիցիստեղ ըս մարեղծիս (ըստստոսողծիս
ճարիցիստեղիս մարեղծիս էրեղծիս մարեղծիս սահրիքիս ըս էրեղծիս

42 Wesendorff O. J. Archäologisches aus dem Kaukasus,
Archäologischer Anzeiger, Bd - XL, 1-2,
Berlin, 1925, 83. 84-50, նյր. 1
Յըր. Կյժիս, Ե. Ա., տիստեղիս, ղի. 47

ქვერიდღებროთანი, რვაღწეშენეჭილი, ლავრეშვახსნილი სამაჯურებო
და სხვა).

3. სამონეტო იარაღები (რუმისპირები და სარეხი)

4. სამეურნეო იარაღები (მკობრე რაოდენობით) მოხრილი ღანე-
ბის სახით, რომლებშიც სათჯახნობის შვიდღებოდა ყოველიცა გამო-
ყენებული.

ქ ა რ ი ს

1. თხის ქურჭელი (ინუბოვი, როგორც მამაკაცის კომპლექ-
სში იმეცა)

2. რკინისა და ბრინჯაოს სამკვავლები უფრო მთლიანი ასორტი-
მენტი; რვაღწეშენეჭილი და გოგონრეული მრგვალიანი სამაჯურები,
ლავრიდნორელი საკინძებში, შუქლებში, სასაფეხურე რგოლებში, ბრინ-
ჯაოს მძივებში და სხვა).

3. ბინისა და ნახევრადქორეფასი ქვისაგან ნაშობარი მძი-
ვები.

კამარახევის ფილიურ კომპლექსს წინააღი პირადელი მრე-
დებნება ა/კ-ში (განსაკუთრებით ა.მ. ამიერკავკასიაში)
კერძოდ, მსაჯის კომპლექსებში გამოჩენილთა ვაწეში (დას.საქარ-
ული) ფსახობეში, ჩიქამარში, გემთავქალაქი, იდიუბეში -
ბეშეაქენის მახლობლად ბაქევი - სუს მარჯვენა ნაპირზე, ჩი-
ნანდაში და სხვა.

44 Н. Хостария - древнее поселение в Даблагоми. Сафрангваფი
ნაწილი, ძილინი 1941 წ., 83. 82-95.

В. Кудзин, Материали к Археологии Колхиды П. თბ., 1950, გვ. 1-80

45 გ. ჩუბინიძე - ფსახობეს ხეობის არქეოლოგიური ძეგლები
სსსრ XVI ძილინი 1950, გვ. 13-34

46 გ. ჩიქიათა, 1924 წ., გახეობის საველე აღიერი. შირ. ვაზე -
ქუს დასახელებული ნაწილი.

47 გ. ქორიძე - ერთ ქვაყუთის სამარხული ინვენტარი გემთავქა-
ლიბ. სსსრ გ. XIX თბ. 1956, გვ. 215-225

48 იქვე, გვ. 219

49 В. А. Кудзин, Археологические раскопки в Триакети, თბ., 1941,
გვ. 41-42.

50 გ. ჩუბინიძე - არქეოლოგიური მონაპოვარი სოფ. ჩინანდალიდან. ახ-
მნიშნა და მასალები, ინვენტარი VIII სამეფნიერო კონვერტ-
შინი მუშისებში. თბ., 1959, გვ. 47-49.

აღნიშნულ პუნქტებში აღნიშნული კომპლექსებისა და კამარა-
ბეჭდურ ფიპირ კომპლექსების წარის, ახლო ნაფსაპური კავშირი
უქვნიუფანდელთა არა მარტო ფიპირიკტირად, არამედ რიგირი ქვე-
მით დადინახავთ ქრისტელოგორადგ.

ვიძირე კამარაბეჭდის სამარხებზე კომპლექსებისა და ცად-
კუალო ნიუბების დახასიაფება - დახარბეჭდის წიუბიგებობედ,
ყურადღება უნდა მიუაქროთ ურთ გარეობას.

რიგირი რანს კამარაბეჭდის სამარხვანი სავსითი იბი ბნის
მანქიღზე უმსახურებოთა ურთი კუდგურის მავარებზე აღიღიბირი
მისახდურმას ამ ხნის მანქიღზე, ააღნიშნული საგოგადობის და-
ფერიდაურ და სუდიერ კუდგურაწი მონხიარნი ფვიღებებში კამარა-
ბეჭდის სამარხვანზე, ძირიდადარ უმბიგებში გამიბახა:

ა) ფვიღებმა ხეებმა სამარხთა მიწეობის წესში (ორმოსამარხ-
თა გვირდით ხმარებაში წიუბიბის პირიბიფიუღად ნაგებში ქვისსამარ-
ხებში);

ბ) რამბიგნადმი იღვდებმა სამარხებზე კომპლექსის წიუბენიღო-
ბა გაქრს ბრინჯაოს სამკავებში, სიახდე იგრძნობა კერამიკურ მა-
სალაში და სხვ.

= 2. კამარაბეჭდის სამარხებზე-ინვენტარის დახასიაფებას
დაუნიწებთ თიხის ნაკვებობით.

კერამიკური ნაწარმი, რიგირი რაფენიბირივად, ახევე ვირმა-
თა მრავალფერობებში, ურთ-ურთ ძირიდად და წამყვან მასალას
წარმოადგენს.

გარეგნული ნიშნების მიხედვით თიხის ქურჭელი წიუბეღება
წიუბიგ მთავარ კვებებად იაიყოს:

1 კ ბ ვ გ დ - მრგვალირთა ხედაობები (ფაბ. XVIII, სურ. 1;
იბვ. № 6, 29, 67, 125, 128, 147).

51 გ. ნ ი თ რ ა ძ ე, აღაზნის უღის გათხრებში, თბილისი, 1940,
გვ. 24, აღაზნის უღის კერამიკის გარეუვისას, ამ სახის ხედაობებს
გ. ნიორაძე პირველი ფიპის ქურჭლებში აღნიშობებებს.

ხელაღებებს პირნი მრგვალი და ორნაგ ან წესამწინვედარ გა-
რთვად გაიშორებოდა აქვე, ყველი დაბალი და განიერი. ურთ ხელაღა
(№ 67) სფერული მრგვალია, დანარჩენი კი — მსხვილსებრი მოყ-
ვანი ღობისა, უქვესივე ხელაღა ფაღვურაა. ყურის ბერო, ყველა
წებმხვევაწი, მრგვალია. ყურის ძალი მათ პირზე აქვე მიძერ-
წილი. ძირი კი მსოვლივ. ამ ჯგუფის ყველა ქურქული ბრწყინ-
ძირიანია.

მრგვალი პირა ხელაღებებს წირის ყ ველზე იდრი სიმაღლით
20,5 სმ-ია (ინვ. № 6), უმცირესი კი — 10,4 სმ.

II x 8 3 9 0 - სამეფო ხელაღები (ვაბ. № VIII, სურ.
2, ინვ. № № 4, 74, 100, 104, 111)⁵². ამ ჯგუფში გაერთიანე-
ბულ ქურქულებს პირნი სამეფოა ბარახის ფორმის მოყვანილობისა
აქვს. წებმხვევაწი, ქვემოთ, სიმოკლისავეთს მათ სამეფო ხელა-
ღებს უწილობა, სამეფო პირი, სამ ხელაღას (№ № 74, 100,
104) მკვეთრად აქვს გამოყვანილი, ურთს (№ 111) — ზედა რე-
ბით სუსვათ. ყველი, ხვევივე ქურქულს განიერი აქვს, მაგრამ
მრგვალი პირა ხელაღებთან ზედა რეზობით ორნაგ მარადი; კონკუსი
მსხვილსებრი მოყვანილობის; ყურის ბერო მათ წებმხვევაწი, ქრდი-
წი მრგვალი ან ველითსოვლია; ურთ წებმხვევაწი კი — ბრწყინ-
ელი. ყურები, პირველი ჯგუფის ქურქულთა მსგავსად, ხელაღას
პირზე და მსოვლივ^{ქვს} მიძერწილი. ქურქული — ბრწყინ-
ძირიანია. ყველაზე იდრი სამეფო ხელაღის სიმაღლე 17 სმ-ს ან
აღემაღება, ყველაზე პატარა კი — სიმაღლით 10 სმ-ია.

⁵² გ. ნ. ნ. ა. დ. ე, აღმწიხის ველების გახსნილი, ძირისა,
1940, გვ. 24, გ. ნიონაძის 11 ფოტო.

V x 8 3 9 0 - 7 0 6 6 2 6 0 . ამ ჯგუფში ორი სხვადასხვა ფიში გამოიყოფა:

1. ნაკლებ მუცელგამომბერილი, ყუღუღის და მონაც პირგაბრძოლი, ბრწყინვალე, უყურის ქოხანი (ფაბ. XIX, 4 2 , ინვ. 140).

2. პირფარათი, ყუღუღის, სფერულმუცლიანი, ორყურის ქოხანი, რომელსაც მრგვალი თირი და მფორე გამოიშლილი პირი აქვს (ფაბ. XIX, 4 3 ინვ. № 31).

54

VI x 8 3 9 0 - 9 0 6 6 2 6 0 . ამ ჯგუფში ორი ფიშის ფორმას გამოიყოფა:

1. პირგაბრძოლი, ყუღუღის, ბრწყინვალე და ორყურის ფორმები, რომელთა ყურის ვერსი დაუბოლო ქუჩის პირსა და მუცელზე მიდრეკილი (ფაბ. XIX, 5 1 ინვ. № 92).

2. ყუღუღის, პირფარათი და პირგაბრძოლი, ბრწყინვალე, ორყურის ფორმები, ვრცელ ყურის დაუბოლო ქუჩის მუცელზე ვერ-ვრცელისა და მიდრეკილი (ფაბ. XIX, 5 2 ინვ. № 95). მუცელს კი — თავის პირზე, ბოლო მუცელზე (ინვ. 90).

VII x 8 3 9 0 - 3 0 6 6 2 6 0 (ფაბ. XIX, 6)
კამარაბუნის კრამიკულ ნაწარმში რამდენიმეხარისა და მამყვანი სწორედ კრამბები. კრამბები მფორე მონისა; ყუღუღის, პირგაბრძოლი, მუცელგამომბერილი (თიქის სფერული) და ბრწყინვალე.

კრამბების ნაწილი გარდასა სანი ამ მხრივ კრამბისა რეკულა (ინვ. № 2, 7, 8, 59, 81, 102, 127), ხოლო დანარჩენები კი — სარაბუნისა (ინვ. № 24, 35, 85, 106, 110, 142).

54 ქუჩის იმ სახეს, რომელსაც ფორმას უწოდებდა, გ. ნიკრასძე თავის ნაწარმში უწოდებს მასს. იხ. დასახელებული ნაწარმი, 83. 26 .

ასეთია კამარახველის სამარცხანზე მომკვებელი კერამიკის ძირითადი ჯგუფები და ფიგურები.

დამზადების უქუნიკის მიხედვით კამარახველის თხის ქურქული ორ ჯგუფად იყოფა: მორცვზე ნაკვეთები და ხელით ნაძერწი. კამარახველის კერამიკული ნაწარმის უდიდესი ნაწილი მორცვზეა ნაკვეთები; ნაწილი კი ხელით ნაძერწია.

ხელით ნაძერწ ქურქულს უფროა ნაქარველად დამზადების კვადი, უმეტესი მაგალი აჩასრულადაა გამოწვეარი, მოყვანილობით უღაბათა, დასული არ არის სიმუყრითღობა და თხის ხარისხის დაბალია (მაგ. № 31, 32, 123).

კამარახველის მაგალითს მიხედვით, უფროდებ ვიფარაურობ, რომ ხელით ნაძერწი ქურქული ხშირ უმთხვევაში, სახეობახეობი მზადდებოდა ხელზე მოკვადებულსაღვის ჩასაყანებლად; ამიტომაც არც და დიდად უმრავლობაა მათ ხარისხზე. აქ ისიც არის აღსანიშნავი, რომ ხელით ნაძერწი ქურქულები უმთავრესად დარბულ სამარცხებში გვხვდებოდა.

სულ სხვაგვარად გამოიყურება მორცვზე ნაკვეთები ქურქული. ამ სერიის კერამიკული ნაწარმისათვის უდიდებით კარგი ნეილი მასალაა გამოყენებული; ქურქულსაც საკმაოდ დახვეწილი და სიმუყრული მოყვანილობა აქვს. თანაც დიდი ნაწილი გამოწვეარია დამაკვამყარებლად.

თხის ფენის დამუწავება ძირითადად მორცვზე ხდებოდა. ხელაღების, ჯამების, ქოხებისა და სხვა ნაკვეთებათ მთავარი ნაწილი — კორპუსი, მორცვზეა ნაკვეთები. ამას მიუყვანდებს ქურქულის ზიგნით (და ზოგჯერ გაჩეხა) გეოპირზე უმთხვენილი კონფერული წრებაზეში, მაგრამ თხის მორცვზე დამუ-

58

հայրենի) հայրենի . ոչ ոք մտնաճրճած, որի սամարիացիները
ենի վարժարանը հայրենիքի միջոցով համարյալ քաղաքի ճանճար
նույնը հայրենիքի.

ընթացումը մեզ համար կարևորագույնը, ճշմարտ-
համարողը հայրենիքի մասին շարժումը.

այնպես որ հայրենիքի, որի մասին յո ճշմարտացի
քաղաքի ոչ ոք ճանճար, որի ճանճարը հայրենիքի ճանճարը, հայ
մասին, ոչ ոք ճանճար ճանճարը արհեստագործական, հայրենի-
քի մասին, ճանճարը հայրենիքի ճանճարը և ճանճարը ճանճար-
քի մասին, ճանճարը ճանճարը, ճանճարը ճանճարը, որի մասին
հայրենիքի և ճանճարը ճանճարը հայրենիքի մասին ճանճար-
քի, արհեստագործական ճանճարը և ճանճարը.

Հայրենիքի և ճանճարը ճանճարը ճանճարը մեր ճանճար-
քի մասին ճանճարը, որի մասին ճանճարը մասին ճանճարը ճանճար-
քի, հայրենիքի մասին ճանճարը ճանճարը և մասին ճանճարը ճանճար-
քի մասին ճանճարը հայրենիքի և ճանճարը ճանճարը ճանճարը
հայրենիքի ճանճարը և ճանճարը ճանճարը ճանճարը ճանճարը
հայրենիքի ճանճարը և ճանճարը ճանճարը ճանճարը ճանճարը
հայրենիքի ճանճարը և ճանճարը ճանճարը ճանճարը ճանճարը

1. Յո ճանճարը ճանճարը և ճանճարը ճանճարը մեր ճանճար-
քի մասին ճանճարը և ճանճարը ճանճարը ճանճարը ճանճարը.

2. Յո ճանճարը ճանճարը ճանճարը ճանճարը ճանճարը ճանճարը
և ճանճարը ճանճարը ճանճարը ճանճարը ճանճարը ճանճարը.

58 П.С.Уварова - Шогвалышкы Северного Кавказа, МАК, VIII, М.
1900, 72.

59 Յո ճանճարը ճանճարը ճանճարը ճանճարը ճանճարը ճանճարը
և ճանճարը ճանճարը ճանճարը ճանճարը ճանճարը ճանճարը.

60 Յո ճանճարը ճանճարը ճանճարը ճանճարը ճանճարը ճանճարը.

რუხი ნაფრისფერი ქუჩქელი მიიღება იმ წიგნბუფეაში, რიგებსაჲ ღვმიერში, ე.წ. მე-4 უფაპის ანუ ხელახლად შეკვანდვის ირის, 400 გრამებსზე მაღალი ჭეშმერიაფერია, ღვმიერში წესული ქუჩქელი, რიმიერმაჲ წავად უნდა წეფერის ქუჩქელი, ნაწილობრივ პაიწვის და ქუჩქელიჲ ვეღარ ეღმუდობს მექ წავ-ფერს.

მაგრამ, კამარახვევის სამაროვანმა მოგვცა იხუთი ქუჩქელუბრი, რიმიერებსაჲ ფადი გვერდი გაწავებული აქვს, ხოლო ფადი მხარე კი რუხი ნაფრისფერი, ასევე სიქრულე გამოწვეულია არასწორი გამოწვის რეიგად და-ეს მოკლეა აფარებს წიგნბუფეის ხასიანს. ქუჩქელს ის მხარე, რიმიერის მიუახვე უფაპის რაფარების ირის უფრო ძლიერი ფეხების მხარეს იყო მიქვეული, რუხ ნაფრისფერად გამოიწვის.

ასევე მოკლე მიმიხილვის რეიგზე ფადი გამოავსულთ კამარახვევის კერამიკულ ნაწარმს.

კამარახვევის სამაროვანზე აღმოჩენილი თხის ქუჩქელუბის ნაწარმს კვებს ქრილი და მიწიდაღი ფერი აქვს, ხოლო გარედან კი სვეტადურად იმგვარი მასაღით არიან გაიადესიერი, რიმი გამოწვის რეიგობი მოკლეობრი (მიწაბღისფერი) გამხდარან. რეიგობით მიიჩვე რაოქენობისაჲ წარმოგენილი წავი ფერის კერამიკამ. კამარახვევის კრამილქებში მიწიდაღი და ღვსა ფერის ქუჩქელუბი თქუბის მანაბარი რაოქენობისაჲ. რიმილქუფადანი კერამიკა ძირითადად საწავლი და მიწიდაღი გომის ქუჩქელუბის სახიდაჲ წარმოგენილი; ღვსამიწაფრისფერი ქუჩქელუბის სერიაში კი მიიჩვე ფრისს ნაკვეთმა სქარობებს (თრითადად პაფარა გომის კოქობებში). მიუხედავად იმისა, რიმი მიგვიფრით მიიჩვე გომის ქუჩქელუბის თხა წინდაჲ და კარგად დამუწავებული, მიგვიფრით ნაკვეთობის.

გამოწვიბ ხარისხი დაბარდა, და იწის გამო, რომ გამოწვიბ არა-
ხარისხი დაბარდა, და იწის გამო, რომ გამოწვიბ არა-
ხარისხი დაბარდა, და იწის გამო, რომ გამოწვიბ არა-

კანონმდებლის სამართლებრივ მოქმედებელი კერამიკული ნა-
წარმოი უნდა იქნებას იქვეს ხალა წმკველით. ქუჩელებს უდი-
რეს წარწიბს გლავი წვლიპირი აქვს; იწიბამ წმკველით გამო-
ყვნიბულია მარცხი ქილელი ირწამენი (ირწამამ განწამებელი
მოკლე ნაქილენი), ამ მოკლეობა მხლოთ იწი ხელდასამ წმკველი
(იწმ. 111 10, 111). ხელდასამ ნაქილენი ყვლის ქვენი ნა-
წილზე წრული წმკველით.

როგორც იწიბიბა, ირწამამ განწამებელი ნაქილენი წიწ-
ვისებრი (ზევიბი ⁶⁴) ხამკველის განწამებების აბრევე
ხავეხარს წარწამიბენს . ქილელი ირწამენის განწამამ იკვერწამული
იწმენიბებამ გამოყვნიბულია კოვიბი. კოვიბებს ხამ-ხამი კოვი
აბის. ურსს) იწმენიბარი 11 127) კი — იწმენი კოვი აქვს. იწმენის
უდირეს იწმენიბამ კოვიბი წმკველით ხელმე განწამებელი და
იწმენი ურსს-იწმენისაგამ მანამარი მანმირიბამ არიბამ დაწმენიბულ-
ნი. ამგვარ წმკველითამ წარწამიბის წმკველით არქილოგამა წმკველი
ხხვარსხხვა წმკველითამ განწამებელი. იწმენ. გ. წმკველით ვიქ-
წმენს, რომ ეს კოვიბი მანამამამ იკვერწამული იწმენიბენიბამ ✓
იწმენი განწამებელი.

64 გ. ნ ი მ რ ა ძ ე , აქამნიბს ველის განწამებნი, მბიბისი,
1940 , 83. 4

65 გ. ნ ი მ რ ა ძ ე , იწმენიბული ნაწმკველი, 83. 7

იწმენ. Pottier & Note sur les poteries rapportées
du Caucase par M. le baron de Baye, (Bull. et
Mém. de la soc. nat. des antiquaires de
France. Memoires, Paris 1899, no 17-21.

წმინდათა მკურნალობის ურაცვარი სახეზე უნდა იქნას მიწმუნეთ აგ-
რეფეუ ქურჭლებიან ზედაპირის გადამღებვა და სპეციფიკური სი- V
ხეში (თხიბს ჟაჟაში) ამოღებმა.

კანანახეულის კურამიკული ნაწარმის მთავრულე გაფორ-
მებაში ანგეზის კვადი არ ჩანს, სასაგოგროდ დაძმებულეა
წიფელი საღებავის გამოყენების წიგნსხევევა, ზემოთ აღწერილი
მ ა მ ა დ ი ურაცვარი მთავრულე ნაწარმის წარმოადგენს (იხე.
II 76). როგორც იმჟვას, მანადს ბიბილით და კიხრის ნაწილი წი-
ლად ჰქონია წიფებელი, საღებავის კვადი ბიბილითვე უხდაც კარ-
გად ეფყრება.

მიგხედა, როგორც განიბილია, უძველესი ბრთიდანვე წარმოად-
გენდა კურამიკული წარმოებების ურ-ურა წამლევიან ფენებს. ხამ-
გრძელითი არქეოლოგური კვლევა-ებების წიფეგად სამთავროს სა-
მაროვანზე მოპოვებულა იდიდალი თხიბს ქურჭელი, რომელდა
აღვლილობისგანა იღებს უქვს აქარ იწვევს. ადგილობრივი კურამ-
ნიკული წარმოებების განვიმთარება წიგნირობებელი იყრ ურთის
მხრივ, მუარწეობის იმჟენსიფრი განვიმთარებობ და წელიწადი
მასადის სიუხარობ და ლორეს მხრივ, ილითაც, რომ მიგხედას
აღრიდანვე მიჭიფრთ უკონიბიური ურთიფრობა ჰქონდა მიგმბულ
ჩაიოთმთან. ამის წიფეგად ხეებოდა მზა ნაწარმისა ავ წარმო-
ბის ჩვეულების გაფელა-გამოგელა, ეს უკანასკნელი ღაჟის მხრივ
ხეებს უწყობდა თხიბს ადგილობრივი დაბეწავების წინსვლას. ამი-
ფრმად იყრ, რომ II-1 მასწილეულებში მიქდაკრად განვიმთარდა მ-
ღარმთავრული, წავლევა-პირიდა კურამიკის წარმოება. მიგხედას
უძველესი ირმისამარხებში დაფელი თხიბს ნაკვეთბანი ადგილობ-

66 მ. მ ა დ ს უ რ ა ძ ე, დასახელებული ნაწირობი, გვ. 250-251.

ამ ნაწირობში წიგნირობითი პიფროგრაფიული ანალიზის საფუძველ-
ზე აუფორს დასაბუთებელი აქვს, რომ მიგხედას უძველეს ირმისამარ-
ხების პერიოდიდან მოყოლებული, ქურჭლების საკვებებად მიგხედაური

3. ბრინჯაოს ნივთები

ბრინჯაოს ნივთები მხოლოდ სამკვავებებს სახითაა წარ-
მოდგენილი. აქ შევიკვლით სახის ნივთებია წარმოდგენილი:

1. ს ა ვ ი ნ ძ ე ბ ი (ფაშ. XX, 1. ინივ. №№ 19, 29, 40,
41, 69; 70, 93, 98, 99). კამარახევის საკონძებნო ორი ფიში
გამოიყვანა:

1. მ ა ს ი ვ უ რ ი ო დ ი ო ნ ი რ უ ლ მ ა ვ ი ა ნ ი
ს ა ვ ი ნ ძ ე ბ ი, რომელსაც ბრინჯაო-ნივთები უფრო და უფლ-
ბე მონარის გასაყრელი ნახურეფი აქვთ (სურ. 3 და 8). ამ
ფიშის საკონძებნის ძაღვები შეიკვლით აქვთ რელიეფური ხაზგზისა
და მოკლე-მოკლე ნაჭრებში. საკონძებნი გამორჩევიან საკმაოდ
სიღაზიანად და მოხერხებულად.

2. ვ ი ნ უ ს უ რ ი მ ი უ ვ ა ნ ი დ ი ბ ი ს მ ა -
ვ ი ა ნ ი ს ა ვ ი ნ ძ ე ბ ი; ამასაც ბრინჯაო-ნივთები
უფრო და უფლებე მონარის გასაყრელი ნახურეფი აქვთ (იხ. სურ.
12). ამ ფიშის საკონძებნის ძაღვები შეიკვლით წერტილად და
სადა.

1. ს ა მ ა ჯ უ რ ე ბ ი ს - (ფაშ. XX, სურ. 2. №№ 12,
17, 42, 43, 64, 130, 129, 136) ჯგუფში სამი ფიში გამორჩევიან:

1. მსხვილფეროანი ლაღურად მოკვალული, ძაღვებგახსნილი
სამაჯურები. უფროს ბრინჯაო შეიკვლით გველის ძაღვების გამო-
სახელებში (მატ. სურ. 8, ასევე ინივ. № № 42, 43, 64, 129,
136).

11. მოკვალულიანი ლაღურად მოკვალული, რკაღრამხევილი
და ძაღვებგახსნილი სამაჯურები, რომლებსაც გაახსნილი ძაღვები
მკვეთად შენახვილებული აქვთ (ინივ. № № 12, 17, მატ. სურ. 2).

V. **Յ Ք Յ Ո Ը Ը Ն Ա Յ Ո Ն Ժ Ո** (*պր. 4, 65, 116*).

Նայունեն Սիւղղոյ Բրնճառնոս, զնա յո - Ռյուննոս, Սիւղղոյն
ըրոս Երգալոս, Նախըրաթրոյլոս Երկրալոս Եւ Քա սոցրոնց
ժամնեցոյն, Ռյուննոս զնա յանցոնցան թաճանցոյն Եւ Քոյոն
Սոցրոյն:

VI. **Յ Ժ Ո Յ Յ Ծ Ո** (*զան. VIII, 2 65, 11 25, 45, 52*).

Բրնճառն Սոցրոյն յամանսեցոյն Երո զոյննոս:

1. **Յ Ա Ն Թ Ո Ն Յ Ծ Ո** Սոցրոյն, Երմեա ըսաննոյն
ժամեցոյն Բրնճառն թեցոյ զոյնցոյն, սո Սոցրոյն Նախա-
լո Նոցրոյ 7-8 Թո-նո, Երմեցոյն յո - 5, 7 Թո.

2. **Յ Ո Ը Ա Յ Ո Ն Յ Ծ Ո**: **Յ Ժ Ո Յ Յ Ծ Ո**, սոցրոյն Բրնճ-
առն թեցոյ զոյնցոյն ըսաննոյն, Եւ Նախալո Նոցրոյ -
6-7 Թո-նո, Երմեցոյն - 4 Թո.

VII. **Ժ Յ Բ Յ Յ Ո** (*զան. XX, 1 65, 11 30, 54, 105*). յամա-
նսեցոյն Նամանցոյն Երմեցոյն Երմեցոյն Երմեցոյն ժամոյն-
նոս:

1. Բրնճառն Քոյոյն, Երգալոս Եւ Երմեցոյն զոյն զոյննոս Նա-
լոնս ըսաննոյն ըսաննոյն Երմեցոյն, Երմեցոյն Եր-
ոն զոյն զոյննոս զոյննոս Եւ Երմեցոյն զոյննոս, Երմեցոյն
սոցրոյն Երմեցոյն, Նախալո Երմեցոյն: Նոցրոյ - 6, 8 Թո, Նոցրոյ - 4, 6 Թո.

2. Բրնճառն թեցոյ, Երմեցոյն Եւ Երմեցոյն Նալոնս ըսան-
նոյն Երմեցոյն Երմեցոյն, սո զոյննոս Երմեցոյն Երմեցոյն
Սոցրոյն Երմեցոյն սոցրոյն, Երմեցոյն յամանսեցոյն Նամանցոյն
Քոյոյննոս Երմեցոյն Երմեցոյննոս սոցրոյննոս (*65, 11 59*).

VIII. **Ն Ա Յ Յ Թ Յ** (*11 78, 113, 133*). Նախալոս սո յոցրո-
յն ժամոյննոս զոյննոս Երմեցոյննոս Երմեցոյն, Նալոյն, Երմեցոյն-
նոս Երմեցոյննոս Բրնճառն Նալոյն Նալոյն, Երմեցոյննոս սոցրոյննոս
Երմեցոյննոս սոցրոյննոս, Նալոյննոս Նալոյննոս սոցրոյննոս, Նոցրոյն-

რებსა აღნიშნულს რომ, მათი ძირითადი ნაწილი უამარხავების
ყველაზე პარობულ სამარხებშია მოკვდილი.

IX. დასასრულ ბრინჯაოს სამკაულთა რიგებს უნდა მივუბრუნდეთ
ის ნივთები, რომელთა მუსვი დანიშნულება ჩვენთვის გაურკვეველია
(იმე. II II 51, 36, 63). ზუსტად ისე წარმოგვნილი ბრინ-
ჯაოს მიგრირებული ნაკვთობანი ფანისაშისის ძირითადობასთან
იყო დაკავშირებული (მაგალითად, იმე. II 51).

ბრინჯაოს სამკაულები (აქვეა გავრედავებული დაბადებულ-
ჯიანი ვერცხლის ორი სასაფრედე რგოლიც) დანაშრად შვიდვე-
ბოლო ეხმარა ქადაც და დამკაფსაც. მაგრამ ყველაზე მრავალ-
ფერკვანი კომპლექსებში ამ მხრივ მოგვეყა ქადა (II 4, 9) სა-
მარხებშია. ბრინჯაოს დამადხარისხვანი, სამკაულთა უმეტესი
ნაწილი გაწმენდამდე დაფარული იყო კვდილიშობილი პავნიონ.

აღნიშნულ სამკაულები ისე ნაწილს შრატეოკული დანიშ-
ნულებაც ქონდა, მაგ., საკინძები და მკვიდრსაკინძები ფანი-
საშისის (წამოსახსხამისა) ზუსტნევათ ითმარებოდა.

რიგი სამკაულები ისე კომპლექსშია წარმოგვნილი, მაგ.,
ბრინჯაოს ძეწვეები საკინძებზე იყო დამადრებული და აღბად ამ
უკანასკნელს იფარდა დამკაფსისაგან.

ბრინჯაოს ზარაკები, ზუსტებზელია, ყველაშამშიაფ ყოფილიყო
გამოყენებული, ან მოკვრებული ყოფილიყო ფანისაშისზე (განსა-
კვდრებობ ჯარისპირზე) ამგვარი სამკაულები, მიხედვით იღებოდა
შეიქონება დანამდებრეუ ხვესურება კახელებთან.

4. რკინის ნივთები

რკინის ნივთები უამრავსაგან იხუა შექმნილი და დაწილი,
რომ მათი ფრმების აღიგენა მიუწილად ძნელია. ეს კი საშუა-
ლებას არ გვაძლევს დიდი სისრულით გავიგვადიხინოთ რკინის
ნაკვთობასა ძირითადი ფიქები, მათი დამრევაების ყვენიკა და

მხატვრული გაფორმების ხარისხი. ვახუშტის ოქოს, რკინის ნივთების ანტიკვებ ვამაგრება ძველიებოდა იმის გამო, რამდენი უმეფეს ჩიდა, მადიანად რკინის ჯანგში იყო ხელმე ვადასული, მიუხედავად ამისა მოპოვებული მასაღის საფუძველზე, თავის დანიშნულებათა მიხედვით, რკინის იარაღებისა და სამკაულების რამდენიმე ჯგუფი გამოიყოფა:

I. **ს უ ბ ი ს ვ ი რ ე ბ ი** (იხე. II II 60, 87, 109, 122, 131, 138). ფრამენტების მიხედვით იკვლევა, რამ ვამარა-ხული ჭობისპირები მასრაგახსნილი და მხრებდაქნილი ყოფილა (მადილია, იხე. II II 109, 138). ამ სერიის ყველაზე მაგარა ჭობისპირის მასრის უდიდესი იამიფერი — 1, 8 სმ-ია (იხე. II 87). ყველაზე მსხვილი მასრის უდიდესი იამი. 30 — 2, 8 სმ-ს არ აღემატება (იხე. II 138). დამკვრელი (დაქნილი) მხრები ვარგად უყვობათ II II 109, 138 ჭობისპირებს, პირი არტერი ჭობისპირს მდელი არა აქვს, მაგრამ ფრამენტების მიხედვით ჩანს, რამ პირის საშუალო სიგანე — 4, 5 სმ-ია, ჭობისპირებს პირზე რამხრივი ქვედი ჭეონია (მადი. იხე. II 87, 109, 122).

II. **საჩუხი იარაღი** (ვამ. XVI, 1, იხე. II 30).

მამკაფის სამარხი, რამდენიმე ეს იარაღი აღმოჩინდა, ვამარახულის სამარხთა შორის ჭეონითი მოკვიანთ ხანისა არის. რკინა ძლიერ დაჯანგულია და იარაღი და მფრეული, საფუერის სიგრძე — 51, 5 სმ იყო, მქსიმიალური სიგანე პირის 5 სმ-ს არ აღემატებოდა. იარაღი ზოგჯერ მონავ ქველი მიხრილია, და საჩუხი დანიშნულებითა უნდა იყოს.

III. **ი ს რ ი ს ვ ი რ ი** (იხე. II 135).

ამ ფივის სამარხი იარაღებისთან ურთიერთად ფადი მხე-ლოდ II 30 სამარხთა ჭეონიანება, იხრისპირი ჯანგისაგან და-

გონებულთა და ფრთხილ შეფასებულ აქვს.

IV. **ღ ა ნ ი ს ო რ ე ბ ი** (ივ. II II 63, 77, 108, 116, 130, 137; მატალითსაღვის იხ. *ეროვნობა*, უკვე დატული ფაქის სურ. ფაბ. XX, 3, ივ. II 63). კამარახევის სამარხვანმა დანის-პირების სავსაოთ რიგი რაოდენობა შეგვყა. მისხედავად იმისა, რომ მათი უდიდესი ნაწილი დამფრეულთა, ფრამფენებობსა და მრგობრთ უკვე დატული ფაქის მიხედვით (მატალითსა, სამარხთ II 12-ა, ივ. II 63) ძირითადი ხერხებობა ფრთხის აღიგენა. ესაა ფაქირიანი, რინავ მუღო მონილი დანები, რიმედსაგ ძველს ან ხის ფარს უნდა შექონდათ, ფარის დასამაგრებულ ნაწილზე და-ნებს სამ-სამი სამანჭულე ნახურევი აქვს. გათხრისას ამომილი რამდენიმე უკვე დატული დანსპირიდან უმცირესის სიგრძე 9 სმ იყო (ივ. II 77). უდიდესისა კი — 14 სმ, (ივ. II 63).

V. **ს ა მ ა ჯ ო რ ე ბ ი** (ივ. II II 9, 13, 14, 18, 37, 53, 65, 91, 114, 117; (სურ. 14).

რკინისაგან დამზადებულ სამკაულებშიან განსაკუთრებულად უხვად სამაჯურებია წარმოდგენილი. არის ჭეშმარიტად, როდესაც ერთ დიდიველიან ბრინჯაოს სამაჯურებთან ერთად რამდენიმე რკინის სამაჯურის აღმოჩენა (მაგ. სამარხები № 4, 9, 30-ა). სამწუხაროდ, ჭეშმარიტად არ გვაქვს არც ერთი მთელი ვეგეტატიური, მაგრამ ჭრატინებების მიხედვით, ჭეშმარიტად ამ სტრიალზე ხუთ ძირითადი ენის გამოყვანა.

1. მრგვალიფორმიანი, წრიულად მოწყობილი, თავებგახსნილი სამაჯურები (იხ. № 9, 114, სურ. 15).

2. მრგვალიფორმიანი, წრიულად მოწყობილი, თავებშივერული სამაჯურები (იხ. № 18, 65, სურ. 15 გ)

3. მრგვალიფორმიანი, ოვალური ფორმის, რკინისაგან შექმნილი სამაჯურები, რომელთაც გახსნილი და წაწვეფილებული თავები აქვთ. (იხ. № 13, 14, 91, სურ. 15 ვ).

4. მრგვალიფორმიანი, რკინისაგან შექმნილი, ოვალური ფორმის სამაჯურები, რომელთაც გახსნილი თავები აქვთ (იხ. № 37, 53, სურ. 15 ლ).

5. წრიულად მოწყობილი, ოვალურიფორმიანი სამაჯურები (იხ. № 30, სურ. 15 მ).

VI. შ ე შ ე ე ბ ი (იხ. № 15, 47, 52, 92)

ყველა ბეჭედი დაზიანებულია, ერთ ცალი (იხ. № 15) შედარებით უკმაყოფილო, რომლის მიხედვითაც ჭეშმარიტად დაახლოებით წარმოდგენილი სამკაულის ფორმა, რკინის ბეჭედს აქვს ფარავი, რომელზედაც ამჟამად არსებითად გამოკვლევა არ შეუძლია, რკინის ბეჭედი სავსაშუალოდ შენობა (4 მ), საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ რკინის ბეჭედებს ყოველთვის ხე-

მძივეზის უძირვესი ნაწილი (სარქოონის მძივეზი ვი თიქ-
ლის მადიანად) მუ-4 და მუ-9 სამარხებშია მოგვცია. (სურ. 6 და
10).

სამარხვანშიე მოპოვეზიე მძივეზს, მასადის მიხვევიე,
ვერეე ირი ქვეყანა: პირველი ქვეყანი განხილული იქნეზა ქვინ,
ხელი მეორე ქვეყანი ხველვანი მასადისაგან დამზადეზული მძი-
ვეზი.

1. x 8 3 9 ი. სარქოონის მძივეზი (იხე. № № 21, 22, 26,
45 დაბ. XX, სურ. 4).

კამარახვევის სამარხვანშიე თირითადი ხუთი ვერის სარ-
ქოონი გვხვევება: 1. ნახვერსადგამქვირვადეე დადის ვერი, 2.
მუქი წიდელი (ღუქის ვერი), 3. ითა ვარისვეერი, 4. ითა წიდე-
ლი და 5. მქვიითადო-სარქოონი, მოყვანევერი და თეორი გოდებზე,
ვერეველი ვერს ახასიათებს შუდარეზიე ვერი ითა, ან მუქი ვლნეზი.
მოყვანეღობის მიხვევიეე სარქოონის მძივეზი შუმივევი ვიპეზი
გამოივეთა:

1. მ ი ვ ღ ე ე ი ღ ი ნ ი რ ე ღ ი ⁶⁹⁻² (იხე. № 45).
ამ ვიპის ირი მძივი ადმოქნია, მოგრილი — წიდელი ვერისაა,
იომევერი — 6 მმ-ს უდრის, ხელი ითკის სისქე 3 მმ-ს, მომვერი
მძივი ითა ვარისვეერი. იომევერი უდრის — 5 მმ-ს, ითკის
სისქე — 2 მმ-ს, ირივე. მძივი დელი მხრიდანია ნახვერევი.

2. მ რ გ ვ ა დ ი მ ქ ი ვ ე შ ი სხვადასხვა ვერის
სარქოონისაგანია ნაკვეთი, 23 დელი (იხე. № № 26, 45), ვარშობს
მუქი წიდელი და წიდელი მძივეზი; გვხვევება მოვარისვეერი, ე.წ.

ნახევრადგამჭვირვალე საფრისებრი საწიროვნისგან დამზადებული
ფაღვიბი, ამ ფაღვის ყველაზე დიდი მძივებს ეძახიან — 1, 3 სმ-ის
შეფარისა — 6 მმ., ყველა მძივი წმინდა ნახევრეფა, საწირო-
ნის დამზადების დროს მის ზემოხვევაში დამაკმაყოფილებ-
ელა, მაგრამ გააქვს ზედაწილი მძივი დამზადებული, ასევე
წილი მძივი.

3. უღივსო მძივი (იხ. № 22,
45) საწილი, ამ ფაღვის ყველაზე დიდი მძივი ფრადგან
საწიროვნისგანა დამზადებული; მძივებს ფაღვიბი 30 დია მძივი
საწიროვნისგან, სამივე მძივი წმინდა ნახევრეფა და ფაღვი-
ბის ნახევრეფა.

4. ფრადგან მძივი (იხ. № 45), საწირონი მფარ-
ისებრი-მწიფადი ფრადგან და წმინდა ნახევრეფა.

5. მძივი (იხ. № 45, 21),
საწილი, სამივე დია ვარისებრი, ნახევრად გამჭვირვალე
საწიროვნისგან არის დამზადებული და დაფის გასაყრელი ნახევრეფა
ფაღვი მხრიდან აქვს გაყვანილი.

6. მსხვილი მძივი - მძივი (იხ. № 26, 45), ამისგან წილი
(იხ. № 22) ნახევრად გამჭვირვალე საწიროვნისა-
განა დამზადებული. უღივსო — (იხ. № 45) მფარისებრი
ფაღვი გაფარისებრი, დაფის გასაყრელი ნახევრეფა მძივისა
გაყვანილი აქვს წილი მხრიდან, ასევე ვარისებრი საწიროვნის-
გან მფარისებრი საწიროვნის მძივებს ძირითადი ფაღვი.

ვარისებრი საწიროვნის მძივებს ზევილი რამ აქვს საწილი,
სამივე მფარისებრი მფარისებრი მძივიდან. სამივე მძივის ეს

სახე საეროებო ძლიერ ფარდობას გავრცელებული მიღებს კავკასიაში
 და მათი ადგილობრივი წარმოება დასაბუთება, მაგრამ კამარახევის
 მისაღობით ძნელია დაბეჭდვითი იმედას, თუ სად ხდებოდა ნიღლი
 მისაღობის მოპოვება. არსებობს საფუძვლიანი ურთიერთობა, რომ ძვირ-
 ფასი და ნახევრადძვირფასი ქვები ხელმისაწვდომი იყო ხელისნე-
 ბისაღობის, კავკასიაში ხომ განსაკუთრებით ბევრი ვულკანური
 წარმოების ქანები, რომლებიც იბოი რაოდენობით წიგნავენ სხვადა-
 სხვაგვარ მინერალებს, მათ შორის სავიწვევ მისაღობს. — საწიფონ-
 საფ. რა თქმა უნდა, გამოირჩევიან არ არის მისა წარმოის წიფონ-
 ფანა, მისი უმეფებს, რომ მსკვირის აუზში მოქცეული ხაღებში უძვე-
 ლესი ბრძოლაში გარეგნულად უკონკრეტო ურთიერთობაში იყ-
 ნენ მდებარე, ადრევე დაწინაურებულ ქვეყნებთან.

გ. დემილევი საბიბლიოთეკის სამარცხნის ქვის მძივების ურ-
 ბისი წარმოის წარმოქმნის საკონსტანტინოპოლის სფეროებს, თუ ეს ბე-
 მიფი სიფრხედი არ არის ყოველ წიგნსავე მისი გავრცელება
 კამარახევის მძივებში სამარცხნისი არ იქნებოდა.

ჩვენ რთვითი მძივებით, წიგნაღობად მიგვაჩნია სარდონის
 და სხვა მისაღობი ჯიშის ქვების ადგილობრივი და მუშაობის დასაბუთება,
 ამას მუშაობებს ურთის მხრივ დამახასიათებელი ფორმების მძი-
 ვების იბოი რაოდენობით ადრევე ანა მარცხ მდებარე, არამედ
 მიღებ საქარაფრებსა და კავკასიაში.

სამედიცინო საქარაფრის ადგილობრივი საგან, არა მარცხ ფორმე-
 ბის და დამზადების ფუნქციის მუშაობებში განიხილივთ, არამედ

71 Г.Г. Демилев, Каменные бусы Самтаврского некро-
 поля, Мисაღობი საქარაფრის და კავკასიის ისტორიისათვის, ნაკვ.
 29, თბ., 1951, გვ. 184.

ნმვინი	SiO ₂	Fe ₂ O ₃	Al ₂ O ₃	CaO	MgO	Na ₂ O	K ₂ O
ნმვინი № 1 ფერი, მუყ- ვანიღობა							
სამარი № 9 № 56	61,98%	1,21%	3,80	7,5%	2,16%	-	-
სამარი № 9 № 47	65,27%	1,13%	1,53%	6,62%	3,81%	21,94%	2,16%
სამარი № 9 № 56	64,0%	1,93	2,2	9,02	4,53	21,31	2%
სამარი № 4							

მუყვილი გზით
მუყვილი

მინის ქიმიური შედგენილობაზეა დამოკიდებული მძივ-
ბის ფერიც. მაგ., ღურჯი ფერის მიხედვად ძირითადად კრძაღ-
ფი და სპილენძისა გამოყენებული; ფისფერის მიხედვად — სპი-
ლენძი; ყვითელი ფერისათვის რკინა; მანგანუმი გამოიყენე-
ბოდა ყავისფერი მინის მიხედვად და ა. შ.

კამარახევის სამაროვანზე შემდეგი ფერის მძივებია
ქარხნისგანილი: 1. ლიყვიმალა-ყვითელი, 2. ლურჯი (დახსული),
3. მუქი ღურჯი, 4. ღია ფისფერი და 5. ღია მწვანე. არის
შემხებუვა, როდესაც ურთ მძივი გვხვდება რამდენიმე ფერის
კომბინაცია (მაგ., ხაღიანი მძივები).

მოყვანილობის მიხედვით, განსახილველ ჯგუფში, გამოიყო-
ფა შემდეგი ძირითადი ჯგუფები:

1. შ ა ფ ა რ ა მ მ მ ს, მ მ კ მ ნ უ ს უ რ ი მძი-
ვები (იხე. № 22, 26, 45, 56, 57).

მახვილები ყველა მაგანს ფალი მხრიდან აქვს გაყვანილი
და იგი ურთქროს სამხურ ურთ გამოიწვია ხელში, ვიდრე ქვერ-
თან, მძივების უდიდესი ნაწილი მაკვებია მისად უხეშად და
არასიმეტრიულია.

2. მ რ გ ვ ა დ ი, კრისტალური მახვილები (იხე. №
45, 22). მინის გამო, რომ მძივებს სახვილები მოუდანი გაკე-
დებული აქვს კრისტალური მხრიდან, ისინი მდგრად და მრეყვნილები
ჩანან. მასადა, ძირითადად, ლურჯი ფერის მინისებრი პასუაა
გამოყენებული, მძივები ყურადღებას იქცევენ იმითაც, რომ მათი
მედიანობის შემკვლად ღურჯი ან მრეყვანი ფერის ხაღები და
მოყვანის ურთ ქვერები, როგორც ქვანი, ხაღები მრეყვნილი ჩასმული.

3. ფ ი ღ ი ნ ი რ უ ღ ი მ ძ ი ვ ე ბ ი (იხე. № 45, 56).
ყურადღებას იქცევს მინისა და მინისებური პასუისაგან დამზა-
დებული საკიდებებიც. მდგრად ჯგუფში შემდეგნაირად მძივსაკიდებში

გვხვდებით:

4. ა ბ ი ჟ რ რ თ ს ჯ ი ს ა   ა ჯ   ჟ რ გ თ ს ე ბ რ ი
მოყვანილობის მძივსაკრებში (იმე. № 22, 56) დამზადებულია
გამჭვირვალე, კონიაჲ მოყვითალე მინისაგან, საჲთს გასაჲრედი
ნახერედი " ა ბ ი ჟ რ რ ს ჯ " ყუღიჲ აჲეს გაჲეჲებული.

5. მ რ გ რ ძ რ   რ თ ს ჯ უ თ ს ა ,   მ ა ჯ ე ე ი ი ი
ჯ რ ე ს ი ს   ჟ რ რ მ ი ს   მ ძ ი ე ს ა ჯ ი ი ი , რი-
მედიჲ მინისაგანაჲ დამზადებული, საჲთს გასაჲრედი მურიდი
ნახერედი რი მხრიდან აჲეს გაყვანილი.

6. მეჲი ღურჲი ჟურის მინის მძივი (იმე. № 57) მრეყულია,
მ ა რ ა ე ე ღ რ გ რ ა მ ი ს   ჟ რ რ ა ა ჲ ს ;   ილი გურიდი
მომრევალები-ლი, ხელე მეორე გურიდი სქირად აჲეს რაჲრიდი, ამიო
ამოი-რეზა ჯამარახევის საბარეგანზე მომედიებული; ხელეჲური
ნახელისაგან დამზადებული მძივების ძირიდადი უმედი.

მზანაწარმის მიხედვიჲ მუნაძეღბულია ვიმსჯელოჲ დამზა-
დების ვეჲნიკაზეჲ. მკონესური მოყვანილობის მურიდი მძივი, რიგორე რანს, სადოდაჲ ხედიდაჲ დამზადებული, ნახერედი
მასის გაჲრედიამიდი სვეტიდალი რერიდაჲ გაყვანილი. ღურჲახე-
ნიანი მძივიმედი, აგრედიე, მასის ამირეჲე მრეგმარეგმარედი ყოყნი-
სახმა ხაღეზიჲ მემეჲი. უნდა ვიგეჲრიჲ, რი მრეჲეჲე მძივის
სამრელოჲ დახეჲე-გაღამეზეჲ მედიდი მასადის გამეგრეზის მემ-
ეჲეჲე ხედიჲე, ახე მადელიდა, ჟრამეჲიის მოყვანილობის მძივი
სახერედი ჟრმის მძივი მემეგმე გახედი-გამეგმეებული
რანს.

ბ. კუჭინის მიერ მოყვანილი პარალელური მასალები, აქ აღ-
მოჩენილი სკვინდური იხრისპირების გამოყვანილები და, ⁷⁵
VI საუკუნისაა დადარდებული.

კამარახევის ბრინჯაოს სამაჯურების ერთ ნაწილს (ფი-
პი 1, ინვ. 42, 43, 64, 129; სურ. 8, ფაბ. XIV, 2; მუდარბივი),
რომლებიც მახვილმკვეთიან ძეწვევამყრიდ საკინძვბთან (სურ.
3, 7; ფაბ. XIV, 1), ბრინჯაოს გვერდობივანი გამოყვანილ (სურ.
13), ღარაკიან ბეჭვბთან (სურ. 9) მუდრი მხარნი რკინის ია-
ნასთან (ფაბ. IX, 1) და სხვა ნივთებთან ერთ კომპლექსშია
წარმოგვნილი (მატ., სამარხ. II 2, 9, 12-ა) იგი მსგავსუ-
ბა აქვს, როგორც მხარისანი მუდრის სამარხში აღმოჩენილი
აქვებნილი ბრინჯაოს სამაჯურების და მასთანადავნი ბრინჯაოს სამაჯურ-
თან, ახლად მუდრის მხარებანი (მატ. - სურ. ნაწილი 76,
მანგლისი, იმდობი, და მუდრის აღმოჩენილი ბრინჯაოს სამა-
ჯურებთან, ამ კვანახევი კუჭინთან გმნილია იმდობი კომპ-
ლექსი, (საქ. სახელმწ. მუბ. II 198-16; ვერცხლის ⁷⁷საწვდელ რე-
ღში, გვერდისადავნი გამოხატულები მუდრის სამაჯური, კამა-
რახევის II ფიპის (სურ. 12) მსგავსი საკინძვბი და სხვა),
რომლებაც თავის მხრივ მუდრის კავშირი აქვს მუდრ-ფონების ⁷⁹
VI-IV საუკუნეებში დადარდებულ ქვისსამარხის კომპლექსთან.

75 Кустин, В.А., - Археологические раскопки в Трიაleti.
- ძიებანი 1941, 83, 47, მარ. 6. იმდობა, მუდრის იმდობი,

76 Кустин, В.А., - დასახელებული ნაწილი, 83, 46

77 მ. მუდრის-სხვა-მუდრის, მანგლისის ნუკრიალი "მუდრის მუდრის-
და" II 1(13), ძიებანი, 1924, 83, 82

78 მ. კუჭინი - ერთი კვანახევი სამარხული იმდობის მუდრ-
ადავნილი: სსსმ. XIX -⁸ ძიებანი, 1956, 83, 216

79 მ. მუდრის-სხვა-მუდრის, ვისკინის ხეობის არქეოლოგიური ძეგლები
სსსმ XVI-⁸ ძიებანი, 1950, 83, 27.

გვერდის დაუგბინი ზემკვეთი მცირე მონის სამაჯური, აგრეთვე აღმოჩენილია ადრე აქტიუნიური ხანის სამაროვანზე კოკელო (ბ. კუთვინის 1948 წ. ექსპედიციის), სამაჯურთან ერთად აქ აღმოჩნდა თხის ქურჭული (მათ შორის სამცხრის ხელის) და სასაფუძველ რგოლები, რომლებზეც აგრეთვე ანალგები მოპოვებია ჯამრახველ სამაროვანზე (ვახ. VIII, 1; და სურ. 10) ზენსაველი მცირე მონის სამაროვანში.

ჯამრახველის სამაროვანის დასაფარველად არანაკლებ საინფერესოა ფაშბუკის სამაროვანზე მოპოვებული მონარე ანქროლოგური მასალა, რომელთა შორის, გარდა სამაჯურებისა წარმოგონილია ფარავიანი ბეჭდები, გვერდქვეყნილი მარაკები, მძივები და სხვა, რომლებიც თავის მხრივ ახლო ნაფსაქმისა ახარგორის განმეო ზენსაველ მსგავს მასალებთან, ამ უკანასკნელიდან ჩვენს ყურადღებას იქცევს ჯამრახველის II ფენის მსგავსი ორი სამაჯური, ღუმელ ახარგორელ ფალებს რვალი ჩამწევილი არ აქვთ, ზენსაველელად ასევე ხანსფერესოა გვერდქვეყნილი მარაკები და გამოსახულებების ზემკვეთი მონიხაოს ფარავიანი

80 ენობა აღებულისა ვ. ჩუბინიძეების აქვე დასაფარველად ნაჩინიონ, 83. 31

81 ანსანიონავია, რომ ის კომპლექსი, რომელიც დაბარსიხთან ვერცხრის სასაფუძველ რგოლები იქნა ნაპოვნი, იქვე აღმოჩენილი ორნავ რვარცხანტილი სამაჯურის გაფარვის მონები, რომლებიც ახარგორის ჩანს, ვიწვე გვერდისავენიანი სამაჯურების ზემკვეთი სამაროვანი.

82 Антонович, В.Б., Дневник раскопок - Кобань-Пятый Арх. Съезд в Тифлисе. Протоколы Предварит. Комитета, Москва, 1879, 83. 58

83 Bayern F. Untersuchungen über ältesten Gräber- und Hüftfunde in Kaukasien. Berlin 1885.

84 Антонович, В.Б., დასაფარველად ნაჩინიონ

85 Смирнов, Я.И. - Археологический клдог. Тифлис, 1934.

86 იქვე - ვახ. I 10 -

87 იქვე, 83. 58.

აქვე უნდა განვიხილოთ- წინანტილის კრეჭეტი (სპე. სახ. მუზეუმი № № 11-25/1-102) ეს ნაწილი, რომელიც ძვ.წ.ა. VI-IV საუკუნეებშიაა დათარიღებული . ამ კრეჭეტიანი სამაჯურებთან ერთად (რომელიც შირის გამოყვანა ა) შედარებით არქაული გვერის თავების გამოსახლებით შემკული მასივური სამაჯურები (იხ. № № 11-25/40, 41, 42, კამარახების ბრინჯაოს სამაჯურების I ფილი) და ბ) სამივენივე ახარგაგრდა იურის მამაგრებელი წერილ ღეროიანი თავებგახსნილი და რკადრიაგნეტილი სამაჯურები (იხ. № № 11-25/3, 4) გვაქვს:

1) მრგვალიპირა ხელაფები (იხ. 11-25/80; 81, 82) ახლო კავშირშია კამარახების I ჯგუფის კრამიკასთან.

2) სამფურია ხელაფა (იხ. № № 11-25-88) მთვეხილი აქვს ფურის და შირის მიერვე ნაწილი გავს კამარახების სამფურია ხელაფებს.

3) კოჭობები (იხ. № № 11-25/93, 94) მთვეხილია კამარახების მსგავსი გამოსახლებით, მხოლოდ კვერის ფურითა, წინანტილისა წიფელკაფიანითა, კამარახების კი ღვამიანაფურისა.

4) ფურია - ირი ფალი (იხ. № № 11-25/74-76) ორივე ქუჩი ერთი მთვეხილია და ირი მსგავსებია აქვს, როგორც კამარახების II ფილის მსგავს ქუჩილებთან, ასევე დაბლაგონის № 20 და № 19 სამარხებში აღმოჩენილ ფურებთან.

92 რ. წამიშვილი, დასახლებული ნაწილი, გვ. 48, პუნქტი 2 და 3, 93 იხ. ჩვენი აღწერი, ფაშ. XXII, 1
 94 იქვე, ფაშ. XXII, 2
 95 იქვე, ფაშ. XXII, 3
 96 იქვე, ფაშ. XXII, 4
 97 იქვე, ფაშ. XXII, 5
 98 იქვე, ფაშ. XXII, 6
 99 В.А. Кудзин, Материалы к археологии Колхиды П.Тбилиси, 1950, ფაშ. XI, 1, გვ. 63.

5) საკინძღობი (ინივ. № 11-25/61, ¹⁰⁰22), მასხვიური, ცილინ-
რული ფერის მადრი, მუსვატ ისუფობი, როგორც კამარახვევისა
(მინჯახის საკინძღობის 1 ფიში),

ბ. კუფფინი ამ საკინძღობს აქემინილური ხანის კომპლექს-
ის სახასიათებლობას, შუაწინის ამქაყდატ მდრის და გენეფი-
კურად მათ ბეწმეწინის საღარფვანმე ადმინიწილ მიღწური ხა-
ნის მასხვირმადეზიან საკინძღობს უკავწინებს. ¹⁰¹

აქვეა შუაწინის მწრილმადეანი, ძეწკვეფაფრილი ირი საკინ-
ძობი (ინივ. № 11-25/63, 64), რომელმადგან ერთი, როგორც ბ. კუფ-
ფინი აღნიწნავს იმეორებს მამკვე-სუს საღარფვანმე ადმინიწილ
სამაყურს. (შინკ. კამარახვევის მინჯახის საკინძღობს 11 ფიშს,
¹⁰² სურ. 12).

არანაკლებ ხანმეწრესთა მინანდრის კრულქვიანი დაფლი
მწილრსაკინძობი, რომელსაჲ, უფყობა, რკინის ენა უნიბ კინილა ¹⁰³
(ინივ. 11-25/56), გვერდმეწრელი მარაკი (ინივ. 11-25/70,) ¹⁰⁴
სხვადასხვა მობის ძეწკვეზები ინივ. № 11-25/66-68) და სახა-
ფეძელე მგორები (ინივ. № 11-25/69), ¹⁰⁵ რომელბიო სრულ იივნივ-
რომას ინიწენ კამარახვევის მსგავს სამკაულბმან.

100 ჩვენი აღბობი, ფამ. XXII, სურ. 7

101 Бугдин, В. А., Арх. раскопки в Триакети, ძბილიბი, 1941, გვ. 47-48, სურ. 45.

102 იქვე, გვ. 47-48.

103 ჩვენი აღბობი, ფამ. XXII, 22

104 მინანდრის მარაკს, ისევე როგორც ჩვენს მარაკებს იიბი
მსგავსება აქვთ ივანის ნეკროპოლზე მუშახვეფი ადმინიწილ ერმ
საკინძობ იიბი მობის (სობაკე 11 სმ) გვერდმეწრელი მარაკმან,
რომელიც მათის მხრივ-მქიირობ უკავწინებს ამქურის რამეწინიწი
ამქაყდ კომპლექსში დაფლი გვერდმეწრელი მარაკებმან, (იბ. ამქ. მ-
საღობის კავადრეზი გ. 11, ძბ., 1955, გვ. 36, გ. XVII), ხილთ აქვე
დაფლი საკინძღობი და მწილრსაკინძობი კამარახვევის მინჯახიდა
მიგვარნია, ფამ. XVII, ივანის ნეკროპოლის მასაღობი, იბ. ს, მკავალ-
თა- ივანის ნეკროპოლის ამქ. ფახმრეზი, ძბ., 1948, მარაკის სურათი
განოქვეწმეწრელი ჩვენს ნაწრობში, ფამ. XXV, 5.

105 ჩვენი აღბობი, ფამ. XVII, 2.

114
ფარეხანაგანდვილიანი, ქუდაიხილიანი და სხვა.

6. ხოჭოვარია იაშვილები ქუდაიხილების იმეფნებას, კურამიკის, სამაჯურების, მარაკების, ბეჭილების, სასაფუძველ რგოლების და სხვა დამსხვებთ იმეფნების ბრძოლებში რიგად მონაწილეობის საფუძველზე სამი (ქრისტელოვანური ურთიერთობის მიხედვით) მთავარი ჯგუფად ყოფილა:

1. სამარხთა ჯგუფებით ახალგაზრდა ჯგუფი, (სამარხები № 1, 19, 21, 23, 24, 25), რომელიც ძვ.წ.წ. IV-III საუკუნეებში დაარსდა. სხვადა მორის, 6. ხოჭოვარია ამ ჯგუფში აგრეთვე შედიან რკაღრამისებრი, დაუბეჭავსნილი სამაჯურებისა, რომლებსაც უახლოესი ახალგაზრდობი მოეპოვებოდა ერთს მხრივ საქართველოში (ქუდაიხი, შირაპანი, ძველქუდაიხი, ¹¹⁵ 2 ჭიბურა, ეწერი, გუდაუბა, ნური, ჩუბდაყი, წინანდალი, ფაშბევის სამარხიანი, სანდა და სხვა), ხოლო მეორეს მხრივ მდებარე აზიის სუბკონტინენტის მიერ დაიხრდა სამარხებში, V-IV საუკუნეებში დასაბუთდა ამჟამინდის განძი და სხვა), რაც სამკაულებს ამ სა-
ხის ფართო გავრცელებას მიუთითებს ვ.წ. აქტივნიკური ხანაში, ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸

114 М. Исмаилов, Кушские погребения Азербайджана и Грузии. Изв. АН Азерб. ССР. 1. 1947, Баку.

115 Н. В. Комтара - დასახელებული ნაშრომი, გვ. 80-94

115 2 В. А. Кудин, Коллида II, გვ. 198, სურ. 88

116 J. de Morgan, Découverte d'une sépulture achéménide. Mémoires de la Delegation en Perse, T. VIII, P. 1908, pp. 29-58.
ნაშრომი დასახელებულია 6. ხოჭოვარია მისხვების.

117 Dalton O. M. The treasure of the Oxus with other examples of early oriental metal-work, London, 1926.

დახასიათებინებს თბილისს, განსაკუთრებით ყურადღებას
იქცევს. აქ არსებული მკვლევარი მეფაძე დანიასთან დაკავშირებული
მუშაობის გამო ავტორიტეტული ხდება მისივე სიტყვა აქამდე იმედას.

კამარაბეგობს თბილისს ქუჩების მდებარეობის შესახებ
აწარმოებს: კომპლექსურად სხვა მნიშვნელოვან ურთიერთობებს
ქრისტეანული მემკვიდრეობის, რაზეც ავტორი უნდა განსაკუთრებით
ღიად იქცეოდეს, რადგან მისივე განმარტების საფუძველზე
რეალური მდებარეობის მსგავსი მონაცემები, რეალური
მდებარეობის ანუ მონაცემების გამოყენებით დასაბუთებულ
დასკვნებს, არამედ მხოლოდ მათგანვე გამომდინარეობს მონაცემების
განმარტების მიხედვით.

რეალური მონაცემების, კამარაბეგობის საფუძველზე კომპლექსურად,
რეალური მდებარეობის შესახებ ავტორი კამარაბეგობის ურთიერთობის
განმარტების შესახებ კომპლექსურად / მონაცემების მიხედვით
დასაბუთებულ მნიშვნელობებს განმარტების საფუძველზე
დასკვნებს, არამედ მხოლოდ მათგანვე გამომდინარეობს მონაცემების
განმარტების მიხედვით. მონაცემების განმარტების მიხედვით
დასკვნებს, არამედ მხოლოდ მათგანვე გამომდინარეობს მონაცემების
განმარტების მიხედვით. მონაცემების განმარტების მიხედვით
დასკვნებს, არამედ მხოლოდ მათგანვე გამომდინარეობს მონაცემების
განმარტების მიხედვით.

154

155

ავტორი განმარტების საფუძველზე დასკვნებს, არამედ მხოლოდ მათგანვე
გამომდინარეობს მონაცემების განმარტების მიხედვით.

154 იხ. კამარაბეგობის IV კვლევა, ფან. XIX, 3, ამ მუშაობის
განმარტების მიხედვით დასკვნებს, არამედ მხოლოდ მათგანვე
გამომდინარეობს მონაცემების განმარტების მიხედვით.

155 იხ. კამარაბეგობის II კვლევა, ფან. XVIII, 2.

Յուդեոստրի մեծացն ժողովուրդն իրեն արեղծողն, անշահար
անաղ շահաբերու մասնալոն իշխեց, ինքնաբերական ըրգրարու
նորոն զարեմն անհրեան հանդիման, այնպիսի մասնա-
լոնն մոնոթեոս ոնչպիսի մարմնալոն ինքնաբերական մոնոթեոս
պրոֆանդո շարժարուն անցուկորնու խաղաղութիւն:

անցեալ մասնալոնն հողի, մարտի հողի, զանորն յա-
մարանցուն յոմնալոյսն, հողալոյ զարուն մարտի յայնորնու
յորն նորնի զոգրարուն անցուկորնու զոգրուն:

յամարանցուն անտրոնու յոմնալոյսն (հայնալոն ցնո-
նու մասնալոնու) անցեալ յայնուն , հողիուն անաղ ան
զանցեալ (ան ինքնա ինքնա), հող ինքնա անցեալ ան-
աղութն, ինքն ինքն յոմնալոն ան ինքնութն, ոնոն մարտաբան
մարտաբանու զանցուկուն, զանցուկուն, զանց-
ուկուն (ան-
ան), զանցուկուն, զանցուկուն, զանց-
ուկուն ան անցեալ մասնալոն:

անցեալ յան, (այ զորն) հողիուն հան զանցեալ
նորնու անցուկուն անցուկուն ան ինքնալոն, մասն ինքն-
ան ան ինքն ինքնալոն ինքն անցուկուն զանցուկուն ուր-
նուն մասնալոնն անցուկուն ¹⁶⁰ անցուկուն զանցուկուն
նորնու զանցուկուն ¹⁶¹ անցուկուն ¹⁶² անցուկուն ¹⁶³
անցուկուն ¹⁶⁴ անցուկուն ¹⁶⁵ անցուկուն անցուկուն
անցուկուն անցուկուն անցուկուն անցուկուն անցուկուն
անցուկուն անցուկուն անցուկուն անցուկուն անցուկուն

160 M. Ebert RY. B 1 54

161 պոս. B XIV, 592 T 401, S 57.

152 J. de Morgan, La préhistoire Orientale, Paris, 1927

163 J. de Morgan, Mission en Perse, Ier, p. 84, 1er h. 123. (12)

164 Chirshman, R. Rapport préliminaire, Syria, 1935.

165 յայնորնուն մասնալոն - ոն. անց. մասն. զանցուկուն // 64-05/ 21

ათხილ ქურჭლის მიერვე სახელმძღვანელო ფიპი - სამცხრია
 ხელაღები კავკასიაში, გაფიქრებოდა უფრო ფარდობა გავერგ-
 ლებური, აქვემდინოური ხანიდან მათი განსაკუთრებული მრ-
 რავლება, წველი მოხრიდ რკინის დანებთან ერთად, მიღწენახე-
 თობის ინვენსიურ განვიგარებაზე უნდა მიუთითებდეს, ¹⁶⁹ *Monogram-*
mark / სამცხრია ხელაღები, საქარაველოს სფერებში იღებოდა ¹⁷⁰ *შემო-*
ნახური, როგორც სპეციალური საფიქრე ქურჭელი. |

აღაზნის ვულის სინქრონულ ძეგლებში ძირითად სამცხრია
 ხელაღების ორი ფარდობა გავერგლებული, ა) საქაროანი და
 ბ) უსაქარო. კამარახევი კი მხოლოდ უსაქარო სუსვაჲ და-
 ნაკვდული შირიანი სამცხრია ხელაღები გვაქვს.

გენეტიკურად შესაძლებელია საქაროანი ხელაღები, უსა-
 ქაროანი მოცილობეს, ლამის როგორც სპეციალურ ღიფრიაფრიალია
 აღნიშნული, ¹⁷⁰ საქაროანი ხელაღებს, მიერვე აზიოაში და ადრ.,
 ხმელთაშუაზღვის აუზში საკუთარი (აგრეთვე საქაროანი) ¹⁷¹ ¹⁷²
 შრომედიკებშიც მოუძებნებოდა, მაგ.: გორიოთნი, კვიპროსზე,
¹⁷³ ¹⁷⁴ ფრანსი, შამრა-უგარითი და სხვა

¹⁶⁹ განსაკუთრებით საინტერესოა კამარახევის სინქრონულ
 გორიოთნიოვ ურე ქურჭელი (სამარხი II 6, იხე. II 8-54-58)
 აღმოჩენა კულტურული ვაზის წიპეები, მასალა ინახება საქ. სახ.
 მუზეუმში.

¹⁷⁰ გ. ნიორაძე, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 73-77

¹⁷¹ Körte J. und A. Gordien. Ergebnisse der Ausgrabung im Jahre
 1900 Berlin 1904.
 № 33, 38, ~~39~~, აქსანიშნავია, რომ გორიოთის გორიოთნი II 3
 ურეაში აღმოჩენილია შედარებით მოგვიანო ხანის (კერძოდ
 ძვ. წ. ა. VIII საუკუნის) ქურჭელია მთელი სერიო, მათ შორის 15
 ფალი ფიოანი ხელაღა), რომლებიც მინიჯაოს ილი ქვაბში ეწიო.

¹⁷² The Swedish Cyprus Expeditions Finds and
 results of the excavations in Cyprus 1927-1931, vol I,
 plates II, Stockholm, 1935.

¹⁷³ G. Karo Troja. RZ. B. XII, T. 67.

¹⁷⁴ P. A. Schaffer, Les fouilles de Ras Shamra-
 Ugarit. Syria, t xviii f2 1936. pl XIX.

მათი მიზნებიდან მალადი გაქურთვა ფორმა, რამდენსაც დიდი მსგავ-
 ხება აქვს წინწყარის ადრე რკინის ხანის სამარხებში აღმო-
 ჩენილ ფორმებთან. ¹⁸² ასევევე სურათი გვაქვს მე-30 სამარხშიც,
 აქაურ ჯანს (ჭაბ. XV, სურ. 3) ახლა კავშირში აქვს ბეჭდოვნი-
 ხა და სამარხსაჩაბას შორის მიღებარე, ადრე რკინის ხანის სა-
 მარხთანვე მიმოვებულ ჯანებთან. ¹⁸³

ასევე კავშირებში არსებობა ჩვენი მასალებიან ჭარკვებზე
 ნაწილს სავსაოთხ ადრეული ხანისაკენ ეწევა, მაგრამ ამავ
 დროს კამარხებშიც გვაქვს ისეთი სამარხები და სამარხებზე
 კომპლექსები, რომლებიც აწკარად უფრო ახადგანროა იერს აფარე-
 ბენ, ასევე მასალები სამწესობაროდ მივიჩნე რამდენიმეჯგა, რაც
 საწვადებთან არ გვაძლევს სრული წარმოდგენა ეტიკონიკა მათ
 ხასიათზე, მაგრამ რაც გვაქვს, მათ ხელოვნების განსაზღვრალი
 გვეხმარება, არა მარტო პარალელური მსგავსი მასალები, არამედ
 სამარხთან სერაფიფრაფიაც (ჩვენ კვვე აღვნიშნეთ, რომ
 № 12 ე და № 12 ბ სამარხებში, გემოდან ეთ სავსაოთხ უღაბა-
 თოდ და პირიმიფიფად ნაკვებები ქვის სამარხი, რაც ამ უბანზე
 სამარხთა მრთი ფენის არსებობაზე მიგვითხებებს, ხსენებულ
 ქვის სამარხი დანარჩენ ქვისსამარხებთან და მრთოდე მრთობა-
 მარხთან ერად სწორედ იმ ჯგუფს ქნისან, რომელიც მარადიო
 სამარხების გვიან სურათს გვაძლევენ, მაგრამ წინამორბედი
 მასალებიდან მიწყვეტილინი კი არ არიან, არამედ უწვადოდ
 აგრძელებენ მათ ფრადიფიფებს, ეს უპირველეს ყოვლისა დავრ-
 ძადების ქნისი ჩანს. (აუ რა ევოლუფია განიფადა კამარხებების

¹⁸² Кудзин, В.А., ძრიალეთი I, ჭაბ. XXIX, ქვედა რიგი
 მარხნიდან პირველი ქრქვილი.

¹⁸³ Кудзин, В.А., იქვე, ჭაბ. XVI II (ქვედა მრთი ჯანი)
 შირ. გ. გომბეჯილილი სვადნიშრის ნაფარგრა, მიმოხნილველი II,
 ჭაბ. VIII, სურ. I, ჯანი III ფენიდან.

ორმისამარხებშია, ქვის სამარხებშიც გამოვლინდა, ამ მიხედვით
 მასალებშიც წყურტი, ძნელად მუხტად მოხსნება. შესაძლებელია
 მომავალი, დამავებშიც კვლევა-ძიებშიც აღიხსნება შესაძლებელია
 მოგვეყვას, დიუნისაგვის კი სურათი ასეთია: კამარახევის მოგვიან-
 ნი სამარხთა ჯგუფში (სამარხები № № 6, 11, 12, 14, 16, 31)
 ა) ქარბოხს ქვისსამარხებში. ბ) თქვილის მიდრინაო გაქრის
 ბრინჯაოს ნაკვეთი, რომინორებს რქინა. გ) ვარინაო განსხვავ-
 ბული ფრინის კერამიკული ნაწარმი- ხელაო, რომელსაც სფ-
 რული კონუსი, ვიწრო ყელი და მიგრე ბოძის ყური აქვს. ეს
 ქურქული პარადღებს პოულობს უღინსჯარი ხანის, ღრიალეთის
 მასალებში, სადაც აგრეთვე ფიქსირებულია, დაახლოებით, ისე-
 დევე ჯამბი, რომორებიც № 6 და № 11 ქვისსამარხებიდან
 გამოქვს. 184
 დ) სამარხებს შემოწმია მხარეც ცუდად გამოჩეღ-
 ვალი მინის მძივები, ნახევრად ძვინჯასი ქვის მძივები- გამოქ-
 რალი ჩანს.

ეს შევსჯამებში ყოველივე ბენიქოქიურს, კამარახევის
 სამარხიდანვე მოპოვებულ სამარხურ კომპლექსებში შეიძლება
 შემიღებო ქრონოლოგი რი ჯერჯერ გამოთქვას:

1) სამარხული კომპლექსები, რომლებიც ვარდა კერამიკული
 ნაწარმისა შეიფასვენ გველის მავებშიც შეიძლება სამაქურებს, მა-
 სიურს მავებშიც ძველკვაფრინი საკინძებს, აქემენიდური ხა-
 ნისაგვის დამახასიათებელი განისახლებებიდან ბეჭებს, ნიღლი მთ-
 რიღ რქინის დანებსა და მრავალფერ მძივებს, რომელთა შორის
 186

184 Кудин, В. А., Археологические раскопки в Триалети, 83, 80
 და შემდეგი. ფაშ. IV.

185 იქვე, ფაშ. IV. მარცხენი ქვედა ორი რიგი

186 მ. ლორთქიფანიძე ამ ბეჭებს აქემენიდური ხანის ადარ-
 ებს. იხ. მისი საქ. სახ. მუშ. მის გემები, მბიღისი, 1958,
 გ. 1, 83, 12.

II II 14, 16 და ქუიხსამარხები II II 6, 11, 12, 31).

ეს ჩვენი მასალები ანტიკური დაძველების ფაქტურა, მაშინ არ შეიძლება არ აღინიშნოს ერთი მუცაო მნიშვნელოვანი გარემოება: ცნობილია, რომ მცხეთის წიგნი მთავრებული არ-ქრონოლოგიური კომპლექსები და ფაქტური ნივთები დასაბუთებში ენოლოგიის გასულიდან მოყოლებული, ამ დასაბუთებულ პიქტურის მსგავსად კულტურის ისტორიის თქმის უწყვეტ სურათს იძლევა. ¹⁸⁶ მასგამ არქრონოლოგიური მასალები უაქტივი ერთ-ერთ სუსტ რგოდს წარმოადგენს ე.წ. "აქამენიური ხანა".

მარადია აგრე აქემენიური ხანის მასალები სამთავროს სამარხვანზე საკმაო რაოდენობისაა წარმოადგენილი, მასგამ ძვ.წ.ა. V საუკუნიდან მოყოლებული, მათი რიცხვი მცხეთის არ-ქრონოლოგიური მონაპოვარში საგრძნობლად მივირდება და ის ფაქტური ნივთები, რაც ამ პერიოდის კულტურად შენეშია ნაპოვნი სრულია-დაც ვერ ახასაუენ, მცხეთის ამ პერიოდის ყოფას.

სწორედ ამ ხარვეზს ავსებს კამარახევის სამარხვანზე მთავრებული სამარხვადი კომპლექსები, რომელთა დაძველებამდე მენოთ გვეჩინოა საუბარი.

---

¹⁸⁶ ან. კლანიძე, მცხეთის მხასალებების სოციოლოგი-კონიური განვიძარებინა და კულტურული ვიძარების დასასოაშენი-საღვის (ძვ. წ. ა. II ათასწლეულის II ნახევარი - I ათასწლეუ-ლის I ნახევარი), თბილისი, 1957.

0 6 3 0 7

სამარხთა აღმოჩენისა და დაკრძალვის

წესი სამარხების სამარხვანში

სამარხების სამარხვანში აღმოჩენილ 30 სამარხიდან 34 ჩრმსამარხი იყო, დანარჩენი 4 კი ე.წ. ქვაყუთის ფილის სამარხი ანუ ქ ვ ი ს ს ა მ ი ა რ ხ ი . სამარხების სფრა- ფიკა ფილი ქრისტიანული წინააღმდეგ სარკვევის დროს: ყველაზე მალე მოგვარე სამარხის მიგვადებული მიწის ზედაპირიდან — 1,25 მეტრის სიღრმეზე იყო მოხატული (მე-9 ა სამარხი). ყვე- ლაზე ჩრმად მოგვარე სამარხი კი მიგვადებული დაახლოებით 2 მეტრის სიღრმეზე აღმოჩენილ (30-ე სამარხი).

სამარხების ჩრმე ფილის სამარხებში მოპოვებული სა- მარხული კომპლექსების სახით ჩვენ საქმიე გვაქვს ერთ მხრიდან კულტურისა და, ჩრმული დავისი არსებობის მანძილზე განიგობილი კანონზომიერი განვიდარებას და ამიტომაც ცვლილებებისაც. საგუ- ლისხილად ისიც, რომ გარკვეულ ეტაპზე, ჩრმსამარხთა გვერდით, დასადასახობილი ხმარებაში წინააღმდეგ სამარხთა ახლებურად მოწ- ყობის წესი, ჩრმული ჩანს, ქრისტიანული უკვე იქნებოდა მიგვა- დებული მიგვადონ ქვილიქვიების ბრწყინი დროებით. საუკუნედა მანძილზე გაბაგონებული ძველი წესი — მიგვადებულის უკუ- დრო გრუნული დაკრძალვა, წინააღმდეგ ჩანს, უწყობა, ძველი წესის დაგონებული სამარხების რაღაც დროება და გარ- დაგება მიმდინარე, რომ ამ ფრთხილად შიგნით გარედა, სიხარე

---

187 მხრები აღებულია მიწის ზედაპირიდან მიგვადებულის დავის ქვადიდე.

სამარხთა მიწვეობის საქმედო ნეღა ვრცელდებოდა და მან გა-
 მანგრეობული მიგვამარეობა მიცხვების მიდამოებში, ვაგონებში
 უფრო გვიან მოიპოვა. ჯამარახვევის სამარხვანსზე ქვაყვებში
 მსგავსად ნაგებში სამარხებში, სწორედ მათი წარმოქმნისა და
 განვიღებების ადრეულ სფეროშია დადასტურებული. აქვარაა,
 რამე ეს მიგვაძრეობილია და მიღებულია მისი მასალებისა-
 გან ნაგებში ქრისტიანობის დროს აგებულია და სამარ-
 ხული ინტერესების წარმომადგენელი განვიღებების ბოლო ეტაპთან
 უნდა იყოს დაკავშირებული ამ მიდამოებში.

განვიხილოთ ღვიძლი ფიქსის სამარხთა აგებულია და
 მათი დაკრძალვის წესი.

1. რ მ მ ს ა მ ა რ ხ ე ბ ი.

ფიქსის წარმომადგენელი წარმოადგენს ნოადავი ჩაჭრილი
 გვარის ან მსგავსება ფორმის რმის, რმლის ძირზე ჩასვენი-
 ბულია ხედივი მიგვაღებული. სამარხის ძირის ფართობი, ხშირად
 რამდენიმე ადგილამდე მიგვაღებულის შემთხვევაში. ჯამარახვევის
 ყველა წარმომადგენელი მიგვაღებული ჩასვენიბული იყო ძლიერ
 მიხრილი მიგვამარეობაში ¹⁸⁸ სამთავროს წარმომადგენლები მიუხე-
 დავად იმისა, რამე მიგვაღებულია დაკრძალული იყვნენ ზედაწი-
 ბით ნაკლებად მისხრილად, მათი ასეთი მიგვამარეობის სუბინდი-
 ბირებისაგონის შემჯერ გამოყვანილებული ყოფილა რიცხის მიმსხ
 ქვებში. ¹⁸⁹ ჯამარახვევის სამარხვანსზე კი, მიგვაღებულია ჩინჩხე-
¹⁹⁰

188 იგვლისხმება მიგვაღებული მიხრილი მიგვამარეობაში.

189 ასეთი მიგვამარეობაში დაკრძალვა სამთავროს სამარხ-
 ვანსზე საკმაოდ იშვიათი მოვლენაა.

190 Г.А. Демтатидзе, Археологические раскопки в Ицхета, Тбилиси, 1955, 83, 49.

შის უწევდა სიბნელეებს, რიგის ქვეშ იმ დამახვეურებულა, ეს
მაშინ, რიგებსაც, თიქვის ყველა ჩინისს შენარსწინებულ პქონის
მაქსიმალურად მიხრილ მიტყმარებოა.

ჩრდილოეთ მიტყალბულბს აწივინინენ ვრთ ჩრდილოეთ გვერ-
დზე, კამარახვევის სამარკვანსზე ამ ფაღსაგრიბის შესწავლიდ
26 ჩრმისამარხობან, 15 შემიხვევიალი მიტყალბული მარჯვენა
გვერდზე იწვია (ფხრა მიტყრილიცა და ვქვსი ბავსივი), ხოლო 11
შემიხვევიალი ვი — მარცხენა გვერდზე (ფხრა მიტყრილიცა და
ჩრდი ბავსივი) შეინიქნება, ჩრდი მარცხენა გვერდზე, ძირითადად,
მიტყრილობით სქესის მიტყალბულნი არიან რაკრძალური, მიტყ-
ლითად, სამარხებში // // 4, 9, 13, 14, 18 და სხვ. ლომი ეს წესი
მიტყრივთ არ არის რავალი, მიტყლითად // // 22 ა და 23 სამარ-
ხებში შემიტყინენ მიტყრილობით სქესის მიტყალბულბს, ჩრდი-
ლით მარჯვენა გვერდზე იყვინენ მიტყსებული, ვეფობა, ბავსივი-
საც სამარხებში სქესის მიხვევით შესაფერის გვერდზე აწივინ-
ინენ, ამ მიხრივ კამარახვევის სამარკვანსს ბევრი რამ აქვს
საერით სამთავროს სამარკვანსან, საივთ შემიხსენებულ მიტყ-
ლით (ქალბის მარცხენა და კახების მარჯვენა გვერდზე
191
რაკრძალა), ჩრდილთ მიტყრიბენ, მიტყრივთა გამაფრებულნი”.

არამაკვებ საინფერესთა მიტყალბულთა რ ა მ ბ რ თ -
ბ ი ს საკრძობი, საერით, რაკრძალის წესებში სამთავროების
განვიტყრების ყველა ვეამსზე ასახული იყთ ხოლო ნათი რელი-
გიური შეხვედრებანი, მიტყალბულთა წესის აგების შრომებურა-
ში ყურადღებას იმასაც აქვებინენ, თუ განსხვებებულს საიკვინ
ექვებოდა მიმარჯული თავი.

191 ად. კალანდაძე, სამთავროს გვიანი მრინჯაოს კულტურის
დავითებულბანი და მისი ურთიერთობა საქართველოს და კავკა-
სის სინქრონიულ ძეგლებთან, თბილისი, 1950 წ. (ხელნაწერი),
გვ. 37.

Սամազրոսն Սամահրդանից նոցազընշուած ռոյո նահիւղո
 քամեհրոնիւ ոչո թաշոտ սըմոսազընոնսայրն, հագ սեհնիւ ոչո
 ոմոտ, հոմ ս) թից սըմոսազընոնոն սմոյոն ըս սեղո քամեհրո-
 ծան Քիսաժընշընոս սազընշուած մեհոնա մոմահ (յըրժոք, թիցն)
 թայրանեհընոս ըսընոն, թ) Սամազրոսն Սամահրդանն, սըմոսազ-
 ընոնոն համոյոնն թը. սրագըն, Քիսաժընշընոս նոցազընշուած
 քամեհրոնն ըրոս մոմահոնն ժաընոնսարմո Յայրոնեցմոտ եղմ-
 ժայրանընոնընըն ըս նոցազընշուած թայսագ ոյոթայրն նոյոթայր-
 նըն երընը.

Յամահրդանն Սամահրդանից Սամազրոսն որմոսամահրեշնոն
 Քիսահրեմոտ եեղս խրհոտ ճայրն, հից նոցազընշուած թայրն
 սամեհրոնսայրն թիլոնոս նոյոթայրն, ցեհն նոցազընշուած — սամե-
 հրոն—սազընոնսայրն, սընոս ըս Սամահրեշնոն ժոնոնոնսայր ըրո
 Քըյոնի ըրոնոնընոս ըս Յընշուոնն, հոմ սամեհրոնն մոմահըն-
 ծոտ 20 նոցազընշուած թիլոնոս թայր նոյոթայրն, սամ որմոսամահրոն
 նոցազընշուած հրոնընոնսայրն ոչո քամեհրոնիւ, 4 - Քիլոնեց-
 Յալո — հրոնընոն—սըմոսազընոնսայրն (Սամահրեշնոն // 7, 15, 20, 23ս
 սընոնից մոմահրոն հոնընոնն նոցազընշուածն քամեհրոնիւ ոչոնըն
 սըմոսազընոնսայրն ըս ըսազընոնն մոմահընընոն.

հոնընըն Յեղոնոս, նոցազընշուած Յոնըննո նահիւղո թայրոտ
 սամեհրոնսայրնոս քամեհրոնիւ (Սամահրեշնոն սմ Քըյոնի Քիլոնն
 ոնոյոնն սընոս սրիլայրն որմոսամահրոն), ժնընոս ճարայրոտ
 ոնոյոնն, թս Յամահրդաննընոն հայրոն մոննը ըս մոննը թայրոնն
 նոցազընշուածն սամեհրոնսայրն սրիլայրնըն թայս, մո. սրագըն
 Սամահրդանն ըսազընոն մեհրոնոն համոյոնն ըս, թս նոցազընշու-
 ըս որմոնընընըննոնսայրն Քըլոնսարմո (մոմահրոնսարմո) Յայրոնեցմոտ

ხელმძღვანელები, როგორც ეს ადრინდელი იყო, სამხარებს
 სამხარეების მიმართ, მაშინ კამარახევის მიგვაღებულა უთ-
 ების ნაწილი თავის დასავლეთისაკენ უნდა ყოფილიყო მიმარ-
 ბული, აქ კი საწინააღმდეგო სურათი გააქვს, მიგვაღებულა
 თავის სამხრეთისაკენ ჩრდილოეთისაკენ, აღმოს, სხვა რამ ურინ-
 ტივი ვივსა საყუბულა.

მახ შემიძღვ, რაც ძლიერ მოხრილ მიგვაღებულს ნების-
 მიერი მიმარბულია თავისივეგულს, სამარხში შესაყვრის
 გვერდზე ჩააქვინდნენ, ხეობილი "სამიქვეყნო" საქირთ ნივ-
 ლების ჩაყანება, სამკაულები თავიანთი დანიწნულებისა მი-
 ხევილი მიგვაღებულს იმავითვე ვივსა ქონის ახმული, თხის
 ქურჭელი ჩრდილს სქესის შემიძღვ სამარხთა აუცილებელი ავ-
 რიბულა, მამაკაცთა სამარხებში, ამას გარდა, აწყობდნენ
 საბრძოლო იარაღებს ივსაკაცთა სამარხებში კი უპირაყვსა
 სამკაულები გვხვდება.

კამარახევის სამარხებში თხის ქურჭელთა ძირითადი
 ნაწილი მიგვაღებულა ქვემო კოიურების (განსაკუთრებით
 მენჯის ძვლების) გარშემო იყო ხელში შემოქმედელი, იყო ქვემო-
 ხვევილი, როგორც თხის ქურჭელი თავისა და მკვირის ანტილიც
 გვხვდებოდა, მაგრამ შედარებით იშვიათად (მაგალითად, სამარხი
 № 4, 9, 15). როგორც ჩანს, მიგვაღებულა სამიქვეყნო თან
 "საგზადად" აყანდნენ ხელში, რაც მკვიდრებია იმით, რომ სამარ-
 ხებში გვხვდებოდა წინააღმდეგობის ძვლები (სამარხი № 6,
 9, 12). ნივლების ჩაყანების შემდეგ, როგორც ჩანს, მიგვაღე-
 ბულს მიწის დაყრამივს აყარებდნენ ქსოვილს, ყუბას ან სხვა
 იხებს, რაც მის სხვულს დაყარავდა, მაგალითად, 26-ე სამარხში
 მიგვაღებულს თავის სის ვრცობი დაყარებოდა, ურეპარაფის
 ძირს ან სამარხში დიდი რაოდენობით აღმოჩნდა სის მიმდრთ

ქვეყნის და გეოგრაფიის ნაწილები, სამარხები მიწის გარკვეული რაოდენობით ჩაყრის შედეგად აწეობდნენ რიყის ქვიშას, ან, იშვიათად, რიყის ქვიშაში ურთოდ — ქვიშაქვის მიწებზე ნაგებობებს, ქვეყნიდან და მიწვადებულის ჩონჩხს შორის მისაღებულ მიწის ფენა სამარხებში სხვადასხვა სისქისაა, მაგალითად, მე-2 და მე-3 სამარხებში ქვეყნიდან და მიწვადებულის ნეშის შორის მხოლოდ 5-8 სმ-ის სისქის მიწის ფენა იყო მისაღებული, ხოლო მე-20-ა სამარხში კი ამგვარი ფენის სისქე 70-80 სმ-ს აღწევდა.

იყო შემთხვევები, როდესაც სამარხმა ქვეყნიდან ირთი ფენისაგან შედგებოდა (მაგალითად, სამარხები № 1, 2, 13, 19 და სხვ.). ასეთ შემთხვევებში ქვიშა ქვეყნიდან შედარებით მიუღწევად იყო ხოლმე, ხოლო ზედა ქვეყნიდან კი გამოდებოდა მუდმივ რაოდენობით შეიჭრება, რადგან რიყის ქვიშას, ასევე ქვიშაქვის საკმაოდ მისწვდომ ღრუბსაც. შედარებით ადრეული ხანის მრმოსამარხმა ქვეყნიდან თანაგრძობით მხოლოდ რიყის ქვიშის გზავლებოდა, სამარხმა მისაწეობად ქვიშაქვიშის მრყელი ღრუბის და ნაგებობების ინტენსიური გამოყენება კი შედარებით მოგვიანო ხანის მრმოსამარხებში შეინიშნება. მრმობის ურთოდ მიხედვით ქვეყნიდანაც ყოველთვის მისწვდომი მოგვიანოდა ქვიშა ხოლმე.

მთავარი ურთოდ ქვეყნიდან ქვიშა დაკრძალული იყო ირთი მიწვადებული, კამარხების სამარხებში წყვილად დაკრძალვის ყველა შემთხვევაში სამარხში ურთოდ ჩონჩხი მისწვდომდა, მიუხედავად იმისა, რომ სხვადასხვა, რთი ასეთ შემთხვევაში ირთი და შეიჭრის დანადგარსაგან ურთოდ ქვიშისაგან საქვიშა, აქვიშა ადსანიშნავია ისიც, რომ არასდროს ასეთ "ჯგუფურ"

գալուսար մը-12 սամարեան յորդընի Քրիստոսը ոչ ոք միջոց
 թեղի ու միայն սարսեռչանի լիսի ցոլանիստան, յիս ճշմար-
 օրաց, հոգորից հանն, ծրցցելու լիս Թորոմից ար ճանքից, հոս
 ճամոց հոսիս միջորոց ծրցցելու լիս "հաշտեցնելու" ունիստ-
 ան, հոս սամարեան թեղի ու ստեղծ յորդընի ար ճամոցիցընց
 նեն, մա ճարժից հոսիս միջևս լիս իշտուս Քրիստոսընի,
 Քրիստոսընի յարցո ճամոցիցն ու մանուշարի լիսի ցոլանիս-
 ճան ոչ ոք ճայեցնելու սամարեանի սախարցո, սեղո ստեղծ մա-
 սալուսաճան նաճընի յորդընի յոր յսլընընցն սախարցոն ու
 մասնից ճարհոցո միջիս սոսիցիցն ու սոցոլար ունցրոցո,

Սայմաո յարճար ոչ ոք նաճընի մը-ն սամարեան, միս յոր-
 ճընի, սցրոցո, ստեղծ, մացրոս Քրիստոսընի մասոյիցի, ցոլանիս-
 ճան Քրիստոսընի, յորցոյ յարճար ունց ճանցընոս, սամարեան
 ու սոսիսալընոս յորդընի, մա սոսիսալըն ուսսոլընի 40 սո-
 սոնո, հոսոլընոս ճարհոս լիս Քրիստոսընի օրո ոչ ոք, ոցո
 սամարեանի միջորոսն ուս ճարհոցո ճարհոցո ոս, հոս ոցո սար-
 ճընի, հոգորից յորճոս, սեղո սախարցոն մոցալընիսալը, Քրիս-
 տոսընի սրընցոցոլար ոչ ոք նաճընի մը-11 սամարեան, մաս ոսոնոց
 ճարհոցո լիսիստան թեղի ճարհոցոն ուս իշտուս սոսիցնընի,
 սոլար ճարհոցոն սոցարհոցո ճարհոցո լիս թեղի ցոլար ճարհոցո, հո-
 մեղոց միջիս ճարհոցոն ճարհոցոն հանցրոցոլըն, մոսեղոցոլար ունիս,
 հոս մը-11 սամարեանի սեղոն Քրիստոսընի յոր ոչ ոք նայեցնի,
 մանց սամարեան լիս սամարեան Քրիստոսընի միջոց սոսիսար
 հանո,

սոցար լիս սամարեանի մսոցսար նաճընի ցոլանի, մից-
 ճարհոցոն ճարհոցո ուս լիս ճարհոցո ոչ ոքն հանցնընըն, հոգորից
 ճարհոցոն ուս սամարեանի, ճարհոցոն ճարհոցոն ցրոցոլար
 լիս սամարեանի Քրիստոսընի օրոսալըն ուս ճարհոցո հանն սեղո-

ღებლად (სხვადნის ძლიერ მოხრილი მიგრაციონა, სქესის მი-
ხედობით შესაფერის გვერდზე ჩაწვენა, თავქვეშ ჩივის ქვის
"ბადიქის" ამოღება და სხვა) .

აგრეფე, საინფერესოა ის ფაქტი, რომ ქვისსამარხებს,
თრმოსამარხების მსგავსად, გვიწოდან ქვაყრილი შუნირად ხელში
გაკვეთულად (მავალითაი სამარხები: № 6, 12, 31), მაგრამ
დაკრძალვის წესში შუნირებზეა მგვირთი სიხედე, ვერძოდ მი-
ვაღებულთა დამხრებაში. ქვისსამარხებში (და მათან ერძად
მიგვიანთ ხანის ჩამოღნიმი თრმოსამარხში (№ 15, 20, 23 ა,
24) მიგვაღებულები თრმოსად თავით ჩრდილოეთისაკენ არიან
დამხრებიდნი. შესაძლებელია, ვამარხებუთს მიდამოებში სა-
მარხბა მიფი რათონებით გახრამი სურათი შესაფელს, მავ-
რამი დღესდღეობით ჩვენს ხელთ არსებულ მასალებს საფუძველ-
ზე ჩანს, რომ მიგვაღებულთა დამხრების ძველი წესი თრმოსა-
მარხბა არსებობის ბოლო ეფაშზე, თქუთს შუგვილია. მავალითს
ჩრდილოეთისაკენ დამხრების შუნირებები.

ჩვენის პუნქტების მიხედვით, აქვე ვაქვს მათი საფარველების
ფაქტ, ასევე მიუჩინის გაქვეა ნაკარნახევად იყო იმითაჲ, რომ
გვინებდა ზეგვედგინა კუდგარის გავრცელების რუკა, რათა
აურთი ღვაღნაბედიუ წარმოვიდგინოთ ამ კუდგარის გავრცელების
ძირითადი რაიონი და ზეძღვებისდაგვარად გენეზისიჲ.

პარადელური მასალები დალაგებული და განხილული იქ-
ნება ზემოთგო მანნიმდებრით:

1. კამარახევის განაძხარი კომპლექსების პარადელური
აღაგნის აუგირიან.

2. მსგავსი მასალები მგვერის აუგირიან, აქვე მივიხსნე-
ნიებთ ამიერკავკასიის დანარჩენი პუნქტებიდან გნობილ მას-
სალებსაჲ, რომლებსაჲ კამარახევის კომპლექსებთან აქვთ
კავშირი.

1. კამარახევის სამარხული კომპლექსების პარა-
დელური აღაგნის აუგირიან

აღაგნის ხეობა წარმოადგენს ერთ იმ ძირითად რაიონ-
საგანს, სადაჲ კამარახევის პარადელური მუჟაბ მრავალრიც-
ხუნადაჲ წარმოგვინიდი. ღუმეჲ უნდა ადინიქონს, რომ ამ ხეო-
ბაში მკომეუბული ნივთიერი მასალა, მიუწილად, ზემოხვევიანი
აღმჩინებების გზითაჲ დაგროვიდი.

წინამდებარე პარაგრაფში მასალებს განვიხილავთ ადმ-
ჩენის პუნქტების მიხედვით, აღაგნის გვერდითიდან მიყრ-
ღებულ, მისი ქვემო ქუდისაკენ.

1. ს მ გ. მ მ ა დ მ. მდებარეობს ახმევის რაიონში
აღაგნის მარგხენა ნაპირზე. ამ პუნქტიდან ზემოხვევიან მი-
კომეუბული არქეოლოგიური მასალა ინახება ღუდავის მუზეუმში
(იხ. № 790).

განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს სამაჯურები, რომელთა შორის ურთი (იწყ. № 790-8, ფაბ. XXI, სურ. 1) რვარიაშენ-
 ქილია და უახლოვდება კამარახევის მიუხრე ფივის ბრინჯაოს
 სამაჯურებს, აღმე მოყვანილობით ზედაწიბით გვიანი ხანისა
 ჩანს. ამდღის სამაჯური ახლო კავშირითა გვიან-აქემენი-
 დური და უღონისტარი იროის რვარიაშენქილ სამაჯურებთან ,
 რომლებიც ხანაის (ნერონდერესი) სამაროვანშია მოპოვ-
 ბული . ეს სამაჯურები რომაულ ხანაშიც განაგრძობენ არ-
 სებობას .

2. ს. კ. 9. ს. ა. კ. 8. ი. ა. ნ. კ. მიღწერებში პანკისის
 ხეობაში (ახმეტის რაიონი) ნივთები ინახება ღელავის მუ-
 ზეუმში (იწყ. № 969) მონაპოვარი არეულია და კონკრეტის
 დამგენა არ მოხერხდა. სხვადა შორის ყურადღებას იპყრობს
 კონკრეტ რვარიაშენქილი სამაჯური, რომელიც აქვე დავსე დავემ-
 გამსხვილებულ სამაჯურებთან ურთავი, ქრისტოლოგურიად ახლო
 იგას ს. კ. 9. ამდღის სამაჯურებთან.

3. ს. კ. 9. 8. ა. დ. ვ. ა. ნ. კ. ღელავის მუზეუმში
 ინახება ურთი ფაქტ ს. ა. მ. გ. უ. რ. ა. ხ. ე. დ. ა. პ. ა., რომელიც
 1936 წელს ს. კ. 9. მემორალვანიდან მოყვანილია (იწყ. № 666;
 ფაბ. XXI, სურ. 2), პირი დამიანებული აქვს. მოყვანილობით
 ახლო იგას კამარახევის სამეფო ხელაობებთან.

გარდა ამისა, საქარაველთ სახელმწიფო მუზეუმში დავ-
 ლია ნივთების ჯგუფი (იწყ. № 10-54), რომელიც აღმოჩენილია
 ს. კ. 9. ალვანის მახლობლად 1954 წელს. ბრინჯაოს ნივთებს შორის

---

196 В. А. Кудин, Археологические раскопки в Триалети,
 83. 31, სურ. 33.

აღასწინს ვეღისა და იაღოიღუთუფეს სამფეხა ჯამეზმან უფრო ახლთ
კავშირშია, ვიღრე სავუთრეჲ კამარახეველთან, სარაფ შათ ჭეღა-
რეზიმთ მიკლე ვეხეზი აქვთ. ხოლო მეორე (სურ. 42) სამფეხა
198
ჯამი კი ფორმით კამარახევის ჯამეზს უახლოვდება.

ჯ ა მ ე ბ ი (ინვ. № 3006, 700, 604, ფაშ. XXI, სურ. 5),
აქვეთან ირი - (სურ. 5 1, 2) მსგავსია კამარახევის III
ჯგუფში გაერქობანებულ მეოთხე ფიგურს ჯამეზისა.

6. ე. მ ე ლ ა ვ ი. ზეღავის მხარე მცხოვრებუნი მუშეუმიწი
დაფუღია ბრინჯაოს საგნების მიფრე ჯგუფი, რომელსაც განსაკუთ-
რებით ახლთ კავშირი აქვს კამარახევის კომპლექსებში დაფუღ
ბრინჯაოს წესაფუვის ნივთებთან. ესაა ბრინჯაოს ძეწკვი, რომელ-
საც ერე ბოღოი ფიღინერულაფიანი საკინძი, ხოლო მეორე ბოღოი
კი - გვერდწიქრილი ზარაკი აქვს გამოზმული (ინვ. № 1455,
ფაშ. XXI, სურ. 6), ასევე კომპლექსი გვაქვს კამარახევის მე-9
სამარხშიც, რაც იმის მიუფუველებს, რომ ზეღავის შიდამეგობრი მთ-
პოვეზული ძეწკვიანი საკინძი, ძვ. წ. ა. VI-V საუკუნეებში უნდა
დათარიღდეს.

7. სოფ. კ უ რ ი მ ე ლ ა ვ ი (ზეღავის რაიონი) ზე-
ღავის მუშეუმიწი დაფუღია ერით მრგვალირე ხეღადა (ინვ. 694),
რომელიც ფორმით ძლიერ ახლთ იგას კამარახევის I ჯგუფის ქურფ-
ლებთან.

8. სოფ. ბ ა ლ ა ვ ი (ზეღავის რაიონი). სოფლის ბოღო-
ბი. ე. წ. "ბარკაანის" ბაღებთან, წმ. გიორგის ეკლესიის ჩრდი-
ლოეთით, ხშირად ჩნდება სამარხეული ინივენუარი, აქ მოპოვეზულ

---

197 გ. ნიორაძე, აღასწინს ვეღის გაახრები, აღიღისი 1940 წ.
ფაშ. 11,
Иванзаде, О. Ш. Яловутепинская культура, Баку 1956, ფაშ. XXI V, 4, 16
198 ჭირ. ჩვენი ფაშ. XIX, სურ. 3.

ბრინჯაოს ნივთები ბევრი რაოდენობა აქვს საერთო კამარახების სამ-
კაულებთან, კერძოდ: 1. ს ა მ ა ჯ უ რ ე ბ ი (ივ. II 2684₄ ფაბ. XXI, 7) მასობრივად, როგორცაც ბევრის თავების გა-
მოსახლებაშიც ეს უნდა აღსაყვება კამარახების ბრინჯაოს პირველი
ფენის სამაჯურებს.

2. ს ა ვ ი ნ ე მ ე ბ ი (ივ. II 2684₃ 4 ფაბ. XXI, 7). ემს-
გავსება კამარახების მეორე ფენის ბრინჯაოს საკონტებს. ბა-
ლავრის საკონტებს აგრეთვე, ახლო კავშირი აქვს აქვეყნიერი
ხანის ბრინჯაოს იმ საკონტებსაც, რომლებიც ბაჰევი-სუხ ნა-
პირველად აღმოჩენილი. 199

3. რკინის უფროსადკვეტილი სამაჯურის ნაგებები (ივ. 2684₂ ფაბ. XXI, სურ. 7), მსგავსია კამარახების V ფენის რკი-
ნის სამაჯურებსაც.

4. ბრინჯაოს მძივები. იდენიერი ფორმის; (ივ. 2684₆)
მსგავსი, რომელიც კამარახების მე-4 და მე-9 სამარხებიდანაც
განობილი. ბალავრის კონტეინერს, საერთო ჯამში, კამარახების
მეორე ქონილი ფენის მასალებს სინქრონიზაცია. 200
სახურ-
ველია სო. მაღალშიც იხილება ანტიკური რი გახერხე-
ბი.

9. ს კ 9. მ ი ნ ა ნ ე ა დ ი. (ლავის რაიონი) კრედი-
თა ინახება საქარავების სახ. მუზეუმში (ივ. 11-25/1-102).
ამ მასალების შესახებ ჩვენ წინა დარს უკვე გვეყენა საუ-
ბარი და აქ სიფუტას აღარ გაუაგრძელები (ივ. ფაბ. XXI). 201

199 *Курган*, დასახ. ნაპირში, გვ. 42, სურ. 30, 5
200 სამაჯურის, გაუკვეთელია ლავის რაიონის ქვეყნიერ უკუთ-
ვის ამ კონტეინერს. ლავის სამუშაოში ჩიგნი 3ი აღმოჩენილია
რომ ეს ნივთები ახლის ნაკლებთან უნდა ყოფილა ნახანი.
201 წინანდის კრედი-
პროგ. მ. ნიკაძე- (ივ. მისი აღწერის პირველ გამოცემაში, გვ. 31-34
და აქვენი კერძო კრედი-
ლავის ახლის ნაკლებთან.

10. **ს. კ. გ. ქ. ვ. ე. მ. კ. ხ. კ. ო. ა. შ. ე. ნ. ი.** (**ფელაგის რაიონი**) ამ **საგლეიძიან** **მშენებლის** **მუშევრის** **შემსრულებელი** **ერით** **მრგვალი** **პირი** **ხ. ე. ო. ა. ო. ა.** **რომელიც** **აღაშენის** **ვულის** **კვ-** **რადიკის** **განხილვასთან** **დაკავშირებით** **მოხსენებულ** **აქვს** **გ. ნიორაძეს** (**იწყ. № 20-3/118**).

ამას **გარდა** **ფელაგის** **მუშევრის** **დაფუძნის** **შეფარა** **კონკრეტ-** **იკა** **რომელიც** **აგრეთვე** **ხორაშენის** **მომოვებელი** **მამ** **შორის** **საუწყისოებთან:** **1. ს. ა. ს. ა. გ. ე. ქ. ე. რ. გ. ო. ე. შ. ი.** **ბრინჯაოსი** (**იწყ. 795/4,5**); **2. ძეწვევის** **ნაწივევი** (**იწყ. № 795/3**) **და** **3. ბრინჯაოს** **კასრისებრი** **ფორმის** **მითვის** (**იწყ. 795/6**), **რომლებიც** **ახელ** **კავშირის** **კამარახევის** **ბრინჯაოს** **მსგავს** **ნივთებთან** **და** **სხვა** **აქვებში** **მოქმედ** **ხანის** **ძველებთან.**

11. **ს. კ. გ. შ. ე. ო. ა. ი.** (**ფელაგის რაიონი**). **ფელაგის** **მუ-** **შევრის** **დაფუძნის** **სიკვ.** **მუშაობის** **და** **მის** **მოქმედების** **სხვადა-** **სხვა** **ორის** **მომოვებელი** **თხის** **ქურჭლები** **რომელიც** **აღაშენ** **საუწყ-** **ისებთან:**

1. ბრგვალი **პირი** **ხელაობები** (**იწყ. № 688, 691, 30120** **და** **სხვა** **(** **ფაშ. XXIII, 1** **და** **2, 4**), **რომლებიც** **ახელს** **იგანან** **კამარახე-** **ვის** **მრგვალი** **პირი** **ხელაობთან** **აღმე** **აქვე** **უნდა** **აღინიშნოს** **რომ** **მამ** **შორის** **ერით** **ხელაობა** (**იწყ. 30102** **, ფაშ. XXIII, სურ. 1**) **შეძარებით** **უფრო** **აღრველი** **ხანისაა** **და** **ქრთმობა** **გვირგვინა** **გვ-** **ნაურება** **კამარახევი** **ქურჭლებს** **რაც** **შეეხება** **დამარჩენ** **ორს** (**ფაშ. XXIII, სურ. 2, 4**). **უფრო** **მოკლად** **ხანისაა** **და** **აუ-** **აშავე** **ქვეყნი** **მიღიანი** **ხელაობის** **არსებობასა** **გვ** **გავიფიქრებ-** **ნებში** (**ფაშ. XXIII, სურ. 2, 3**), **ისინი** **ძველი** **და** **ახალი** **წიგნობა-** **რიებთან** **მომიჯნავე** **საუკუნეებში** **უნდა** **დადარდებეს.**

202 **გ. ნიორაძე**, **დასახელებული** **ნაწიში**, **გვ. 36.**

2. ს ა მ გ უ რ ი ა ბ ე რ ა ი ა (ი ნ ვ . № 693 , ფ ა მ . XXIII , ს უ რ . 2 , 2) უკავშირდება კამარახვევის სამხედრო ხელაღების, (11 ჯგუფი), ნაგრამ სამხედრო პირი მკვეთარი აქვს დანაკვეთილი და იგი იმავთუ პერიოდის კომპლექსებშიდან უნდა იყოს, რომლებსაც მიღობანი ხელაღა მივაკვავებთ.

3. გ ე ბ ი ა ნ ი , კ ა მ ე უ ბ ი (ი ნ ვ . № 693 , ფ ა მ . XXIII , ს უ რ . 2 , 6 , ი ნ ვ . 30103 , ფ ა მ . XXIII , ს უ რ . 1) . უ რ თ ი ნ ა ლ ა ნ ი (693) მ ა მ გ ე ბ ა ა , რ ა გ ი ლ ი ა მ ლ ი მ ხ ე ვ ე ვ ა ი უ ნ ი ა რ ი მ ა ლ ა ნ ა , ხ რ ლ მ ე უ რ ე უ კ ი - ს ა მ გ ე ბ ა ა და მ ი ლ ე ა ნ ი ლ ი მ ი მ ა გ რ ე ლ ე ა ხ ე ლ ს ი გ ა ს კ ა მ ა რ ა ხ ე ვ ი ს მ ს გ ა ვ ს ქ უ რ ქ ე ლ ბ ა მ ა ნ . ე ს ჯ ა მ ი ა ლ ი მ რ ე ნ ი ლ ი ე რ დ ი ლ მ ი მ მ ა ხ ე ნ ე ბ უ ლ (ი ნ ვ . № 30102 , ფ ა მ . XXIII , ს უ რ . 1) მ ი გ ვ ა ლ ი რ ა ხ ე ლ ა დ ა ს მ ა ნ უ რ მ ა ი .

როგორც აღვნიშნავთ მუშეუმიტის ჩანაწერებშიდან ირკვევა ბუშაძის ხშირად ჩნდება სხვადასხვა პერიოდის სამარხები, მინდა აღნიშნავდეთ ნიკოლოზი, ურთველი იქნება ლე ამ სოფლის მიღობებში გათხრებში იქნება წარმოებულნი.

12. ს მ გ . 3 ა გ ა რ ქ ე უ ლ ი (ს ა გ ა რ ე ჯ ა მ რ ა ი მ ი) ა მ სოფლიდან საქარაფხოლის საბ. მუშეუმიტი ინახეშა ურთი პაგარა კოლექტორა, რომელიც სხვადასხვაპროტს ნიკოლოზისგან ლეგებია. (ი ნ ვ . № 2-30/2-9) . ნ ა მ ლ ი მ ი ს ს ა ე უ რ ა დ ე ლ ბ ა უ რ თ ი პ ა გ ა რ ა კოქტორი , რომელსაც კავშირი აქვს კამარახვევის კოქტორებთან.

13. ს მ გ . 3 ი მ რ გ ი მ ი ი ნ ი (ს ა გ ა რ ე ჯ ა მ რ ა ი მ ი) 1951 წელს ლეიკოვომაზე სოფ. გორგოწმინდაში გათხრის იქნა რამდენიმე სამარხი . აქსარჩი განაგებარი მასალა მნიშვნე-

203 ე ს ქ უ რ ქ ე ლ ი მ ა ე ლ ს ი რ ი მ ე მ ი მ ა ხ ე ნ ი ა პ რ ი მ . გ . ნ ი მ რ ა - მ ე მ ა ი , ი ნ . მ ი ს ი ა ლ ა მ ი ს . ა ე ლ ს გ ა თ ხ რ ე ბ ი , 82 , 36

203-ა 6. ბერძენი ლეიკოვი, 1951 წელს გორგოწმინდაში ჩა- ლ ა რ ე ბ უ ლ ი ა რ ქ ე უ ლ ე ლ ი რ ი ე ქ ს ა ე ლ ი რ ი ს ი რ ი მ ი ი ნ ა ხ ე ბ ა ს ა ე . ს ა მ . მ უ მ ე უ მ ი ს ა რ ქ ე უ ლ ე ლ ი რ ი გ ა მ ე უ რ დ ე ლ ბ ა შ ი .

204

204-2

8. ნიორაძენს, ხელთ უფრო ვრცელად პ. მუსხელიძეიძის.

ანთქვის მასალებში განსაკუთრებულ ყურადღებას იქ-
ცევს: x ა მ ი ი (ი ნ ვ . № 2-21/2; ფაბ. XXIII, 3), რომელიც
ძლიერ გავს კამარახევის მუ-4 ფიშის ჯამებს, ანაზკდებ
საინფერესთა ირყურა ჩარა (ი ნ ვ . № 2-21/1; ფაბ. XXIII, 3),
რომელიც მთელ კომპლექსს ეწვევა აღაშენის ველის მასალები-
საკენ, ასევე დათარბლებიდან იქამდე უჭერს კომპლექსში
რომაული ხანისაგვის დამახასიათებელი სტრუქტურული მონუმ-
ტული მონუმენტი ზემოთი ს ა მ ა x უ რ ი ს ა რსებობა (ი ნ ვ .
2-21/6), აქვე გვაქვს მორჩე მონის ჩრდი კოქსი (ი ნ ვ . № 2-21/
/3, 4) და ჩვილის მასრაგახსნილი ლებნსპირი (ი ნ ვ . № 2-21/12
ფაბ. XXIII, 4).

ანთქვის მასალები, მათი ხასიათით, შეადგენენ აღაშ-
ენის-ველისა და კამარახევი კომპლექსებს შორის.

16. ჩ უ მ დ ა ყ ი (გურჯაანის რაიონი), აღაშენის
ველის მასალები მუსხელიძისა და კავშირებით, 205
ნიორაძემ მოკლედ ჩუმდაყის კოლექციის მონუმენტის (ი ნ ა ხ ე ბ ა
საქარაგულს სახ. მუსხელიძის, ი ნ ვ . № 167-13/1-45) ინფერესს
მოკლებული არ იქნება ღუ ა მ კოლექციის მუსხელიძის მონუმენტი
ნიორაძე უფრო ვრცელად შევხებულებით, რადგანაც მათ ბევრი
ჩამ აკავშირებს კამარახევის მასალებთან.

ვერძოდ, ჩვენ ყურადღებას იქცევს: 1. მ რ გ ვ ა დ -
3 ი რ ა ხ ე ლ ა დ ე ბ ი (ი ნ ვ . № 167-13/4, 5, 7 44;
206
ფაბ. XXIII, 5, 6)

204 8. ნიორაძე, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 36
204 ა პ. მუსხელიძეიძის, ფიხე-ქალაქი უჯარმა, დიხერფაგია,
ხელნაწერი, 1956 წ., გვ. 34-35
205 8. ნიორაძე, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 30
206 ფაბულიზი მონუმენტი გვაქვს ხანი მთაგანის სურათი.

2. ხ ა მ გ უ რ ა ბ ე რ ა რ ა (ი ნ ვ . № 167-13/3; ფ ა მ . XXIII, 7).

3. ხ ა მ გ უ რ ა ჯ ა მ ი ე უ რ ი ა ნ ი . ს ა მ ი ე უ რ ი ი მ ი გ უ - ხ ი ლ ი ა ქ ა ს . (ი ნ ვ . 167-13/43, ფ ა მ . XXIII, 2, 2). 4. ჯ ა მ ი ი .

3 ი მ ი ა კ ე თ ე ლ ი მ ი (ი ნ ვ . 167-13/11, ფ ა მ . XXIII, 8). 5. უ რ ე თ - ბ ე რ ი (ი ნ ვ . 167-13/6, 7, 8; ფ ა მ . XXIII, 9), რ ი მ ი ე ლ ა მ ა მ ე ნ ე რ ი მ ი კ რ ი მ ი ბ ი მ ა მ ი ლ ი ე ლ ი დ ა მ ა უ ი ს ი მ ი ლ ე ა ნ ი ლ ი ბ ი მ ი ა ხ ე რ ს ი გ ა ს კ ა - მ ა რ ა ს ბ ე რ ს კ რ ი მ ი ბ ი ა ნ კ რ ე მ ი ბ ი მ ა ნ .

გ ა რ ი ა თ ი მ ი ს ქ უ რ ე ლ ე ბ ი მ ა , რ უ მ ი ლ ა უ ი ს კ რ ე ლ ე თ ი ა ლ ი ი ა გ უ ლ ა თ ბ რ ი მ ი ჯ ა მ ს ა დ ა რ ე მ ი ს ნ ი ე ლ ე ბ ი მ ი , კ რ ი მ ი თ :

1. ხ ა მ ი ა ჯ უ რ ე ბ ი ბ რ ი მ ჯ ა მ ს ი (ა ქ ე რ ა ნ რ ი მ რ ე ა ლ ი ა მ ე ნ ე ჯ ი ლ ა) (ი ნ ვ . 167-13/14, 18, 19; ფ ა მ . XXIII, 10)

2. მ ე რ ი ბ ი მ ს 3 ი მ რ ე ბ ი მ რ 3 ი მ ი ს (ი ნ ვ . 167-13/27, 28, 29, 31, 34, 36, 37, 40, ფ ა მ . XXIV, 1). 3. რ ე მ ი ს დ ა ნ ე ბ ი დ ა ნ ა მ ე - ლ ე ბ ი (ი ნ ვ . № 167-13/30, 35, 36, 39, 41, 45; ფ ა მ . XXIV, 2).

რ უ მ ი ლ ა უ ი ს კ რ ე ლ ე თ ი ა ლ ი ი ა გ უ ლ ე ლ ი ს ა მ ა რ ხ ე ლ ე ლ ი კ რ ი მ ე ლ ე ჯ ე ბ ი ს ა ხ ი გ ე მ ა თ ე ლ ი ბ ე ბ ა , რ ა ი გ ა მ ა ქ . ა რ ი მ ა რ ე თ ე რ ი მ ი დ ა ი გ ი ვ ე უ ს ა მ ა - რ ი ლ ი მ ს ს ხ ე ა რ ა ს ხ ე ჯ ა ს ა მ ა რ ხ ე ბ ი ს ი ნ ე უ მ ე ჯ ა რ ი ა ა რ ე უ ლ ი , ა რ ა მ ი ე უ კ რ ე ლ ე თ ი ა ლ ი ა რ ი ს ი მ ქ რ ი მ ე ლ ი მ ა ს ა დ ე ბ ი მ ი ლ ე ლ ი მ ი რ ე ნ ე ჯ ა . მ ა გ რ ა მ ი რ ე უ მ ს მ ი ე რ ი მ ე მ ი რ ა მ ი მ ა ლ ე ლ ი ლ ი ე ლ ე ბ ი ს ს ა ხ ი მ ს ა ქ ი მ ე გ ე ა ქ ე ს მ ა ს ა დ ე ჯ ი ს ი ს ლ ა მ ე ჯ ე ბ ი მ ა ნ , რ ი მ ი ე ლ ე ბ ი მ კ რ ი მ ა რ ხ ე ლ ე ს კ რ ი მ ე ლ ე ჯ ე ბ ი მ ა ნ უ რ ი მ ა ხ ე რ ს ი გ ა ს , კ რ ი მ ი ე ს ა კ ე უ რ ი ე უ ა ლ ა მ ი ს ე ლ ი ს მ ი მ ა მ ი კ რ ა მ ა ნ , რ ი მ ე - ლ ი მ ე ჯ ი მ ი . გ . ნ ი მ რ ა თ ე ს 3 ი მ რ ე ლ ე ს ა კ ე უ ლ ე ლ ე ბ ი მ ა ქ ე ს ი ა მ ა რ ი მ ე ლ ე ლ ი . ა ხ ლ ა ს ა მ ა ხ ე ლ ე ლ ე მ ე , გ ა რ ი ა ს ა მ ე ჯ რ ი ა დ ა ს ა მ ი ე უ ხ ა ქ უ რ ე ლ ე ბ ი ს ე რ ი მ ე ლ - გ ე ჯ რ ს ა მ ა ხ ე ლ ე ლ ა მ ი ე ლ ი ბ ე ბ ი ს , კ რ ი მ ი ბ ი ა ნ ი კ რ ე მ ი ბ ი მ ს , რ ე ა ლ ი ა მ ე ნ ე -

სამაჯურებისა და მოხრილი ღანების არსებობა, (ჩუმი-
ს კოდექსის ამ ნაწილს რამდენადაც ახადგანდა იერს
ეს უზრისანი სამიგება ჯამის გამოცა და რკაქრიაგნეჭილი
ჯურების გოგოურთი დაჯიბებურებაა.) სხვა პარაღეღრი
ღების გაგვადისწინებით ჩუმდაცის კოდექსის ხსენე-
ნაწილი გვიან აქემენიური და ელინისტური დროით უნ-
დადარდებს.

17. **გ უ რ ჯ ა ა ნ ი**. რაიონული იენური გურჯაანოპან
ღისი მახეობული ადგილებიდან საქ. სასულიერო მუზეუმისა
გვლავის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმში დაგროვილია საქ-
რათუნობის მასალები, რომლებსაც ახლო კავშირი აქვთ
რც კამარახევის არქეოლოგიურ მონაპოვართან, ასევე ია-
ღუ+ფეფე- ალაშნის ვეღის კულურისაგვის დამახასიათე-
მიდურ რიგ ძეგლებთან.

გურჯაანის მასალები ნაწილი ჟანბილული აქვს **გ. ნიო-**
²⁰⁹
ღს. (კერძოდ კოდექსები 7-33/1-24; 20-32/100, 105
2-37/1, 2, 3) ამ კოდექსებში დავიდ კურამიკურ ნაკვეთ-
ს აღწერას აღარ შევუძლებით, მხოლოდ მოკლე აღწერილობა,
გურჯაანის მასალებიდან კამარახევის თხის ქურჭელს
საკუთრებით უახლოვდება სამიგება ჯამები და კოჭობი
(7-33/12).

კოდექსიაში სჯ 5 ფალი სამიგება ჯამია, ხუთვე მოწი-
თ ფერისაა, კუთხს მასალა და გამოწერის ხარისხი არც და
არჩილდა. ურთ-ურთი სამიგება ჯამი (17-33/9) სხვებთან

208 В.А.Кудгин, Арх.раскопки в Триалети, გვ. 30-33, სურ. 34.

209 გ. ნიორაძე, დასასულიერებელი ნაწილი, გვ. 37.

2. ს ა მ გ უ რ ი ა ბ ე რ ა რ ა (ი ნ ვ . № 167-13/3;
 ფ ა მ . XXIII, 7).

3. ს ა მ გ უ ე ბ ა ჯ ა მ ი ნ ყ უ რ ი ა ნ ი . ს ა მ ი ე ე ზ ი ნ ი მ ი გ ე -
 ხ ი ლ ი ა ქ ე ს . (ი ნ ვ . 167-13/43, ფ ა მ . XXIII, 2, 2). 4. ჯ ა მ ი ნ .
 პ ი რ ი ა კ ე ე ბ ი ლ ი (ი ნ ვ . 167-13/11, ფ ა მ . XXIII, 8). 5. კ რ ე რ -
 ბ ე ბ ი ნ (ი ნ ვ . 167-13/6, 7, 8; ფ ა მ . XXIII, 9), რ ი მ ე ჯ დ ა გ ა ნ ე რ ი ნ
 კ რ ი ე ბ ი მ ა ს ლ ი მ ი გ ე ჯ უ რ ი და მ ა ჯ ი ს ი მ ი მ ე ჯ ა ნ ი ლ ი მ ი ნ ი მ ა ლ ო ს ი გ ა ს კ ა -
 მ ა რ ა ხ ე ე ე ბ ი ს კ რ ი ე ბ ი ნ ა ნ კ რ ე ბ ე ბ ი მ ა ნ .

გ ა რ დ ა თ ი ხ ი ს ქ უ რ ე ჯ ე ბ ი ნ ს ა , რ ე მ ე ლ ა ე ბ ი ს კ რ ე ჯ ე გ ი ა ლ ი მ ი მ ა გ ე ლ ა
 ბ რ ი ნ ჯ ა რ ს ა და რ ე ნ ი ნ ს ნ ი ე ზ ე ბ ი ნ ე , კ რ ე მ ო :

1. ს ა მ ა ჯ უ რ ე ბ ი ბ რ ი ნ ჯ ა რ ს ი (ა ქ ე ლ ა ნ
 რ ი რ ი ჯ ა ლ ი ა მ ე ე ჯ ი ლ ა) (ი ნ ვ . 167-13/14, 18, 19; ფ ა მ . XXIII, 10)
2. მ ე ბ ი ს ე ი რ ე ბ ი რ ე ე ბ ი ს (ი ნ ვ . 167-13/27, 28,
 29, 31, 34, 36, 37, 42, ფ ა მ . XXIV, 1). 3. რ ე ნ ი ნ ს ი ა ნ ე ბ ი და ნ ა მ ე -
 ლ ე ბ ი (ი ნ ვ . № 167-13/30, 35, 36, 39, 41, 45; ფ ა მ . XXIV, 2).

რ ე მ ე ლ ა ე ბ ი ს კ რ ე ჯ ე გ ი ა ლ ი მ ი მ ა გ ე ლ ა ს ა მ ა რ ხ ე ჯ ე ბ ი ს კ რ ი მ ე ჯ ე ჯ ე ბ ი ს
 ა ლ ი გ ე ნ ა ე ნ ე ლ ი ე ბ ა , რ ა ი გ ა ნ ა ქ , ა რ ა მ ა რ ე ჯ ე რ ი ნ და ი გ ი ე ე ს ა მ ა -
 რ ო ე ნ ი ს ს ხ ე ა რ ა ს ხ ე ა ს ა მ ა რ ხ ე ბ ი ს ი ნ ე ე ნ ე ჯ ა რ ი ა ა რ ე ჯ ე ბ ი , ა რ ა მ ე ჯ
 კ რ ე ჯ ე გ ი ა ლ ი მ ი ა რ ა ს ი ნ ე ქ რ ო ნ ე ჯ ე ბ ი მ ა ს ა ლ ე ბ ი ნ ე ლ ი მ ი რ ი ნ ე ე ა . მ ა გ რ ა მ რ ე ე ნ ს
 მ ი ე რ მ ე მ ი რ ი ა მ ი მ ა ჯ ე ლ ი ლ ნ ი ე ზ ე ბ ი ს ს ა ხ ი მ ს ა ქ ე ლ ე გ ე ა ქ ე ს მ ა ს ა ლ ე ჯ ი ს
 ი ს ე ჯ მ ე ჯ ე ბ ი მ ა ნ , რ ი მ ე ლ ე ბ ი ნ ე კ რ ი მ ა რ ა ხ ე ე ე ბ ი ს კ რ ი მ ე ჯ ე ჯ ე ბ ი მ ა ნ უ რ ი
 ა ხ ლ ო ს ი გ ა ს , ე ი ბ რ ე ს ა ე კ უ მ რ ი ე ა ლ ა მ ნ ი ს ე ე ლ ო ს მ ი ნ ა მ ე ჯ ა რ მ ა ნ , რ ი მ ე -
 ლ ი ე პ ი რ ო . გ . ნ ი თ რ ა ე ე ს პ ი რ ე ე ლ ი ს ა ე კ უ მ ე ლ ე ბ ი მ ა ა ქ ე ს და მ ა რ ი ნ ე ე ბ ე ჯ ე ბ ი .
 ა ს ე მ ს ი ა ხ ე ლ ე ე მ ე , გ ა რ დ ა ს ა მ ე ჯ რ ი ა და ს ა მ ე ჯ ე ხ ა ქ უ რ ე ჯ ე ბ ი ს ე რ ი მ ე ჯ -
 გ ი უ რ ს ი ა ხ ე ლ ე ე ბ ი ს მ ი ე ჯ ე ბ ი მ ა ნ , კ რ ი ე ბ ი ნ ა ნ ი კ რ ე ბ ე ბ ი ს , რ ე ა ლ ი ა მ ე ე -

ქილი სამაჯურების და მოხრილი ღანების არსებობა, (ჩუმი-
ლაყის კოლექციის ამ ნაწილს ჩამოღწევი ახადგაზრდა იერს
აძლევის ფორმანი სამიგება ჯამის გაჩენა და რკაღრიაგნევილი
სამაჯურების მოგვირგოთ დაუბსებურება.) სხვა პარალელური
მასალებების გადვადისწინებით ჩუმლაყის კოლექციის ხსენე-
ბული ნაწილი გვიან აქემენიური და ელინისტური დროს უნ-
და დასარტლებს.

17. გ უ რ ჯ ა ა ნ ი . რაიონული გენერლი გურჯაანიდან
და მისი მახლობელი ადგილებიდან საქ. სახელმწიფო მუზეუმსა
და ღელაუის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმში დაგროვილია საქ-
დათ რაიონების მასალები, რომლებსაც ახლო კავშირი აქვთ
როგორც კამარახევის არქეოლოგიურ მონაპოვარსთან, ასევე ია-
ლორიუ+თეფე- ალაზნის ველის კულტურისავეთს დამახასიათე-
ბელი მთელი რიგი ძეგლებთან.

გურჯაანის მასალებების ნაწილი შენობიერი აქვს გ. ნი-
რაძეს. (კერძოდ კოლექციები 7-33/1-24; 20-32/100, 105
და 2-37/1, 2, 3) ამ კოლექციებში დარღ კერამიკული ნაკვეთ-
ბათა აღწერას აქვს შედეგებით, მხოლოდ მოკლე აღწერილობა,
რომ გურჯაანის მასალებიდან კამარახევის თხის ქურჭელს
განსაკუთრებით უახლოვდება სამიგება ჯამები და კოჭები
(7-33/12).

კოლექციებში სურ 5 ფალი სამიგება ჯამია, ხუთვე მოწი-
მარო ფერისაა, კუთხს მასალა და გამოწვის ხარისხი არც და
სახარბიულა, ერთ-ერთი სამიგება ჯამი (17-33/9) სხვებთან

208 Б.А.Куртин, Арх.раскопки в Триалети, 63, 30-33,
სურ. 34.

209 გ. ნიორაძე, დასახელებული ნაწილი, 63, 37.

წიგანებშიც მადიდებლობა, გათავისუფლება და გვერდზე ყუ-
რის აქვს მიძღვნილი, რითაც იგი საკმაოდ უახლოვდება აღაშ-
ნის ვედის სამიგება ჯამებს, მაგრამ დანარჩენი კახის სამიგე-
ბა ჯამი (7-33/7,9,10,16) წიგანებშიც მადიდებლობა
(საწიგნო 2,5-3,5 სმ) და მოყვანილობის უფრო მეტი აქვს
საერთო კამარახევის ამავთუ ფიგურის ჯამებთან.

გარდა კერამიკული ნაწარმისა გურჯაანის მასალებში
გვხვდება ბრინჯაოს ნივთები, რკინის ჭიბისპირი (7-33/23),
ორი ფალი ღვამი (7-33/21,22), რამდენიმე ფალი სარდოი-
ნის მითვი.

გურჯაანის არქეოლოგიურ მონაპოვარდა შირის ყველა-
ზე მოგონივრე ჯგუფს წარმოადგენს 1932 წელს აღმოჩენილი კო-
ლექცია. საწიგნო სარდოინის ადგილისა და პირიბეზის
წიგანებზე საქ.სახ. მუზეუმის დავთარში (სადაც ეს ნივთები
ინახება) არაფერი არ არის ნახული. ცნობილია მხოლოდ,
რომ ნივთები სამარხული წარმოშობისაა. დავთარი არ არის
ფაქტული სამარხული კომპლექსებში და მასალაც არ არის.

კერამიკული ნაწარმისა და ბრინჯაოს სამაგურების მი-
ხედვით გურჯაანის მასალებში, კამარახეველთან წიგანებშიც
ახალგაზრდა ჩანს, ხოლო აქაური სამაგურების ერთ ნაწილი
(7-33/18,20) მოყვანილობის უფრო წინაშეებს სამაგურე-
ბის იმ ჯგუფს უახლოვდება, რომლებიც III-I საუკუნეებშიაა
დათარიღებული.

18. ს მ 9. ვ ვ ჯ ი ნ ი (გურჯაანის რაიონი),
თელავის მუზეუმში დავთარს სამარხული წარმოშობის ნივთე-
ბის ჯგუფი, რომელთაცან საყვარელებთან ქ მ მ ა ნ ი (იწვ.
N 3062; კამარახევის V ჯგუფის I ფიგურა) და რკინის ჭიბის-

3063; ցած. XXIV, 3).

19. Ժ Յ Ղ Ը Ռ Յ Ե Յ Ի Ռ (ցարդուս հարուստ). ամ
Յրեկեցիկուսն ցնորուսն ըրտի Կամբուրիա Կըլաթա (ոնց. 11 20-
-32/126), հոմեղուց Բաղարա Ենուրուսն ԿաԿ. Երեկուսն, Բըլաթուսն
Յրուսն Յարաղըղընիսն Գանուրուսն Գ. Ենուրուսն ըս Ենուրուց Երեկ
Ենուրուց.

20. Գ Ո Ս Մ Ր Ո (Ըրեղընիսն հարուստ), Ենուրուսն ոս/
Գրուրուսն Երեկուսն Երեկուրուցուրու Գրուսնիսն Կամբուրիա (Կամբուր
1890/29) Բաղարա Գնորուսն, հոմ Երե. Գնուրուսն Երեկուսն Երե-
Գնուսն Կամ Գըլու Կամբուր Երեկուսն Երեկուսն Երեկուսն Երեկուսն
(Կամբուր Երեկուսն) Կըլաթա Գնուրուցուրուսն Երեկուսն Երեկուսն.
Ենուրուսն Երեկուսն Երեկուսն Երեկուսն Երեկուսն Երեկուսն Երեկուսն
Երեկուսն.

21. Ե Ր Ղ Ե Ռ Ս Յ Ի Ռ (Ըրեղընիսն հարուստ), Երեկուսն-
Գրուսն ոսն Գրեկուսն (ոնց. 11 6-30/1, 2), հոմեղընից Ենուրուսն
ԿաԿ. Երեկուսն Բաղարա, Ենուրուսն Երեկուսն Երեկուսն Երեկուսն .

Ենուրուսն Գնուրուսն Երեկուսն Երեկուսն Երեկուսն Երեկուսն
(ոնց. 6-30/2).

22. Ե Ր Գ. Ե Ս Ե Ը Ռ Ե Ն Ե Յ Ի Ռ (Ըրեղը-
նիսն հարուստ), Երեկուսն Երեկուսն Բաղարա Ենուրուսն Երեկուսն
Երեկուսն Երեկուսն Երեկուսն Երեկուսն Երեկուսն Երեկուսն
Երեկուսն (ոնց. 668, ցած. XXIV, 4) Երեկուսն Երեկուսն Երեկուսն
Երեկուսն.

210 Գ. Ենուրուսն, Ենուրուսն Երեկուսն, Եր. 36
211 Ա. Ա. Երեկուսն, Երեկուսն Երեկուսն Երեկուսն Երեկուսն,
Երեկուսն Երեկուսն, Երեկուսն-Երեկուսն, 1, Եր. 1929, 84, Եր. 27, 28.
212 Երեկուսն, Եր. 35
213 Գ. Ենուրուսն, Ենուրուսն Երեկուսն, Եր. 28.

23. ს. მ. თ. ა. ნ. ა. გ. ა. (სიღნაღის რაიონი), ანაგრიდან 1927 წელს მბიღინის სასულიერო მუშევრები მოუყვანიათ აღაშენის უღელის კრამიკოსადგის დამახასიათებელი ორი ქურჭელი. (იხე. № 6-27/1, 2), რომელთაგან საინფერესსა ჭინჭილა, გვერდზე დაფანებული მილია.

ამავე სიღნაღიდანაა სიღნაღის მუშევრები დაგული ბრინჯაოს სამაჯური (იხე. № 74; ფაბ. XXIV, 5), რომელსაც ძალიან იდიო მსგავსებში აქვს კამარახველის I ფივის ბრინჯაოს სამაჯურებთან, ანაგის სამაჯურის ბრძოლებზე, განსაკუთრებით რუაღის ფურცლად გამოსახული გველის ღვები, რაც სასულიერებან რძევეს ეს უკანასკნელი ქრისტიანობისა და დასავლეთ-რთ კამარახველის სამაჯურებს.

24. ს. მ. თ. . ქ. ვ. ვ. მ. მ. ა. დ. ა. რ. მ. (სიღნაღის რაიონი), სიღნაღის მუშევრები დაგულია ქვემო ნაღაროში მოპოვებული რამდენიმე ქურჭელი, რომელთაგან საყურადღებოა: 1. ს. ა. მ. თ. უ. რ. ა. ხ. ვ. ღ. ა. ღ. ვ. ბ. ი. (იხე. № 75, 76; ფაბ. XXIV, 6 გვ.), მათ შორის ყველაზე იდიო მიღნი სკარფიანია, ხოლო შიდა რუბიმი მიმდრთ კი, პირის მოყვანილობა, ძალიან წააგავს კამარახველის სამაჯურსა ხელაღებს. 2. მ. რ. გ. ვ. ა. ღ. - ვ. ი. რ. ა. ხ. ვ. ღ. ა. ღ. ვ. ბ. ი. (იხე. № 80, 81; ფაბ. XXIV) და 3. ს. ა. მ. თ. უ. ვ. ა. ხ. ა. მ. ი. (იხე. 78; ფაბ. XXIV, 8), რომელსაც პაგარა გარეგანობა მკვერტილ ფეხები აქვს. კრძე- ითა ახლო ღვას აღაშენ-დაღრიღუფევესა და მიწვერიაურის ქვე- ვრსამარხებინ მასაღებთან.

---

214 იქვე, გვ. 35, როგორც გ. ნიორაძე აღნიშნავს, ანაგრიდან 1938 წელს ჩამოუყვანიათ რამდენიმე ქურჭელი, რომელთაგან, სხვადასა შორის, ასახელებს სამაჯურსა და მიწვერ- პირსა ხელაღებს. იხე. ვ. ვ. ანის ნომერი მიიღებული არ არის.

25. ²¹⁵ **ს. თ. 9. 215** **ქ. ვ. ე. ე. ი. ა. ნ. ა. გ. ა.** (სიღინაძის წიგნი),
 აღნიშნულ მუშაობაში დატანილია ძველი ანაგაწი მონაცემები, რომელიც
 ცალკე მონიშნულია (იხ. 22-30/7) და ნივთების ჯგუფი, რომელიც
 აღნიშნულია მუშაობის დასრულების შემდეგ, ამ
 მასალებთან საყურადღებოა მრგვალი და სამწერტიანი ხელაღები.

1938 წელს ძველი ანაგაწი მუშაობაში არქეოლოგიური ექსპე-
 დიციის (ხელმძღვანელი ს. მენდელსონი), რომელიც მონიშნულია
 საკმაოდ საინტერესო მასალები, მათ შორის იხსენიებიან, რომლებიც
 კამარახევის მონეტების გამოკვლევა, ეს მონეტების ამჟამად
 მუშაობის არქეოლოგიის განყოფილებაში ინახება და დამუშავ-
 ბის პრეპარატი.

26. **" ყ. ე. ე. ე. ე. "** (სიღინაძის წიგნი) 1938-1939 წლებში
 აღნიშნული "ყოველწილი", რომელიც ხორხის მუშაობის შიგნითაა,
 სწარმოება სამარტანის გამოცემა (ხელმძღვ. ს. მენდელსონი).

გამოცემის შემდეგ დაგროვილია მუშაობის სამინისტროს და
 მრავალრიცხოვანი მასალა, რომელიც ძლიერ ადრე ნაშენებულ კავ-
 შირობა ადამიანის ველებისა და იდენტურობის კერძო კასთან, ხოლო,
 ზოგი მათგანი: მრგვალი და სამწერტიანი ხელაღები, სამწერტიანი ჯა-
 მები, ფიგურული საკმაოდ კარგად შემორჩენილი კამარახევის
 მუშაობის ქუჩების, მასალა ამჟამად დამუშავების პრეპარატი
 (იხ. 11/1 4-58/1-370), რომელიც ამ ექსპედიციის მონაწილე
 მ. აბრამიშვილი გამოკვლევა ერთ-ერთ კომპლექსში გოგარის
 მონეტის უნახავდა.

27 " ა ლ ა ბ ე ნ ი ს ვ ე ლ ი ", სოფ. სამთაწივარის
 მახლობლად, როგორც ვხედავთ, გ. ნიორაძემ ²¹⁶ გუჯარია სამარცხა-
 ნი, რომელსაც სპეციალური მონიტორინგით უძღვრება. მონაპოვარი
 ავტორის ძველი და ახალი წიგნაკრებების მონიჭნავე საკვანთ-
 უბნის აქვს დამარცხებული.

28 ვ ე ლ ი ა ნ ი ს სამტრედიის (წიგნწივარის
 ჩაიღწი). უღიარის მუხრანის მონაპოვნი სწორად წინაა
 სამარცხნი, რომელიც დამახასიათებელ მახაღუბს იძლევა. სი-
 ნაღის მუხრანში დასჯილია ურთი ს ა მ ი გ უ რ ი ა ხ ე ლ ი ა
 (ი ნ ვ . 11 80, ი ხ . ფ ა მ . X V I I I , 3 ,) , რომელიც უღიარის მონ-
 ვანიამ, ქუჩის უბნი და მონაპოვნი აქვს, მაგრამ უფროა რომ
 ხანდაზმად პირი უღიარის სხვადასხვა აქვს დამკვთელი, რაც მას
 ნაწილობრივ კამარის ხეობის სამეფო ხელაღუბან ახაღუბს ²¹⁷

ახლვე სამეფოსთან რომ ბარძიმი (ი ნ ვ . 83, 84), რომელ-
 ძაც ანაღიგობი. სამთაწივარის მახაღუბში მონაპოვნიამ.

29. ა ლ ა ბ ე ნ ი ს ვ ი რ ი ", სოფ. წიგნელი სამაღლის
 მონაპოვნიამ, კერძოდ, აღვიდ "ალაშენის პირიდან" სიღნაღის მუ-
 ხრანში შემოსულია ~~როგორც~~ მრავალპირა ხელაღუბნი (ი ნ ვ . 79, 82 ;
^{საქმის აქტი კამარის მხარისა} ფ ა მ . X X I V , 7 3-4), რომელსაც წიგნაღუბან (1 კვადრ). ზემო
 ამ უკანასკნელაგან განსხვავებით, მათ რამდენადმე ახაღუბნი-
 რა იური გადასჯილად.

216 გ. ნიორაძე, ალაშენის ველის გათხრები, თბილისი, 1940

217 როგორც გათხრების ხსენებულ ხელაღუბს მან ბრინ-
 ჯანს ნიგუბის ხელბოა, მაგრამ მუხრანში ეს "წიგნაღუბნი"
 აღარ მოუვანიამ.

30. ს. თ. ჟ. ა. მ. ი. რ. ჯ. ა. ნ. ე. ჯ. (მათემატიკის რაიონი, საინჟინრო) ს. თ. ჟ. ა. მ. ი. რ. ჯ. ა. ნ. ე. ჯ. უნივერსიტეტის მისკოპის მუზეუმში დატყვევდა 4 ცალი სამეფოა მეფის, ხომელებს ალაშინსკის ქაჩქლეჭის თანაგრძობა.

ასეთია მრ. აღაზნის აუგოიან ფნობილი ის მასა-
 ლებშია მთლიანად, რომლებსაც ახლო ნაფსაური კავშირი აქვთ
 აღაზან-იაროილუფეფსა და განსაკუთრებით, კამარახევის სა-
 მარჯვანზე მოპოვებულ სამარხებულ კომპლექსებთან.

რომაული კვლევა-ძიება, უდავოა, კიდეც მრავალ პუნქტს
 და ახად მასალებს გამოვლენს ამ რაიონში, ეს არქეოლოგიური
 გამოხრები სათანადო მასშტაბით გაიჭილება.

2. პარადელური მასალები მკვერის აუგოიან

კამარახევის სამარხებულ ინვენტუარს მკვერის აუგოიან,
 იოიო რაიონებში მთავრდება პარადელეში, მაგრამ აღნიშნული
 ძეგლები ამ მიდინარის მთელი აუგოიანის რაიონი და მასთან და-
 ბედი.

ჯერჯერობით მკვერის ზემო ნაწილში კამარახევის პარადე-
 ლებში აღმოჩენილი არ არის. ფნობილი მასალები საფუძველზე ამ
 კულტურის დასავლეთი საზღვარი დაახლოებით გომი - ქარელის სუქ-
 ფორზე გადის ²¹⁹ ყველაზე უფრო სრულყოფილად აღნიშნული მასალები
 მკვერის აუგოიან ზუა ნაწილიდანაა ფნობილი.

218 A.A. Hesseu : დასახელებული ნაწილი, გვ. 34-35,
 სურ. 25-26.
 იხ. მისკოპის სახ. ინსტრუქციული მუზეუმის არქეოლოგიური კო-
 ნისიის საქმი 1892/23 ქურჭლები ინახება მისკოპის სახ. მუ-
 ზეუმში № 25284

219 ამ მხრივ თითქმის არავითარ მასალას იძლევა ბრ-
 ჯონის ხეობა.

ყველა ამ პუნქტებში მოხუცებული მასალები და მათი
წინება საშუალებას გაძლევს მოახსოვო ხსენებული მასალები
და ვერცხვების საფუძვლი ადგილობრივ ამიერკავკასიაში.

კონკრეტულ მასალას განვიხილავთ ადგილობრივ პუნქტებში
მიხედვით, მქვსის შემოქმედებელი მოხუცებული ქვემოთ-
კენ და აქვს, განსაკუთრებულ მასალებს, ზედაპირისა და გარე,
გარეგან ზედაპირში.

ა) **მ რ ვ ვ დ ი დ რ ვ ა დ უ რ ი ჯ გ უ გ ი**
1. ს ნ ფ. ხ ვ წ ა (ჯავის რაიონი) სფალინიის

მხარეში მდებარეობს. ამ პუნქტშია შემოსულია ერთი
მ რ ვ ვ ა დ ვ ი დ რ ა. ხელადა (ივ. 1603; ფაბ. XXIV, 9),
რომელიც რამდენიმე უახლოვდება კამარახევის 1 ჯგუფის
ქარტლებს, განიერი ყელი, გარედა გადმოქცეულია პირი, დაქნილი
მხრები და სხვა).

2. **ს ნ ფ. ს ი ნ ა გ უ რ ი ფ** (ჯავის რაიონი), ეს

პუნქტი ფერიფერიკალურად მდებარის აქვს გარედა, მაგრამ ად-
გილობრივი დამუშავების დროს ქარტების დასავლეთ დასაზღვრო
მხარეში მოქცეული. სინაგურის მოპოვებული ნივთები ძლიერ ახ-
ლო ივას ადაგან-დადოდა და ვინავეს კვლავის ძეგლებთან, ნივთ-
ები სადასრული წარმოქმნილია, მდებარეობს მხარე კერამიკული
ნაწარმი და დელი; მათგან საინტერესოა: 1. **მ რ ვ ვ ა დ -**
ვ ი რ ა ხ ვ დ ა დ ა (ივ. 723, ფაბ. XXIV, 9); 2. **ს ა მ -**
ფ უ რ ა ხ ვ დ ა დ ვ ბ ი (ივ. 11720, 722; ფაბ. XXIV, 10),
რომლებიც ფიქლოგურად ენაფსავეობან კამარახევის და,
განსაკუთრებით მდებარეობს და მიწვერავის ქვედასადასრული
ადგილობრივი თხის ნაკვეთის.

3. **ს. თ. 9. ნ. უ. დ. 9.** სვალნიწის მხარეში მცხოვრებნი
 მუშეობით დატარდა ერთი მისი ვაჟი **ნ. თ. 9. 1. 3. 4** -
 პ. ა. ს. 9. ნ. უ. დ. 9. (იხ. 1604, ფაშ. XXIV, 9 2) და ბრინჯაოს
 რკალია მნიშვნელოვანი სამაჯურები (იხ. 171 884, 885; 1581,
 1582, ფაშ. XXV, 1, 1), რომელთაგან ერთი (ს. თ. 1, 3, 4) თავს ვა-
 მარახვევის 11 ფილის ბრინჯაოს სამაჯურებს, მაგრამ იმ ვა-
 მარახვევის, რომელიც თავს უბრუნებდა მუშეობით აქვე მდებარის
 თავისი სქესით დატარდა, ასევე სამაჯურები ფარ-
 თხე იყო გამოცხადებული ელინიკურ ხანაში.

4. **ს. თ. 9. 1. 3. 4. ნ. თ. 9. 1. 3. 4.** ნაფარ-
 გორის წარმოადგენს რაღაც არქეოლოგიურ ძეგლს, რომლის შესახებ
 ვინა ძველი წიგნებისგან **1** აქამდე არაა დასაწყისი საუ-
 კუნეობით მართლდება ²²² . ნაფარგორის 111 ფენაში მოპოვებული
 კერამიკის ერთი ჯგუფი, რომელიც სვალნიწის მუშეობითა ექს-
 პონირებული განსაკუთრებულ ყურადღებას იქვეებს (კერამიკა,
 სამეცნიერო ჟურნალი და ჟამები).

სამეცნიერო ჟურნალი კამარახვევის კერამიკაში, ერთ-ერთ
 წარმომადგენელს და მათი გენეზისის დასადგენად ნაფარ-
 გორის სამეცნიერო ჟურნალი სანიმუშოდ მასალას წარმოად-
 გენს.

²²² 8. გომბურჯიძე, სვალნიწის ნაფარგორი, ბიულეტენი-
 ვალი, 11, თბილისი, 1952, 83, 239-277.

²²³ სვალნიწის მუშეობის ექსპონირების ის ნაწილი, სა-
 დას ნაფარგორის მასალებია გამოყენებული, შუიგენილია 8. გომბურ-
 ჯიძის მიერ და მართლდება მასზე ექსპონირის, კერამიკა, კერამი-
 კის ის ნაწილი, რომელიც ვამარახვევის მასალებს წარმოად-
 გენს და ს. თ. 9-7 საუკუნეობითა და მართლდება, რადგანაც ნა-
 ფარგორული ჟამები დასაწყისიდან არ არის, მიუხედავად ვამარახ-
 ვის, რადგანაც ისინი გამოყენებულია.

1. **ს ა მ გ უ ნ ბ ა** **ქ ა მ გ ბ ი** (**კარაი** № 1; **ფაშ.** XXV, 2). **ორ** **ფაქტ**, **სხვადასხვა** **მომხსა**, **მაგრამ** **ურთ** **მოყვანი-**
ლობის. **ქამბეზი** **ფრიალა** **და** **შემდგარი** **მოკლე** **და** **მასიურ** **სამ-**
სამ **ფუნქცი**. **გარეგან** **შემოყვებმა** **პირქვედა** **ნაჭიბევი-ღარი**, **რაც**
მეფა **დამახასიათებელი** **კანონების** **ქამბეზის** **ფუნქცი**.

2. **ქ ა მ გ ბ ი**. **გარეგან**, **პირქვედა** **ფარის** **ღარი** **და** **ბრ-**
ყული **ღარი**; **მოყვანილობის** **მოვლას** **განეხ** **კანონების** **მე-3** **ფი-**
ვის **ქამბეზი** (**კარაი** 1; **ფაშ.** XXV, 3).

5. **ფ ვ ა ნ ი** (**ქარელის** **რეიონი**), 1944 **წელს** **დვანში** **ქმ.**
ს. მაკალაძის **გამხარა** **ნეკროპოლი** **დვანის** **სამარხული** **კომ-**
პლექსების **ფაქტ** **საგნებს** **მოყვანილობის** **მრავალი** **რამ** **აქვს**
საერთო **კანონების** **მასალები** **ს. კერძოდ**, **საყურადღებო** 1. **ს ა**
ბ ი ნ ე მ გ ბ ი, **კერძების**, **პირველი** **სამარხიდან** (**ფაშ.** XXV, 4),
რომლებიც **კანონების** 11 **ფივის** **ბრინჯაოს** **საკრძებლის** **მსგავ-**
სია, 2. **მ ა მ ა ვ ი**, **საკმაოდ** **მოხროდი** (**სიმაღლე** 11 **სმ**),
აღმოჩენილა **გმის** **ფაქტების** **ორს** **სამარხში** (**ფაშ.** XXV, 5). **დვან-**
ის **მარჯვ** **ფორმის** **ძლიერ** **ახლო** **კავშირი** **აქვს** **მეორე** **მომხს** **კან-**
ონების **სამარხული** **მარჯვების** **ს. მაკალაძის** **მას** **ძვ. წ.** VI-V **საკვანძე-**
ბის **აღმოჩენებს**.

6. **უ რ ბ ნ ი ს ი** (**ქარელის** **რეიონი**) **გორის** **მუზეუმში**
დაფლავი **მეფა** **სამხედრო** **ფორმის** **ჭურჭელი**, **ს ა მ გ უ ნ ბ ა**
ბ ე რ ა ი (**იდე.** № 1 - 48/2, **იხ.** **ფაშ.** XXV, 65), **რომელსაც**
მრავალი **პირი** **და** **საერთო** **მეფელი** **აქვს**, **როგორც** **რანს**, **გარდა** **კან-**

224 **ს. მაკალაძის**, **დვანის** **ნეკროპოლის** **არქეოლოგიური** **გამხ-**
რები, **ბზილისი**, 1948.

225 **აქვს**, **იხ.** 26.

მეზობსა, სამი ოვხი ხელაღიხა ჟუ იოქის მსგავსი ქურჭლეზიხა-
ვიხაი უკუფეზიხაი.

1956-1958 წლები უზნისი სახელმწიფო მუშეზის ექსპე-
დიციამ გადამარ ხამარუხანი, სადიფი დირიხადიფი გვიანანეფიური
ხანის ხამარუხანი იამიწიფიფი. (აბ.წ.ა. 1-111 სს.).

სამარხეზი, სხეა სამინეფიფი მასაღეზიანი ერადი, იდი
რადიფიფი ინიფიფი აერამიფიფი ნაკეფი, რიფიფი სირის გან-
საკუფიფიფი ურამიფიფი სამეფიფი ხელაღიფი იმეფიფი, აღსანი-
წინაფი, რიფი უზნისის სამეფიფი ხელაღიფი პირი სეფიფიფი სუს-
ფიფი აქეფი იანაკეფიფი; ყელი ამ ეფიფი ქურჭლეზი მეფი-ნაკეფიფი
იამიფიფი და განიფიფი, მხეფიფი იაქეფიფი, ხელიფი დირი მრეფიფი და
იდიფი იამიფიფიფი აქეფი. ყურიფი იერი ავეფი მრეფიფი და დიფი
სეფიფი ქურჭლეზი პირს უფიფი. ეს ქურჭლეზი, სავარამეფიფი-
ფი, ახახაფი მეფიფიფი ინიფიფიფი განეფიფიფი სურამს
ამ რადიფი.

ახეფი სამინეფიფი უზნისის სამარუხანის მრეფიფი
ხელაღიფი, რიფიფიფი ერადი ნაქეფი, აღიფიფი ენიფიფიფი ავეფიფი
აქეფი ახამარხეფიფი პირეფიფი ეფიფი ქურჭლეზიანი.

გარდა ამისა სამინეფიფი XVI უზანეფი, კლეფიფი ენიფი
ამიფიფიფი ერადი ს ა მ ქ ე ა მ ი , რიფიფიფი სვეფიფი
ქეფი და აერამიფიფი მინამეფიფიფი, მრეფიფიფიფი
ეფიფიფი აქეფი. (ფამ. XXVII სურ. 3) ეს ქურჭლეზი, იმეფიფიფი-
ფიფი უახეფიფიფი აღამან-იადიფიფიფი სამეფიფიფი.

226 ე. ქურიფი, უზნისის ისეფიფიფი-არქეფიფიფი ექსპედიციის
მიერ XXV უზანეფი 1956-1958 წწ. რეფიფიფი მუშეზის მიკეფი
ანგარიფი. ხელნაქეფი, მდიფიფი, 1959 წ., გვ. 21 იხ. მუშეზის VI
სამეფიფიფი სუსიფიფი მუფიფიფი მდიფიფი, 1959, გვ. 5-6.

226 ა ე. ქეფიფიფი. უზნისის ისეფიფიფი-არქეფიფიფი ექს-
პედიციის მიერ XVI უზანეფი რეფიფიფი მუშეზის ანგარიფი
(1953-58 წწ.) ხელნაქეფი, მდიფიფი, 1959.

კრედიტისა შიგნითა, ექვემდებარებიან. ხანის დადარიდებს.

შნაგვისნიდავთა გორის მუშევრები დაგვიდო რკინის ურთი
და ბრინჯაოს მრდი სამსახური (ფაშ. XXVI, 6), რმდედნიც შიგ-
კრედი ანდაც გვედის დავედობს გამოსახულებით და აგრევე
ახლთ კავშირითა კამარახევის ბრინჯაოს I ფივის სამსახურებ-
თან.

9. ხ რ ვ დ ე (კასპის რაიონი), 1955 წელს ხოვდეს
ექსპედიციის მიმავდისა სამსახურებს (ქუჩების ახლთ), ხა-
დაც ადგილნიც სამსახურს ხედაც.

გორის მუშევრები დაგვიდოა მშენებლობის მშენებ
ბრინჯაოს (იწვ. 7311/4, ფაშ. XXVI, 4), რმდედნიც კამარახევე
მშენებლობისაგინდთან შიგნითა, რამდედნიც ანქავედა, მაგრამ
ფორმით მათ შორის სავსათა დიდი მსგავსებაა.

10. ი გ რ ე ი (კასპის რაიონი), გორის მუშევრები
ინახება ნივთების ჯგუფი სოფ. იგოვითთან, რმდედა შორის ხა-
ყურაბელებთა: 1. მრგვალია ხედაბედი (იწვ. № 3155, 3156;
ფაშ. XXVI, 5, 2, 3), რმდედნიც მრგვალია ახლთ იგანან კა-
მარახევის I ჯგუფის ქუჩებთან. 2. ყ ა მ ი (იწვ. 3161,
ფაშ. XXVI, 5,), რმდედნიც ძალიან გავს კამარახევის მუგახე ფი-
ვის ჯამებს.

რგორც ჩანს ეს ნივთები ურთი სამარხიდანაა და ჩვენი
აზრით - კამარახევის ქუჩებების სინქრონიცაა.

11. ვ ე მ რ გ რ ს ფ ი ბ ე (კასპის რაიონი).

რგორც ჩვენი ადვინიწნეც ვსვებებს დახადებთან, განსაკუთრე-
ბულ ყურაბელებს იქვედეს სამსახური, გვედის დავედობს გაროსახე-
ლებით (8-48/11), ვერცხლის სასაფედედ რგორც (8-48/9),
ბრინჯაოს სავინდთ (8-48/14) და სხვა. კრედიტის ინახება
საქარვედის სახედავნიც მუშევრები. 9. ჩვენი მშენებნიც მუგახე ვსვებ-

827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900

12. **ს ო ზ ე თ ხ ე ე ე** (კასპის რაიონი), ძმობის
მეგობრობის ინაოგნა მოვლების ჯგუფი (ინფ. № 24-25/3-11),
ჩემივე სოფ. ნიხევის მახლობლად მასობრივ, კომუნისტურ გან-
საკუთრებით საინფორმაციო მასობრივ, რომელიც გველის სა-
ფუძვლიანად ²²⁸ შეიქმნა. ეს ახლო უნდადგება კასპის რაიონის / რე-
გიონის ბრძოლის სამსახურებს.

13. **ს ო ზ ე თ ხ ე ე ე** (მეხეთის რაიონი), სოფ.
ნოზისიდან გენშილია ბრძოლის სამსახურად ერთი ჯგუფი,
(18-30/136, 161, 162), (საფ. სახ. მეგობრობა), ესე-
ნა გველისათვის შეიქმნა, საფუძვლიანად სამსახურები,
რომლებსაც უნდადგებიან კომუნისტური აქტის კასპის რაიონის
ფილიის სამსახურებს.

14. **ს ო ზ ე თ ხ ე ე ე**, საინფორმაციო მეგობრობის ფორმირების
ქორეორებით კასპის რაიონის სინქრონიზაციის და მსგავსი კომპლექსუ-
რი ან ანის გენშილია, მასობრივ მეგობრობის სხვადასხვა სამსახურ-
ებიდან და სხვადასხვა რიგის კომპლექსებისგან გენშილია რად-
კალური მოვლები, რომლებსაც გარკვეული ფილიალიური კომუნისტური
აქტის კასპის რაიონის ძეგლებს. შიშველ რიგში აღსანიშნავია
ს ო ზ ე თ ხ ე ე ე, რომელიც 306 რეგისტრირებულია აღნი-
შნული (ფაშ. XXVI, 7). ეს ქორეორული მოვლანიდან დადგინდა
გადას კასპის რაიონის 26-ე სამსახური აღნიშნული სამსახურად დას

227. რეგისტრირებული, რეგისტრირებული ანტიკომუნისტური ძეგ-
ლები, ხშირად XVI, ძმობის, 1950, 83, 19-32.

228. სამსახურების სარეგისტრაციო განყოფილებაში აქტის 9. რეგისტ-
რირების, 20. სახარულიანი მასობრივი, 83, 29, სურ. 9.

(ՔՐԻ. ԳԵՄ. XIX, 3, Ե).

Մեծցեալ ռուսականացիներու, Ռուսոյի 3332 սըղնուրէնց
(Մ 2415, 117, 4239, 196) զնոնորո՞ւս յգրեցեց Յրինչսոսն Սամա-
խըրնի, Ռուսներու ճշտելոսն թարգմանի ճանաչողներուս Քրիստո-
սոս, շարճ թողարար Սանոս Յարազողներուս 3 յսանցըրցեսոս
Մեծցեալն յՍանոս Սամարացոսն Սանազընի, Ռուսներու Քրիստոսոս
Սամիցըրն ըս Յրիցըսըրն Սըղնուրն Սայնոս թողարար զՌու-
սներն.

15. Յ Ե Յ Ո Ս Ե Գ Գ Ե Ը Ե . Յարեալ 1950 թըղն ճանո-
Սարն թողարար Յրինոսն յընոսնայնի, Ռուսներու ճանաչողն թը-
ցար Սամիցըրցեսոս 3 յՍանազըրցեսոս . յՅ թողարարն Սանազըս Սամար-
ոսոս ըս թողարարն ըս թողարարն յամարնայնոսն Սանազըն-
թան Քրիստոսոս, Սայնոսնայնոսն թողարարն Սանազըրցըր Ռու-
սներն (3-56/5, 6), յըրնայնոսն ճանաչողն (3-56/1, 2, 3, 4) ըս
Սանոս . ճարն յանոսն, ճըրն յանոսն ընոնորո՞ւս թողարարն թը-
ցըրն ըս ճըրն յրնո թողարարն յանոսն թողարարն (ընց. 11-24/16),
Ռուսներու յանոսն ընազըսնայնոսն յամարնայնոսն Յրինչսոսն
թողարարն յանոսն.

16. Ք Գ Ե Ե Ո Ս (թողարարն ճանոսն), թողարարն Սա-
նազըրցըր թողարարն թողարարն (198-16) ըս ճըրն ընոնորո՞ւս
ճողարար, Ռուսներու 1916 թըղն թողարարն թողարարն . ընոնորո՞ւս
ճողարարն թողարարն ըս ընոնորո՞ւս :

1. Սամախըրն — ճողարարնայնոսն ճանաչողներն.

2. Սանազըրցըր Ռուսներն յըրնայնոսն, Ռուսներու ճանաչողներն
ընոնորո՞ւս յանոսն ընազըսնայնոսն յամարնայնոսն յըրնայնոսն ճողարարն.

229 սը. յըրնայնոսն, յանոսն յըրնայնոսն ճանաչողն թողարարն, ընոնորո՞ւս, ընոնորո՞ւս, 1, թողարարն, 1949, ըս. 259-287.

230 ը. յըրնայնոսն. ըրնոն յընազըրցեսոսն ճանաչողն ընոնորո՞ւս.

3. საკონძეობი - ვამარიახვევის ბრინჯაოს საკონძეობის II ფიპის მსგავსი და სხვ.

17. ბ ბ ი დ ი ს ი. საქარაოჯოს სახელმწიფო მუზეუმის ფონდებში დათვლია სამეფო ხელაძეობი (იმე. 67-15/1, 2 და 20-32/132), რომლებიც ვამარიახვევის II ჯგუფის ქვრქვლების ანალოგიურია

არანაკლებ საინფორმაციო 1930-31 წლებში იტალიის მეტა-ნიკურ ქარხნის ფერიფორიაზე აღმოჩენილი მასალები, ²³⁰ რომელთა შორის გარდა თხილს ნაკვეთისა საყურადღებოა ერთი ფიფინი-წყლთავიანი საკონძეობი - ვამარიახვევის მუსხვი ანალოგია.

18. ს ა ნ თ ა (წაღვის რაიონი), 1939-37 წლებში ბ. ა. კუჭინში სოფ. სანიძის მახლობლად გათხარა სამაროვანი . მიღებული მასალები ჩასვენებული იყვნენ მცირე მძიის ქვისსამარხებში. სამარხული ინვენტარი საკმაოდ ადრე ენაშენებდა ვამარიახვევის მასალებს. კერძოდ, თხილს ქვრქვლებთან საინფორმაციო ჯამში, ²³² დასეში, მრგვალირია ხელაძეობი და სხვ.

ბრინჯაოს ნივთებთან საყურადღებოა რკაღრამნეფილი სამაქურები, რომლებიც ვამარიახვევის II ფიპის ბრინჯაოს სამაქურების ანალოგიურია . სანიძის სამაროვანს კუჭინში უღინისფერი ხანი და მარცხენა.

19. ბ ე შ თ ა შ ე ნ ი (წაღვის რაიონი), 1939 წელს სოფ. ბეშაქუნის მახლობლად ბრინჯაოს არქეოლოგიურმა ექსპედიციამ

²³⁰ ბ. ქორიძე, თბილისის არქეოლოგიური ძეგლები II, თბილისი, 1958, გვ. 47, სურ. 47, სურ. 16, 4.

²³¹ В. А. Кухтин, Археологические раскопки в Триалети, Тбилиси, 1941, გვ. 31.

²³² იქვე, ფამ. IV.
²³³ იქვე, გვ. 31, სურ. 33.

ժանտեղծներ Յունիզեմի մոտոքեմբուր մասնաբնի անյուդո-
 ցուր ընդհանրապես ժողովրդապաշտ ժողովրդի ինքնազորակցե-
 ակ մոտոքեմբուր սապրոնեմիտակ ըստարկեմբուր, (այսից մաթ թորոն
 թիցաժողովրդա ճողովրդա, շարտ սորիշուր խանն յոմիլըլիսոց ճա-
 ժողովրդ, սի թիցեմեքեմբուր իշուն մեղքեղոմաթի ճյալիս ընդց-
 իաշրոն ոն որմոտսամարեմբոն, որմիլըմից լիցեղիսամարեմբոն շոքըլոն
 թին ըս թիցեմեքեմբուր սլաճան-ձալոկոլոլալալալ յալըլալոն թիցեմեքեմբոն
 անյալը ըլըմեքեմբոն. . . ըս մասնաբնի ժողովրդ, որճողոց շարտ
 մոլոլոլոլալ շարտեմբոն յոմարեմբոն յոմիլըլիսեմբոն) .

սի ըստարկեմբուր յալըլալ յոմիլըլիս ժողովրդալ յոմիլըլիս
 մոլոլալ ըստարկեմբոն թիցեմեքեմբուր, ընտնն լիցեմեքեմբուր թորոն, ոնցըլ
 որճողոց յոմարեմբոն մասնաբնի, զարալըլալ ոնցըլ խանն
 իս խըլալըլոն ըս խանն յալըլալ, մաթրալ ոն ճաննալըլալ, որմ
 լիցեմեքեմբուր ըս որմ ժողովրդա ըս խանն յոմիլըլալ յոմիլըլալ ըն-
 ղըլըլալ ընդհանրալ, թիցեմեքեմբուր մաթրալ ըստարկեմբուր (ճաննա-
 յալըլալ ընդհանրալ ըս խանն ինքնազորակցեմբոն յոմիլըլալ սապրոնեմ
 յոմիլըլալ), մաթ. . . խանն իս խըլալըլալ թիցեմեքեմբուր յոմիլըլալ
 ըս ընտնն յալըլալ ճաննալըլալ, ճող թիցեմեքեմբուր թիցեմեքեմբուր
 յոմիլըլալ խանն, իս յոմիլըլալ յոմիլըլալ յոմիլըլալ յոմիլըլալ
 ոննալըլալ ան ճաննալ, խողոլ զարտ սի յոմիլըլալ խըլալըլալ ըն
 խանն թինն յոմիլըլալ մոմիլըլալ մոմիլըլալ յո մի յոմիլըլալ, որ-
 ճողոց ըս յալըլըլալ խանն ըստարկեմբուր, անյալըլ ճյալըլըլ.

261 Ионе, Г.И., Археологические раскопки в Шингечауре. ДАН
 Азерб. ССР, 1946, т. II, № 9

Исмаилов, О.И., Джантёлдүрлері нашірліні, 33.54-55

262 Исмаилов, О.И. Джантёлдүрлері нашірліні, 33.54-55

მრავლდება მოხრილ სახედავთა ახარციმენე, რომელთაგან ერთი
271 ნაწილი დასამეგრეთვე დასავლურ ქარაღლი და საინფორმაციო
ერთად გააჩვენებულ წარღობის პრეტენციებისაგან შეიძლება მი-
272 უჩინოა.

კამარახევის ხანისაღ წიგნარებიც იქვეღებას განიგობის
მხედვების, საინფორმაციო განმეგრეთვე დასამეგრეთვე იქვედად ხედ-
273 შა. სამეგრეთვე იმეგრება მინის მძივების რიგხეც, ხმარებაში
შეიძობის გიქერი.

მეორე დავაღური ჯგუფიდან ერთად უნდა იქნას განხილული
მეკვირის მარჯვენა სადაპირიგვე, კერძოდ, კირკობაობის რადიონი
აღმორენილი ის დასავლეთის, რომელშიც აგრეთვე მეორედა უკავშირ-
274 ება მინგურაურის ქვეგრსამარხებდა და იაღლიღუღუღს თრმისა-
მარხებში აღმორენილ კონპიღუქსებდა. აქაურ საკამარე მრავაღრიღ-
ხედას მონაპოვარდა შორის საღურაღუღებდა გ. რეგენიორის
1903 წელს მიპოვებულ 13 აღიგისსამარხი, რომელშიც 275 4 ყორ-
ღანში იყო ჩაღუღებული. რეგენიორის დასავლეთს შორის მნიღუღ-
ღუღებდა: სამეგრია ხედაღუღ; თრღურა ქოღებში; დაღანქარღლი გა-
276 რაღუღი და სხედა, რომელშიც მეორედა უკავშირღებდას იაღლიღუღ-
ღუღა და მინგურაურის სამარხეღუღ დასავლეთს და რიღაღუღი ხანის
დაღიღუღებდას (მინგუღების სამეღაღუღი).

- 271 Кошкване : О.Ш.; ვაშ. XI.
- 272 აქვე უნდა აღინიღნოს, რომ დასავლეთ საქარღუღლი
იარაღის ამ ჟღის გაღიღუღიდა ხანგრიღლი იხეღიდა აქვეს და ნაღი
მინიღაღის პრეტენციებისაგან იხეღიღა.
- 273 რეგენიორის დასავლეთი ინახეღა მის ჟღის ინფორმაციო
მეღუღი (№ 44224) იხ. 1903 გ. მეღეღიში რადიონიორის
ქოღუღიდა გაღიღუღა გ. პასეღა. იხ. მისი დაღარღანსკიი ლიღალიი
ВДИ, 1946, № 2, 177.
- 274 Пассек; დასახ. ნაღიღი, სურაღი 16
- 275 იქვე, სურ. 14, 16
- 276 იქვე, სურ. 20.

აჩანაკლებს საინფორმაციო ხანდაწინ მახერხებლად ი. შუმბერის მიერ გამოხრილი აღიზა-სამარხები, რომლებშიც სამეფო ხელ-ღებთან, ბრწყინდელიან ჯამბებთან, მწყურს ქოხნებთან, ლეგაბს-ნიღ სამაჯურებთან და მარაკებთან ურთოდ აღმოჩნდა. ²⁷⁷ ურთოდ 111-ისა და მროდ 1-ის მონეტები. ²⁷⁷ რად ამ სამარხების გუს-ფად დასარღობის საშუალებას იძლევა. ²⁷⁸

ხელთ ხოჯადისა და ქედაშვიის მასალები კი, რომ-ღებშიც ²⁸⁰ ვახუშტის ბეჭედიანის კომპლექსების განვითარებად მოაჩინა ²⁸¹ სამეფო ხელღებებისა და განსაკუთრებით ხოჯადის სამეფო ჯამის მიხედვით, კამარახევეჯისა და იალოილე-ფის მისახერხების საშუალები ჩანს.

ჩვენის აზრით კირიქოშაძის რაიონში მოპოვებული მასა-ღების ეს ჯგუფი მჭიდროდ უკავშირდება აღაშან-იალოილეფის კომპლექსებს და ამ უკანასკნელთან დასაბრუნდ ურთ-ურთ წიგნს უნდა ჩარწიარგვინდეს.

საინფორმაციო, რომ ითქვინს ამოვე პერიოდის, მსგავსი მასალები გნებრიდა მიღისა და მუჟანის ველიდანაც. კერძოდ, 1937 წელს მუჟანის ველზე აჩინს გაყვანისას ლეი იჩინა სამარხებში, რომლებშიც ძველი ²⁸² P. ა. I სასწრეულის ბოლო საუკუნე-ღებით დასარღობდა. აღსანიშნავია, რომ სამეფო ხელღებებისა და

277 Я.Н. Гуммель ; Археологические очерки ,1940.Изв. Аз.САН, 83. 149.

278 ხოჯადის სამარხები .1926 წელს გაიხარა ი. ბეჭედიან-ნიღის ხელმძღვანელობით. მასაღა განუქვეყნებულა. ინახება

279 ГИИ -ში. Ивановский А.А., По Закавказью • МАК .VI, №.1911

280 Т.Пассек , დასახ.ნაშ., 83.183

281 იქვე, სურ. 21, 83. 183.

282 იქვე, 83.185

ბის საკმაოდ აჩქარდ შესაფუძვლებს წარმოადგენენ (ჯარბირ-
ბლარნი, ახფვაძარი, გოღოვინთა და სხვა).

ყველა შემოქმედებული პუნქტების მიხედვით ჩვენ
შევადგინეთ კულფარის გავრცელების რუკა (ფაშ. XXVIII),
რომლის ანალიზი მთავრული გვეჩვენბა მკმბვენთ თავში.

მ ა ვ ი

1. აღსანიშნავი - იალოლილუკუეს კულტურის
შესწავლის ისტორია.

წინა თავში განხილული მასალების შედეგად ვარდა ჩანს, რომ კამარახევის სამარხიდან აღმოჩენილი ნივთების უმეტესად ის უფრო მძველე პერიოდს აღმოჩენის პუნქტებში, ძირითადად ფენიკიანურ და აღმოსავლეთ ამიერკავკასიაშია განლაგებული. ამიტომ, ეს ჩვენს მიერ შეგვენიღ რუკას დაუკვირებოდა, შევამჩნევთ, რომ აღმოჩენის პუნქტებსა და ნაწილი ხსენებული ფენიკიანური ჩრდილო ნაწილითა დაერთობოდა.

როგორც უკვე იმეორება ამ ვრცელ და კონგრასებშიც სავსე რაოდენობაში ფენიკიანური კამარახევილის შესავსების მასალებს რამდენიმე დოკუმენტი შევსებულა და ამით გამოიყვანა, რომ ამ ძეგლს სახელი ჩვენს წინაშეა მდებარე დაფიქსურებული კულტურა, რომელიც ძველი წ. ა. I ათასწლეულის შუა ხანებში ჩანს და ამიერ კავკასიაში, მაგრამ აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ყველა ის განაშთარს, რომელიც დავისი ხასიათით ჩვენს კონკრეტულ შემთხვევაში მსგავსებას იწვევს კამარახევის მასალებთან, რომელიც შეიძლება მივიჩნიოთ იმ კულტურის მსგავსებული ხაზის ნახვდავად, რომლებსაც წინა თავში განხილულ ძეგლსა ძირითადი ბირთვი მიუკუთვნება.

გნებობდა, რომ ისტორიული განვიგებების პერიოდში ესა და ის კულტურა დავისი ინტენსივობისა და ნახვდობის სფეროებსა ხოლო უფრო დოკუმენტი ფარგლებს და გარკვეულ პერიოდს იქვეს

288
 გვიანდ ბრინჯაოს დასაწყისიდან იჩვენებს თავს, ²⁸⁸ თუმცა, მე-
 ფაუ სპირიტუალად, ხოლო განვიმარებულნი გვიანდ ბრინჯაოსა
 და ადრე რკინის ხანისადაც კი მათი რიგებუ რამდენადმე მაგ-
 ლობს. ²⁸⁹ ასევე ადრეული ამიერკავკასიური მასალები არს-
 ბობა შეიძლება მივიჩიოთ აგრეთვე და ამიერკავკასიური უძველეს
 მისახელებათა შორის არსებულ ურთიერთობათა საბუთიდაც მივიჩი-
 ნოთ.

2) შევიღებ ქრონოლოგიურ ჯგუფში ვაერდობებთ საკმაოდ
 მრავალრიგობიან ძეგლებს, ჩამდებნიც ასახავენ კულტურის
 ჩამოყალიბების ხანგრძლივ და საინფორმაციო პერიოდებს, ეს მას-
 სალები ძირითადად განვიმარებულნი რკინის ხანისადაც და დაახ-
 ლობით ძვ.წ.ა. VII-III საუკუნეებში შორის ექვევნიან, ჩინა
 თავებში განხილულ მასალებს შორის ჩვენ ასევეაა მივიჩი-
 ნოთ: ჭაღატაში, შანდარში, ჩინანდარში, ქვემო ხოლმეში,
 ანაღაში, ჩუნიღაში, ანაღაში, მინგრაში, დვანში, გორში, ბნა-
 ვისში, ხვედში, იგოლში, გოგობში, ნოსფში, ნიჩბისში,
 მიხედა-ჩინაში, გემო-აქადაში, წყნეში, სანთაში, ბეშ-
 ძაში, ღებ-წყაროში, აბელიაში, შავსაყობაში, ჩინწყა-
 რიში, კიკეში და სხვა უნქვევნი მივიჩივებულნი კომპლექსებში
 ან მარტული ნივთები, აქვე ვაერდობებთ დასაველთ საქარ-
 მთა

288 მან., ასევეა მივიჩივნოთ მრავალრიგობის XXIX ურდობაში
 ადრეული საბუთი და სხვა. სხვ. მივიჩივნის ფონებში.

289 გ. გობეჯიშვილი - სვალნიჩის ნაგარგრა, მიმოხილული
 II, თბილისი, 1957, გვ. 264.
 ჩ. აბრამიშვილი, დასახელებული ნაშრომი, სსრბ, გ. XIX, 1957.

Пассек Т. и Датиани В. - К вопросу о керамике из Ялойку-
 Тапа в Закавказьи, Изв. ООН АЗ. 1У, Баку, 1927, გვ. 217-222
 Г.М. Асханов, Г.М. Ваидов, Г.Н. Ионе - Древний Шангечаур,
 Баку, 1929. გვ. 300, XXI და XLIII და სხვა.

უნდას ფერდობობაზე მივიყვებულე მიუფარ საინფორმაციო მასალებს
 (ვინაიდან, ბრძოლა, ჭარბხანაყვანვევიდან და სხვა), რამდენ-
 ბოფი ღვადასამინი სიხარულით ამიყვანებენ ვამარბხვევისა
 და მისი პერიოდის აღმოსავლური-ქარბულ სხვა ძეგლებთან, ღვიფ
 ამ ძეგლებს ურბობრბ ვავშინი და მათი დასავლელ საქარბულ-
 ღვიფი გავრბვლებს სავობი (რაფ მიბელი ამ კულტურის გ-
 ნებობის სავობებთან მიფობრბა და დასავლური), კიბვე
 საჭირბებს ხანგრბელი დასავლური და კულტურა-ძიბას, ამ
 ღვადასამინიდან არანდაღებ საინფორმაციო მანამიბობრბ სობი-
 მის ფერდობობაზე მივიყვებულე მასალები: ვამარბხვევიდან,
 იბობრბიდან, ვრბენის დასავლელიდან, სავთ-ბინა²ვიდან, სხვა-
 ძიბიდან და სხვა.

ამ ჭრბვიბი გავრბობანებული მასალების ვრბი ნაბიბი მი-
 დასრბობი არბაღელი და მრბვალი ნიშნიბ ისინი კულტურბობიან
 უბრბ ნინა პერიოდის მიბრბაბიბი და აბობრბობრბ ძეგლებს.
 ხიბი ვ.წ. "აქტიბინიბიბი" ხანის დასამრბობობანვე სამიბაღი-
 ბბბას იწებბ ნიბობა ის კომბიბელი, რამბელიფ მიბობრბიბი
 იბინბრბული აბობრბ დასავლებს საბობობი სამიბაღიბებულ და გან-
 ვიბარბებულ კულტურაბიბი. ამ ქრბინელიბული პერიობიბი კომბიბელი-
 ხის წამიბვანი ვღვიბინებობა: სამიბაღი ხელიბობი, მიბარბობი
 სუსტად დასავლელი ბიბიბი: სამიბაღი დასავლები და დასავლები.
 მიბრბი ბიბის კობბები და სხვადასხვა მიბვანიბობის ბრბვი-
 ძიბი დასავლები, ფიბიბიბი; აბრბიბვი ბრბინბაბა და რბინის სამი-
 კულიბი ბიბიბიბი დასავლელიბი, რამბელიფ მიბობრბი პერიობიბი სავ-
 ბიბი გავრბობანებობს განიბობი.

299

ხანებში ხელახლა იქნა შესწავლილი და გამოქვეყნებული ,
 ურვანდ დაბაიანი, რეგორგ ჩანს ვერ შეუძრნვეთა ნიჟის რწმ-
 სამარხებში მოპოვებული მასალები და აღიწერება და ამდენად
 არც უფროა მისი განმარტება, ამ აღიწერნამ, რეგორგ ვერც
 სპეციალისტ-არქეოლოგთა ყურადღება მიიქცია.

ვირველი დღი გამოქაბილი და მკვლევართა ინტერესი გა-
 მოიწვიო აზერბაიჯანის სახელმწიფო მუზეუმის ექსპედიციის
 მიერ მოპოვებულმა შედეგებმა. ხსენებულ ექსპედიციის არ-
 ქეოლოგურ მხრას აწარმოებდა ყოფილ ნუხის მაგრაში, სოფ. აბ-
 დაღას მახლობლად, აღვიდ იაღოილუჯეჯეში. (ექსპედიციის ხელმძ-
 ჟვანელი დ. შარინოვი), რადგანაც ახლად აღიწერილი სამარ-
 ხული კომპლექსები დაიხი შედგენილობით და ხასიათით მეფად
 სპეციალისტ მკვლევარს წარმოადგენდა კავკასიურ არქეოლოგიაში,
 შარინოვის მიერ 1927 წელს გამოქვეყნებულ ნაშრომს , მრავალი
 სპეციალისტი გამოეხმარა. (მათ შორის კავკასიის სიძველეებში
 დაინტერესებულ უცხოელი არქეოლოგებიც), ღვიძ შარინოვის ნაშ-
 რში მხილვით სამარხული კომპლექსების აღწერილობას შეიცავს,
 მაგრამ ამ პუბლიკაციას ის დაეუბნო მნიშვნელობა ქონდა, რთ
 ხსენებულ ნაშრომის გამოქვეყნების შემდეგ დაიწყო იაღოილუ-
 ჟეჯესა და მანამდე აღიწერილი მის მსგავს ძველთა სიხვედრით
 მოყვანა და კავკასიაში მანამდე უცნობი კულტურის კვლევა-ძი-
 ბას სერიოზული ხასიათი მიიქცა.

კერძოდ, აღაშანი იაღოილუჯეჯეს კულტურის შესწავლის სა-
 კიბის მიუძღვნეს ნაშრომი იმხანად აზერბაიჯანში მომუშავე

299 О. Ш. Исмаилов, *დასახელებული ნაშრომი*, 83. 91-97
 ბ. ნიკრასძე, *დასახ.*, ნაშრ., 83. 40-50

300 Д. Шарифов , *დასახელებული ნაშრომი*.

³⁰⁵ ցըրճոնո՞՞ն և՞ ցրճոնոնոն, ³⁰⁶ քերթցըրճոն, ³⁰⁷ սրճոն և՞
 և՞նչա՞՞ն քերթցըրճոն, և՞ ո՞՞չա՞րճոն և՞ քերթցըրճոն սրճոնոնոն
 սրճոնոնոն և՞ սրճոն, և՞ ... для периода вре-
 мени, подающего на последние столетия 1 тысячелетия до
 н.э.р., в Куро-аракинской низменности и на обширной тер-
 ритории в предгорьях Нагорного Карабаха, а также в долине
 р.р. Алазани, Иори и Куры характерны три типа погребений -
 в грунтовых ямах, в сирцоных могилах и в больших глиняных
 осядах ("кушинные погребения"), принадлежащие, несомненно
 земледельческому населению Закавказья, имевшему большие и
 древние связи с культурой передней Азии, с Северным Ираном
 и Закаспийской областью" ³⁰⁸ . սմ քրճոնոնոնոն սրճոն
 նոնոնոն և՞ սրճոն և՞ " քրճոնոնոնոն և՞ սրճոն" նոնոնոն,
 և՞ սրճոնոն նոնոն սրճոն ու՞՞չա՞ն ու՞՞չա՞րճոն և՞ քրճոնոնոն
 և՞ սրճոնոնոն և՞ սրճոն և՞ սրճոնոն և՞ սրճոն և՞ սրճոն
 ու՞՞չա՞ն սրճոնոնոն.

ու՞՞չա՞րճոն սրճոնոնոն և՞ սրճոնոն և՞ սրճոնոն
 և՞ սրճոն և՞ սրճոն և՞ սրճոն և՞ սրճոն և՞ սրճոն
 և՞ սրճոն և՞ սրճոն և՞ սրճոն և՞ սրճոն և՞ սրճոն

³⁰⁵ Frankfort, *Studies in Early Pottery of the Near East I*, "Syria" *VI*, 3, Paris, 1935 նոնոնոն և՞ սրճոն
 նոնոնոն.

³⁰⁶ Herzfeldt & Iran in the ancient East, London, 1941,
 և՞ սրճոն (Fig) 209, 212, 215; 216, 217.

³⁰⁷ Arne F. The Swedish Archaeological Expedition to Iran 1932-1933, "Acta Archaeologica" *VI*, København, 1935.

³⁰⁸ Пассек, Т., և՞ սրճոնոնոն և՞ սրճոն, և՞ 181, և՞ սրճոն
 և՞ սրճոն և՞ սրճոն և՞ սրճոն և՞ սրճոն և՞ սրճոն և՞ սրճոն
 և՞ սրճոն և՞ սրճոն և՞ սրճոն և՞ սրճոն և՞ սրճոն

³⁰⁹ A. Tallgren. Das Kaukasusgebiet - ESA -
 Helsinki, 1928, 8 III, s199.

გამოყვანილნი (№ 0-3 სამარხებში უფრო ადრეულად მოიპოვნა, ხოლო № 5 სამარხში კი ყველაზე მოგვიანდოდ) და მთელ მასალებს ძვ. წ. ა. IV-1 საუკუნეებშით ათარიღებენ (გვ. 38).

აქ მოყვანილი დათარიღებების ურთ-ურთ საჯუტველად ავფერს ძირითად კერამიკული ფიპების ძლიერი დიფერენცირებაჲთ მოიპოვნა, (მათ წინააღმდეგ ვრცელფენობიანი შედარებით) ასეთი დიფერენციალობა და ახალი ელემენტების წარმოქმნა იაღოთლუბოვს კულტურას მიუყვადი დაფიქსირებულ და დამოუკიდებელ სახეს აძლევს და ეს იესენის ამრიგად ამ კულტურის მომავალი ფორმირების კარგად გამოხატულობითაჲს უნდა აიხსნას. ხსენებულ კულტურა, რომელიც ავფერის სიფყვით მოიფიქსირებს იესენის ადრეულად მოპოვებულ სამარხთა და კახებს უნდა მივაკუთვნოთ ურთ-ან რამდენიმე აქ განსახლებულ ფიპს; რაჲს შევხვება მისი ჩამოყვანილობის გვებში, იგი შეიძლება შექმნილიყო ან დამოუკიდებ-ლად იმავე ნიპოვებში, რამდენაჲს მისი მსგავსი კულტურა, გაფიქსირ-ბით ადრე ჩამოყვანილობა მფერე ამოაში, ან კიდევ მისი ძირით-დადი ელემენტები მან მოჰყვა იმ ელემენტთა რიგებში, რასაჲს ადგილი უნდა სამარხობიანი ჩრდილოეთისაკენ, ამგვარ ელემენტთა ელემენტად ფრეგობიანი გამოხატული სიმებების მიჩნევა, (გვ. 38) რომელიც ამას ვაკუვირით აღნიშნავს ა. იესენი, უჭვს იწვევს, და აქ საერითად ელემენტთა (და მასთან ურთად კულტურულ) გაფიქსირ-ობისაჲს, და მათ აღაზიან-იაღოთლუბოვს კულტურის ჩამოყვანილობის მიწაწილუბობის შესახებ იქნება საუბარი, ასეთ ელემენტად ჩვენ ხუდ სხვა ელემენტთა რგობი წარმოგვიჩვენია, (ამის შესახებ საუბარი ქვემოთ ვიქნება).

უფროდ არქეოლოგთან იაღოთლუბოვს ადრეულად მოპოვებულ სამარხებს (312) ურთად გამოვხატავთ რა რაიმე პანორამ . . . პანორამი განიხილავს

312 Dr. Franz Hančar. Kaukasus-Asien. Züge kultureller Verwandtschaft des prähistorischen Kaukasusgebietes mit dem Alten Orient. ZSA Helsinki 1934 B. 17 S. 47

8. ნიორაძემ ადასინის ვეღის მასალები და საეროთი მხელი
კულტურის ყველაზე უფრო ზუსტი ძარღვის დადგენის საფუძვლიად.

ამიერკავკასიის სიძველეთა კვლევებით სიძველეთი
განსაკუთრებული მნიშვნელობა უნიკება მიხედნისა და მინგე-
რიაურის გათხრებს ამ ორ ინსტრუმენტად დაინახაურებულ პუნქტში
სხვა მდებარე მასალები შორის მათი ორივე მხელია რიგში ან-
ქროლოგურშია კომპლექსებშია და ფაქტობრივად ნივთებშია, რომელ-
ბმად მიყვად მიქრონი კავშირი აქვთ ადასინ-დალონდოვებს მ-
საღებთან და დიდ დახმარებას გვიწევს მხელი კულტურის შეს-
წავლის საქმეში. ამ მხრივ პირველ რიგში საყურადღებოა მინ-
გერიაურის სამარხიანი, სადაც გათხრილ იქნა ადასინ-დალონდო-
ვებს ფივის მასალები შემიყვდი დიდძალი ორმოსამარხები,
ქვეურსამარხები, ადრე-სამარხები და ძველი სამარხები (ამ
უკანასკნელში მნიშვნელოვანია ხსენებული კულტურის ყველაზე
მკვრივი ველისგეში).

მინგერიაურის სამარხიანი და ნასახლები იმიდაც არის
საინფორმაციო, რომ აქ მისივეებშია კამარახევის სინქრონიკი
და რამდენაღმე უფრო ანქალდი მასალები, რომლებიც განიქვეყ-
ნებშია მინგერიაურის შესწავლისაღმი მიქვნილ ადასინ გა-
თხრებულ კოლქტორ ნაშრომში, სადაც მიმოხილულია განაგებანი
მასალები ყველდესი ორთქლიან განვიდაურებულ რკინის ხანამიღ .
რაც შეეხება უფრო მკვრივი ძველებს (რომლებშიც გაეროიან-
ბულია ჩვენივეის საინფორმაციო კომპლექსები) ჯერ მინგერიაურად
დამუშავებული არ არის, ლამის მხრის პერიოდში არა ურთი სანი-

---

316 Г.М. Асламов, Р.Е. Вацлов, Г.И. Ионе, Древний Минге-
чаур. Баку, 1959 .

ფრესტ ნაშრომი გამოაქვეყნეს: კაზიშვიმა, იონემ, ანტონ-
ნოვმა, გოლუბკინამ და სხვებმა, რომლებმაც გარკვეული
წვლილი შეიჭანეს აღაზან-იარლიუსეებს კულტურის შესწავ-
ლის საქმეში.

ამ კულტურის შესწავლისას განსაკუთრებულ ყურადღებას
იძიებობს ქვევრსამარხებში მდებარე მდებარე კომპლექს-
ებში, რომლებშიც დიდი რაოდენობითაა მოპოვებული საქარვე-
რისა და აზერბაიჯანის ფრესტისა (აზანაკლეშ სანფრეს-
ტო აგურ-კრამიფრესტის მასალები); რადგანაც ამ სამარ-
ხებში მოპოვებული ნივთიერი კულტურის ძეგლები უკვე ახლ
კავშირი აქვს აღაზან- იარლიუსეებს სამარხებზე კომპლექს-
ებში. მათ შესწავლას მთელი კულტურის ინტერესის კვლევა-
ძიების საქმეში ავადსაჩინო ადგილი უჭირავს. ქვევრსამარხ-
თა კულტურის შესწავლას მრავალმა ავტორმა მიუძღვნა ნაშ-
რომი. მათ შორის ყველაზე მნიშვნელოვანია მ. ივანოვიჩისა
და ვ. თორნიკის გამოკვლევები, რომლებშიც განსაკუთ-

317 С.М. Казиев - Краткое сообщение об археологических раскопках в Мингечауре, Изв.АН Арм. ССР, 1951

ბიბლიოგრაფია. Новые археологические находки в Мингечауре, 1949. Изв. АН Азерб. ССР, 1949, № 9.

ბიბლიოგრაფია. Археологические раскопки в Мингечауре. "ИКАз." т. 1, 1949.

ბიბლიოგრაფია. აღაზანის ნივთიერი ძეგლები: О двух кувшинных погребениях. "ИКАз." т. II, 1951.

ბიბლიოგრაფია. გოლუბკინის აღაზანის ნივთიერი ძეგლები: об одном кувшинном погребении "Изв. АН Аз. ССР, № 3, 1949.

319 Г.И. Ионе - Археологические раскопки в Мингечауре. Еще раз о датировке кувшинных погребений. ДАН Азерб. ССР, 1948, № 10.

318 В.А. Пахомов - Обследование и раскопки кувшинных погребений Азерб. Изв. АЗ. ССР, 1939, № 2

ბიბლიოგრაფია. Кувшинные погребения из Мингечаура "Изв. Аз. ССР, 1944, № 9.

С.М. Казиев - О двух кувшинных и двух катакомбных погребениях, ИКАз, III, Баку, 1958

320 М. Иващенко - Кувшинные погр. Часть 1 - II, 1945-46. Тб. / Рукопись /

321 ვ. თორნიკისა - აღაზანის კულტურის შესწავლის მიზნით, 1959 წ. ნივთიერი ძეგლები, 1959 წ. ნივთიერი ძეგლები.

დასრულებული მისთვის (1911, 33.7-60) დასაბრუნება, პირველ საფეხურზე მისთვის
კერძოდ სპეციალური ფინანსური, სადაც ავსტრის 15 ძირ-
ითი ფონდი აქვს განთავსებული. (33.50-51), პირველადი და-
საბრუნების მიზნებისთვის განსაკუთრებით უპირატესად იქვე
მიმდებარებს კონკრეტული რეზერვების მიზნებისათვის ინვეს-
ტირების აქტივობა, რომელსაც ძლიერ მჭიდრო კავშირი აქვს
დასრულებულ კომპლექსებთან და რომელიც პირველადი აქ-
ტივობის ასეთ დროს (33.54-57), კარგი იქნებოდა ინვე-
სტირების აქტივობის ფინანსური ქვეყნისათვის და დასაბრ-
უნების აქტივობის, რადგანაც ეს უკანასკნელი არანაკლებ
საინვესტიციო და ფინანსური დასაბრუნების მიზნებისათვის
კუთვნიან შენახვად.

მეორე მონეტარული ფინანსური გ. ნიშნის დასაბრუნების
დასაბრუნების უნების შენახვებ და აღნიშნულია რა დასაბრუნებულ
და დასრულებულ დასაბრუნების მიზნებისათვის ავსტრის ინვესტირების
გ. ნიშნის აზრს ძირითადი კერძოდ ფინანსური უფრო აქ-
ტივობის ხანის მიზნებისათვის დასაბრუნების უნებისათვის
(33.57-60).

დასრულებულ ფონდის ძველებს დასაბრუნებისათვის მიმდ-
ებელი საფეხი (33. 61-73) დასაბრუნებელი მიზნებისათვის ძირ-
ითადი დროსადაც, სადაც ამ ძველებს ხელსაწყოების გან-
საკუთრებით საუბარი (ვახუკი, ლაფონი, იუსენი, ვახუკი,
მიმდებარებული, ჯარისკაცი, ფაქტობრივ, და განსაკუთრებით
გ. ნიშნის), აქტივობის მიზნებისათვის სხვადასხვა ავსტრისა შენახვად-
თან კუთვნიან გუნდისათვის დასაბრუნებისათვის. ~~===~~ უნდა და-
საბრუნების, რომ ვერ დასაბრუნებელი გ. ინვესტირების, რომელსაც

(აქვე დაწვრილდებიან ადრეინდი აღბანდის ბრძოლები მისა-
ღების წინააღმდეგ (80-85).

ის ფრთები, რომლებიც ხსენებულ კუდიურებს აფარებდნენ,
ავტორს მიანიდა მიწაშიმყოფიებთან და მისაქონეებთან, რომ
ისინი დაიხარონ მიწაშიმყოფიებში იყვნენ ამისე მიუბრუნებ
მიყავს სვეტიცხოვნი კერამიკული ნაწარმისა და ქვევრსამარხე-
ბის არსებობა ამ რაიონში (გვ. 83-84).

შემდეგ ავტორი რაფორმისა და ისე სამარხთა აგებულებას
და დაკრძალვის წესს უბრუნებდა და აღნიშნავს, რომ ქალები
უმეფესად წვანად მავთი დასავედრებისაგან მარჯვენა გვერდზე,
პირისაბნო სამხრეთისაგან, ხოლო მამაკაცები კი მარჯვენა
გვერდზე მავთი სამხრეთ-აღმოსავლეთი მიმართულებით. რაც
შეუხებდა სამარხებში ინვენტარის წამყვან ელემენტს - კერამი-
კას, იგი მკვლევარს აკრძოვებს მარჯვენა, რომელიც წიბოვან-
ცოდა და მავთივით კერამიკას სხვადასხვა დროსად მიიჩნევის
და გვიანებს გ. ნოკრათის ადრე ამ რიგში კერამიკის ურთ-
ბრულად არსებობის შესახებ (86-87).

შემდეგ ნაშრომში საუბარია სამარხებში არსებულ ქონებ-
რივ უმანასწორობაზე, რასაც მავთის მიხედვით უნდა გამოქვეყნა სო-
ციალური უმანასწორობა, მაგრამ რ. ისინიგაღებს შეხვედრებით
მუხმივ წიბოვანიცხვითა და მიჯნაზე აღბანდის ფრთხილნიაზე მკვლევარ
სამკვლევარება ანგაგონისფორ კლასებზე ჯერ კიდევ კარგად გა-
ყოფილები ვერ ყოფილან, ამიტომაც სახელმწიფო სწავლი ამ სიფრ-
ვის მნიშვნელობით, ძველ აღბანდლებს ჯერ კიდევ არ ქონიათ.
მუხმივ აქ მხლოდ მონათესავე ფრთის კავშირი არსებობდა, რი-
მდღესაც სადავითო ელვა ურთი მთავრ (სურათნი) რომდღესაც ევა-
ლებოდა წინასწორობა დადგენებითი მისახელების ფაქტობრივ

ნების მიზნის და უწინარეობის საფარველ ვიქცეოდა (23, 29).

შესაძლებელია ეს ასევე იყოს ადრეულ საკვანძოებში (და სწორედ ეს ხანა უნდა იყოს ასახული სურათში), მაგრამ იმის მიუხედავად, რამ რეალურების შემოქმედებას აღბანებში სა-
ბუნებრივად არ არსებობდა ჩვენის აზრით ვასაზიდავებელი არ
უნდა იყოს, რადგანაც ვინც მიხროვ ვანდობარებელი მიწა-
მეჭმელები არსებობა (მიუვინახებობა, მიმინდვრებობა), ხილ
მიუჩრებს მიხროვ ინტერვიუდ წყაროებში იმ დროისათვის დადასტუ-
რებელი სამონასტრო მიწებისა და საკვანძოების არსებობა, ატ-
რეცევი სამეფო კარისა და სამეფო საკვანძოებში არსებობა
იმის მარტებში, რამ ძველ და ახალ წიგნებშიც ვადა
მოხანავე აღბანებში უკვე სამეფოებში სახელები უნდა
ყოფილიყო.

საერთოდ კ, იხილვადებს ნაშრომის შესაძლებელ ნაკად
უნდა ჩაიხილვადებს იხილ, რამ მის ნაშრომში არა აქვს ე.წ.
დადგინდვები კვლევების ჩამოყალიბების პრინციპი, არაა მი-
თხრობელი იხილ და სადაც ვინც ვინც ვინც არსებობ-
ბის ხანა, ან რა კავშირშია იგი აღმოსავლეთ ამიერკავკა-
სიურ სხვა კვლევებში, ასევე არაა ვინც ვინც ნაშრომში ამ
კვლევების უმნიშვნელო კვლევებში საკითხი, სუსტად ან არაა
ვინც ვინც ვინც ვინც ვინც ვინც ვინც ვინც ვინც ვინც ვინც
დაინტერესებ ვინც ვინც, რამეცავე შეუძლია წინ წაიწი
ხსენებელი კვლევების ამ ასევე ამ კვლევების საქმი, მაგრამ მიუ-
ხედავად ამისა კ, იხილვადებს ნაშრომში აღბან-
კვლევების საქმი მასალაში, რომ მის სახეობა
აქვს ამ მიზნით არსებობის ინტერვიუდ ვინც
ვინც ვინც

սնդհուս ում ժողովուրդը իրենց շահերը պահպանելու և իրենց շահերը պահպանելու համար, որոնք իրենց սնանկությունը ստանալուց առաջին-ճանապարհից կարողանան
ուրիշ կերպով իրենց շահերը պահպանել, որոնք իրենց սնանկությունը
պահպանելու (ծրար) փորձերով իրենց շահերը պահպանելու
ենքուքն:

2. ստանալու-ճանապարհից կարողանան
սնանկությունը պահպանելու

Որոնք իրենց շահերը պահպանելու համար կարողանան իրենց շահերը
պահպանելու համար սնանկությունը պահպանելու համար, սաթի և
կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր
և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր
և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր

Սնանկությունը պահպանելու համար կարողանան իրենց շահերը
պահպանելու համար սնանկությունը պահպանելու համար, սաթի և
կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր
և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր
և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր
և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր

Սնանկությունը պահպանելու համար կարողանան իրենց շահերը
պահպանելու համար սնանկությունը պահպանելու համար, սաթի և
կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր
և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր
և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր
և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր
և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր և սև գույնի կարմիր

ლურჯი ძველგზების ურთი მიმდინარეობის უკუაღრუბრ, რამდენს კერძობიდან
 აშქარსა ნაბუნსაგზას ამხრდაუნებებს ადამინის ქვემოთ წიგნისა
 და ავთარანის ვეღის უფრო მიტვირთვით ხანის კერძობიდანადა,
 მისგანამ ასევე ნაბუნსაგზა უფროსობის სახრდავებს რაფი გვაძ-
 ლევს იმის მიტვირთვითსადაც, რამი მრთაღრუბრის და აქვემდინარეობის
 ხანის კუდავრისა გავაიგვებთ ვ.წ. ალაშინ-დაღრუბრისადაც
 კუდავრისადაც. (6^ე ურთი, მიტვირთვით უშუალოდ გამომდინარეობს მიტვირ-
 თით). რველის ამრთი / ადასწრელების შუა ხანებში შიდა და
 ქვემოთ ქარბედის ძველგზებში, რამდენობის ალაშინის ვეღური კერძ-
 ბიდან საყვარელი არქაულ და მიშინებობის ვეღმეზობის მიტვირ-
 თვის, სხვა გზებშიდან მიტვირთვით მასაღრუბრისადაც ურთად გარკვეულ-
 ლი რაღი თხაშაშის იმი კუდავრისა რამდენობისადაც საყვარელი,
 რამდენის ბოლო უფროსობის დაღრუბრისადაც და ალაშინის ვეღმეზობის
 დამრწმუნებელი.

რაც შეეხება კამარბუნებისა და მისი ურთის სხვა ძვე-
 ლებს, რამდენობის ალაშინის გეოგრაფიისა და შიდა ქარბედობისა
 დამრწმუნებელი, მიტვირთვით მიტვირთვით იმი მრთაღრუბრისადაც, რამ-
 დენობის საყვარელი ურთობის განვიგებობის განკვეთვით უფროსობის
 სხვა დამრწმუნობის ვეღმეზობისადაც ურთად, იმდენობისადაც
 განვიგებობის ურთობისადაც რამდენობისადაც კამარბუნებისადაც
 სხვა, რამდენობის კუდავრისა განვიგებობის საბოლოო უფროსობისადაც
 დამრწმუნობისადაც.

რველის ანაღრუბრისადაც რამდენს, რამი ძველგზის იმი ამიგრაფიისადაც
 სხვა რამდენობისადაც მიტვირთვით მიტვირთვით კუდავრისადაც
 დამრწმუნობისადაც, ძველგზის მიტვირთვით რამდენობისადაც მიტვირთვით, მისგანამ

ებს შივსაძღვებუღნა, არა იმდენად ღვიძს ძუგლთა სიმცირით აიხს-
 ნებობებს, რამდენადღაც ჩვენნი ამ ღვაწლსამგონისთა ფიქრის უკმა-
 რისბრძობა, მიხალვადში ამ მიმართებობის სერიოზული მუშაობა გვიმარ-
 ლებს, მაგრამ ამჯერად, ჩვენს ხელთ არსებულნი მასალებით, უკვე
 საკმაოდ დაბეჯითებობა შეგვიძლია ვუთხროთა და ვახდობთ
 გვიანი ბრინჯაოს და ადრე რკინის დასაწყისის ხანის კერამი-
 კაში კამარაბეჭული და აღაზნისუღული ზოგორითა წამყვანი კუ-
 რამიკული ფრმებობის პირფრმებობი * უდავთა, რამ შემიძლია
 კვლევითა-ძიებთა, რამდენიც განსაზღვრული გვაქვს, გაზრდის ჩვენს
 ღვაწლსაწიურს იმ რიგის ძუგლთა შივსაღვა-გამოკვლენის საქმეში,
 რამდენიც გავრცობადებულნი გვაქვს პირველ ქრონოლოგიურ ჯგუფში,
 ეს კი ღვიძს მხრით საშუალებას მიგვცემს, უფრო ნაღვად, წარ-
 მკვიდრებთა ის კავშირებში, რაც ამიერკავკასიის ამ რაიონებშია
 და მცირე აზიასა და უგუთისის სამყაროს შორის არსებობდა ის-
 ფერითაღად.

რაც შეუხებთა ბილთ უფაშის ძუგლებს, რაგორც ჩანს ადრე-
 ჩენის პუნქტებშიც ძირითადი ბრძობა ღვიძილთა აღაზნის შივს
 და ქვეშიც იდნებასა, მიკვარის შივს წიღსა და განსაკუთრებობ
 მისი ჩრდილთ შინაგაღებობის ზონაში, სადაც ადრესაღვიძთ საშუ-
 ვარს დაახლოებობთ გრძობიან-ჩანის სუქურშიც უნდა ვიგულისხმობ
 უფრო ადრესაღვიძობთ აღმჩინებულ ძუგლებში (ჯერამ ქრამაში,
 ჩუხურ-ღურთა და სხვა) საკმაოდ განსაზღვრებობთ გამოკვლე-
 ბიან. რაგორც ჩანს იაღრიღვიღვიც ფიქრის ძუგლებს ამ მიმართ-

---

328 იხ. კ. ფრმხეღვიღვის მიერ შეგროვულ გვიანიბრინჯაოს ხა-
 ნის კერამიკა აღაზნის აზიიდან, სარისურჭაღრიც აღმჩინი, აგრეთვე
 მასალები საქარღვიღვსა და კავკასიის არქეოლოგიისათვის 11.

400 (2.0.3 ახალი სივრცისა, აგრეთვე და დღემდეც მისთვის)
 მიუხედავად სპორადულად შეუძლებელია, შეიძლება უფრო ინტენსიური
 ვრცელდება ხსენებული კულტურის (უფრო სწორად მისი ბიოლო-
 გიკური მდგომარეობის) სარქველად სისხლშიც ცნობილ სამიწაში-
 მდებარე რაიონებში მიწისა და მუცლის ველებზე, რაც შესაძლ-
 ებოდა აქვეყნის, გარკვეულ პერიოდში, უნიკალურ და კულტურულ
 დინამიკებზე და მისი მდებარეობის იმ რაიონებში, სადაც ეს კულ-
 ტურის ძირითადი მიმდინარეობაა.

ჩვენ ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, რომ ამ კულტურის შეს-
 რავლის მანამდე უფრო მეტი ძველი სახელწოდებები: "ილი-
 დოლოვს კულტურის", "აღმოსავლეთის კულტურის" ამ კიდევ
 ს.ჯანაშიას მიერ შენიშნულია "აღმოსავლეთის-ილიდოლოვს
 კულტურის" მოქცევაზე და მისი განმარტებითა და აგრეთვე
 ახლახან გამოცემულ კულტურის ნაშრომში "საქართველოს არქეო-
 ლოგია", სადაც ილიდოლოვს და აღმოსავლეთის ველებს უფრო, აგრეთ-
 ვე, ამ კულტურის დასახელების ხანისა და მიმდინარეობის, ამ სა-
 კითხს, რეგულარული ვიდეო, ჯერ კიდევ ს.ჯანაშიას მიმართული
 დება, მასთან იგი სპეციფიკურად მასზე არ შეიძლება, ღრმად
 დასველებულია მიუხედავად სპეციფიკური მისთვის, რამაც სხვა მნი-
 ცებზე მან უნდად საშუალება მიეცა მისი წინაშე ამ კულ-
 ტურის ახალი სახელწოდების მოქცევის იდეა, უნდა-უნდა მათის
 ნაშრომში ს.ჯანაშიას, იმ ადგილას, სადაც იმდროინდელი და აღმოს-

329 საქართველოს არქეოლოგია, თბილისი 1960, გვ. 272, სა-
 ხელმძღვანელოს ეს ნაშრომი შედგენილია ა. აგაქიძის მიერ.

1920-1921 წლის ჩვენს მსგავსი მდგომარეობის მიხედვით, რომ ზე-
 რეზი პარტიკულარულად იმ უმნიშვნელო ჯგუფს, რომელიც გარკვეულ
 მიზნობრივ სხვა მიზნობრივად უმნიშვნელო უნდა იქნებოდა ადრე-
 ნაირი გარემოებებისა. აქვე უნდა გავამახვილოთ ყურადღება დიდი
 საზოგადოებრივ სახელზე "ქვერზე", რომელიც მართლაც ძველ ქართულ მიწერ-
 ლაშას აქვს დაკვირვება, რომელიც ს. ჯანაშია ადრევე აცხადებს "ქვერზე"
 უმნიშვნელო ჩვენს ქონებაში მდგომარეობა ადრევე, მაშინ, როცა
 ყველა სხვა მიზნობრივ ხარისხსავე უსაბუთოდ ადრევე ადრევე
 ბოლო უფრო ³³² იყო. ძველი ქართული წყაროების ზე (ზე),
 რომელიც ნ. ბერძენიშვილი ფიქრობს შეიძლება დაემატებინათ
 უმნიშვნელო წყაროების საკმაოდ მრავალი რაოდენობა და უმნი-
 საბუთოდ უნდა იქნებოდეს (Enikhi), გ. მდგომარეობის აზ-
 რით უნდა იქნებოდეს ლეგალიზაციის უნდა იქნება მანამდე რამდენიმე
 დღე ადრევე ³³³.

ქართლის ცხოვრებაში ზე რეზი მრავალი მხარეზეა, რომ-
 ლელი უნდა იქნება. ეს უკანასკნელი უნდა იქნება ან უფრო მეტი უნდა იქნება
 უმნიშვნელო უნდა იქნება, რაც ნ. ბერძენიშვილის მისაზრებლად
 უფრო სარწმუნოდ ხდება, თუ ეს ასეა მაშინ საზოგადოებრივ სახელზე ზე
 საკმაოდ ძველი ჩანს, მაგრამ ანტიკური ხანისავე მხარე
 ქართული გვარის მიხედვით (თუ არ ჩავთვლით ბერძენულ წყ-
 რების გრ-ებს, რაც ზე გარკვეულად ჩვენს ზე რეზის ადრე-
 ვადრეობა ან სხვა რამეს ნიშნავს). ³³⁵

332 ს. ჯანაშია, დასაბუთებული ნაშრომი, გვ. 101. რომ ქართული
 პარტიკულარული უნდა იქნება ადრევე და უნდა სხვადასხვა ზე რეზის, ეს
 დასაბუთებული არ არის, რადგანაც იმისა ~~ადრევე~~ ადრევე
 ზე რეზის საშუალებით უმნიშვნელოა.

333 Г. Мелинишвили, К истории древней Грузии. Тбилиси, 1959.
 334 ქ. გ. ა. ს. უნდა იქნება დამოუკიდებელი, 1941 წ., გვ. 122.
 335 ს. ჯანაშია, დასაბ. ნაშრ., გვ. 101.

საგულეობსნობა იმ ფაქტში, რომ **ე. მუსხელიშვილის მიერ (აკად. ნ. ბერძენიშვილის მიხედვით) ვ.წ. კახური ბრინჯაოს სწავლის** საფუძველი **" ჭერულაძე "** იქნა სახელწოდება (**გვ. 9** და **39**). ეს ფაქტის საშუალებას აძლევს გვიანი ბრინჯაოს შუა და ბრტე უფაშვი იმ-ადამიანს აუცილებლად **წარმოიღვივოს** გარკვეული კულტურული **წარმონაქმნი**, რომელიც შეიძლება **" ჭერულაძე "** კულტურადაც იწოდოს, ეს ამ ადრე გაუგებარებდა, მაშინ გამოვიდა, რომ გვიანი ბრინჯაოს ხელნაწილი უფაშვი **ვ.წ. ჭერული** ელემენტები მოიგავს იმგორილი კახეთს, რომელიც ქართული სახელწოდების ჩამოყალიბების დროსავე იმ **ე. მუსხელიშვილის ივრისა** და **ადამიანს ხეობის გენი** წილი აქვს **ლუარდობილი** (**უქარმასა** და **ფეფეშას** **შეიქმნა**).

ჩვენ ამ მოვლენაზე იმით უნდა ვახსოვდეთ, რომ ქვემოთ შევხვებით ჭერულის უნიკალური კულტურების საკითხს და ამიტომაც ვაძინებთ უფაშვის, როგორცა და ამხელი ჩვენს იმგორი-გრაფიკაში იმგორა-ჭერულის ამ კახეთ-ჭერულის უნიკალურებს საკითხი იმგორილი ქრისტი.

აკად. ნ. ბერძენიშვილი ამასთან დაკავშირებით საკითხს ასე სვამს: ³⁴³ (**იხილეთ** ამონაწერი **ე. მუსხელიშვილის** **საქონ-სურვეთი** **ნაშრომიდან**) **" რამდენადაც უძველეს ხანაში იმგორილი კახეთს და ჭერულის კულტურა უნიკალური ხანის (იველი-ს-მუბა გვიანი ბრინჯაოს ხანა წარმოიღვივდა " ჭერული " -საფუძვარ-მთავრები, შუბისპირები)**, ამიტომაც შესაძლებელია: **1**) **კახეთი**, **იხილეთ** **როგორც ჭერული**, **აღმართი** **ფაქტი** **იყო** **და** **მადი** (**კახეთი**)

343 **ე. მუსხელიშვილი, სახელწოდება ნაშრომი, გვ. 46.**

ასობიღაფთა და გაქარაფველები დაფიქრებინა უფრო ადრე მიხდა, ვიდრე ჰერეზიბისა, რადგანაჲ ჰერეზიბის ასობიღაფთა იწყებია, ვახუშტი უკვე ქარაფველები არიან; 2) იმ ფერადგონიანად, სადაჲ ვახუშტი მოსახლეობდნენ თავდაპირველად შიხაძელები ჰერეზიბინაძეობდნენ და უფრო გვიან (არქეოლოგიური გვიან) იწყებია იქნა ვახუშტის ქარაფლი ფიზიკის ექსპანსიის და იქ დასახლება, 3) რამდენადაჲ ფრანკოფონიანი არქეოლოგიური კულტურის არსებობა სრულად არ ნიშნავს განსაზღვრულ ფერადგონიანად მოსახლეობდნენ უმნიშვნელურ ფრანკობას, ამდენად შიხაძელები ვახუშტი იმთავობვე ქარაფლი მიტომიხანი უფიქრებენ, ხოლო ჰერეზიბი კი ადამიანისა (გვ. 46-47).

შიხაძელები საკომბის ამგვარად დაყენება სწორი იყოს, მასრამ ამას კიდევ შეიძლება უსაქიროება, რისთვისაჲ პირველ რიგში უფიქრებენ ვახუშტი-ჰერეზიბის ფერადგონიან საფუძვლიანი არქეოლოგიური გამოკვლევათა საქირო, რადგანაჲ შიხაძელები ნიშნავს კულტურაში გარკვეულად უმნიშვნელურ სხვაობაჲ იყოს ასახველი, მაგრამ, მხარეო საკომბის დასმის წესით გვსურს შევნიშნოთ, რომ შიხაძელები ვახუშტისა და ჰერეზიბს შორის (ჯერ იბერეზისა და ჰერეზიბს შორის) არც კი იყოს საძებნი მნიშვნელური უმნიშვნელი და იქნებ იდრე უნებრად სხვაობაჲ კი. მარადის ჰერეზიბის იბერეზიბისაგან - გაქარაფველებიგან ჯერ კიდევ ნ. მარე მიუხედავად, მაგრამ ჩვენის ამერიკა ექ უფრო პირველად იბერეზიბისაგან უნდა გვეჩვენოს საქირო, ხოლო უმნიშვნელი "იბერეზიბისა", შედარებით

344 Н. Марр - Аркуш, монгольское название христиан. Визант. врем. т. 18 (1906) გვ. 6-8.

უმიჯობიერად უნდა წარმოვიდგინოთ, რომ დღონდ მრ-
 ვადის კონფედერაციის ზედათი მარტოობისათვის შიშის ქარხნულ-
 გან განმარტოებლობისათვის მთხედვით, შეიძლება ჯერ კიდევ არ
 ნიშნავდეს მათ შიშის უმცირეს სხვაობას, ისევე როგორც მიტ-
 რულში (უტრისებში) იმავე კონფედერაციის დამატება დასახელებ-
 ბული, მაგრამ მათი ქარხნულებთან უმცირეს ნაშესაობა უქვენი-
 უსაფრთხა, ასევე აზრის გამოქვეყნება, მათის მიხედვით, გაგვაბეღდნის
 იმისათვის, რომ როგორც უნდა ადგილას ავათ. ნ. ბერძენიშვილი სწერს:
 "ეს ქვეყანა (დამარცხის საბუნდოვანი - რ.რ.) უძველესი დროი-
 დან, ისევე როგორც აქონდული კახეთის დიდი ნაწილი და ჩრდი-
 ლ-აღმოსავლეთი ადრიატიკის (ყოფილი შაჰის ილქი, ანუ ნუ-
 ხის მარჯა) დასახლებული იყო ქარხნულად მიწისათვის ფრთხილად,
 რომელთა საზრდო ქარხნული სახეები - ზედათი უკვე V საუკუნეში
 არის აღმოჩენილი".³⁴⁵

აქვე საყრდენის დასმის წესით გვირგვინი წარმოვაყენოთ უნდა
 იქნებოდეს, რომელიც მიწისათვის საფუძვლიან შენსავლას და
 დინამიკისგან დაკვირვებებს მიიხმობს, მაგრამ მათვე გამო-
 გვაქვს როგორც სამუშაო პირობები, ან იქვენი მსჯელობა სწორი
 გამოდგა ზედათისა და იმერეთის უმცირესად ახლანაშესაობის
 შესახებ, რომ არ შეიძლება ისტორიული ზედათის რამდენიმე
 სახეშეცვლილი ნაშესაფ წარმოვიდგინოთ მანამდედროვე ინტელიგენტი,
 რომლებმაც ძვ.წ. I. III-1 საუკუნეში ზედათის დიდი მრ-
 ვადის ან იქნავ ადრიატიკის ფრთხილად უკავრიათ ? რა ლეია
 უნდა იქნენ იმის მფლობელებს არ უპირობები, რომ ზედათი ძირული

345 ნ. ბერძენიშვილი - ადრიატიკის კახეთის წარსულიდან, მიწისათვის, გ. III, იმერეთი, 1953, გვ. 67.

ქარბული ფენიბა, მაცრამი თუ საბანადო მუნიციპალიტეტის მუნიციპალიტეტის ჩვენი ჯიშოვანი მონაპოვნი ტახტობა, მამონი ჰერეზისა და მბრეზისის უმნიშვნელო დიდი სიამოვნების აღიარებას ვგონებამ წინ არაფერი დაუბრუნებამ.

346

როგორც უკვე აღვნიშნე ჰერეზის ღრუნი მრავალი - სული საბუნების ძელი და ახალი წიგნებისგანაც მინი-სადაც სავსაოვო მუხლილი ჩანს, არა მარტო იმ ნიშნის-ბინა, რომ ჰერეზი ქარბის მხრიდან უმნიშვნელო და უმნიშვნელო მუხლირეობას განიცდიდა, არამედ აღიარებდა, სადაც როგორც ამას ავად. ნ. ბერძენიშვილი ფიქრობს, ჰერეზი ნუხის რაიონშიც ჩანან მუხლილი.

346 ჰერეზის ქარბისაგან უმნიშვნელო განსხვავების საბუნადო, ჩვენი აზრით ვახტეში დაბასტრეზული - მუ და - ხი სუფიქსებიან ფიქსირებული სახედა მრავალიცა უფრო იწვევს, (მაც., იხ. ე. მუსხელიშვილის დასახელებული ნაშ-რომი, გვ. 47). ჩვენი აზრით ეს სახელწოდებანი სხვა დროის, სურ სხვა უმნიშვნელო პლასტის არსებობაზე მიუთითებს ამ ად-გილებში. იხ. იხ. როგორც მაც., შიდა ქარბის ფიქსირებული დაბუნადო აღიარებული წარმოშობის სახელწოდებანი (ვისეზი და სხვა) ვგონებამ - მუ და - ხი სუფიქსებიანი სახელები უნდა მივუყვანიო ახალი წყაროების ანგობას ხადას, რომე-ბიც, როგორც მ. მელიქიშვილი ფიქრობს (იხ. მისი დასახელებ-ბული ნაშრომი, გვ. 121) წარმოადგენენ მანამდე რევი დაბუნებ-ნის ანგობაში ჩანაშობს. ნიშანდობილიცა, რომ - ბი (- ბე) და - ხი სუფიქსებიან დაბუნებულ სახელები დიდი რაოდენო-ბითაც მუხლირეობის საბუნადო-დასახელებო დაბუნებულნი უნდა მხრივ იყ., ანგობს - ფონეზისა და მდ. მაცრეზის ხეობებში, ხილი მუხრის მხრივ კურმუხის (შტრ. საინტეგრის ქარბი) მდ. რის-რის, მდ. რი-რის და სხვა ხეობებში, მაც. სიფიქსი გინუხი, შამიხი, ხიფრახი, მახი, ხიდახი, ვამილუხი, ღამილუხი, არჩიხი, ხიფახი, რიფლიხი, კრეხი, ვრჩიხი, გილიხი, ვინხი-ბი და სხვა.

საბოლოო ჯამში, მთაგვითადაც დასრულებულია ზედა-
 კურსი და მთლიანად დასრულებულია დე.წ.ა. I კლასის მოსწავლეების
 ნახევარწლისობის, განსაკუთრებით კი დე.წ.ა. III-I საკლას-
 ნებში, დასრულებულია, რამე იმი ანტიკონსტანტინე მასალები და
 რამდენიმე მონაწილე, რამდენიმე ალაშინება და იაღოილუბოვებს ფი-
 ვის ძეგლებს მიმდებარეობს, ძირითადად მსხვილი ზედაობის
 ფრინველია მათი მოვლა. რა მქონა უნდა, ამგვარი ძეგლები
 საკმაოდ ბევრი შეიძლება იყოს ხსენებულ ღარიბებს განსაკუთრებით
 აღწესებული, მაგრამ ეს იმი კულტურულ ურთიერთობაში სიღრმე-
 ლით უნდა აიხსნას, რაც ამ კულტურის მთავარებზე ძირითად
 ფრისა და მის მიმართული ფრთხილ შიშის არსებობა, რამდენიმე
 დასავლეთის, ახლანდელი აღმოსავლეთისა და სამხრეთის მიმართუ-
 ლებში, ხადაც აგრეთვე კავკასიურ-იბერიული მიმდებარის სხვა უმ-
 ნიჭური ჯგუფების საკუთრივ იბერიული მიმდებარის სხვა უმ-
 ნიჭური ამ კულტურის სამოყვანილობისა და უკვე სამოყვანილობის
 პერიოდის ძეგლები ფრინველით უნდა ნაწილში მისთვის უმნიშ-
 ვიანი ურთიერთობის, ხოლო შიშისა და ქვემო ქარაღში კი სამიწიან-
 ით განსაკუთრებით იგნან, იქნებ გვეფიქრა ზედაობის ურთი-
 ნაწილის არსებობის შესახებ ამ უკანასკნელ ადგილებში, და
 ამიტომაც აუცილებელია ზედაობის მოსახლეობის ურთი ნაკადის
 მიმართული იბერიის სამიწიან სამოყვანილობაში.

ყოველივე მნიშვნელოვანი მსჯელობის შემდეგ იქნებ
 არ შევძლებოდათ დე.წ. ალაშინ-იაღოილუბოვებს კულტურის ზედაობის
 კულტურის ვიწროობა.
 347

347 საქართველოს არქეოლოგია, თბილისი, 1959, გვ. 272.

Յայտնում միջանկյալ, մագալոսաթ: "Ֆրանսիական շարժումը"³⁴⁹ - ուր-ալս-
 նիս այնուհետև ճշգրտ-ման համար; ուստի Ֆրանսիական
 շարժումը միջանկյալ ալսան-հարկողությունը շարժումը,³⁵⁰ հասած
 հիշողությունը, սակայն կապում է Ֆրանսիական ժողովրդի,
 որպեսզի ալսան-հարկողությունը շարժումը մարտնչաբար ալսան
 ժողովրդականությանը միջանկյալ շարժումը մեծությամբ և շարժումը³⁵¹ (շարժում-
 շարժումը) միջանկյալ³⁵² ժողովրդի, որպեսզի, որպեսզի հասնի, ընդհանրապես
 այդպիսին միջանկյալ սպառնալից ժամանակ Ֆրանսիական . հար-
 ժանած Ֆ. Ֆրանսիական այն ժողովրդի միջանկյալ համարում
 սակայն, այն ժողովրդի ճշգրտում այսպիսի ուստի մարտնչաբար
 ժամանակ սակայն սպառնալից, որպեսզի ճշգրտում սակայն
 ժամ այն ժողովրդի շարժումը.

ժողովրդի Ֆ. Ֆրանսիական ժողովրդի ուստի շարժում-
 ժողովրդի միջանկյալ ժողովրդի միջանկյալ սակայն, մագ-
 ժամ հարձակումը ալսան ժողովրդի Ֆրանսիական ժողովրդի
 սակայն սպառնալից ժողովրդի, որպեսզի, որպեսզի միջանկյալ
 ժողովրդի միջանկյալ ուստի ժողովրդի, համարում միջանկյալ
 ժամանակ.

Ֆ. Ֆրանսիական ժողովրդի ժողովրդի, ժողովրդի
 ժողովրդի միջանկյալ ժողովրդի այն ժողովրդի ժողովրդի
 ժողովրդի միջանկյալ ժողովրդի, որպեսզի ժողովրդի
 ժողովրդի միջանկյալ ժողովրդի, որպեսզի ժողովրդի
 ժողովրդի միջանկյալ ժողովրդի, որպեսզի ժողովրդի

349 Բ. Մյունխենցի, Բախարդյան ժողովրդի, ԲՅ. 38-48
 350 Նախապես այնպիսի, Երևան, 1959
 այն ժողովրդի միջանկյալ սակայն ալսան-հարկողությունը
 Ֆրանսիական ժողովրդի շարժումը, սակայն
 351 այն ժողովրդի միջանկյալ: Նախապես, ժողովրդի, ժողովրդի, մի-
 խոսքով, միջանկյալ ժողովրդի ժողովրդի.

352 Трезер К.В., Очерки по истории и культуре Кавказской
 Албании. М.-Л. 1959, ԲՅ. 66 ԲՅ. 176.

353 ԲՅ. 66

րիւմ-ըրիւմ շրջանըստ սընթաւարի ցումու, մագրիսի ճշմոքսնընդմըստ
 նախորդին սմ թիւնայլըսմի 3. ցրիցըրիս' թոց համըսի շրի ըստըսան-
 Եմընու. մագ. : ոցը շրջըրիսսմարեղծին րիւմ նախըրս, հոմընընդ
 սմըրեթըրսանին ջը հոցըրիսից թըլըսըսըր ըլ. ք. ս. 111-11 Նստ-
 3 շրջընըս ստարիըրըն, հագ Ենըսընընին ճարիըրին Եըրըսըր
 թըսաթըրըրընին սըրընըն, թըսընըրըն, հոմ 3. ցրիցըրիս սըսը
 ճարիսընընին ըսնըսըսըրընընը սըրըրիւմ 3 հըրըսըր ջըլըր
 սրս սըլըն թըրըրընըր, սմսն ճարիս սսըլըրըր թըլըսըննս ցրի-
 ցըրին թըս, հոըրըսսց ոցը սմըրընն ճարիսըրընի Նստըրից
 սընթաւարընին ցըրի ըսննսն (ճը. 49) Նստըր ոմսմիս, հոմ
 3. ցրիցըրի թըրիսըսըսըր Նարըրընընն Նհննըրի քըսըրընը, Նսըսը
 թըսնըրընընս սընթաւարընն ըսնըրըրընն թըլըրնին սմընըն,
 ոն ջըլըր հոմ ճարիսըս ընս Նսըլըրընըր ըսըր թսիցըրընըր
 սընթաւար ըսնըրըրընն, մսն թըսըննս Նստըսըր, հսս ճարիսըրըն
 ցըրընսից 3 շրջըրըր ըս թսնըրընն Եսընսըր հսնըսըրս սընթաւար
 թըրին (ճը. 49). հըրըն 3 թըրընն, հոմ ճարիսըրընն ճարըր-
 րընն ըս մսն Եըրի ճըրըրըրընն ճարսնըրս, ճըրընըրըր Նստըր
 ըս ըն շըրս թըրիսըրըրըր մսն թըրըրըն, հոըրըսսց Նստըրից սը-
 նթաւարըն ցըրիս, հոմըրըրըն րիւմ ըրիս Նստըրըրի ըրըս թըրը
 սընթաւար ճարիսըննընն ³⁵⁶ ըսնըր ըսըրըն ըրըրըրըն ըս Նստը-
 ըսննըս թըրըրընն ճարիս (ոն. շըրըր) ճարըսըս սըլըրըր
 թըրըրընն Նարիըրըրըն.

356 ս սըլըր շըրս թըրըրըրըն, հոմ հսնըրըննըր սըրըրըրըր-
 ըրըրըր ճարիսըրընն սմըրըրըրըրըրըրըրըրըրըր ընսըր Նստը-
 ըրըր սըրըննս ընսս Նստըրըրըրըրըրըրըրըրըրըր թըրըրըրըր
 Եըրըր սընթաւարըր սմսնը, հոմըրըրըր ո. սմըրըրըր ըս ս. թըրըրըր
 ճարիսըրըրըրըրըր (ըրըրըրըր թըրըրըր IV.) թըրըրըրըրըր, Նստըրըր
 սմ ճարիսըրըրըր ըսնըրըրըրըր թըրըրըրըր հըրըն թըրըրըրըր.

ոմն ճարձարեան, զի զոն ոչքննեն սպարապետ Վրացացի
Բա Սաբ ոչքննեն ոսկոն, զորո մեծաշնորհոյն յայն Թաթար յՅար-
ցա-ժողովնսն զոն, և մոտոմ մոտոմ թշնամիքն զոն և մարտնոցն:

Եւ Սաբան Բարձրագոյն Սահարապետն "Վրացացի (Վրաց-
նոյ" - Զերմայր ըս ըստնայրի. Բարձրոյն) ըս "Վրաց" -
"Վրաց" (Երմայրի Բարձրոյն) ըլլան յայնոցն Սահարապետն
մոտ ճարձարեան. Սահարան ճարձարեան արձարեն ոսկոյ, ինչ
մեջ զայն Սահարապետն յայնոցն Զարձարապետ, իջարտապետ, Մոտ-
լանդոյն ըս Սահ. Եւ մի զերմոն ըստնայրի "Абхаз" - զար-
-ժան մոտմոտնայր ըլլանն ըս յայնոցն Սահարապետն թշն-
ման ինչարեան մոտմոտնայր, Աբխազիայի յայն. ինչարեան
թշնմոյն մեղոյն ըստնայր Կոտայքի ճարձարեանն և զարձարեանն
Սահար.

357

Ունց Երանդուրն մոտմոտնայր, Սահարապետն "Վրաց" մոտ-
մոտնայրն և ոչքննեն "Վրաց"-ժան (= Զարձար, Նախ), ինչ զոյն
և մի յայնոցն յարմարմի, արհամա թշնամիքն զայն ինչարեանն
Կոտայքի 357
Կոտայքի և մոտմոտնայրն ունց յարձարեանն և յարձարեանն
Սահարապետն և, Զարձարեանն Երանդուրն, ինչարեանն մոտմոտնայր
Կոտայքի զերմոն "Վրաց" թշնամիքն Երանդուրն " Կոտայքի
(Վրաց - զար - Կոտայքի) մեջ., ունց ինչարեանն զերմոն
"Զարձար Երանդուրն Երանդուրն Կոտայքի և յարձարեանն. 358

Եւ մոտմոտնայր Սահարան Երանդուրն, ինչարեանն Կոտայքի
և ոչքննեն "Վրացացի", ունց ինչարեանն "Կոտայքացի" "Կոտայքի
Կոտայքի" յնոյն Վրացացիքն (ոչքննեն Սահարապետն Կոտայքի

357 Иосиф Хоренский - История Армении, кн. II, гл. 8. М. 1899.
357 Иосиф Каланкатуйский, История Абхазии. СПб. 1861, кн. 1, гл. 17.
358 Абас-Кули-ага Бакиханов, Гюлистан-Иран. Изд. Общества об- след. и изуч. Азербайджана, вып. 4. Баку, 1926. 83⁹.

ჩემი აღზანთა ფრთხილ აღზანთ სქუნიდათ ისუთი გუნიგორთა, ჩემიველიც
 ძირითადი მადონსურადიდან მარჯიდებულნი იყნთ და ამდენად ნათი
 არსებობა შეუძირნვეული დაწინდითა. (შევსაძღვებულთა ასევე
 მხედველთაგან განმარტებითა ეს ფრთხილ მადონსურთა ვუსმედიგითა-
 საფ, რადგანად ნათი კასპიისი მდელით ჩავარეს კავკასიისა, ჩემ -
 გორც ჩანს ჩემადღებბს მკლხდათ უმეტადი შეხებბა კავკასიისი ამ
 სახელმწიფოთაგან, ჩემთვისად აღზანთა მადონსურთა ზეგებინითა
 უკვე ადგილებული იყნთ სხვა ფრთხილ მორის და ამდენად მხედლი
 ქვეყანად მადონსურთა აღზანთის სახელით იქნა დიქსირებული. პირ-
 ველი უფრო ადგილი, ვინც აღზანთი აღწერა სფრამბინთა.

აღზანთა საკითხები შეუძირბისას დიდი მნიშვნელობა აქვს
 ქარბული წყაროების განვადინსინებბას.

ჩემგორც და მუხბელიშვილითა დავის სადღებრფადი ნამწიფი
 გაარკვეთა, სამეფნიგორც დიგვირავურაში ხშირითა ფრთხილ "ჰერედი"-ს,
 "აღვანედი"-ს შევსაფყვისად ხმარებბის შემიხებუვა, მადონსურთა ეს
 შენიშვნებბა არა მარტო დანამედიტრედი დიგვირავურაში, არამედ ის-
 გორივლ წყაროებშიც, კერძოდ "ჰერედი". მადონსური მნიშვნელობით,
 მხედლი აღზანთის აღზანთისაგად შემიჩნებულთა "მადონსურ ქ-რ"ში,
 ავად, ს.ჯანაშითა სიფყრით "ჰერედი" ვქვებბენ ჩვენი წინამწი-
 ბი მდგომბელი აღზანთის, მაშინ ჩემად ყველა სხვა მდგომბელი ხად-
 ხისადვის ეს სახელი ამ მნიშვნელობით უფრობი იყნთ, მადონსური
 იყნთ შემიხებუვაში (დიგვირავური), ჩემთვისად "ჰერედი", ასევე
 მადონსური მნიშვნელობით არ უნდა იყნთ ნათმარნი .

362 მად., ს.ჯანაშითა დასახლებული ნამწიფი, გ. 11, გვ. 101

ა. მადონსური - უნივერსიტეტი, IV, გვ. 1, შენიშვნა 1.

363 ანახელი ქ-რ , გვ. 161-162

364 ს.ჯანაშითა - დასახლებული ნამწიფი, გვ. 101

365 ანახელი ქ-რ , გვ. 2, 40, 41, 82, 86 და სხვა.

რეგორეც ი. აბუღაძის ურთი გამოკვლევიდან ჩანს, ³⁶⁶ "ჭერედი" IX-X საუკუნეებში ქართულ მწერლობაში კვლავ იხილება "აღბანედი" მადრივად, IX საუკუნეში არსენ საყარელიძის "განყოფილებების ქარბელსა და სომხობისა", იხსენიებს ჭერედი კაბადოკიის - აღვანთა კაბადოკიის მნიშვნელობით. ³⁶⁷

მაშასადამე, ჭერედი მთავარი ფუნქციებიდან ირკვევა, რომ ქართული წყაროების ჭერედი გარკვეულ დროს უძრავად შედგება ადრეანებს, ამასთანავე, ფუნქციონირებს ისიც, რომ საკუთრივ ჭერედი წარმოადგენდა უფრო მცირე პოლიტიკურ ერთეულს, რომელიც უშუალოდ ემდებოდა ქარბელს და კახებს.

ქარბელეობა ისიც იცხადებს, რომ ქარბელი "ჭერედი" ადრეანებს უძრავად, ეს კარგად ჩანს ჩვენთვის მსგავსი მწერლობიდან, კერძოდ, ხელმწიფის კარის გარეგნობაში კვირბელის დავით ადამაშენებელს: "მაშინ თრნი მეფენი და კახთა მეფე და აღვანთა მეფე, წანართა მეფე, სამნი ფათვლთა მეფენი და სომეხნი მეფე და გრავიზონენი და შარვან-შაჰენი, ესენი ჩაესხნენ ნაქარბაგვს, ³⁶⁸ რეგორეც ჩანს აქ "აღვანთა" მეფე "ჭერედი" მეფის მადრივად ნახვარი, რეგორეც ი. მუსხელიშვილი ³⁶⁹ მიუთითებს "ადრეანებს" იცხადებს ურთი ქარბელი "საკვირბელი", ³⁷⁰

366 იხ. მისი "მარტვილობა შუშანიკისი"-გამოკვლევა, გვ. 56-57

367 იხ. ურბანია, ქრისტიანობის და სხვა მასალის საქარბელის ისტორიისა და მწერლობისა, ტ. 1, 1893, გვ. 319, 321.

368 ხელმწიფის კარის გარეგნობა, მრგვ. 9, მუსხელიშვილის გამოცემა, 1920, გვ. 20 264-7

369 იხ. მუსხელიშვილი, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 77

370 იხ. ქრისტიანობა, 1, გვ. 29.

მაგრამ აღუანთა ფრენის საფხვრისის დასადგენად გარდა ქარ-
 ლული წყაროებიცა დიდ დახმარებას გვიწევს ფრენისმიკრო-
 მასადაც . რა ლემა უნდა, "აღმანერ-აღუანერებთან დაკავში-
 რებული სახელწოდებანი, მხარედი იმ ადგილებში იქნება დადური,
 სადაც ამ სახელწოდებათა მაგარებზე დადებს უცხოვრისა, რი-
 გორც ფრენიდან, აღაზნის ველებზე რამდენიმე ადგილას გვაქვს
 დადური მთვარე საინფერებს სახელწოდებანი: მაგ., სკვ, აღუანთ
 (მემო და ქვემო). აღაზნის ველი და სხვ.

ასევე ფრენისმიკრო სახელწოდებანი, აღმათ ძველად აუ-
 მისადადებ კახელშიც იქნებოდა, მაგრამ ამჟამად, რიგორც ჩანს
 მდღევანდელ წარმოდგენიდან, შერეულბუნება ფრენისმიკროსა კვლევთ-
 თებამი მრავალი საინფერებს დასადა გამოკვლენის ამ ლედასა-
 რისიან ლედადობან მთელბუნებულ ნუხის რაიონამდე, აღსანიშნავია,
 რომ გეოგრაფიული პუნქტი " აღაზნ " დასახლებულბუნება ქარლელს
 ცხოვრებაშიც, რამდენც შერეულბუნება ურჩობეს აფრენიანობის
 აღმანას.³⁷¹
³⁷²

აღუანთა უმნიკრო ვინათბის კვლევას ამ ლედასა-
 სიან შერეულბუნება, მაშინ შერეულბუნება რიგვარი დაშვება: 1) რომ ის
 ქვეყანა, რამდენც ქარლული წყაროებიც შერეულბუნება სახელითა
 ფრენიდან და რამდენც სხვადასხვა ფრის დასამიერრევე ლედასა და
 ნუხას შირისაა რუკადიმიწებულ, უნდა ურჩობეს საკუთრივ აღ-
 ვანთს . ე.ი., აღუანთბუნება დასახლებულ ქვეყანას, რამდენც
 ძველი წერდასადასხვის დასახლებულბუნებას იხუთ უკონიკრო და უ-

371 ქ-და, გვ. 216

372 Клавдий Птолемей, Географическое руководство, ВДИ,
 № 2, 1948, გვ. 52.

Լիցիւզիւր ժըրըրըմաս միապիւս, րոմ Յընժըր սեցս Յոնաճընսազը
 ցոմըմոն Ճսըրճոնանըմս, Յընսժըրըմըրս ոն եսընո, րոմըրնսսց
 յարճըրըմո Յըրըմն յրիըրըմընըն, ճսըրսնճ ճսըն սըրսնըրըմն
 ըմսնընըն ըս ճոց Յըրըմըր ցոմըմոնց սմ սսսըրոճ ոլլընըն
 ցնոմըրնո, ³⁷³ 2) րոմ Յըրըմոն ճըրըրոճ, ոլլըն, սսսըրոնսնըմ-
 ըրըրս մսճսն ըմնոլլըրսժ սնըր մըրոմո սըրսնըրըմոն ցոմո,
 րոմըրըմոց յարճըրըմոմո, սցրոճըն, "Յըրըմսժ" ոլլըրըմոնընըն,
 րսըճսնսց յարճըրնս ըս յսնըմոն մըրմսնըրըմո ոնցրոլլըրսժ
 Յըրըմո շըրս ցրոցրոլլընըն ըս Յոնըրըր ցըրնոնո ցսրսզըս
 մըրոնըն.

սնըմո մոլլըր ըս սրսնըրըր ըրնսլլըրոն Յըմըրըն ըսըմ-
 րընըրո ճըմոճ Քսմոլլըրըր յարճըրնս ըս Յըրըմոն յրճոցրոճ-
 մոն սսըրոնս, ոնցրոլլըր Քցսրոցըմոն սնսրոնոն սսՅըրըմոն
 ճսսժըրըն ըսըսըրընոճ, րոմ ոմըրոնոն սսմըրոն Քսմոլլըրըմ-
 մոն ըրոճոն մոլլըրըմըր սՅըրսժ ոցրմնոնս յարճըր սս-
 մըրոն սրնսսցս սըմոնսսըրըմոնսսըն, մսցրսմ, րոցրոնց սսմսրոն-
 րոնսժ սըմոննս ը. մըսնըրըմըրըմս, յարճըրն Յոլլըրըր
 ըրնսնսնոնս Քոն յըրոճս յարճըրըր ըմնոլլըր ըրըմընընոն Յըր-
 րս սըրսնըրոն ցըրոցրոնոն. ³⁷⁴ Ճսմոլլըր "ըմնոլլըր Յըրըրս",
 ճս Քըրնն ճըմոճ մոցսնըրըր մնըրըմոն ճսըրոնսնընըմս, սր շըրս
 ճսըրոցոճ ոնը, ճոլլըրն րոն սնըրսնսնսնս ըմնոլլըր յըրըրոն
 մըրըրըմսնսն ճըրըրըրն սսլլըր, Յըրըմո ոմըրըմոն մոնաճընսազը
 մըրո մոլլըրսնոնս ըս սմ յըրոնոն, ոմըրոնճսցըրս" Յոնըրըր րոլլըր

373 ըն սսըրոնոն սնը րսըրըրըրսժ յըր սր ըսնսնոն, սնո-
 սսճըրն յըրըրըր մըրըր յըրըրս-ժըրըմս սսլլըրո, մսցրսմ սըրս-
 նըրոճ ցոմոն սսըրըրըրն ոնցրոլլըր Յըրըմոն ցըրոցրոնոն
 ժըմնս Քըրննոն սցրոն ըրնն սր շըրս ոլլըրըրըն.

374 ը. մըսնըրըմըրըր, ըսսն, մսմրոմո, ճը. 96.

მოდრეკულით და აქედან გამომდინარე კარგადვე გამოვლინოს
გადრეგებებად მიგვაჩინოს. ამას კი დაემატება უნდა გამოიქ-
ვოს იბერიული დიდიქსის გამოყენება ჰერულეო დიდიქსის
ასიმილირების ხარჯზე .

375

რომ ჰერულეოს იბერიკაჟია ძლიერ მკვიდრულად ყოფილიყო,
ამის შესახებ გარდა ქართული წყაროებისა ჩვენი მევიზისი-
ყვიერებაც შემოგვიწინადაც და რაიმე ფიქრებს, მასწავლ უფრო
და ქართული წყაროებში პირიქით, ისევე ფიქრებია დაჟღერ,
რაც უფრო სარწმუნოდ ხედავთ აზრს ჰერულეოსა და იბერიკის
ნათესაობის შესახებ. (ამ შემთხვევაში ჰერულეოს ქვეშ
ვგულისხმობთ სავრეო ადვანტებს).

კერძოდ, უსაა სტრუქტურული და უფრო გამოიყენებოდა
დაჟღერ ფიქრებს ადვანტებს და იბერიკის სავრეო უმარქის-
იასონის არსებობის შესახებ.

ყაბა, ს. ჯანაშიას აზრით აზრს შესახებ გამოიყენებოდა,
რომელიც სხვადასხვა ვარიანტებშიც დაჟღერა ჰერულეოსთან,
ფაფრეოან, პლინტეოან და სერაპონთან, სტრუქტურული კავ-
სიანი წარმომადგენისა უნდა იყოს. მხლოდ, კავსიანი უმარ-
ქის შესახებობა მათთან შიგნითი ურთიერთი შეიძლება მივ-
წეროთ ბერძენებს. რომ მარტო იასონი კავსიანი უმარქად
იყოს იბერიული, დაჟღერებულა წერილობითი წყაროებისაგ,
მაგ., ფაფრეოს ფიქრით: "იბერიკი და ადვანტები... წარმო-

376

375 ამ დეკლარაციისათვის განსაკუთრებით დაჟღერებოდა გვიან-
ებებს იბერიული დიდიქსი, რადგანაც როგორც უკვე აღვნიშნე
იქნებ დაჟღერა, რომ სერულეო იბერიული იასონი შეიძლება
გვიან იბერიკებულ ჰერულეო ურთი დაჟღერ.

376 ს. ჯანაშია, უფროდისი ურთიული ფიქრებს ქართული
პირველსაგანობის შესახებ. შრომა, გ. 11, გვ. 75-76.

სამხედროში არსებული დასახლებული პუნქტები- კახი სწორედ
 იმის მჭიდროვებული მასაგანაა, აუ სადასივე მიუღწევია
 კახებს. აუ ად. ნ. ბერძენიშვილის შენიშვნით აღნიშნული
 კახი არის იგივე ძველი "კაკი" (იხ. მიუღწევია "და-
 წერილი"). საკლასიკოა, რომ არ არის "კაკი", "კახის"
 ურთ-ურთი ზღვრული დასახლებული პუნქტია ?

ქრისტეანულიდან ეს პირველი ანუ უნდა წარმოიშობოს.
 ძვ.წ. ა. III საუკუნის დასაწყისიდან უკვე იწყება იმერეთის
 იმერეთიდან უქსიანისა ზღვრების მიხედვით. ძვ.წ. ა. II საუკუნის
 ბოლოს ეს პირველი ფერხდება სომხების დასახლებებისა
 და ზღვრების მდებარე რაიონში შეიქმნის კახი, შეიძლება იმ
 კვლავ აღნიშნული გზით მიდის და სწრაფობის დროს ქარაღის
 საბჭოარი კამბიზენებზე იქნის. მდებარე საუკუნეებში ეს
 უქსიანისა, საფრთხე - ადგილია ხაზით ურთიერთობა, რისა
 საბოლოო შედეგად იყო ზღვრების ქარაღული პირე-ფრთხილი
 სამეფოს შექმნა.

ძვ.წ. ა. III - ახ.წ. ა. I საუკუნეებში კი სწორედ ის
 ხანაა, როდესაც ხდება ზღვრული კვლავის საბოლოო რაიონი-
 დობა და უნდა ვივარაუდოთ, რომ ამ საქმეში განკვეთილი
 პუნქტი იმერეთისა (კახებსა) მიუღწევია.

---

381 დ. მუსხელიშვილი, დასახლებული ნაშრომი, გვ. 98.

სამწევრებსა და რეგონს ანუ სხვა არქიტექტურულ მასალებში იმ-
რად უმნიშვნელო ვიღებინებთ ადრინდელ მხარეებს.

მთხუბრავად ჩვენს მიერ აღიარებული უმნიშვნელო სიამბრუნისა,
იმერეთისა და ზღვრების მათგანადაც ყოველი გარდა საერო მხარე-
ებისა (რაფ ადრე მთავრების მხარეები და რაფის მსგავსების
უნდა ყოფილიყო განმარტებული) უდასა იქნებოდა მნიშვნელოვანი განს-
ხვებები. სხვა რამ არაფერი, სწრაფობისა და დიდი უნდა იმერეთისა
და ადრინდელ მხარის გარკვეული სიყრდელურ-კონსტრუქციის სხვაობის
არსებობის შესახებ, იქნებ სავსებით სარწმუნო იყოს ამ განსხვავებ-
ობის საფუძვლი.

არქიტექტურული მასალებიდან ახლად მიღებული ის მნიშვნელო-
ვან აქვს, რამ ჩვენ მსგავსი რეგონების ურთავარი მნიშვნელობის
სამაღლებად გვეძლევა.

პირველი რაფ ქარბის სამეფოს ადრინდელ რეგონებისადაც
სწრაფობს მსახურს, მსახ, რამ სამეფოს ჩამოყალიბებისადაც, არაფრ
გაქვს განიდა განმარტებული იმერ-ქარბის რეგონის - სხვაობისა,
რამედიც უფრო გვიან, დიდი მსგავსის სიხვედრის იქნა შეყვანილი,

შემდეგ, საყურადღებოა, ის რამ და ზღვრული კულტურის ჩამო-
ყალიბების პირველი უფრო დასავლეთ რეგონებში მიმდინარეობდა, ამ
კულტურის ბილი უფროს დაგვიჩინოვდა რეგონებისადაც უფრო ადრინდელ
რეგონებში, რამედიც, ადრე მნიშვნელოვანი მნიშვნელობისა დასახელო.

ზღვრების "იმერეთისადაც" ყველაზე მნიშვნელოვანი სამუშაო, ჩვენ-
ში აგრეთ, ქვეყნისამარების კულტურის გავრცელების დასახელო
იყოს.

მთხუბრავად იმისა, რამ ქვეყნისამარების მარტობადაც დიდი
დასახელო მნიშვნელობის მნიშვნელობა, შეიძლება მხარეები დასახე-
ლების დასახელობა. კერძოდ, ზღვრებისადაც ქვეყნისამარების ფრევერი-
სული დასახელობის კრიტიკისა, ნაქვედის გვერდისა, რამ დასახელობის ეს
ქვეყნის იქნებ გარკვეული უმნიშვნელო ურთავარი მნიშვნელობის, და და
დასახელობის, მათი მათ მათგანებდაც გარგანები კი არ უნდა მივიჩნიოთ,
რამედიც დასახელობის ფრევერი დასახელობის, არამედ ქარბის, ამას პირველი რეგონ
ქვეყნისამარების ქვეყნისადაც ქვეყნისადაც დასახელობის, ჩვენ-
ში აგრეთ იმერეთის ფრევერიდაც მნიშვნელოვანი ქვეყნისამარების შედა-

რეზონანს ანტიპოდ რეზონანს ანტიპოდ (დიფერენციალ), და მათი
ანტიპოდების დიფერენციალური ინტეგრირების უნიკალური უნიკალური
ფუნქციის და კუბური მონომომის მარკინგინგული უნიკალური
ფუნქციის ინტეგრირების საიდან დიფერენციალური დიფერენციალის
ფუნქციის სხვა საკონტინუალური და ამის შესახებ უკვე სწავლობის
კუბური-დინამიკური, მარკინგინგული უნიკალური (დიფ. V-1 სს.)
ინტეგრირების დიფერენციალური რეზონანსი მარკინგინგული
ინტეგრირების.

ამტკავრო ჯიშის ფხვარით იძულება, მეფხვარეობის განვიდმარე-
 ბის დიდ შიხაძელებლობას³⁸⁴. რიგორც განაახლარით მასაღუბი
 გვირველებზე, მესაქონლეობა მონიერუნთ ხანაშიც კვლავ
 აღმოცვადი გზით ურთავიღებოდა, წინამურის ფხვნიხანი მღერმი-
 რის სამართლი ამქარად მთუდობებს მეფხვარეობის მიზარდ გან-
 ვიდმარეობაზე, უნდა აღინიშნოს, რომ წინამური მადგადიდი ურთი
 მრავალმადგანია, რიგორც ჩანს არა ნაკლები წინსვლა განუფ-
 რია მეფხვარეობასაც (ადრე აქტიუნიღურ და აქტიუნი-
 ღურ ხანის სამართლებში აღმოჩენილი ძველჯანი მასაღის მი-
 ხედვით), ფ. ჩუბინიშვილის სიგჯიდი " ის მეჩიდი, რიშვიდი
 უშუალოდ წინ უსწრებს საქარმველში სახეუმწიგობრივი რი-
 განიზაფრების წარმოქმნას, ხანთადებია მეფხვარეობის
 მძღაღრი განვიდმარეობი, რიშვიდიც ანუღურ ხანაში უფრო
 დიდმ განსაქანი მთიდი და ნამდვიდი სამრეწველო მეფხვარეობ-
 ბის წარმოქმნიხადვის უფლა შირობა შიამიშა³⁸⁵ (იქვე),
 მაგრამ მესაქონლეობის განვიდმარეობა, რიგორც ამას მ. ჩიუ-
 ლიშვიდი აღნიშნავს, მთადხვის საბამიწი საძმვერებინ გან-
 მოყვებებს,³⁸⁶ რაც აღინახვდება საქარმველს ანუღურ ხანაში
 დიქმის არ მთუშკვებიდა, ამიგომაც რიგორც მ. მუხხელიშვიდი
 აღნიშნავს, გასაგებია მუ რამიღნად მწვავედ უნდა დამიგა-
 რივი უს საკიხიდი ქარმელის სამიგობსადვის ნაშინი, რიღუნაც
 საბამიწი საძმვერებინ უმიგუნობა მის ჟარმელებს გარვიდი დიდი -

384 ფ. ჩუბინიშვილი, დ. შახ. ნაშრომი.

385 იქვე.

386 ი. ჩოუღანიანი, " К истории ошцеводства Грузии, 1902. გვ. 8-16.

ჭერუდასა და ნაწილთბრძო რანში, საჭიამიერი საძეგრებინს უქან-
 ლობა ქარბღის სამეფოს დიდმინიშედეგვან დარგს - მესაქან-
 ლობას მუდამ საჭრისებში აყენებდა, ამიერსაგ ქარბღის
 სამეფოს (ჯახედიმურს) ექსპანსიო ადმინისტრაციისაჲც გარდა
 სხვა მიზნებინსა, ამიერსაგ იყო განაწესებული.³⁸⁷

მეურნეობის არანაკლებ მნიშვნელოვანი და განვიდარე-
 ბული დარგი, ჯამარსახვეული და სხვა მისი მსგავსი მასაღე-
 ბის მუქში უნდა ყოფილიყო მეურნახეობაჲ. ჯამარსახვის
 კომპლექსებინსა მეურნახეობის არსებობაჲ იმდენდრის
 მთხრილი დანების არსებობა, რმელებიჲ მესაძეგრებასა სასხ-
 ლავებს წარმადებდნენ და კერამიკული ნაკვთების - ხედა-
 ბების ის ფაქტი, რმელებიჲ იხტორიული და უმთავრად
 მასაღების მიხედვით, მეფეობისაჲც უნდა იყოს დავადმინე-
 ბული. კერძოდ, ჩვენ მხედველობაში აქვს ე.წ. სამეფოს
 ხედაბები, რმელებიჲ ჭერული კულტურის ბოლო ეტაპზე ძლიერ
 დიფერენცირდება. და სხვადასხვა ვარსაგების სახით მიქ-
 მის ყველა ამ რაიონებში გვხვდება, სადაჲ მეურნახეობა
 იყო განვიდარებული.

კულტურული მეურნახეობის აუცილებელი განვიდარებაჲ
 მიგვიბრძობს საჭარხოს მახლობლად გორგინშინიდაში მნიშ-
 ვებული სამარხული მასაღები. აქ II 6 სამარხში, რმელებიჲ
 მიქმის ჯამარსახვეული უძველეს სამარხად სინქრონიზაცია, სა-
 უნიე ხედაბაში ადმინისტრაციის წინაშე (იხე. 8:54/68)
 პრე. მ. რამიშვილის განსაზღვრით (განსაზღვრავად წარდ-

---

387 ე. მუსხელიშვილი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 111-112.

რეგორი ცნობილია, ახალი წელი ბერძნულად იწოდება ამ დღეს მესხ-
 ლეშვი რიფსალურ წესებს მაგურ-რელიგიური მნიშვნელობა ქონდა,
 ვაზისა და მამლის დავაშირება უმსახურებოდა განაყოფიერებას,
 გამრავლებას და შინაგან, საკულტურო დანიშნულებით მამლის, რეგორი
 მგის დავაშირებას აღნიშნავდას მქონეს, ვაზის სიმბოლური აღმართ-
 ნება უნდა გამოეწვია. გარდა ამისა ხალხის რწმენასი მამლის
 სხვა მაგური ძალად ენიჭებოდა და მამლის გამოსახლებასთან
 დავაშირებულ მაგურ-რელიგიური რწმენა-წარმოგებებში მთელს
 საქარაფხურო იყო გავრცელებული. საყურადღებოა *ქ. რუხაძის*
 მიერ აღქმნილებული ერთი მთელი წელი; გვაქვს დამხატვარ-
 თათვის წიგნი მამალი ხელკუთხემა უნდა დავადას და ამით მიგ-
 ვაქვებულის სული უკან დაუბრუნებინათ, ავი სულბისაგან დატვის
 მიგნივ, მთელი მთელი ქაშის კუჭსა და განსაკუთრ ძაფს გვაქვს-
 რელიგიური დავაშირება. ქაშის კუჭს, ავი სულბის დატვის
 მაგურ ძალას მიაწერებენ. *395*

ცნობილია, აგრეთვე, ხალხური გადმოცემა, რამდენი მიხედვითადაც
 მამლის ყოველი ავი ანგელოსებს ატრახებს. მამლის, რეგორი მგის
 ფრინველის მნიშვნელობა ავი სულბის განდევნის საქარაფხურო ვ. ბარ-
 დაველიძის ატრახ, რომ მისაგრებას უნდა ესიყვებოდეს, რამდენი
 მიხედვითადაც, მინათში ავი სულბისაგან დახსნის საშუალებად იყო
 მიჩნეული. *396* მამლისადაც, მგისთან და სიმბოლოსთან კავშირის გამო,
 ნაყოფიერებასთან ასოცირებული მამალი, ქარაფხურო წარმოგებებში
 გააგრებული იყო ისე, რომ მას ამ მოვლებებზე გემოქმედება შე-
 ეძლო. *397*

393 *ქ. რუხაძე, ქარაფხურო ხალხის სამიურნიველ ყოფის ისტორიიდან*
 (მეცნიერული მუშაობა, მუცხეთელი უბანთან დავაშირებული წეს-ჩვეულებანი,
 საკანონო-ფილოსოფიური აღიარება, თბილისი, 1954, გვ. 223-224.
394 იქვე.
395 იქვე, გვ. 224-225
396 ვ. ბარდავლიძე - დასახელებული ნაშრომი, გვ. 77
397 *ქ. რუხაძე, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 226.*

რეპრეზენტაციის მისიონერების იტალიის ადგილობრივი, ადგი-
ლებრივი მათთვის ნასახიდანების მოკვლევა და გახარა,
რაც აგრეთვე მისიონერის საქმეა.

მითითებული ღრუბრადგონის სია

1. რ. აბრამიშვილი - სამსაჯურის სამართლებრივ აკადემიური
კვირი ბრინჯაოს ხანისა და რკინის ფარის მდინდების
ხანის დგენების დადარდებებისაჲთა, სსმმე. XXI -
მბიღისი, 1957.
2. ა. აფაქიძე, გ. გომბეჯიშვილი, ა. კადანძე, გ. ლომასიძე, მცხე-
და 1, არმაზისხევის არქეოლოგიური დგენები, მბ. 1955.
3. ა. აფაქიძე - ბაკურციხის არქეოლოგიური დგენები, ხეღნაწი-
რი - საკანდიდატო დისერტაცია, 1940 წ.
4. ა. აფაქიძე - ანტიკური ქართულის " სევესამიწას დოკადიმა-
ციის საკანდიდატო დისერტაცია, დგინები, მბიღისი 1953, ეს ნაშ-
როში შემიტომ გამოქვეყნდა დ. ჯ. აფხაზიშვილის სახ. ის-
ტორიის ინსტიტუტის შრომებში, გ. IV, ნაკვეთი 1, მბიღისი,
1958 წ.
5. ა. აფაქიძე - მასალები მცხეთის აკროპოლისის ისტორიისაჲთა
(ანტიკური ქრისტიანობის) ისტორიის ინსტიტუტის არქეოლო-
გიური გამოკვლევების არქივი № 34, ხეღნაწილი ნაშრომი
ამჟამად გამოქვეყნებულია ისტორიის ინსტიტუტის შრო-
მებში, გ. IV, ნაკვეთი 2, 1959.
6. ა. აფაქიძე - არქეოლოგიური გათხრები საქარაღველის უძველეს
ფედაქარაქში, "ზრდშევიკი", 1945, № 6.
7. ა. აფაქიძე - მცხეთის ქარაღვის სამეფოს ძველი ფედაქარაქი,
მბიღისი, 1959.
8. რ. შახვაძე - რაქის არქეოლოგიური მონებების შესწავლისაჲთა,
აქად. ს. ჯანაშვიას სახ. საქ. სახ. მუშეების IV სამეცნ. სე-
სიის დგინები, მბიღისი, 1956.

9. ა. ბოხრაძე - ადრეანოპოლის ხანის სამართლებრივი
წყაროები, ახალიანთა და ახალგაზრდა მეცნიერ
მუშაკთა VIII სამეცნიერო კონფერენციის შედეგები,
10. ნინო ბერძენიშვილი - 1951 წლის ფორტიფიკაციის რაიონ-
რეზერვების არქიტექტურის უკანონოების აღწერა, ინახება
აქარ. ხ. ჯანაშიას ხაზ. საქ. ხაზ. მუშაკების არქიტექტურ-
გორ განყოფილებაში.
11. ნიკ. ბერძენიშვილი, აღმოსავლეთ კახეთის წარსულიდან,
მინიმუმისთვის, გ. III, თბილისი, 1953 წ.
12. ვ. ბარბაქაძე - სუამურ ხალხურ ძეგლებზე კვლევის
I, თბილისი, 1939.
13. ვ. ბარბაქაძე, ქარბუღის უძველესი სარქველები და მათი
რეკონსტრუქცია, თბილისი, 1941 წ.
14. ბ. გომბეჯიშვილი, სვანეთის ნაგებობები, მინიმუმისთვის II,
თბილისი, 1952.
15. ბ. გომბეჯიშვილი, არქიტექტურის განვითარების სამართლებრივი
კვლევი, თბილისი, 1952.
16. ბ. გომბეჯიშვილი, შაქის არქიტექტურის უკანონოების მუშაო-
ბის რეკონსტრუქცია ანგარიში, ხელნაწერი, 1948, ინახება
ინსტიტუტის ინსტიტუტის არქიტექტურის განყოფილებაში.
17. ბ. გომბეჯიშვილი, ბრინჯაოს ქარბუღის უძველესი ნაგებობა,
საინჟინერო ნაშრომი, თბილისი, 1942 წ.
18. ვახუშტი, აღწერა სამეგრეოსა საქართველოსა და აღმოსავლეთისა
და ნ. ბერძენიშვილის რედაქციით, თბილისი, 1941 წ.
19. ვ. ბოლნისი, აღმოსავლეთ საქართველოს ქვეყნის სამართლებრივი
(ხელნაწერი), თბილისი, 1959.
20. ა. კვინიტაძე - მესხეთის მხარის მხარის სოფ. კონსტანტინე
განვითარებისა და კულტურული უმართობის დახასიათების
სახეობა (ძვ. წ. II ათასწლეულის II ნახ. I ათასწლე. I ნახ.)
თბილისი, 1959.

21. ა. კვანდაძე, ახლად აღმოჩენილი სამარჯვანი მუხუდები, მონიშნული № 1, თბილისი, 1949.
22. -"- სამცხურის გვიანი ბრინჯაოს კულტურის ძეგლები - რეზანი და მისი ურთიერთობა საქართველოსა და კავკასიის სინქრონიულ ძეგლებთან, თბილისი, 1950. (ხუნდაძე).
23. ს. კვანდაძე, ქ. არმაზი, - ქ. მცხეთა, საინჟინრო კრებული III, თბილისი, 1928.
24. გ. დომბაძე - საქართველოს მისაბეჭებელ სპეციალური და კულტურული დახასიათებელსა და ახალი მუხუდების - ვის 1-III ს. ინჟინრის ინსტიტუტის შრომები, თბი - ლისი 1955, გ. 1.
25. მ. დორაძე, საქ. სახ. მუხუდების კვლევა, თბილისი, 1958.
26. მ. მარსიაძე, სამცხურის კრძალსამარხების შავი და რუხი კრძა - და ქუჩების გეოლოგიის, საქ. სსრ მეცნი. აკადემიის შრომები, თბილისი, 1952, ქ. XIII, № 4
27. ს. მავაძე, დვანის ნეკროპოლის არქეოლოგიური გათხრები, თბილისი, 1948.
28. ს. მავაძე, საქართველოს ნეკროპოლი და მარხების ძეგლები, 1920-24 წ. სსრმ გ. IV, თბილისი, 1928.
29. დ. მელიქიძე-ბეგი, მანგლისის ნეკროპოლი "რევი მუხუდები" № 1 (13) თბილისი, 1924.
30. დ. მუხუდების, ვიხე-ქალაქი უკანმა, სპეციალური ნაშრო - მი, თბილისი, 1956.
31. მასალები კავკასიის და საქართველოს არქეოლოგიისა და, გ. II, თბილისი, 1959.
32. დ. მარსიაძე, ნეკროპოლი და მისი ადგილი საქართველოს კულტურაში, აკად. ნ. მარსის სახ. ენიციკლოპედია, გ. III, 1938.

33. **ბ.** ნიორაძე , მიღვაწეობის ჰაერზე დამარხვა, ენიციკლო-
პედია, გ. V-VI, თბილისი, 1940.
34. - " - ბერძნულ-სომხური საბარე, საქ. მუზეუმის მოამბე,
გ. IV, თბილისი, 1931.
35. - " - ალაშინის ველის ტაძარები, თბილისი, 1940.
36. - " - კარსისხევის სასაფლაო საქ. სახელმწიფო
მუზეუმის შრომები, თბილისი, 1926.
37. **რ.** რამიშვიდი , ალაშინ-თაღოღუღებს კულტურის ტაძარებ-
ბისა და მისი სახელმწიფოს დასუსტების
ხელნაწერი, თბილისი, 1957.
38. - " - არქეოლოგიური მონაპოვარი სოფ. შინანდელიდან,
ახალირანგა და ახალგაზრდა მუზეუმისა და VIII
სამეფო, კონსტანტინოპოლის მუზეუმები, 1959.
39. **ჟ.** რუხაძე , ქართველი ხალხის სამეურნეო უწყის ინტერი-
ორი (ნიქამიქმეობა - მუცხლველიზასთან დაკავში-
რებული წეს-ჩვეულებანი), საქართველოს
თბილისი, 1954 წ.
40. საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის კავალერი II, 1955
თბილისი.
41. საქართველოს არქეოლოგია, თბილისი, 1959.
42. **კ.** ვიციხელიანი , გვიანი ბრინჯაოს ხანის სამაროვანი, სოფ.
ბუნდუღიდან, მასალები საქართველოს და კავკასიის
არქეოლოგიისათვის, გ. II, თბილისი, 1959.
43. **რ.** ვულფრიძე , გვიანანტიკური ხანის დასაფლავ საქართველოს
არქეოლოგიური ძეგლები. მასალები საქართველოს და
კავკასიის არქეოლოგიისათვის, გ. II, თბილისი, 1959წ.
44. **ბ.** ქორიძე , ურბი ქავეთის სამარხული ინვენტარი ბერძნ-
ულ-სომხურიდან, სმ XIX-16 თბილისი, 1956.
45. **ბ.** ქორიძე , თბილისი არქეოლოგ. ძეგლები , II, თბილისი, 1958.

57. Խաչատրյան Գ. , Ժամանակի շրջանի ուսումնական ժողովուրդը.
Բնագիտություն, Երևանի պետական համալսարանի
ստատիստիկական ուսումնական-ընդհանրացման ծրագրի
մեջ, 1950 թ. Թիֆլիսի.
58. -" Ժամանակի սամարական ուսումնական, Բ. 11, հ. 33, 1, 1928.
59. ԵՅՑ. Խաչատրյան Գ. , ճիշտագիտության զարգացման
համակարգի շրջանի մասին և համարժեցիկ ստատիստիկայի.
Թիֆլիս, 1950 թ. Երևանի պետական համալսարանի
հրատարակչություն, Գ. VIII, 1956,
Ծ. 341-367
60. Թ. Գ. Խաչատրյան, Ժողովուրդի և Ժամանակի, Գրքեր 11.
61. М. Абдулишивили, К палеонтологическому памятнику Самтаврского Могильника. Тбилиси, 1954.
62. В. Б. Антонович, Дневник раскопок Кобань. Пятый Археологический съезд в Тифлисе. Протоколы Предварительного Комитета. М. 1879.
63. Г. М. Ахмедов, Еще одна находка по Ялойлутенинской культуре. ДАН Азерб. ССР, 1952. т. УШ, № 10.
64. Г. М. Ахмедов, Об археологических раскопках на одном участке в Мингечауре. ДАН Азерб. ССР, т. X, № 7, 1954 г.
65. К. М. Асланов, В. Я. Яковлев, Р. М., Г. И. Ионе, Древний Мингечаур, Баку, 1959 г.
66. И. Абуладзе, К открытию алфавита кавказских албанцев, Известия Ин-та языка, истории и материальной культуры, т. 4, 1.

67. К. Алиев, К вопросу о древнем населении Албании.
ДАН Азерб. ССР, т. XV, № 2, 1959.
68. К. Алиев, О названии реки Кури. ДАН Азерб. ССР, т. XV, № 4,
1959 г.
69. В. Д. Блаватский, История античной расписной керамики.
М. 1953.
70. А. И. Волтунова, Возникновение классового общества и госу-
дарственной власти в Иберии. ВДИ, № 2, 1956 г.
71. Н. И. Варенцов, Геологические исследования в Тифлисском
и Цхкетоком районе Груз. ССР. Труды ИТРИ серия А.
88, М. Л. 1936.
72. Я. И. Гумель, Археологические очерки, Баку, 1940. Изд. АЗСАН
73. В. Н. Граков, Каменское городище на Днепре, МИА, 36.
74. Т. И. Голубкина, Четыре кузанных погребений на Шинге-
чаура, Сообщения АН Азерб. ССР, 1956, № 2
75. И. М. Джамарудзе, Элементы археологической культуры древ-
ней Мугани. Изв. АН Азерб. ССР, 1946, № 9.
76. П. Несселманн, Описание Шомгвинской пустыни. Тифлис, 1845.
77. А. А. Нессен, Культура Яловутана в Закавказье, Предвари-
тельная характеристика. Сборник аспирантов ГАИМК,
1, 3. 1929.
78. О. Ш. Номиваде, Яловутанская культура. Автореферат кан-
дидатской диссертации, Л. 1955.
79. -*-, Яловутанская культура. Монография, Баку, 1956.
80. -*-, Археологические находки в сел. Куба Халиллы
Исмаиллинского р-на ДАН Азерб. ССР, 1958, т. VII, № 11.
81. Иващенко А. А., Кузанные погребения. Часть 1-й. 1945-1946,
Тбилиси /Рукопись/

82. А.А. Иваницко, Кушанские погребения Азерб.и Грузинск.Нар.
АН Азерб.ССР, № 1, Баку, 1947.
83. Г.Н. Ионе, Археологические раскопки в р-не Мингечаургео-
строя. Доклады АН Азерб.ССР, т.П, № 6. 1946.
84. -"- Археологические раскопки в Мингечауре, ДАН.
Азерб.ССР, 1948, т. 1У, № 10.
85. -"- Археологические раскопки в Мингечауре. ДАН,
Азерб.ССР, 1946, т. П, № 9.
86. А.А. Ивановский, По Закавказью, МАК, У1, М. 1911.
87. Б.А. Куфтин, Археологические раскопки в Триалети 1, Тби-
лиси, 1941.
88. -"- , Материалы к Археологии Колхиды, П. Тбилиси.
1950.
89. -"- Урартский " колумбарий" у подножья Арарата и
Куро-Аракский энеолит. *СССР в.ХIII-В.*
90. -"- Три этапа истории культурного и этнического
оформления дофеодалной Абхазии. Отчет Абхазской
арх. экспедиции, 1934г. Тбилиси, 1949.
91. Качанкатвази Ионсез, История Агван, СПб. 1861 г.
92. Б.А. Куфтин, Археологические раскопки 1947 г. в Цалкинском
районе. Тбилиси. 1948.
93. С.М. Казнев, О двух кушанских и двух катакомбных погре-
бениях, Баку, 1953 г. ИКАЗ. III
94. С.М. Казнев, Археологич. раскопки в Вуртаванском и Куткаван-
ском районах Сборник экспедиции АН. Азерб. ССР
в 1945. Баку, 1947.
95. С.М. Казнев, Новые археологич. раскопки в Мингечауре в
1949. Изд. АН Азерб. ССР, 1949, № 9.

96. С.М.Казнев, Краткое сообщение об археологических раскопках в Шингечауре Изв. АН Арм. ССР, 1951.
97. -" - Археологические раскопки в Шингечауре ИКАЗ. в.1 1949.
98. С.М. Казнев, К.М. Аслаинов, О двух кушанских погребениях ИКАЗ в.П, 1951
99. -" - , Т.Н. Гойубкина, Об одном кушанском погребении. Изв. АН Аз. ССР, № 3, 1949.
100. Г.А. Домташдзе, Археологические раскопки Иджета. Тбилиси, 1955.
101. Г.Г. Деммасиш, Каменные бусы Самтаврского некрополя. *Յանադրծն եւջ. րօ ՅՅՅ. օնջրնոնեւազոն. ԵւջՅՅ. ԶԶ. օճոցոնն, 1951.*
102. Г.Г. Деммасиш, Техника сверления каменных бус из раскопок на Кавказе. И.Л. 1967. КОНИМ, вып. КУИ
103. Е.А. Далошви, Раскопки в осн. Ниж и Вартане Нухинского уезда ИКОМАО, Тифлис, 1919
104. В.Н. Дематов, Азербайджан С V века до н.л. по III век н.л. Изв. АН Азерб. ССР, № 1, 1950
105. Л. Медикет-Беков, В поисках Стабеновой Севсамори. Отд. Отиск ИКОРГО, 1917 1-2
106. -" - К вопросу о местонахождении Севсамори ИДИ, 1948, № 4
107. И.Н. Мецашинов, Научение доисторических памятников Азерб. за последние пять лет. Изв. Об-ва обслед. и изуч. Азерб. вып. II № 3 Баку, 1929.

108. С.И. Шакалатиа - Археологические находки в Даблагони
и Агалии, СА У, 1940 г.
109. Н.В. Шинкевич, О раскопках в Шингечауре в 1941-1949 гг.
"ИКАЗ". в.1.
110. И.И. Мещанинов, Краткий осведомительный отчет о ра-
боте Ильской экспедиции 1933, "Труды Аз.
САН СССР". КДУ, Баку, 1936.
111. Г.А. Молчановский, К истории древней Грузии. Тбилиси, 1959.
112. Н.А. Шарр, Аркуан, монгольское название христиан,
изв. арх. т.12, 1906 г.
113. -" - Кавказские племенные названия и их мест-
ные параллели, Петроград, 1922
114. А. Натроев, Ницет и его собор Свети-Цховели, Тифлис
1901.
115. О А Ж - 1908 г.
116. Е. Пчелина, Отчет о раскопках близ деревни Сагурамо.
б.ж. б.ж. 83833808 800883, г. III, 1929.
83. 192-163.
117. Т.С. Пассек и В. Латынин, К вопросу о керамике из Влейку-
Тана. Изв. Об-ва обслед. и изуч. Азербайджана,
на, 17, Баку, 1927.
118. -" - и Латынин В., Очерки истории Северного
Азербайджана ИООНаз. 1926, № 3.
119. Т.С. Пассек и Джафарханский могильник ИДИ, 1946, № 2.
120. В.А. Пахомов, Статуетка из Мелла-Исакиевского сельбича и
ее датировка, Изв. Азерб. САН СССР, 1927, № 2.

121. Б.А. Пахомов , Краткий курс истории Азербайджана. Бакинский отдел народного образования, Баку, 1923.
122. --"-- Обследование и раскопки кувшинных погребений Азербайджана "Изв. АЗ. САН". 1939, № 2.
123. --"-- Монетные клады Азербайджана и других республик, краев и областей Кавказа в III в. 1940.
124. --"-- Кувшинные погребения из Мингечаура, "Изв. АЗ. САН СССР", 1944, № 9.
125. Гай Плиний Секунд, Естественная история, ВДН, № 2, 1949.
126. Страбон, XI, § 5, Вестник древней истории, № 4, М.-Л. 1947 г.
127. В.Скиндер , Опыт археологич. разведки. Пятигорск, 1906.
128. Д.И. Смирнов, Аджаргорийский клад, Тбилиси 1934 г.
129. Труды объединенной научной сессии АН СССР и АН Закавказских республик по общественным наукам, Баку, 1957.
130. К.В. Тревер, Очерки по истории и культуре Кавказской Албании, IV в. до н.э. VII в. н.э. / М.-Л. 1959.
131. П.С. Уварова , Могильный Северного Кавказа. МАК, УИ, Москва, 1900 г.
132. Б.Д. Филимонов, О доисторической культуре Осетии. ИОЛВЭЗ, т. XXI, приложение М. .1878.
133. Н.В. Хонтария , Древнее поселение в Даблагони, Диссертация. Тбилиси, 1941.
134. Чайлд Гордон, У истоков европейской цивилизации, Москва, 1952 г. /перевод с английского /
135. --"-- Древнейший Восток в свете новых раскопок /перевод с англ./ Москва, 1956.

136. Д. М. Шарифов, Раскопки в Яловлу-Тана, Матер. Азерб. Гос. Музея, вып. 1, Баку, 1927.
137. А. Г. Шанидзе, Новоткрытый алфавит кавказских албанцев и его значение для науки. Известия Ин-та языка, истории и материальной культуры, т. 4, 1, Тбилиси, 1936.
138. Л. Шернберг, Первобытная религия в свете этнографии. Ленинград, 1936.
139. М. Везулишвили, К истории овцеводства Грузии 1953
140. Г. Н. Кубишвили Древнейшие грузинские погребения Самтаврского могильника. КСМММК, 46, 1952.
141. "—————" К истории культуры раннего этапа позднебронзовой эпохи Шуга Картии. (Автореферат), 1954.
142. Arne T. J. The Swedish Archaeological Expedition to Iran 1932-1933. "Acta Archaeologica", VI København, 1935.
143. Bayern F. Untersuchungen über ältesten Gräber- und Schatzfunde in Kaukasien. Berlin 1885
144. Chirshman R. Rapport préliminaire, Syria, 1935, t. xvi, p. 3.
145. Dalton O M. The treasure of the Oxus with early oriental metal work. London, 1926.

146. Ebert M. *RL*, 31, § 4.
147. Frankfort H. *Studies in Early Pottery of the Near East. t I, II, "Syria"*, xv, 3. Paris, 1935.
148. Kančar F. *Kaukasus - Turistan. Züge kultureller Verwandtschaft des prähistorischen Kaukasusgebietes mit dem alten Orient. (ESA) Euracia Septentrionalis Antiqua Bd. B, Helsinki, 1934.*
149. Herzfeldt E. *Iran in the ancient East*, London, 1941.
150. Jäger F. *Verhandlungen der Berlinischen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnographie und Urgeschichte. Berlin, 1882.*
151. Korte G und P, *Gordion, Ergebnisse der Ausgrabung im Jahre 1900, Berlin, 1904.*
152. J. de Morgan. *Découverte d'une sépulture achéménide Mémoires de la Délégation en Perse. T VIII, p 1902.*

153. Nioradze G. Die Nachbestattung im
alten Georgien. Archiv für
Anthropologie, N. F. Braun-
schweig, B. 47, H. 1-2, ss 1-6.
154. Pottier, E. Note sur les poteries rapportées
du Caucase par M. le baron
de Baye (Bull et Mém. de la
Soc. nat. des antiquaires de
France, Mémoires, Paris, 1899,
n° 17-21.
155. M. Saint Martin. Mémoires historiques
et géographiques sur l'
Arménie. II, Paris, 1819.
156. Tallgren A. Das Kaukasusgebiet. (EFA)
Velesinki, III, 1928. II
157. Schaeffer F.A. Les fouilles de Ras Shamra -
Ugarit. Syria, t. XVI, f. 2,
1936.

158. Schaeffer Stratigraphie Comparée et
chronologie de l'Asie
Occidentale. (IIIe et IIe
millénaires), London, 1948.
159. O.G. Wesendonk Archeologisches aus
dem Kaukasus, Archäologisches
Anzeiger 12-2, Berlin, 1925.
160. Virchow Rud. Das Gräberfeld von
Koban im Lande der
Osseten im Kaukasus.
Berlin, 1883.

შახვედების კანონიკობა

გაბეჭდა I

მცხეთა, არაგვის მარცხენა ნაპირი, ფაშინგრაფიული ბეგმია, შავი მახვილებიანი აუნიმენდია კამარახევის სამარკვანი,

გაბეჭდა II

ქიქოძე, კამარახევის სამარკვანი, სამარკვანის ბეგმია,

გაბეჭდა III

სამარკვანის მთავარი მთავარი უნდა მთავარი კამარახევის სამარკვანი, მარკვანი, ქვევრი ჩანს მთავარი,

გაბეჭდა IV

სურ. 1. ქვაბქოვანი, ღვთა ღვთის შავი ღაჭვიანი, გვიანი-ბრინჯაოს ხანისა,

აუნიმენდია კამარახევის სამარკვანის მახვილები

სურ. 2. დამხმარი ქვევრის ნაგებობი, ჩანდა არაგვის ღვთის ქრისტე, ყველანი ჩინებელია ნაგებობა და ნახშირის საკმალი სქელი შრე.

სურ. 3. მცხეთე ჩრმსამარხი, პირველი ქვაბქოვი,

სურ. 4. იმავე სამარხის მცხეთე ქვაბქოვი და სახეობა.

გაბეჭდა V

სურ. 1. მცხეთე ჩრმსამარხი პირველი მცხეთე

სურ. 2. მცხეთე ჩრმსამარხი პირველი მცხეთე.

მცხეთე მცხეთის ღვთისმად ჩანს 2 ქვაბქოვი.

ԽՐԻ. 3. զմնաց զհրահանգներն զնշանակողն.

ԽՐԻ. 4. զնշանակողն զհրահանգներն, զիսկապիտանն ինչոք յարհարհարստութեամբն.

Քառորդ VI

ԽՐԻ. 1. զնշանակողն զհրահանգներն յարհարհարստութեամբն, զիսկապիտանն ինչոք յարհարհարստութեամբն, զիսկապիտանն ինչոք յարհարհարստութեամբն, զիսկապիտանն ինչոք յարհարհարստութեամբն.

ԽՐԻ. 2. զմնաց զհրահանգներն զնշանակողն, զիսկապիտանն ինչոք յարհարհարստութեամբն, զիսկապիտանն ինչոք յարհարհարստութեամբն, զիսկապիտանն ինչոք յարհարհարստութեամբն.

ԽՐԻ. 3. զնշանակողն զհրահանգներն զնշանակողն.

ԽՐԻ. 4. զնշանակողն զհրահանգներն ինչոք յարհարհարստութեամբն, զիսկապիտանն ինչոք յարհարհարստութեամբն.

Քառորդ VII

ԽՐԻ. 1. զնշանակողն զհրահանգներն յարհարհարստութեամբն, զիսկապիտանն ինչոք յարհարհարստութեամբն.

ԽՐԻ. 2. զմնաց զհրահանգներն զնշանակողն, զիսկապիտանն ինչոք յարհարհարստութեամբն, զիսկապիտանն ինչոք յարհարհարստութեամբն.

ԽՐԻ. 3. զնշանակողն զհրահանգներն յարհարհարստութեամբն, զիսկապիտանն ինչոք յարհարհարստութեամբն.

ԽՐԻ. 4. զմնաց զհրահանգներն զնշանակողն, զիսկապիտանն ինչոք յարհարհարստութեամբն, զիսկապիտանն ինչոք յարհարհարստութեամբն, զիսկապիտանն ինչոք յարհարհարստութեամբն.

Ըստ ցրտի ՌյադոկաՅենցիովու Ռյոնոնի սամալյարի հիանս.

Ձեռնարկ VIII

- Եւր. 1. Ծրոնչաօս Զեյթերու ըստ սասաղեղեղ Ռյոկընի միջեմի
որմոնսամարեոթան.
- Եւր. 2. Ծրոնչաօս մոկոյնի ըստ հարապընի ոմալը սամարեոթան.
Մարչընուց հիանս ժայրոսորիցը ժողից սանմուկ 9 մոկոյ.
- Եւր. 3. XII - Ե. ըստ XII-Յ. սամարեոթի յորմարեոթանուց.
Յիմոթան Եմ սամարեոթն յըզս XII սամարեո.
- Եւր. 4. ոցոյց սամարեոթի յորմարեոթոն Յիմոկ. Յանսալյաթի-
նի XII սամարեոն մոկոյաղընընս ժըլընիս ըսնոանը-
նըն. որժայնս ժայթընի հոյոն յընս " Յալմիլի "
սըննիս.

Ձեռնարկ IX

- Եւր. 1. Ծրոնչաօս սամալյարի ըստ Ռյոնոնի ըանս XII սամարեոթան
- Եւր. 2. միջամիջը սամարեո յորմարեոթոն Յիմոկ
- Եւր. 3. ոնցընչարի XIII սամարեոթան.
- Եւր. 4. միջոթեմիջը սամարեոն Երու յորմարեոթանուց.

Ձեռնարկ X

- Եւր. 1. միջոթեմիջը սամարեո ոնցընչարի
- Եւր. 2. միջոթեմիջը սամարեո յորմարեոթոն Յիմոկ
- Եւր. 3. ոնցընչարի ոմալը սամարեոթան.
- Եւր. 4. սամիլյար Երուր ըստ չանոնի նալընընի XVI սամարեոթան.

Ձեռնարկ XI

- Եւր. 1. միջոթեմիջը սամարեո յորմարեոթոն Յիմոկ.
- Եւր. 2. ոնցընչարի ոմալը սամարեոթան. Եմալը Երուր, մարչըն-

ნა კუთხეში ჩაწეს XVII საშობისში მონაგებულთ ბრინჯაოს
საეურთ.

სურ. 3. თხის ქუჩის ქVIII საშობისიდან, ნივთები ეკუთვნის
თბილის საშობისში დაკრძალულ ბავშვს.

სურ. 4. მუხრანშივე საშობისს ქუაყრილი.

გაბუღა XII

სურ. 1. მუხრანშივე საშობისში მონაგებულთ თხის ქუჩის
და შიველისთავეთის ტანისახელებით შიველის ბრინჯაოს
სამაყური. თხის ქუჩისებრიდან განსაკუთრებულ ყუ-
რადობას იქვეს კახით შიველის ღვა ფრის
კუჭობი.

სურ. 2. ნივთები მუხრან საშობისიდან, საეურთობობა სამიგება
ჯამით და რკინის შუბისსაშირი.

სურ. 3. XXII საშობისს იმევენგარი.

სურ. 4. XXII საშობისს იმევენგარი, ქვეშით ჩაწეს მინისებური
შასვინს მონებობი.

გაბუღა XIII

სურ. 1. XXIII საშობისს ხედი პრეპარაციამიღე, ქუაყრილიში
ქაშისობა ქვიშაქვის ღობობი.

სურ. 2. იმავთ საშობისში ადმირალიტი ნივთები, მარგანით ჩაწეს
სამეურთა ხედაობა.

სურ. 3. თხის ქუჩისებრი და ბრინჯაოს ძეგლის ნაწივეთი
იმავთ საშობისიდან, ნივთები ეკუთვნის იქვე და-
კრძალულ ბავშვს.

სურ. 4. XXIV საშობისს ხედი პრეპარაციამიღე.

გაბუღა XIV

- სურ. 1. XXIV სამარხი პრეპარაციის შედეგად, გეომო, მარჯვენა კუბიდან ჩანს XX² სამარხის თხის ქურქელი.
- სურ. 2. იმავე სამარხში მოპოვებული ნივთები, მარცხნივ, რკინის მუშისპირები და სამაჯური ნაგებები, მუშის ბრინჯაოს რკინაგამწვანებელი სამაჯური და ვერცხლის 2 სასაფუძველი რკელი ჩანს.
- სურ. 3. XXV სამარხში აღმოჩენილი თხის ქურქელი და ბრინჯაოს საკინძი.
- სურ. 4. XXVI სამარხის ქვაყრილი.

გაბუღა XV

- სურ. 1. სამივესა ჯამი და მუშისპირის ნაგები XXVI სამარხიდან.
- სურ. 2. XXX სამარხი ხელი პრეპარაციამდე.
- სურ. 3. XXX სამარხში აღმოჩენილი ნივთები, სურათის მარჯვენა ნაწილში ჩანს რკინის ეფროდაქსენილი ორი სამაჯური XXX² სამარხიდან.
- სურ. 4. მუხვებსე სამარხი (ქვის სამარხი) პრეპარაციის შედეგად.

გაბუღა XVI

- სურ. 1. თხის ქურქელში და რკინის საჩხები იარაღი VI სამარხიდან.
- სურ. 2. XI სამარხი პრეპარაციამდე, სურათზე ჩანს ქვის-სამარხის ჩანგრული საფუძერი.
- სურ. 3. ნივთები იმავე სამარხიდან, გეომო ჩანს თხის ქურქელი - მამლის გამოსახებულა.
- სურ. 4. ისრით მიმდებარე XII სამარხი პრეპარაციამდე.

Ջանադար XVII

- Եւր. 1. XII սամարեոս խաչաքարացոյ,
- Եւր. 2. ճոցաքարի ոմապոյ սամարեոսըն,
- Եւր. 3. XXXI սամարեոս իրրորոս-աբրուսապըղոս յոսեոս ճաթիոս, սամարեոս ըրոս ճարճըր իանգրըղըր ոյր սրագըլի,
- Եւր. 4. ոմապոյ սամարեոսի աբրուսընըր ճոցաքարի,

Ջանադար XVIII

- Եւր. 1. Յորքըր չաքար, ըրգըսընըրս խընաքարի,
- Եւր. 2. ըրոսը չաքար, սամըղիս խընաքարի,
- Եւր. 3. ըրխաթը չաքար; Յորիսպըրըր շըղիս չամընի,
- Եւր. 4. Յորիսպըրըր չամընի Յաթարս ըսրոսընըրի ըրիոս,
- Եւր. 5. Երրորոսընըր չամընի, ըսրընըն Յորքըրս ճաթըրըրոս,
- Եւր. 6. Յորգըսընըրըր չամընի ըրմա Յորքըրս ճաթըրըրոս,

Ջանադար XIX

- Եւր. 1. Յորիսպըրըր ըսըղըրս չամի ըսրոսընըրի ըրիոս,
- Եւր. 2. Յորիսպըրըր շըղիս չամի,
- Եւր. 3. ըրոսընը չաքար, սամըղիս չամընի,
- Եւր. 4. ըրխաթը չաքար, յոսընընի,
- Եւր. 5. ըրըլընը չաքար, ըրըրընի,
- Եւր. 6. ըրըլընը չաքար, յոսընընի, ըրըն իրընըն ըրըրըրըրս յոսընընի ըրըրըրըր յոսընընի, Երրըր յըրըն իրընըն յոսընըն Յորիսպըրըր չամընի իանս,

Ջանադար XX

- Եւր. 1. Երրընընըն խաչընընըն ըրի ըրմոս, Յորքըր ըրմոս խաչընընընըն ըսըրընըրըն Երրընընըն ըրըն ըրըրըրըր,

- სურ. 2. სამაჟურებო, ქვედა რიგში მოღმურის პირველი ფონის სამაჟურებო, ზედა რიგში მარჯვენა და მარჯვენა სამაჟურებო მეორე ფონისაა, ხოლო შუაში მესამე ფონისა.
- სურ. 3. რკინის დანის პირი XII^ა სამარხიდან
- სურ. 4. კამარახვევის სამარხიდანვე მოპოვებული სარდოონისა და მინის მძვებრი, ზედა რიგში, მარჯვენა მხარეს სარდოონის მძვებრი ჩანს, ქვემოთ ძაფში მინისა და მინისებური ვახვინ მძვებრია ასხმული.

გამზედა XXI

- სურ. 1. სამარჯურებო სოფ. იმალეიდან
- სურ. 2. ღიბის ქურქებში სოფ. ზემო აღვანიდან და ღებრი წყლებიდან, მათ შორის ურთი სამხრისა, 2, 3 და ღებავის მუზეუმში მ. აღვანიდანაა შემოსული, 2, 2 - ღებრიწყლებიდანაა
- სურ. 3. ღიბის ხედაბში სოფ. ჭილაბაიდან
- სურ. 4. სამიფხა ჯამბში იმალე სოფლიდან,
- სურ. 5. ჯამბში იმალე სოფლიდან
- სურ. 6. კამარახვევის პირველი ფონის მსგავსი საკონი ბრინჯაოს ძეწვენი და გვერდმეჭრელი ძარავნი მოპოვებულია ღებავის მძვებრში.
- სურ. 7. ბრინჯაოსა და რკინის სამკაულები სოფ. შიდაურნიდან (ღებავის რაიონი).

გამზედა XXII

- სურ. 1. ბრინჯაოს სამაჟურებო წინანდელიდან, იმეორებენ კამარახვევის გვერდისავე მის გამოსახებულებშიც შემკულ ბრინჯაოს სამაჟურებს. (ფონი პირველი)

- ԵՊՐ. 2. Ծրնոնչառս ճշգրտեցնեցիլը սամաչարքնն, ճիշորը-
Նաչոնժո ըս Նասաղղաթլը ճշորը ոմաչը Նոզըրոբան.
- ԵՊՐ. 3. Թրճաւորնա Եղևաթնն Ռոնանըրոբան.
- ԵՊՐ. 4. Նամղրնա Եղևաթն ոմաչը յոլլեթրոնոբան.
- ԵՊՐ. 5. Կրկրնա " Ռարն " ըս յոլլեթնն ոմաչը յոլլեթրոնոբան.
- ԵՊՐ. 6. Գրկրննն ոմաչը յոլլեթրոնոբան.
- ԵՊՐ. 7. Ծրնոնչառս ժըճրոննն Նաչոնժոնն ոմաչը յոլլեթրո-
նոբան.
- ԵՊՐ. 8. Ճրոննն թըննՆոնրնն ոմաչը յոլլեթրոնոբան.
- ԵՊՐ. 9. Ճրոննն Թըրոննա Նախննն ըսնաթննն ոմաչը յոլլեթ-
րոնոբան.

ՅԱԾՆԸՆ ԽՄԻԻ

- ԵՊՐ. 1. Թրճաւորնա Եղևաթն ըս Նամղրնա չամո Նոզ. Զըթն-
առոբան (ճըրաչոն Ռոնոնն).
- ԵՊՐ. 2. Թոննն յըրկըննն ոմաչը Նոզըրոբան. Թա թոննն Նա-
ցրնաթընննա Կոնցնա չամո (Ռոնն Յըրննն).
- ԵՊՐ. 3. Չամո ըս Կրկրնա " Ռարն " Նոզ. անոկրոբան (Նաչարդրոն
Ռոնոնն).
- ԵՊՐ. 4. Ճրոննն թըննՆոնրնն ոմաչը Նոզըրոբան.
- ԵՊՐ. 5, 6. Թրճաւորնա Եղևաթնն Նոզ. Ռըմըրոբան (Երնչառնն
Ռոնոնն).
- ԵՊՐ. 7. Նամղրնա Եղևաթն ոմաչը յոլլեթրոնոբան.
- ԵՊՐ. 8. Չամոնն (Թա թոննն ըրոնն Նամղրնա) ոմաչը յոլլեթ-
րոնոբան.
- ԵՊՐ. 9. յոլլեթնն (Թա թոննն յոլլեթննա թըմըրոն) ոմաչը
յոլլեթրոնոբան.
- ԵՊՐ. 10. Ծրնոնչառս Նամաչարքննն ոմաչը յոլլեթրոնոբան.

ՁԱԾՆՆԸ XXIV

- ԵՄՐ. 1. ԴՅՈՆՈՍ ՄԵՐՈՆՍՊՈՐՏԻ ԽՆՈՒՆԵՐԻՆ ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍԸ
- ԵՄՐ. 2. ԴՅՈՆՈՍ ԸՆՆԵՐԻ, ԵՍԵՆՆԱՅԵՐԻ ԸՄ ՆԱՍԿԱԸՈՒ ՌԻՍՅԵ
ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍԸ.
- ԵՄՐ. 3. ՄԵՐՈՆՍՊՈՐՏԻ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ԵՐԵՎԱՆԻ (ԵՐԵՎԱՆԻՆ ԿԱՌՈՒՄԸ)
- ԵՄՐ. 4. ԵՍԵՆՆԱՅԵՐԻ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ԵՐԵՎԱՆԻ (ԵՐԵՎԱՆԻՆ ԿԱՌՈՒՄԸ).
- ԵՄՐ. 5. ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ԵՐԵՎԱՆԻ (ԵՐԵՎԱՆԻՆ ԿԱՌՈՒՄԸ).
- ԵՄՐ. 6. ԵՍԵՆՆԱՅԵՐԻ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ԵՐԵՎԱՆԻ (ԵՐԵՎԱՆԻՆ ԿԱՌՈՒՄԸ).
- ԵՄՐ. 7. ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ԵՐԵՎԱՆԻ (ԵՐԵՎԱՆԻՆ ԿԱՌՈՒՄԸ).
- ԵՄՐ. 8. ԵՍԵՆՆԱՅԵՐԻ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ԵՐԵՎԱՆԻ (ԵՐԵՎԱՆԻՆ ԿԱՌՈՒՄԸ).
- ԵՄՐ. 9. ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ԵՐԵՎԱՆԻ (ԵՐԵՎԱՆԻՆ ԿԱՌՈՒՄԸ).
- ԵՄՐ. 10. ԵՍԵՆՆԱՅԵՐԻ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ԵՐԵՎԱՆԻ (ԵՐԵՎԱՆԻՆ ԿԱՌՈՒՄԸ).

ՁԱԾՆՆԸ XXV

- ԵՄՐ. 1. ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ԵՐԵՎԱՆԻ (ԵՐԵՎԱՆԻՆ ԿԱՌՈՒՄԸ).
- ԵՄՐ. 2. ԵՍԵՆՆԱՅԵՐԻ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ԵՐԵՎԱՆԻ (ԵՐԵՎԱՆԻՆ ԿԱՌՈՒՄԸ).
- ԵՄՐ. 3. ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ԵՐԵՎԱՆԻ (ԵՐԵՎԱՆԻՆ ԿԱՌՈՒՄԸ).
- ԵՄՐ. 4. ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ԵՐԵՎԱՆԻ (ԵՐԵՎԱՆԻՆ ԿԱՌՈՒՄԸ).
- ԵՄՐ. 5. ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ԵՐԵՎԱՆԻ (ԵՐԵՎԱՆԻՆ ԿԱՌՈՒՄԸ).
- ԵՄՐ. 6. ԵՍԵՆՆԱՅԵՐԻ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ԵՐԵՎԱՆԻ (ԵՐԵՎԱՆԻՆ ԿԱՌՈՒՄԸ).
- ԵՄՐ. 7-8. ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ԵՐԵՎԱՆԻ (ԵՐԵՎԱՆԻՆ ԿԱՌՈՒՄԸ).
- ԵՄՐ. 9. ԵՍԵՆՆԱՅԵՐԻ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍ ԵՐԵՎԱՆԻ (ԵՐԵՎԱՆԻՆ ԿԱՌՈՒՄԸ).

გამარჯობა XXVI

- სურ. 1. ფორმები სოფ. ბნავეისიდან (გორის რაიონი)
- სურ. 2. ბრინჯაოს სამაჯურები და სხვა ნივთები იმავე უძველესიდან.
- სურ. 3. გვერდშეჭრილი ძარაკები იმავე უძველესიდან.
- სურ. 4. ბრინჯაოს მშვიდობსაკონიებს მშვიდობი სოფ. ხოვლეიდან (ჯასპის რაიონი).
- სურ. 5. ბრეტალინიკა ხელბეჭები და ჯამი სოფ. იგოლეიდან (ჯასპის რაიონი).
- სურ. 6. რკინის ურბი და ბრინჯაოს ორბისამაჯური, რომლებიც გველისმავეების განთსახლელებით აწის შექმნილი.
- სურ. 7. სამიჯობა ჯამი მცხეთის 306 ორბისამაჯურიდან.

გამარჯობა XXVII

- სურ. 1. მამლის განთსახლეება ვამარჯობის XXI სამაჯობიდან. ნახაში ურბი და რეკონსტრუქცია.
- სურ. 2. ამ განთსახლეების მიერვე აშკარა პარაფრეზები.
- სურ. 3. ვამარჯობის მინისა და სარქონის მძივები.
- სურ. 4. სამაჯობის ვამი ყრბისიდან.
- სურ. 5. ვამარჯობის ვამარჯობის და მძივები ვამარჯობიდან.
- სურ. 6. სამაჯობის სარქობიდან.

გამარჯობა XXVIII

ქვილი კვლევის სამიჯობების და გვერდების

რეკა.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

63-83.

წინასიტყვაობა 1-11

მავრი I. 1. კვლევის ისტორია 1-5

2. კამერახევის ენობრივი ადგილი-
ისტორია 5-8

3. მცხეთის 1953 წლის არქეოლოგიური
გეგმვა-გამოკვლევის შედეგები და მუშაობები . . 8-11

მავრი II. სამარხებისა და სამარხო ნივთების

აქტივობები 12-69

1. კრემლსამარხები 13-60

2. ქვისსამარხები 60-67

3. კლდეოვანი მასალების აქტივობა-
სივრცე 67-69

მავრი III. ნივთების ფორმირება და
ფუნქციონირება 70-102

1. ფორმირების კონკრეტული 70-73

2. კერამიკული ნაკვეთების ფორმირება, კა-
მერახევის კერამიკული ნაკვეთების
ფუნქციონირება 73-86

3. ბრინჯაოს ნივთები 87-90

4. რკინის ნივთები 90-94

5. მძივები და მძივისაკრები 94-102

მავრი IV. კამერახევის სამარხების ძირითადი ნივთების 103-126

მავრი V. სამარხის აგებულება და დაცვა

ქვის კამერახევის სამარხის აგებულება . . 127-135

1. **Կրթական մարտեր** 128-133
 2. **Մշակութային մարտեր** 133-135

Ձև VI. Վարձավարական մասնագրքի ներկայացում

- Ըստ մասնագրքի ներկայացումը 136-178
1. **Վարձավարական մասնագրքի կազմակերպ-
 անքի ներկայացումը** 137-154
2. **Վարձավարական մասնագրքի ներկայացումը** 154-178
- ա) **Վարձավարական մասնագրքի ներկայացումը** 157-168
- բ) **Վարձավարական մասնագրքի ներկայացումը** 168-177
- գ) **Վարձավարական մասնագրքի ներկայացումը** 177-178

Ձև VII. 1. Վարձավարական-մասնագրքի կազմակերպություն

- Վարձավարական մասնագրքի ներկայացումը 179-204
2. **Վարձավարական-մասնագրքի կազմակերպություն** 204-231
3. **Վարձավարական-մասնագրքի կազմակերպություն** 231-240
- Վարձավարական-մասնագրքի կազմակերպություն 241-255
- Վարձավարական-մասնագրքի կազմակերպություն 255-265